ILARIE VORONCA

SCRIERI III

CARTE FINANȚATĂ DE MINISTERUL CULTURII

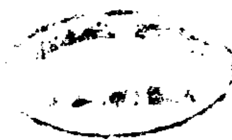
ILARIE VORONCA

Ci'..- v

A DOUA LUMINĂ

PROZE

Ediție îngrijită, note și comentarii de
ION POP

EDITURA MINERVA
București • 1996

I.S.B.N.973 - 21-0462 -7
I.S.B.N. 973 - 21 - 0251 -9

PROZE

DIN VOLUME

A DOUA LUMINĂ

1930

A DOUA LUMINĂ

lui Claude Sernet

Am cunoscut o girafă de tristețe printre zidurile provinciale, galben linguşindu-şi gâtul până în amurgul de o culoare sinilie; şi tremurarea prin ogrăzi a făcliilor şi răsunetul sterp al vocilor în odăile goale; cu nedefinita amărăciune a zarurilor de table care au înlocuit monezile minții printre mesele strâmbe şi lăutarul lunecând în mişcările rarilor oameni, sacâzul unui somn de plictis. Existența lor precizată dincolo de o lentă exasperare, cu plăcerea gâtlejului mângâiat de alifia mâncării abundente, a orelor nesfârşite de lene; ştergerea din zarea coclită a ochiului, a oricărui semn venit de sus; veninul amestecat cu o linguriță fără ecou, la ora pişcoților şi a dulceței de trandafiri când în azur paturile stelelor se desfac albe, când trează pasărea visului cade în fântână; o pâclă cât mai deasă, fără nici o patimă, fără nici un geam spart peste torentul în clocote al minutului. O pânză între vibrarea marilor emoții şi lâncezeala de aici.

Şi totuşi ascultă: un braț aruncă o floare umedă, vara ca un păun îşi desface cozile. Pe o uliță laterală pasul rupe fâşii de mătase. Un cinematograf ca un S.O.S. cheamă din împietrirea progresivă a minții cel din urmă licăr de nădejde. O poartă se încuie şi țipă dureros. Felinarele se şterg în uitare. Dar într-o mansardă a fructului, poetul îşi aprinde lampa.

.

Să fie o lege imuabilă slăbirea într-un timp a substanțelor vindecătoare din izvoarele minerale; curgerea mai departe a apei fără sărurile realcătuitoare ale ficatului ori ale vezicei, întăritoare ale inimei sau ale respirației? Căderea - din ce clipă matematică începând - de pe o platformă suspendată în azurul libertății, sub cămaşa de forță a formulelor utilitare, a înțelegerii unanime. Şi totuşi, câți n-au pornit mânuind poemul şi gândul ca o praştie,

fără grija statisticei de geamuri sparte, spre a sfârşi în gestul ritual profesional al berbecului sacrificat pentru un zeu obştesc. Pierzania începe cu simptomul conştiinţei nu a valorii în sine, ci a valorii raportate la numărul şi înţelegerea turmei; o grije şi o însemnătate atribuită actului care, în loc să continue a fi gratuit şi sublim ca pana curcubeului în pălăria pădurii, e socotit şi măsurat ca o stambă, hotărnicit şi dat la iveală în condiţii dinainte şi de alţii întemeiate. Poemul devine atunci o îmbrăcăminte oficială cu fireturi şi posesorul lui. mândru de a fi ceea ce este fără simplitatea şi bucuria izvorării din sine, plin de triumful şoaptelor de admiraţie din jur. E o speţă ciudată pe care regnul patrupedelor sau al vegetalelor n-o cunoaşte. Şi nici omul zămislit şi păstrat într-o plămadă firească şi proprie. Niciodată ţăranul nu se va gândi să-şi facă o îngâmfare din îmbrăcămintea atât de bine şi frumos pe umerii lui pusă: iţarii, cămaşa sau cojocul, lateral încheiat, alcătuiesc onestele lui atribute vestimentare. Am văzut însă citadini fals îmbrăcaţi ţărăneşte, mândri de acest amănunt acoperitor. Ochiul lor cerea o răsplată şi cel puţin un salut îndoit, pentru purtarea sumanului şi a opincii. Cum să-i lămureşti că în felul acesta sensul şi rostul costumului erau schimbate? El primea o răspundere pentru care nu fusese sortit şi valoarea lui - în orice chip - purtătorul nu avea dreptul să şi-o atribuie. Evoluţia în fals a costumului e aceeaşi pentru falsul poem. Poemul trebuie să fie o izbucnire temerară , o trecere din odaie în oglindă, din grădină în anotimp.

Am urmărit zborul rândunicii suplu. Rândunica zbura fără calificativ, fără conştiinţa necesităţilor universale, fără mândria de a-şi fi deschis în simetrică planare aripile. Numai asemeni ei poetul va putea fi. Şi e propria lui ghilotinare din clipa în care îşi crede o misiune, un dar tălmăcit, o mândrie din purtarea în al patrulea deget a inelului de căsătorie cu o Adriatică iluzorie. Poetul devenit Doge. Poetul adunând, în locul semnelor neînţelese din el ori din văzduh, balega armăsarului ritmând fanfara de bâlci cu peniţa făraş pentru jarul onorurilor oficiale. Şi te întrebi ce s-a făcut neliniştea de la început, unde gestul necugetat al aruncării discului într-o boltă de înfiorare? Trecerea pe lângă şi prin poem fără mersul apăsat milităreşte, cu o nebăgare de seamă cum răstorni vasul de China de pe etajeră, cu o succesiune de hazarduri asemeni întâlnirii în culoarul vântului a îndrăgostirilor dintre polenuri.

Poemul nu „trebuie" să fie nimic.

Survine, fireşte, şi o anchiloză a sensibilităţii. Văzul, pipăitul, auzul, ca plăci de gramofon uzate, nu-şi mai deşteaptă cântecul la atingerea acului de azur. Dar de unde, până în clipa acestei secătuiri a apelor minerale, poemul era ca o buclă aşezată la urechea pârâului, ca agatele negre ale nopţii adunate fără precugetare pe un fir de sunet, de aici încolo profesionala gravitate ia locul respiraţiei libere şi jucăuşe, saltului fără guler tare într-o beteală de restrişti sau de surâsuri. Omul, cu poetul ucis în el, vorbeşte acum de felul în care şi-a găsit talentul şi calea, de realizările lui în gestaţiune, de inteiesele breslei scriitoriceşti, de rezultatele poemului la oraş sau la sate, de raţionala culturalizare a maselor. Limba şi închipuirea lui, la început neînduplecate, se tocesc tot mai mult pentru uzul poleirei unghiilor acestei domnişoare la ora repaosului pe plajă. Un surâs unctuos comercial se substituie rictusului de răzvrătire şi scârbă, în locul singurătăţii şi al căţărării pe stânca aridă a visului, pentru atingerea unui edelvais impalpabil: înclinarea sufletului de carne dinaintea prostimei bucuroase de ridicarea totalului ei cu o unitate. Un meschin simţ al confortabilului, al necesităţii pâinii cotidiene; un sentiment de certitudine facilă; o închidere progresivă a ochiului dinaintea marilor, nevăzutelor taine. O paralizie crescândă a muşchiului, o lăsare moleşită în fotoliul de şef de serviciu, cu împărţirea lumii în grade, ofiţereşti, cu îmbrăcarea ca o mănuşă a formulei cusute gata. S-ar putea în acestea găsi desluşirea platitudinei semnate acum în cutare revistă de autorul „Salomeiei" şi al paginilor „Din paharul cu otravă", două din cele mai frumoase cărţi ale literaturii de pretutindeni. Şi de asemeni moartea într-o hipertrofie a instinctului de conservare (fizică) a cutărui literat oficial şi consacrat. Grija acestuia de a fi întotdeauna călare pe armăsarul unei poezii cu garanţii de eternitate, de a nu rupe definitiv cu nimic şi a fi bine cu toată lumea din pricina afurisitului de: „Cine ştie? poate că aici stă Adevărul", trecerea, aşadar, în istorie prin dardanelele oricărei şcoli literare, la ce altceva avea să ducă decât la o aşezare, la obţinerea unui număr de ordine?

Făcătorul de poeme a fost perpetuu insul neştiutor de tulburarea pe care degetele lui o vânturau şi Adevărul[1] s-a ivit întotdeauna aceluia ce nu se îngrijea de adevăr, nu-i căuta cu voinţă conturul, nu-i isca în preştiinţă flacăra.

1 E vorba, fireşte, de o serie de adevăruri relative.

Pentru intrarea în calendarul martirilor trebuie o desăvârşită lepădare de sine. Cu veşnicia, cu nevăzutul nu se trişează. Un risc, o aventură *totală.* Podurile de refugiu aruncate în aer. Nici o ieşire de incendiu, nici un semnal de alarmă ascuns ca un as de pică sub mânecă. O îndrăzneală şi o uitare până la urmă. Numai astfel din dezolarea, din imuabilul care ne înconjoară va scapără amnarul poemului şi poate al revelaţiei.

.

Cât de penibil refugiul într-o aprobare şi un „rezultat" în timp. Postura de „neînţeles de contimporani" îmi pare asemeni glasului găunos al fetei de pension plângându-se, cu buzele pârguite sub caişii în floare, că nimeni n-o cunoaşte şi n-o înţelege. Ca şi cum un singur semn din alfabetul magic al văzduhului şi al lumilor ar putea găsi în noi o echivalenţă şi o dreaptă măsură. „Nu scrim pentru voi, surzi contemporani, ci pentru o generaţie care va veni peste 50 de ani", spun unii. Ce mare scofală să fii cu 50 de ani înaintea sau în urma piticei civilizaţii a oamenilor, faţă cu cele câteva milioane de ani. cari. după calculul astronomilor, vor avea să desăvârşească in sistemul planetar existenţa pământului.

Nu, nu scriu pentru viitor şi nici pentru voi, amabili conlocuitori şi confraţi de acum. De unde concluzia că, peste un număr de ani, sensibilitatea şi inteligenţa colectivă sau individuală vor fi de o valenţă superioară celei de azi? Durata în timp a glăsuirii e de asemeni în afara preocupărilor mele. „Să vedem ce va rămâne din literatura D-tale peste 10 ani. Să ne întâlnim şi să stăm de vorbă atunci". îmi spune D-nul E. Lovinescu.

De ce o întâlnire peste 10 ani şi nu peste câteva zeci de secole? Trecut, prezent, viitor într-un vălmăşag arbitrar, alunecând pe suprafaţa creierului crepusculară, ca turmele de nouri pe masa de biliard a cerului. Urmăresc şi vreau linia poemului pentru bucuria şi neliniştea lui în sine. Pentru fiorul lovirii cu târnăcopul de argint al versului, în smalţul vasului cu monezi şi brăţări îngropat lângă oasele pământului în rugină.

Scriu pentru o dezlegare şi pentru o regăsire între mărgelele de cerneală, fără să-mi pese de ce va fi sau de ce este, fără să drămuiesc valoarea cărţii după vieţuirea de un an în plus sau în minus.

N-am iubit niciodată batjocorirea. Lucrurilor care scapă înţelegerii mele, le-am dat târcoale cu teamă, cu un ochi străduit

să prindă o mişcare neprevăzută, o tresărire în somn revelatoare. Zeflemeaua însă - această fundă a prostiei sonore - m-a umplut totdeauna de dezgust ca o boală ruşinoasă, ca o eczemă cerând alifia de zinc albă.

.

Tăria celor de o vârstă cu mine stă în conştiinţa dezastrului iremediabil, a relativităţii şi omenescului oricărei întreprinderi, în certitudinea universalei incertitudini şi a ridicolului oricărui elixir-formulă - toate formulele trebuie ca şerpii să năpârlească - în, mai ales, singura morală şi religie a *poemului.*

.

Mă gândesc la scrisul şi figura lui Ion Călugăru. Peniţa lui închide o temere, fruntea continuă desfăşurarea în noapte a stelei polare şi e în surâs atâta nelinişte, încât nimic nu m-ar putea opri să beau paharul pe care mâna lui mi-l întinde în vis, chiar dacă aş şti că vinul dinăuntru se va preface în cucută.

.

Poemui refugiat pur în reportagiul lui F. Brunea. Dar e o cascadă, e o fundă poemul între degetele tale, Brunea.

.

Ce regulă de modestie şi de cuviinţă - oricât de ipocrită - m-ar putea împiedica să mărturisesc de aici emoţia şi dragostea mea pentru acest nedezminţit iubitor al poeziei şi suav poet: Perpessicius? I-am auzit glasul străbătut de curenţi calzi la Radio, i-am ascultat cu câtă atenţie duce la ureche scoica unui refugiu de speranţă sau de tristeţe. Câţi mai sunt asemeni lui în al XX-lea secol după Hristos? Pentru atingerea frunţii sale de azur şi de incandescenţă, să-i trimit, în acest sfârşit de toamnă, coşul inimii plin de fructele sângelui şi ale prieteniei.

.

Când toate se vor fi sfârşit, când din planete şi sori nu va fi rămas decât o cenuşă invizibilă, va mai stărui numai fiorul distilat în eprubetele vinelor de nopţile şi tăcerea poetului.

.

Mă urmăreşte masca de suferinţă dintr-un fier mâncat de rugină şi cu dungi de var (amintind fie un adolescent abisinian, fie cine ştie ce opacă presimţire în lacătul ca un heleşteu al inimii) văzută într-o expoziţie a sculptorului Militza Pătraşcu, desluşitor al dârelor lăsate în metal sau în argilă de zborul păsărilor imateriale.

.

Nu văd în ce ar sta deosebirea între breasla scriitorului şi aceea a funcţionarului comercial sau a instalatorului de canale. Reuşita bănească ori morală (?) a scriitorului e egală oricărei alte reuşite: a negustorului de ciorapi, a industriaşului etc. Dar nici o aripă nu i se atinge de tâmplă, nici o tulburare nu trece prin apele ochilor.

Există, de bună seamă, speciile cele mai variate. Excrescenţa scriitorului[1] de vieţi romanţate sau de memorii cu fraza ca o medalie: „23 Iulie 19..... Azi am stat la masă cu Rudyard Kipling. Am vorbit despre Shakespeare" sau „Aş fi vrut să duc mai depaite viaţa eroului meu Eudoxiu" etc. Şi presa celor cinci continente se scoală în picioare, mulţumeşte cu o reverenţă.

.

Dorinţa oricărui scriitor român de a fi tradus şi pomenit în limba franceză. De ce nu în limba coptă sau anamită?

.

între a trăi aventura şi a o scrie, prefer ipostaza din urmă. Vieţile cele mai pline de miez şi de uragane nu se găsesc niciodată între colaboratorii revistelor. întâmplările unui singur deţinut de drept comun sunt mai fecunde decât toată viaţa, romanţată sau nu, a lui Arthur Rimbaud. Diferenţa înspre înalt, vine din intensitatea coardelor sub pleoapă sau inimă destinse.

.

Dar acestea nu sunt decât o introducere. A doua lumină va urma.

1 Dezgustul de a-l numi pe Andr6 Maurois

PE MARGINEA „INTEGRALULUI'

Contribuţia ceasului de acum, pe foaia de observaţie a sensibilităţii universale, nu poate fi dintru început drămuită. Ochiul cercetător limpezeşte totuşi linia cu undoieri de savană continuată în urcuşuri de înaltă tensiune sau coborâri de temperatură autumnală. Diagramă, pulsul înregistrează un elan pe care Europa ultimilor ani l-a dăruit istoriei timpurilor depăşind în ascensiune cel mai inaccesibil Everest al visului. Cruciadă pentru descătuşarea unui ritm pur încă, sub îngenuncherea prostituată şi străină a tiparului academic. Avânt spărgând zgura peste pupilă prinsă, sfredelind funicular glasul în creierul cu adâncimi stelare. Aur strâns din nămolul unui subconştient până aici neîntrebat, toate acestea nu pot în amintire aprinde decât unic ţipătul (sunt nouă secole de atunci) revărsând creştinătatea cu panoplii şi cai albi peste câmpii de fierbinţeală sau îngheţ, spre pământul unui Ierusalim sufletesc sau geografic.

Cruciaţi ai secolului XXlea, poeţii cuvântului nou au apărat o lespede alta, au smuls din păgâneasca mână a neiniţiaţilor trupul cântec cu coroana de spini şi cu garoafe muşcătura cuielor.

O cruciadă înăuntru şi în afară.

O cruciadă spre inimă, şi pe malul Iordanului cetăţile se desfoaie, precum frunzele de alun. Din depărtări mari, semne se întregesc invizibil. Orice braţ e o busolă. Un curcubeu leagă privirile. Pe degete mărgăritare se înmulţesc ca şopârlele, cuvinte cresc nerostite, într-o realitate abstractă ca un punct cardinal.

.

E moartea jelaniei nazale. O vigoare de mesteacăn, liană în vegetaţie tropicală cu săritura neprevăzută a tigrului, fără gravitatea profesională a directorului de circ. Poezia concepută creaţie pură, mai presus de raporturile de raţiune şi logică, dincolo de satisfacţia binefacerei imediate.

·

Desigur, nu e o simplă coincidenţă că sensibilitatea actuală şi-a precizat conturul în preajma marelui război. Un Dumnezeu al hazardului îşi înălţase pânzele peste un aer incendiat. Ţări se apropiau înclinându-se unele spre altele, zaruri pe o masă de eternitate. Hotare în atingere precum cornițe de melc, dibuindu-se, cercetându-se lent, cu diferenţieri şi asemuiri amplificate, ochiul deşteptat brusc de un spectacol de care „ieri" îi dezobişnuise. O prăvălire inversă cu munţi spintecaţi ca peşti, umeri tresărind ca oceane. Din ejacularea gloanţelor, o senzuală amestecare de noroi şi de sânge. Războiul, un poem al iubirii: popoare împreunate în rut pe un povârniş în epilepsie. Contopire citadină a şesurilor, descuiere a drumurilor. în automatismul adunărilor familiare mereu aceleaşi, cu complângeri de clavir didactic, izbucnirea neaşteptată, rece, nouă, a străinului cu privirea în cască, cu linia războiului (a vieţii?) în palmă, cu cuvinte strălucind ca baionete. Circulaţie a sângelui spre periferie. Ce legendară aventură! Un altar al neprevăzutului în bucuria unei deznădejdi netrăite. O ospitalitate nouă, o iubire in vrăjmăşie, case deschizându-se voluntar, sate dăruindu-se într-un dangăt de clopot. Primenire. Din sămânţă avea să urmeze plăsmuirea în evantai a spicului, din împreunarea celor două fiinţe cotiledoane, desfacerea în imn înalt a embrionului.

Trupuri cereau fecundarea plugului.

Minunea acestei menstruaţii continentale a dezbrăcat creaţiunea artistică de tot nisipul adiacent, de orice linie străină artei. O abundentă hemoragie a salvat Europa obeză de la un atac de apoplexie cert. în încleştarea tranşeielor, refuzul oricărui compromis. Mediocritatea călcată în picioare. După elanul nopţilor cu eczema farurilor ca licurici uriaşi, trebuia să vie *creaţia pură.* Ruperea din legile unei gavităţi etnice artificiale chema prin ea însăşi creaţia abstractă, corsar, plictiseala biciuită până la exasperare, cartea-fulger, cartea-miracol. cartea-afiş, cartea-hangar de avioane.

·

Şi iată, dinainte, infinită, bogăţia acestei sensibilităţi. Imagini se succed cum cerbii într-o vânătoare mistică. în artere cânturi noi înalţă o vegetaţie toridă.

Dar un fapt trebuie subliniat: spiritul şi fizionomia epocii s-au desăvârşit nu prin limbă, ci prin culoare. Pictorii sunt acei care, sângerând pereţii unei lumi în facere, au dat în lături obloanele peste privire căzute. Exploratori îndrăzneţi, în urma lor abia, vin purtătorii de glasuri ca săgeţi: poeţii.

Arta nu mai este o speculaţie artificială, de bursă, ci o manifestare vitală, o creştere de ferigă, un salt ca un ecou, o traiectorie de cometă.

Din toate limbile europene, limba românească ne pare cea mai adânc înzestrată cu un material sensibil sufletului actual. Esenţialmente poetică. Zămislită dintr-o încrucişare extraordinară, clarul şi rotunjimea cuvântului latin, alături de umbra şi gârla unghiulară, pietroasă, a cuvântului slav. O rezonanţă multiplă. O imagine ca o glandă în perpetuă secreţie. O construcţie senzuală a predicatului, substantivul păstrând o rnlădioşenie de horă duminicală, verbul muşcând dârz ca un paltin în pulpa vântului, adjectivul şuierând trestie sub înjunghierea iopeţii. O prospeţime de şipot, în pas toate oglinzile întretăindu-se, şi apoi atâtea tuneluri neexplorate, cuvinte noi cu şfichiuire de nuia. Ce imbecil a spus că literatura şi limba românească nu trebuie înglobată încă în arta contimporaneităţii? Dar cum de nu pricepeţi, arta nouă cuprinde toată vigoarea, surpriza, trânta dreaptă a acestei limbi.

Uneori un cuvânt tălmăcind visurile, culuar până la măduvă, cu scoarţe moldoveneşti, şi răcoarea după-amiezii, aburind inima precum un pahar de ceai.

Poezia modernă e un pumn mutând fălcile cititorului. Atenţiune deci: pe prietenul meu Stephan Roii (George Dinu) să-î citiţi cu „Protege-dents". E un poet care poartă apele cerului în salivă. Drumul lui nu cunoaşte ezitări, ochiul cu precizie de boxeur descoperă amănunţimi planetare, glasul e împletit cu ierburi puternice, meningea lui şi-a spart toate ferestrele.

·

Nu, modernismul celor strânşi la ospăţul „Integralului nu e, cum cred câţiva premianţi senili, de servilă împrumutare. E un elan spontan cu caractere profund româneşti, cu toată supranaţionalizarea aparentă.

D-l F. Aderca semnalase, acum câtăva vreme, aceste două rare versuri de esenţă pur modernistă ca viteză a asociaţiei de idei, ca surpriză şi abstractizare a imaginei, dintr-o poezie populară românească:

Lună, luniţă
Glas de porumbiţă

E de neînţeles cum, într-un peisagiu atât de sprinten, cu o limbă cu astfel de neprevăzute izvoare, o necunoaştere deplină a posibilităţilor artistice, o paralizie progresivă a gramaticei e posibilă.

.

în concertul prefacerilor de azi, „Integral", care a avut tăria să reţie, zbor de peste hotare, silueta inteligentă şi vraja de privelişte de conac bătrânesc, sensibilitatea şi priceperea nedepăşite, a lui B. Fundoianu, şi-a scris vinele în tictacul acestui ceas, a zgâriat aspectul contimporan cu o potecă lui proprie.

Iată-i aici pe cei câţiva îmblânzitori, sălbateci ei înşişi, cu buza în muşcătură barbară, westmeni cu bicepşii amplificaţi. Iată-l pe Ion Călugăru, această ciudată apariţie, cu adevărat cel mai puternic, cel mai poet prozator de după război. Ce diastolă scrisul lui, aerul se umple de sânge ca un ventricol, păduri ţipă, cerul se prăvale ca o piatră de moară. Iată-l pe F. Brunea în curele de transmisiune, capul prins de pieptul de pescar dobrogean ca o nucă de cocos, F. Brunea cu fraza în rostogolire blondă ca un păr foarte brun, cu gări şi vânători neînţelese, Abraham Texas cu linia trasă peste America de Sud a Dâmboviţei.

Mihail Cosma din cerul Italiei:

Urmăreşte viaţa pe hartă
Zilele compun tratate de geografie
Caută la tabla de materii
Unde va fi mâine.
(M.Cosma)

Iată-l pe M. H. Maxy. această energie izbind dârz o pictură virilă spărgând testiculele mediocrităţii, câtă culoare într-un gest, câte forme întretăindu-se în privire, plăsmuire, invenţie, înlăturând tiparul obicinuinţei. Iată şi conturul insensizabil: Victor Brauner scăpând definiţiei precum zborul în zigzag al

uliului; o continuă evadare din sine; o alunecare peste ape şi lucruri, imagine pură a pictorului de multe ori în adâncime luminat ca o fântână. Iată-l, de asemeni, cu propria şi robusta sa viziune, pe pictorul Corneliu Mihăilescu \

Un c/ertificat de profituri şi pierderi m-ar întrista. Dar, prietenii şi vrăjmaşii mei, toţi sunt aici, cu atâtea virtualităţi, cu atâtea izbutiri, pumnii mei se strâng fără contractare, lovitura va veni elegantă şi suplă, urmăriţi comanda arbitrului TIMES! Timpul e făcut knock-out.

Dacă lipsesc de aici atâtea preţioase nume: Ion Vinea (cu remarcabila sa traiectorie în poem şi în proză); Jacques Costin (cu un humor care trece uneori în suferinţă); Marcel Iancu, revoluţionarul din 1916 de la Zurich, pictor şi colorist neîntrecut şi întâiul desluşitor al unui alfabet nou în pictura românească; Militza Pătraşcu, sculptor deplin ştiind să deştepte un cântec în piatră şi în lemn, e că paginile de mai sus privesc mişcarea de la „Integral" din care, cu toată părerea de rău a scriitorului acestor rânduri, aceştia n-au voit să facă parte.

POEZIA NOUĂ

Oricare dintre manifestările de sensibilitate modernă îşi cuprinde desăvârşirea ei: fiecare (muzică, poezie, pictură) îşi are libertăţile, destinderile sau constrângerile proprii. Ar fi o eroare deci să se desprindă de la început linia comună spărgând fruntariile dintre sunet, cuvânt, culoare; şi totuşi, numai prin calea aceasta se poate coborî până în măruntaiele epocei; de aici scapă formula însemnând îndelungele reacţii de laborator, limbă fixând un ceas pe peretele vremei.

Poezia modernă trebuie privită, aşadar, de o parte, ca o mână străbătând singură printr-o apă. Desigur, răsunetul acesteia îl vom găsi necontenit în toate celelalte realizări contimporane; tăria însăşi a•curentului actual consistă în integralul tuturor eforturilor de pretutindeni; filon unitar, nerv vibrând acelaşi în plastică, literatură, muzică, arhitectură, teatru. Există, neîndoielnic, o intensă analogie, mai presus de trăsăturile înnăscut organice. O analogie-esenţă; o analogie de corpuri geometrice.

.

Materialul poeziei moderne (ca şi al picturii) poate fi acelaşi ca al poeziei de totdeauna. îmbogăţirea lui printr-o sumă de elemente în urmă apropiate: invenţii tehnice, operaţii matematice sau bancare, e de pură suprafaţă. De fapt, materialul a rămas acelaşi; schimbată cu desăvârşire e însă *interpretarea lui.* Pentru spectator înţelegerea aceasta scapă. Observaţia lui se loveşte de la început, fără putinţă de înaintare, de transformările din afară. Pentru el arta nouă e o artă de revoluţie, lipsită de suportul *continuitate în timp.* Inexact. De altfel, în artă, ca pretutindeni. în domeniul social de pildă, revoluţia este exclusă. Se vorbeşte despre revoluţia franceză, revoluţia proletară sau revoluţia

cubistă, neţinâridu-se seama de însuşi esenţialul proces de dezagregare a unei stări de fapt şi de cristalizare lentă a unei alteia următoare. Fenomenul ignoranţei e uşor explicabil prin aceea că mintea spectatorului ia contact cu o nouă etapă artistică sau socială în clipa însăşi a desăvârşirii ei. Stăruitoarele cercetări de atelier, transformările de sâmbur germinând subteran cu încetul, rămân necunoscute.

în pictura modernă, descoperirea fundamentală, ideea de plecare (şi aceasta revine în mare parte lui Cezanne) a fost: considerarea obiectului ca *obiect în spaţiu,* posedând toate elementele de echilibru ale volumului: dimenisiuni, centru de gravitate, pondere. De aici: întreg sistemul constructivist. îndepărtarea oricărui subiectivism, integrarea portretului, peisagiului, naturei moarte, *nu ca expresie de suflet,* ci ca existenţă materială, organică, iată în nucleu doctrina realizării contimporane. Din ea s-a desfăcut mai târziu, coadă de păun, curcubeu, cer în amurg sau în zi toridă, ca trepte, înfăţişarea virilă a tabloului modernist.

Răsfrântă această atitudine în poezie, capătă o şi mai adâncă semnificaţie.

Substanţa poeziei noi - am spus - a rămas aceeaşi. Observarea ei e însă cu totul alta: ştiinţifică, nu ca precizie, ci ca sistem: organică, *obiectivă.* Poetul drumului de azi nu geme, nu se emoţionează bolnav, nu-şi şterge lacrimile de carnea uneori pietroasă a fluviilor. Aspru, sub biciul lui turma "stelelor latră sălbatec.

Desigur, poezia nouă poate relua temele vechi: lacul, pădurea, marea, dragostea, toamna etc. Dar aici toate acestea păstrează întreagă prospeţimea, duritatea primitivă. Pulsează, plutesc incoerent, real precum în pământ cărbune.

Cu chipul acesta, poezia încetează de a mai fi subiect; în locul fotografiei, sau povestirei-reproducere, elementele, considerate în spaţiu, capătă o existenţă acută. Poezia devine tren spărgând pupila în dilatare, munte cu schelet de lumină, mare cu dantelă şi lanţuri, câmp, acţiune pură, transpusă pe un plan de viaţă în creştere. Problema poeziei deci nu se mai pune pe catalogări diferite (erotic, naţional, istoric), ci poezia devine dintr-o dată universal umană, poezia-poezie, poezia-ciment, poezia-planşă de inginer, creier, organism viu, integrat simplu între fenomenele naturale. Fireşte, în cadrul acesta de vigoare multiplă şi nouă, cuvântul e tăiat şi el dintr-o carieră virgină. Fraza devine luminoasă, cu o ordine proprie, uneori invenţie surpriză a poetului drumului de fier de azi. Prin ea inteligenţa îşi desfundă

neprevăzute culuare, scuturată violent din lenevia unei platitudini repetate.

Expresia poetului nou e plină de cutezare, de savoare absurdă: târnăcop, bumerang, salt întrecând în înălţime toate performanţele mondiale.

Alături de limbă, notaţia e întotdeauna sângerândă, crudă, zvârcolindu-se, şopârlă în tăiere. Dincolo de înregistrările trecute sau prezente, *senzaţia,* prinsă stea în cleştele poemului actual, înviorează, uimeşte, pătrunde ca o injecţie.

E, oareşicum, în pasul acesta, o întoarcere spre izvorul de început (senzaţie primă) răzbind dârz printre pietrele şi drumurile aspre de carpen în munte. Pe aici malurile sunt apropiate, apa rea, în torent bolovani bătrâni lovesc genunchii. Prin stânci numai plămâni cu respiraţie tare, muşchi vânjoşi pot pătrunde.

Drumul e lipsit de odihnă, luntrii strâmte ameninţă cu prăbuşire, vântul trece prin coaste ca prin cozi de cai. Nu e loc pentru pântecele întins leneş pe divan; pieirea pieptului uzat şi flasc ca o mânuse.

Poetul nou e un explorator înfruntând meridianul cel mai primejdios, coborând în însuşi miezul înţelegerii, ecuator încins sau poli cu zăpezi ca bretele. Pe umerii lui preerii cresc. Stepe, mări, saltimbanci, trenuri îi circulă în artere.

Există un înţeles care trebuie perceput cu antenele fiinţei întregi, mai presus de inteligenţă şi de logică.

Poezia nouă cuprinde ritmul cel mai variat fără să fie ritm, rima cea mai surprinzătoare mai presus de rimă.

Poemul ţipă, vibrează, dizolvă, cristalizează, umbreşte, zgârie, înspăimântă sau calmează. Imaginile se îmbulzesc nu în comparaţii sterpe, ci în asociaţii fulgere, frunziş în noapte.

Orice vers e o sumă de noi posibilităţi, o altă soluţie a ecuaţiei primare.

*

Limbă nouă, senzaţie crudă, construcţie clasică obiectivă (impusă de o ordine şi constrângere proprie), poezia actuală umflă coaja solului, circulă sevă prin nervura frunzelor, ţâşneşte apă minerală.

Să-i primim deci lovitura în tâmplă, să-i simţim în măduvă glasul aruncat peste gâtul acestui ceas, îndemânatec ca un lasso de westman.

1924.

DESPRE POEM ŞI ANTOLOGIE

O înstelare de nume. O panoplie în care sprinteneala pumnalului se înlănţuie cu floarea de pulbere a puştilor bizantine, cu ghintuirea de pistol muntenegrean. Antologie. Şi toate îndrăznelile şi-au dat întâlnire precum în ierburile linse de spuma vânturilor, dansul în zig-zag al şopârlelor, voluta în hemoragie a glasurilor ca avioane. Desfăşură telegrama cifrată a inimii, îmi place această antologie paletă, numele ca peneluri deschid o înfiorare de miresme, un curcubeu de surâsuri. Trepte, cuvintele duc spre bolta înscrisă lăuntric spre poemele din covoare şi sunet; scrisul bătrânesc cuprinde arome tari, vocile dorm în lemnul de nuc, precum peştii în heleştaie cu apele în inel săpate.

Fiecare poem o pupilă. Rimele vuiesc ca butiile în podgoria în fierbere, lanţuri pădurile se rup, un sânge în descreştere linge în mal vocalele ca bolovani rotunjite.

Dinţat orice nume, cum în furtună fruntea cerului, clătind jnepii maxilarele vântului. Antologie: un jazz-band de culori, de trenuri în goană prin şarpele nopţilor; lenevoasă hora piscurilor de munţi cu zăpada sensibilităţii în durată, cu peşterile înaintând prin vine, prin ţesătura nervilor până-n limbă.

Pasul zgârie răscopt fructul acestei cărni, galerii privirile te privesc în fanfară, pure. Sufletele se ating între ele ca ţări, sensibilităţi se sărută imaterial ca fruntariile pe o hartă. Cetitorul pătrunde în măruntaie, se opreşte limpezit. Imaginile se succed în ordinea de biroul circulaţiei impusă.

Fiecare pagină, o localitate balneară cu virtuţi terapeutice altele. Antologia o iubesc neizbutită. Vreau încordarea poetului, precum acarul dispărut brusc sub perdeaua vitezei schimbând trenul, tăind izbucnirea farului semnal în arteră. O echipă de boxeuri. Umbrele se lovesc ca scaune; îmbracă poezia ca pe o mânuse de antrenament.

.

Dar iată: e extraordinară lovirea cuvintelor într-un poem; sunetul pe care-1 fac e asemeni aceluia al atomilor cicocnindu-se între ei în substanța lucrurilor; e zgomotul planetelor pe pleoapa cerului.

.

Imposibilitatea invenției în afară de cunoscut; o construcție fără legea gravității; o oglindă mărind, micşorând, deformând laolaltă: o şa năzdrăvană, o scuturi şi nechează armăsarul mâncând jăratec.

.

Am văzut un sergent de stradă în ploaie; semăna cu Venera de Millo; n-avea brațe.

.

Un poem nu trebuie alcătuit numai din cuvinte, ci şi din goluri; prăpăstii în povârnişul cărora pasul alunecă şi urmează îmbrățişarea fără sfârşit.

.

Caut, caut în ochii poetului nelinişte a.

Poetul comunică cu Dumnezeu; glasul lui are răsfrângeri de dincolo; de aceea într-un poem nu se poate pătrunde cu înțelegerea, ci printr-o *exaltare* ca injecția de morfină.

.

Asemeni Ioanei dArc, poetul aude voci.

.

Gândesc la versul lui Eminescu:

Dintre nouri iese LUNĂ

în care luna devine o abstracție, ca lumina, amintirea, tristețea. De altfel, asupra nearticulației nici o îndoială nu poate stărui; rima versului al treilea stă mărturie certă:

Melancolic cornul SUNA

Efortul poetului contimporan de abstractizare a elementelor înconjurătoare, de surprindere în imagini, se obârşeşte - ce admirabilă tradiție! - din seva pură eminesciană:

Mai departe, mai departe,
Mai încet, tot mai încet.

1926

SCRISOARE NETRIMISĂ

Te-am revăzut, prietene, după ce cinci ani ne-au întrerupt şi ne-au smuls, pe mine adâncindu-mă în singurătate, pe tine ridicându-te de subţiori cu cârjele confortului şi ale veniturilor bine asigurate, într-o suprimare a timpului - şi înţeleg prin timp hazardul, neprevăzutul - pe care tu cu o acumulare de aur le ai, sau le-ai voi, înlăturate. Mi-ai spus, cu un hohot de râs, gâlgâit ca un coniac excelent sub limbă, că la masa ta s-au perindat miniştri, curtezane ilustre, poeţi cu numele ca un clopot de vată. Din tot nedefinitul, din toată tragedia de incertitudine şi de dezgust pe care omul ne-o pune dinainte brusc ca prezenţa, la o cotitură, a două maşini gata să se sfărâme, tu ai ales tocmai trăsătura cea mai fugitivă, vălul de umbră înşelător şi iluzoriu, pictura pe pereta a unei furtuni marine, în vreme ce afară, sau înăuntru, talazurile se fugăresc, se muşcă, se dezlănţuie. Felul tău de a străbate lucrurile şi oamenii mi se pare asemeni contemplării în palmă a unei toarte, neştiutor al vasului cu irizări fine, dezlipit pe nesimţite şi făcut ţăndări la pământ. E o rămânere perpetuă la uşă. o pierzanie care te duce din ghiftuire în ghiftuire, spre un repaos absurd şi vid. Nu ţi-a fost niciodată sete? Nu ţi ai exasperat niciodată dorinţa până la o extraterestră viziune, până la o exaltare în care ochii sticloşi pierd conturările, aruncă în lături decoraţiile, scuipă peste frecătura mulţumită a mâinilor: *„sui* am stat de vorbă cu miliardarul A. sau filozoful Z.' şi se opresc numai la ciorchinele de extaz al unei radiografii în invizibil? Nu ţi-au trecut niciodată ace prin fruntea netedă ca o câmpie stearpă, neprimitoare a fiorului însămânţării? Nici un triunghi de cocori nu ţi-a atins creştetul, nici un cutremur n-a ondulat pe sub picioarele tale pletele acestui pământ nesigur?

Ascultă-mă: dacă o femeie m-ar iubi pentru banii mei - presupunând că aş fi bogat - aş dispreţui această iubire.

Dacă o femeie m-ar iubi pentru talentul meu - presupunând că aş avea talent - aş dispreţui această iubire.

Dacă m-ar iubi pentru inteligenţa sau frumuseţea, sau bunătatea mea - presupunând că aş fi înzestrat cu asemenea daruri - aş dispreţui această iubire.

Vreau o iubire absolută şi nejustificată. Vreau să simt sărutul buzelor adorate pe mâinile mele pline de răni, pe buruiana inimii plină de cenuşă. Am ştiut dintotdeauna (a trebuit să învăţ?) că un om e dincolo de hotarele pe care însuşi le defineşte în spirit sau în materie. Şi prietenii i-am ales în zdrenţe, pentru lumina pe care o ghiceam într-înşii ignorată sau falsificată de alţii. Cum vrei să pătrunzi cel mai mic dintre fenomenele care te înconjoară, când tu te opreşti la un răsunet orb, când eşti nevrednic să simţi plămada adevărată, când te farmecă ecoul unor atribute iluzorii?

Iubeşti din om subiectul, în loc să iubeşti omul. Şi tot aşa, dintr-un tablou în care nu vezi zbaterea minţii creatoare, amnarul de culori şi de linii. Orgoliul tău înghesuit în existenţa ta monstruoasă, fără ozon, fără desprinderi, îşi caută sprijin în „importanţa" oamenilor cari îţi răspund pe stradă la salut. Sub sensibilitatea ta, pe care am crezut-o vioaie şi tânără, îşi face loc acum o îndârjire de arivist. învaţă-te să iubeşti un om pentru „altceva" decât ceea ce pare că este.

Treci peste sensibilitatea, talentul, inteligenţa, bunătatea, muşchii sau banii lui - toţi termenii aceştia sunt legali - opreşte-te în însăşi substanţa impalpabilă, treci dincolo, caută bucuria în sine. nu stabili dinainte legile bucuriei, nu-ţi spune: trebuie să fiu fericit că îl am prieten pe X., pentru că e secretar general la un minister, exaltează-te în prietenia pe care o dai tu acestui om cu sau fără frac, cu sau fără certificate de bună purtare, iubeşte dintr-o pornire mai tare decât tine, precum umerii valului se ridică spre lună fără voie, dintr-o putere a fluxului. Dar mă întrebi: Dacă un om nu e în talentul, nu e în frumuseţea, nu e în bunătatea etc, a lui, atunci unde şi în ce e omul? Care e acel „altceva" de care îmi spui şi pe care l-aş voi poate?

Nu ştiu, nu ştiu. Cine ar putea şti?

DE VORBĂ CU UN CONDAMNAT LA BOALĂ

D-nei Genevieve Tissier

Prietenul meu se ridică în coatele cari deveniseră străvezii ca nişte oglinzi minuscule păstrate pe fulgii aerului rarefiat. în jur era o tăcere albă prelungită prin geamurile largi, desluşită în viaţa din gesturile infirmierilor, din glasul ca o lampă scăzută, al doctorului. Ce oră putea să fie când pe afară iarna, ca un cerb suav îşi legăna capul, când pe o panoplie a memoriei se urneau, cu un zăngănit şters, armele unor amintiri clătinate? Fireşte, timpul, acest străjer imperturbabil, dispăruse ca o batistă în mâneca scamatorului abil. Şedeam la căpătâiul patului subţiat el însuşi ca un argint al norilor, cum aş fi stat pe marginea unui havuz invizibil, pe poteca conducând spre extaz, a unui curcubeu.

- Iată, măsurătoarea şi împărţirea voastră arbitrară şi absurdă, în ani, în epoci, îmi scapă, îmi e străină. De când sunt aici? Voi spune (pentru că vreau): Dintotdeauna. Nu înţelegi? Ce splendidă punere la punct a tuturor frământărilor, a tuturor micimilor. Mă simt pe o placă de patefon a infinitului, însuşi acul care deşteaptă cântecul impalpabil. Nu mai sunt ore. nu mai sunt aşteptări, nu mai e nici o speranţă, ci totul se resoarbe în contemplarea fără sfârşit a propriei mele suferinţe. Termometrul e un violoncel de gheaţă pe care îmi plimb degetele, desigur mă bucur făţiş când îl ascund la subţiori ca pe un matematic aparat fotografic care, pe un parapet de mercur, va flutura peste cele 300 de secunde (din sistemul şi memoria voastră de rigoare) drapelul temperaturii mele.

Pe o etajeră din metalul cel mai simplu, conform utilităţii sale imediate, fără declamatorism, fără înflorituri al căror pretext e să ascundă un gol de care vă e frică, stau sticlele cu medicamente, paharele cu poţiuni, pachetele cu pansamente. Patul e fără decoraţii, pereţii sunt acoperiţi cu cearceafuri mari, de crinolină şi poate de tristeţe. Aici stă esenţa fără amăgiri, fără salturi dintr-o cotidiană şi tragică oboseală, pe preşul unor delicii autentice.

Toate consideraţiunile de morală, de filosofie înaltă sau curentă, principiile ascunzând, sub sonoritatea denumirii lor, dialecticismul şi ambiţiile meschine cad, ca nişte cutii ruginite, la fund. A rămas doar cumpănirea lentă, repetată fără oprire, a fiecărei senzaţii, a oricărui ecou de durere. Şi în fiecare clipă o nouă suferinţă a trupului se iveşte. Ascultă: mişc numai de la dreapta spre stânga, cu oarecare regularitate, genunchiul, şi un clopot dintr-un lemn subteran se trezeşte; urmează o vânătoare cu raţe fantastice (încheietura acompaniază: poc, pac, poc, pac) şi o durere înceată, unsuroasă, circulă prin os, se întinde ca un şarpe cu limbă de venin din femur până în coapsă. Acum, un iatagan cade brusc şi sună în omoplat. Un junghi ca o flacără se încovoaie, îmi înveleşte spatele, auzul. Inima ca o pasăre îmi zgârie pieptul, se încruntă între coaste, îmi trimite spre periferie armatele roşii ale sângelui. Mai târziu, durerea ca o mantie mă acoperă în întregime, se scutură în respiraţie, devine punctul solar în jurul căruia toată fiinţa, toată amintirea gravitează. Cum îmi vine să râd de îngâmfarea din afară a marilor luptători, a însemnaţilor oameni, a îmbătaţilor de declamaţii şi de minciună. Şi totuşi, dacă vreodată trec pe dinaintea ferestrei mele, aceşti nenorociţi întorc capul, au un dezgust (poate o teamă) în privire. Ar trebui să mă înţelegi, să pătrunzi toată lumina, toată *tăcerea* pe care eu o pipăi, în clipa, de pildă, când pândesc cu ochiul abia deschis numai, venirea internului de serviciu, în clipa aceea. într-o sală somptuoasă, un personagiu umplut de propria lui mulţumire şi importanţă, cu o servietă sub braţ în care hârtii şi note imbecile se amestecă, trece cu un pas dinainte studiat, pătruns de imensa răspundere (pentru afaceri, pentru viitor, pentru umanitate) pe care o reprezintă. Alţii stau dinaintea unor maşini care dau bonuri cifrate, înmulţesc între ele vagoane şi codri, fac scăderi şi adunări cie avuturi. Ah, cum îmi mai vine să râd, cum îmi reţin saliva mult prea pură pentru feţele lor rotunde. Opreşte-1 şi întreabă-i pe acesta traversând, în gâfâire şi exaltare, bulevarde, săli, cuvinte, pentru ce aleargă, la ce îşi umflă ca o pocănitoare de vânt obrazul? Cum, nu ştii? - îţi va răspunde mirat şi superior dinaintea ignoranţei şi slăbiciunii tale - tratez nişte afaceri cari îmi vor tripla venitul, eu n-am timp de poezie, de odihnă, ca alţii, eu sunt un om *activ,* n-am nici vreme să fiu bolnv, greutăţile sunt prea mari, milioanele nu-mi ajung etc. Uneori simt o fericire pe care n-aş putea-o asemui decât contopirii urmând trecerii în nefiinţă sau seninătăţii unui eden nebănuind păcatul. E ora când eu agit sublima linguriţă în paharul de linişte, şi când în cabinetul său directorul dictează - scoţându-şi pălăria dinaintea propriei

sale voci - dactilografei: „Avem onoare să vă confirmăm primirea scrisorii d-voastră din 15 curent"...

El nu ştie că, pe ciutura suferinţei scoborând în sine, poţi da peste un izor ceresc. Dar destul, să mă las cuprins iarăşi de imateriala zăpadă a cearceafurilor, să mă avânt din nou prin hora de armonii a singurătăţii. De ce aş dezvălui nepricepătorilor oameni un comportament de revelaţii pe care plantele îl ştiu de mult?

A fost o căutare a suspensiunii timpului? De ce, de lângă patul de brumă, m-am pomenit curând între mesele cu infolii şi cărţi închizând misterul şi tălmăcirea atâtor visuri, ale unei biblioteci?

Prietenul meu avea obrazul cum ar fi substanţa fină a unor statuete de sticlă. Mi-a surâs dintre paginile cu semnele unor epoci de dezastre sau de izbândă, a pus un deget pe buzele abia desenate ca atingerea fulgerului pe-un geam de insomnie, şi m-a invitat să mă aşez alături de el pe covorul magic al unui poem, pentru o călătorie interspaţială.

„POEME ÎN AER LIBER" DE STEPHAN ROLL

La sărbătoarea poemului său, Stephan Roii a invitat toate cosinzenele izvoarelor, toţi voievozii vântului. E o orchestră a culorilor şi a bucuriei, un covor de lumină scuturat peste balconul în oboseală al ochiului. Poemul sparge ferestrele poemului. Poemul se plimbă sub unghia roză a norilor. Poemul inundă ograda inimii. Poemul: ce flux-reflux pentru această amiază a iubirii! Nu e nevoie de experienţă, ştiu: daca i-ai reteza arterele, din Stephan Roii ar curge, în locul sângelui, poemul. Un curcubeu de rezonanţe şi de imagini îi înfăşoară ca un fular umerii. Pasul lui sună în moneda asfaltului, atinge ca o buză fluierul aerului. Mâna opreşte ca un inel zborul, împrumută albastrul din aripa coţofenei, împleteşte beteala versului în ritmul ciocănitoarei, toarnă în degetarul rimei toată licoarea codrilor.

Aluneci palmele prin catifeaua paginilor cu semne de anotimpuri, fiecare literă: o scoică pentru infinitul chiotului, şi iată: „pietrele tari trec desculţe gârlele", „câmpul înnoptează în botul de pluş ud al vitelor", treci peste ţinuturi cu „circul cu roţi şi arcuri, cu saltimbanci fluizi", deştepţi oglinzile de rouă când „duc în ugere crinii zvelţi în doniţi laptele parfumului". Şi urmează, adâncă şi văroasă ca o căpşună, Diana, zeiţa vânătorilor cu „lumina care e albă ca pieptul păsărilor de mare", cu poetul care e „mai înalt decât tine cu o vrabie".

Aventura te îmbracă asemeni unui steag între regi:

Dar se opri un rege celt
din regii toţi el cel mai sveit
Domniţa rupse spre el o stea
şi trupu-i nor pluti pe şea.

Poetul te duce între munţi şi între toamne, unde „lumina s-a scurs în pământ prin ţevile de crini", poetul îşi dă de perete

porţile inimii, îşi arată panoplia cântecului, porneşte spre mările văzduhului o corabie cu marinari de ozon, cu imagini ca apele amintirilor.

Poetul e aici, cu plămâni, cu surâs, cu ochi asemeni celor alor tăi, cititorule: dar el a ştiut să sfredelească zidurile înghemuind respiraţia; el a ştiut să păstreze în genunchi un resort care să-i facă mersul un salt zvelt peste balega existenţei comune. El destinde praştia zilei anemiată între gratiile orelor de lucru şi aruncă piatra strigătului de libertate până în geamurile acestui şef de birou: Dumnezeu. Cu ce aş putea asemui bucuria conştiinţei că undeva în strada Bărăţiei No. 37 există un exponent al unităţii umane, un superlativ al inimii care mă îndeamnă să uit toate celelalte experienţe ale traiului, toate injustiţiile găurind tălpile, toţi pumnii cu otrăvuri ridicaţi dinaintea sărutului meu entuziast.

Autorul acestor pagini - cari nicicând nu vor trebui să fie un „articol" - l-a văzut pe Stephan Roii în cele mai felurite împrejurări. Braţul şi elanul lui nu s-au refuzat niciodată deznădejdii, puţinul lui a fost oferit întotdeauna pe de-a-ntregul celui căzut în nevoie, arcul surâsului său a fost necontenit gata întru azvâriirea săgeţii care să aducă la prânzul frugal al prieteniei carnea de azur a izvorului. Pe trupul lui de boxeur. hainele bunicului haiduc plesnesc. Sforile obicinuinţei şi ale „formulei" sunt prea slabe pentru muşchii lui. Stephan Roii descoperă mereu o altă răcoare a cuvântului. Stephan Roii, într-o luntre a visului, înaintează în apa de metal a închipuirii.

Există, aşadar, pasărea unei sensibilităţi care va pluti de-a pururi deasupra smârcului unui peisagiu de admiraţie unanimă. Există câţiva inşi - şi Stephan Roii e cel dintâi - cari îşi şterg de preşul gloriei facile ciubotele de şapte postii pline de colbul depărtărilor, câţiva inşi cari, în pofida urletelor şi a rănilor primite în pădurile sălbatice ale ignoranţei şi prostiei generale, aleargă în căutarea mărului de aur al singurătăţii şi al poemului. Poemul e un miracol; e o izbucnire de scuturi prin cavalcadele furtunii. E revelaţia de o clipă numai a invizibilului. Poemul e o pătrundere de iod prin mădulare, e un al doilea auz deschis la toate zvonurile văzduhului. Gângăveala unui copil ceresc nedeslușită alfabetului atâtor registre de comerţ şi dicţionare. Din adolescenţă încă, Stephan Roii a aflat că prin literă şi prin glas va trebui desăvârşit „altceva". Ce? (Aha! vă văd aici, de la masa mea de scris, imbecili infatuaţi, scribi prostituaţi şi senili, cu gâtlejul şi ochiul bleg întins, să prindeţi un răspuns, o „explicaţie" de atâta vreme cu scâncete şi autoflagelări cerută. Nu, nici de data asta nu o veţi avea. Cele răscolite mai sus nu sunt pentru voi. Zgârciţi, număraţi-vă în fiecare seară înainte de culcare puţinele monede, scoase din uz, ale sufletului, pregătiţi-vă alături paharul cu lapte al confortului egoist şi mulţumit şi adormiţi fără vise şi fără poeme ca în trezie).

Sensul lumii reale ne scapă. Dar lumea reală e prea puţină pentru posibilităţile de creaţie şi de invenţie din noi. în fulgerul unei imagini, toate fântânile universului reînnoite. Pentru dragostea gravărei în inelul de crepuscul al versului, sacrificarea până şi a confortului de apoi. Singura certitudine: poemul. Singura cuminecătură: poemul. Luaţi, mâncaţi, acesta este trupul şi sângele nostru: poemul. Şi, deasupra, în afară. înăuntru, pretutindeni, o nelinişte, o continuă prevestire, un uliu de umbră gigantic dând târcoale peste hulubul aşteptării.

Dar, în "Poeme în aer liber", se mai află în plus o bucurie intensă, o sănătate cu totul alta decât cea cunoscută şi admisă. Poetul se miră şi atinge aceste rotiţe ale câmpului: florile. Poetul încalecă armăsarii neîmblânziţi, bate toate colinele anotimpurilor. Poetul dăruie un elixir uimitor oboselii şi restriştii noastre. Poetul duce cu el o trusă de farmacist pentru toate suferinţele osului şi ale gândului: Poetul ridică din mansardele umede bolnavii, îi duce în tunelurile de frunze sau pe terasele de cascade, le arată puzderia de cărăbuşi de aur, înotând în părul despletit al apusului. Poetul tămăduieşte rănile şi amintirile, îţi deschide aceste Poeme în aer liber pentru gimnastica suedeză a inimii şi a visului.

M. H. MAXY

Bucuria de a nu-mi simţi elanul legat de nici o consideraţiune de gravitate profesională: nu voi avea să sonorizez nazal locuri comune despre culoare ori linie, nu va trebui să arăt situarea în catalog a pânzei către care, ca un albatros, inima se îndreaptă.

Silueta şi vigoarea lui M. H. Maxy nu pot fi despărţite, pentru mine. de emoţiunea acelei zile în care, într-o sală de expoziţie fără un indiciu pe dinafară despre revelaţia dinăuntru, aveam să găsesc o interpretare cu totul neaşteptată, fortifiantă a lumii şi a inteligenţei. Viziunea constructivistă căpăta prin M. H. Maxy întâia oară glas în Bucureşti. Marcel Iancu, căruia, fireşte, îi revine rolul de a fi primenit cel dintâi la noi (şi printre cei dintâi în străinătate) posibilităţile de creaţiune şi de invenţie ale picturei, avea să fie alături de H. M. Maxy întru înfrăţirea unor corpuri şi planuri abstracte cu culorile ciocnindu-se ca nişte cristale limpezi, cu o traversare de câmpii halucinante, pe unde aerul ca o insesizabilă bulă se prăvale peste schelării şi slove mărindu-se până la o arhitectură de umbre.

Pictura, care simţea pierzania în sine, căuta o ieşire de incendiu, un pretext de evadare. Constructivismul, consecinţă logică a cubismului. îi aducea între ramele strâmte spaţiul voluminos. Un popas şi o încercare numai. încercarea nu putea fi infructuoasă, dar, persistând, avea să reducă exaltarea liniilor la un plan ingineresc. Pentru punerea arhitecturii (în pictură) pe portativul poemului, un singur nume, o singură mare revelaţie: Giorgio de Chirico. Dar Chirico aducea o tulburare, o nelinişte tragică, un coşmar categoric ca o sentinţă de condamnare supremă. Lângă colonadele unui Parthenon de vis, cai cu coamele desfăcute în goană. Lângă masca filosofului antic, o anghinarie.

Să întârzii, aşadar, în amintirea acelor ore petrecute în reculegere dinaintea pânzelor abstracte ale lui M. H. Maxy. Surpriza alăturării de forme nu diminua cu nimic înţelegerea

noastră pentru ştiinţa şi dragostea cu care culorile şi liniile se desfăceau sau se îmbrăţişau, asemeni unor fântâni arteziene peste un codru de amurg. Şi mai presus de acestea încă, se desena într-un aer care ne obosise şi ne mecanizase, o voinţă şi o atitudine de înnoire. Constructivismul avea să deschidă drumul spre marea libertate a spiritului, avea, după simfonia de volume în culoarea crudă, să conducă spre acele cunoaşteri în amănunţimi a reacţiunilor dintre obiecte, spre acele năvăliri de personagii şi de privelişti din închipuire şi suferinţă. Cu meşteşugul pe care deplin şi l-a apropiat, cu acea plutire pe deasupra lucrurilor, cu un surâs de inteligenţă, M. H. Maxy a izbutit, în accente cu totul personale şi fragede, o frescă de chipuri autohtone, de la cântăreţii cu steaua, până la ursarii de brumă şi de jăratec.

N-aş putea, în aceste rânduri pe care prietenia mea ar voi să le arunce peste umerii lui M. H. Maxy ca un pumn de confetti, sublinia însemnătatea numelui său pentru evoluţia plasticii de la noi: M. H. Maxy poartă la butonieră o oglindă în care se străvăd zborurile de metal şi nourii de zboruri. Un cer se trezeşte oriunde, la atingerea penelului său. Dar M. H. Maxy, mai e şi un prieten care a primit şi iubit pe buze zahărul amar al poeziei, care a navigat neobosit quartier-maître cu "Integral"-ul, până în spuma dematerializării lui \ în pictura sa de azi, M. H. Maxy deface în cascade mătăsuri şi stofe de zvonuri, trupuri suple despart apele ca pe nişte stridii din cari perla unei aurore îţi va cădea, cititorule, în farfurie.

M. H. Maxy pictează treaz ca un vânător care ştie că din năvala de culori de pe paletă o prepeliţă de zmeură va izbucni, se va preface în chiot sau în păpădie. El nu se sperie de toate piedicile pe care o existenţă unanimă i le pune dinainte, şi trece mai departe în inspiraţie şi în creaţie ca o sămânţă care, neobişnuită şi neştiută, a trecut în ramură şi în frunză.

[1] Cei mai mulţi din cei de la „Integral" s-au strâns cu o ideologie nouă în jurul revistei create de Saşa Pană, „UNU", care a conturai literaturii de azi şi de mâine, atâtea nume, atâtea posibilităţi: Geo Bogza, Al. Dumitriu-Păuşeşti, Virgil Gheorghiu, Râul Iulian, Moldov, A. Zaremba etc.

VICTOR BRAUNER [I]

Victor Brauner scormoneşte cu penelul lui toate penele gândului, agită în mâini toţi clopoţeii extazului. Ochiul ca un copoi fără zgardă şi lanţ bate câmpiile cerului, aduce în dinţi prepeliţa visului. Pentru sete şi inimă Victor Brauner c o reconfortare şi o certitudine. Acolo unde inchietudinea ceasului arde şi spintecă, degetul lui Victor Brauner desluşeşte prin cenuşă o potecă peste care anotimpurile au crescut zimbri şi ferigi. *Q* lume alta, fără ghebul „materialismului", fără cârja codului de maniere sau legi. Creionul poate fi atunci un stilet ori o privighetoare, o oglindă peste apa căreia au trecut lebezi şi nori; în iazul închis ca o perlă în scoica muntelui, se străvăd păstrăvi cu aripioarele ca seminţe roşii; dincolo cerbii ridică botul umed, adulmecă venirea vânătorului; vântul ca o mână trece prin fruntea vietăţilor, îndreaptă bucla codrilor.

Cine ia dat lui Victor Brauner iarba fiarelor?

Toate făpturile vin la dânsul, îi ling palmele, se lipesc ca frunze pe albumul pleoapelor. Pasul lui deşteaptă în buruieni fluierele, ca un păun se umflă, cheamă; porţile închipuirii se dau în lături. Victor Brauner domesticeşte lighioanele neliniştii, prinde cu un lasso de imagini toţi caii sălbatici ai sângelui. Victor Brauner: un imn pentru moartea şi reînvierea picturii! Poetul din el a înţeles la vreme că drumul adunătorului de culori şi semne e înghesuit între două prăpăstii fără iertare: de-o parte: reproducerea după natură - plasticitate - de care fotografia însăşi a izbutit să se lepede - fotografia ultimelor decenii. Man Ray pipăie un alfabet dincolo de hăţişurile iluziei vizuale; de alta: arhitectura care a dus - în pictură - la acel hermafroditism al constructivismului. Popasul lui Victor Brauner în etapa mărginită la volum sau la abstracţii (şi abstracţia e o mărginire) nu poate sfârşi decât în sufocare, nu poate cu nimic potoli foamea noastră de adevăr şi de înţelesuri. Asemeni unui poem, un desen ori un tablou trebuie să înavuţească sensibilitatea şi ochiul cu noi posibilităţi de revelaţie.

REVELAŢIA. Cu o undiţă de lumină Victor Brauner scoate la iveală, din întunerecul din el sau din afară, peştii formelor care să spargă coaja de cotidian şi de obicinuinţă, să aducă pe mesele cu manuale şi gazete zvârcolirea unui vierme de azur. Atâtea visuri, câte corăbii scufundate în noi.

Dar, iată-mă acum precedat de crainicii visului lui Victor Brauner, urmat de potopul de plante şi vietăţi, adunate din smârcurile somnului;' de chervanele cu broderii şi covoare de luceferi venite de pe stepele închipuirii. Victor Brauner înaintează prin măduva lucrurilor, trezeşte cu o atingere alte acorduri, alte însufleţiri. Uite aici pădurea de aramă, acolo pădurea de smaragd, dincolo pădurea de tăcere. Un gest, şi violoncelele oceanelor cântă. în vine e c prăvălire de confeţti şi toate serpentinele amurgului freamătă. Dar, să fie linişte! încordaţi-vă arcul nervilor (în curând va chiui săgeata cuvântului): Victor Brauner se apropie, mângâie, prinde în braţe pasărea măiastră a nevăzutului.

GEO BOGZA

Acea horă de panglici în prietenie, trecând prin ochiul aerian al lui Fundoianu, în convorbirile îndelungi despre poem, cu o înțelegere peste oră - când vor putea fi ele rezumate? - odihnită în certitudinea glasului şi elanului cunoscut al lui Roii, trebuia în popasul de la douăzeci şi cinci de ani să mă ducă până în inima ta, prietene Geo, să-mi deschidă cu intrarea într-o odaie care nu te-ar putea conține, o perspectivă de oglinzi succesive, cu jocul imaginilor fugărindu-se ca nişte cercuri în vuiet de spume, până în clătinarea peste heleştaie a stelelor şi a minții. Din timp în timp, sângele tău, ca un copac masiv cu sertarele pline de sucuri şi de ecouri, lasă să cadă pe fruntea şi pe palmele mele acele epistolare frunze de evocări şi de extaze, sub coaja de alună a fiecărui cuvânt amintirea şi bucuria cunoaşterii fiind gemene.

Te-am ştiut între coline de fum şi sonde de petrol, cu silueta neastâmpărată, puțin tristă, alungând în cenuşă şi în crepuscul o haită de gânduri ude, şi am înțeles geografica molipsire, prin degetele tale un petrol mai sufletesc decât o tânguire continuându-se în zvâcnire şi în țărână. „Jurnal de sex", care la microscopul măritor al atenției şi al elanului comun mi-a revelat conduita şi eşarfa de poet, nu mi-a deschis decât una din ferestrele de răscolire, şi de nelinişti lămurite, mai târziu de-abia. într-o răsuflare şi deplasare confuză peste turmele de nouri.

M-am gândit deseori la atingerea cu o mână devenită imaterială, a unei hărți pe care oraşe cu nume magice izbutesc, la o rostire numai, o călătorie şi o evocare nelimitate. Ca o antenă de melc degetul simte literile Veneției, şi iată-te între gondole cu lumină lichidă, vaporul mic şi cu turişti fanceji oscilează la clătinarea vântului prea tare, şi pe străzile strâmte strălucesc bijuteriile de sticlă din voci şi din vitrine. Sau iată, ochiul trece prin Şangai, sau prin Alaska, ochiul cheamă, la o lunecare numai, liniile cutărui promontoriu, pagodele acestui oraş indian.

Alegi de pe cartonul cu irizările albastre ale fluviilor, cercul dublu şi roşu al unei capitale, şi pe creier un film documentar se derulează. Ridici fruntea impalpabilă până la cupa de culori a terestrei sfere, şi privelişti te-au acoperit de-a valma, ca să urmeze, bruscă, oprirea pe o terasă.

Dar viziunea rămâne aceeaşi când, în locul cartierului geografic, s-a substituit un desen, cu fiorduri şi cetăți, al prieteniei. Ating cu degetul numele tău, Sernet, sau pe al tău, Fundoianu, sau pe al tău, Saşa Pană (cum ai putea fi omis prietene animator al Iui UNU, înlocuind ceaiul şi masa de prânz cu entuziasmul şi pasiunea literei tipărite, cu speranța într-o deznădejde şi un miracol al scrisului?). La fiecare o revenire cu un şipot unde niciodată nu mă voi opri de-ajuns - şi un cântec s-a trezit între maldărele de fân, o pânză se ridică de pe auzul în creştere.

Azi e călătoria mea alături de tine, Bogza, şi ființa ta, pe care aerul o poartă deasupra lui cum muntencile duc deasupra capului o cofiță cu zmeură, îmi arată peisagiul zdrențuros în frumusețe, podgoriile mânjite de păcură, înlănțuirea printre sonde a unui cuplu de dragoste ca o mărturie a suferinței, sau purtarea pe umeri a unei fete tinere „pentru a fi culcată pe sub pământ, frumos", ca într-un poem al lui Fundoianu.

Desigur, ceea ce va rămâne pe țărmul călătoriei ultime va fi emoția aceasta, fără justificare şi fără noimă, ca țipătul unui cocoş sălbatec prin pocnetul de armă şi prin amurg. Alături de ea, o serie de contingențe care, oricum, n-ar putea avea aceeaşi întâietate. Sensibilitatea nouă a găsit în Geo Bogza un instrument de adâncă vibrare, o viziune sălbatecă se va desprinde din durerea şi violența lui. Dar eu, cu caii în spume, îmi trec rădvanul peste o cascadă de pietre, alerg de la Buştenari la Poiana Țapului şi adorm cu Prahova ca o păpuşă în brațe.

ÎNTRE MINE ŞI MINE

lui Saşa Pană

Devierea gândului prin cuvânt, alunecarea într-o cale lactee de imagini, iată ceea ce constituie însăşi unealta de azur a meşteşugului de a scrie. Căci, judecând drept, e cu adevărat lamentabil mormanul de hârţoage sterpe şi fudule, pe care le-au născut eforturile cugetării în precizie, sau inutila strădanie a unei gândiri cu metodă. Neantul spre care toate aceste cărări cotite au dus, e întrerupt doar, la intervale de spaţiu şi timp, de beteala stelei căzătoare a unui poem, de firicielul de izmă şi zbor al unui cântec.

E aici folosul tras din însăşi neputinţa de a trece printr-o măsură ceea ce nu se poate măsura. E coaja de copac ruptă de pe rana încă umedă şi verde a primăverii. Tulburarea şi patimile dându-se peste cap pe plaja inimii, cum ar putea fi transcrise, în cadrul unor socoteli mărunte, cu aceeaşi cerneală închisă oricărei oglinzi? Hotărât lucru, între ceea ce se petrece în noi şi ecoul fragmentar al cuvintelor, e o diferenţă de voltaj, e o insuficienţă aortică.

De la invizibila glisadă a săniuţei de argint a gândului, din zăpada minţii, pe apa tremurată a braţului, prin pasărea înfiorată a peniţei, până în ţesutul de celuloză al paginei, atâtea prefaceri, atâtea alterări au survenit. Dacă rostul cuvântului nu ar fi decât de a reproduce, atunci, de la început, reproducerea e mincinoasă. Şi de această minciună s-a folosit - fără voie - seriozitatea unora dintre înaintaşii şi contemporanii noştri. O pădure de mituri s-a ridicat deasă din pieptenele aruncat de gravitatea şi ignoranţa lor. Genunchii legaţi de butucii unor formule categorice nu s-au mai putut căţăra pe munţii libertăţii revelatoare.

Ochiul s-a obicinuit să nu privească dincolo de umărul vecinului profesoral. Şi lumea, fireşte, cu toate înţelesurile ei, lua forma umărului acestuia.

Erorile s-au acumulat fără întrerupere. Fiecare cucerire (atât de relativă în esenţă) în cugetarea botezată logică era de îndată împrejmuită în sârma ghimpată a celor mai definitive fantome. Sonoritatea denumirilor acoperea golul perpetuu al conţinutului. Lenevirea progresivă a autocriticei slujea aceste iluzii în continuare. Sistemul devenise mai ales comod şi facil. Era darea la o parte, cu o mână în treacăt, a oricărui accident, a oricărui neprevăzut amintitor al faptului - că totul, de la început, n-a fost decât o ipoteză, adică o convenţie. Voi întârzia mai încolo asupra conturului convenţiei. De ce te sperii, blajinule arhivar al omenirii? Iată, închid un ochi şi o jumătate a lumii pierde din intensitate. ÎI închid şi pe celălalt şi lumea ar putea pieri cu desăvârşire. îţi spun „ar putea pieri", deoarece sub ochii închişi stăruie încă (nu te bucura!), o bucată de vreme numai, în locul imaginilor din jur, aceleaşi imagini pe care noi, cu ţintele obicinuinţei şi ale reprezentării, le-am perpetuat în sertarele pupilelor. Dar în curând, peste toate rădăcinile smulse, apele visului vor veni în puhoaie albe, şi înfăţişările cu legi şi formule vor fi duse în prăpastie ca turmele păstorului surprins de furtună. E o adormire, e o ieşire din realitate (care realitate? totul e o invenţie a mea sau a altuia) îmi spui D-ta şi îmi întinzi spre verificare, cu pleoapele lăsate, pipăitul desluşind aceleaşi contururi în adevăr. Dar însuşi pipăitul D-tale, necredinciosule (să te îndoieşti de îndoială nu e o necredinţă?) a suferit o învăţătură şi o instrucţie, a primit un brevet de disciplină militară, i-au fost impuse certe limite, un anume fel de a pipăi. Treci pentru o clipă de partea celaltă a lucrului, fii tu lucrul pe care îl vei pipăi pe dinăuntru, gândeşte-te că în mâna unui destin implacabil tu eşti însăşi furnica pe care acum cu un surâs o contempli escaladându-ţi turnul uriaş al degetului cel mic: aminteşte-ţi că eşti o fărâmă din TOT, când însuşi TOTUL nu e decât o fărâmă, şi vei vedea atunci cât de sarbedc, de pompoase şi nule sunt toate ariutecturile filosofice, cât de penibilă şi luătoare în râs e gândirea exactă şi preţioasă, ce scrum zgomotos din deprindere se învârtejeşte din atâtea zăloage învăţate pe dinafară. Şi la răspântii mari numai, ca focurile dătătoare de semnale pe insulele naufragiaţilor, inspiraţia câtorva religii, câtorva poeme. Să revin deci. Iubesc în meşteşugul scrisului tocmai slăbiciunea lui, neputinţa de a reda cu precizie (precizia e întotdeauna îngâmfată şi corsetul, fie el al matematicii, fie al prostituatei, îmi repungă) ceea ce gândul a iscodit, ceea ce, într-o scăpărare impalpabilă, nebuloasa din mine sau din spaţii a lăsat să se întrevadă. Ceea ce vreau ori simt alunecă peste oglinda netedă, obscură a cuvântului,

se împiedică de întăriturile lui precum securea ia un drum altul, poticnită în nodurile unei scânduri. E ca şi acele desene în „linoleum" şi bucuria pictorului de a-şi lăsa linia condusă de alunecările cuţitului pe crestături neprevăzute, într-un zig-zag al materialului ale:;. De bună seamă, cuvântul, de ia primele scâncete ale foamei sau bâlbâielile de deliciu ale iubirii, a descălicat de pe înţelesul imediat şi util, pentru a ajunge la o existenţă şi o respiraţie proprie, care merită o atenţie în sine şi în scrânciobul căruia se cuvine să ne lăsăm legănaţi fără consideraţiuni de ordin practic, ca într-o zi de sărbătoare.

Şi în această preţuire a înlănţuirilor dintre vorbe, ca şerpii în ierburile pletoase de pe ţărmuri, să recunoaştem tocmai acea parte revelatoare a hazardului, acele armonii deşteptate de întâmplare ca efluviile de miresme şi ecouri aduse de corăbiile vântului.

Poemul se bucură de izbirea în argint a neprevăzutului. Din dantelele oceanelor din noi, el alege sideful tulburat al cochiliilor scumpe, înlătură podoabele somptuoase ale gândirii sonore şi, asemeni fetei moşului, care ştiuse în basm să aleagă tocmai lădiţa umilă neträdătoare a pietrelor preţioase dinăuntru, tot astfel poemul, alunecând peste lăzile cu scorpioni şi balauri, se opreşte - fii binecuvântată întâmplare! - dinaintea candelei de miracol, în uleiul de sământă fecundă al cuvântului pentru scăpărarea neaşteptatului, pentru intrarea în cetate a burdufelor de miere şi de harfe.

Fireşte, nu va trebui să uit nici partea de cursă, de continuă trapă, pe care o întinde sub piciorul avântat al poemului, cuvântul.

E un cer de sensibilitate şi de adevărată libertate a gândirii atâta vreme cât ochiul alunecă pe deasupra lucrurilor, aşa cum brăţările luminii alunecă peste boabele coapte ale grâului. O întârziere, o oprire de o clipă în plus, şi vasalitatea (inversă aceleia de care mă temeam la început, adică pornind de la gândire la cuvânt) e deplin înfăptuită. începe domnia şi despotismul cuvântului. Să fie cu neputinţă oare o dezbărare definitivă de formulă, o plutire perpetuă deasupra raporturilor mai mult sau mai puţin admise, o respiraţie neîntreruptă într-o atmosferă alta decât acea a principiilor şi regulamentelor incontestabil arbitrare? Ştiu, lumea îmi oferă o serie de elemente *date,* pe care nu le pot nici împuţina, nici mări, ci doară, într-o limită nici aceea infinită, să le alătur, să le combin - matematiceşte? - între ele, izbutind uneori o asociere nouă. Fiecăreia din acestea îi urmează de bună seamă o subjugare. Dintr-o dată cuvântul, care era o

bucăţică de aramă săltată în palmă, se umflă, devine un burete uriaş, o mantie greoaie îmi acoperă privirea, mişcările, trupul. Unde să caut scăparea?

Mă supără această zvârcolire în insomnia din mine însumi, în eul devenit un fotoliu de paralitic, poate un fotoliu electric. Afirm că mă dezbar de formulă, şi această afirmare devine o formulă. Iată! Spun că nu văd, şi această exclamare, devine o vedere. E o conştiinţă ca un străjer etern, ca o fantomă a victimei, chinuind în orice ascunziş ucigaşul. Nici o libertate, nici o atitudine să nu fie destul de înaltă ca să nu te dărâmi din podul ei cu unelte cu tot, în pivniţa ritului profesional? Ar trebui deci un ochi de o agerime surprinzătoare, o măsură universală şi egală asemeni căderii, cu aceeaşi greutate şi viteză, a corpurilor în vid, pentru menţinerea dansului evoluând pe acest fir de păianjen inefabil al sensibilităţii.

Altfel toate salturile, toate drumurile vor duce la „atitudine", adică la formulă. O momâie înlocuită cu alta. în locul Academiei (aţi remarcat dispreţul facil - ce trambulină totuşi - pentru Academie) se va institui regnul fantomei, al spiritismului sau al oricui. Va fi iarăşi un cult, o altă foaie matricolă, va fi iar un catalog. Aici stă, cum am spus, cursa cuvântului, vulpeşte ascunsă în iarba oricărui entuziasm. Poate pentru o menţinere într-un echilibru de azur pur, ar trebui să nu scrii. Contemplarea şi cunoaşterea slăbiciunilor, înfierarea ridicolului şi a gravităţii în atitudine, duce spre aceeaşi slăbiciune, spre acelaşi ridicol. Nu cunosc - în afară de 4-5 nume - în nici o parte a lumii, un scriitor care până la sfârşit să nu fi sucombat sub greutatea propriei sale armuri. Şi acei 4-5 sunt poeţi. Lor le datoresc dragostea mea pentru poem, pentru transcendentul poemului. în poem toate legile, toate hotărârile anterioare dintre oameni sunt lăsate deoparte. Dintre puţinii cari n-au căzut în cursă, dar, depăşindu-i pe toţi, aducând o transfigurare, o înfiorare pe care nici unul din înaintaşii lui de pretutindeni n-au simţit-o, n-au făcut-o simţită, e Urmuz. Va trebui să povestesc cândva cum faţa lui ca o lună ovală a stat lipită albă de perdeaua insomniei mele; să arăt cum Urmuz a trecut prin miezul lucrurilor şi al înţelesurilor ca o rază Roentgen neoprită, pierzându-se în nesfârşit. Lumea nu era privită cu un ochean invers, cum un început de unanimă acceptare caută să o afirme confortabil, ci toate castelele din cărţi de joc, clădite pe un fluviu de gheaţă în devenire. Prin atmosfera translucidă a icebergurilor, vocea însăşi e sângeroasă şi materială ca o pulpă de urs alb pregătită pentru foamea exploratorului. Chinul şi tulburarea iui Urmuz au trecut de mult dincolo de hotarele pitice ale scrisului, au inundat într-o semnificaţie până la

buzele unui cer netrăit'. Dar menţinerea lui pe o planşă subţire, peste oceanul de formulă şi prostie, s-a făcut cu preţul unui sacrificiu imens.

Nu voi conteni să mă întreb de ce trăiesc în această obsesie a unui zid circular. De ce e o aşezare, o mergere pe pământ în orice gest, o înlănţuire de principii, o convenţie. De cele mai multe ori, am impresia că oamenii îşi fac cu ochiul într-o punere ia cale mutuală, într-o reciprocă cunoaştere a găunoşeniei, a vidului oricărui principiu respectat. Cei mai mulţi ridică din umeri, îşi spun că la ce bun un protest, c primenire a înţelesului, o răscolire a formulelor. E o farsă continuă, o comedie în costume carnavaleşti, fiecare acceptând ca autentic şi îndreptăţit aerul de grandoare al vecinului. Mă întreb cum îşi opresc hohotele de râs când se întorc cu spatele, când se salută, mareşali gravi, în oglinzi? Mulţi, fireşte, nu ştiu. Convenţia a fost făcută şi acceptată automat fără verificări, fără stare de conştiinţă. De altminteri explicaţiile abundă. La început, o serie de convenţii indispensabile pentru o tălmăcire între componenţii societăţii primitive. Fiecărui gest ori semn trebuia să-i răspundă o reprezentare. Pentru perpetuarea acestui bună ziua comun era fireşte nevoie de un alfabet şi o disciplină unanimă. Doamna Convenţia şi-a înroşit buzele, a reţinut un apartament luxos în cel mai mare hotel al Capitalei, a dat recepţii. în curând, de la un colţ la altul al oraşului, al ţării, al continentului, cuvintele ei de spirit erau repetate, toată lumea adopta felul ei de a servi ceaiul, de a pune semnele de punctuaţie.

Nimeni n-ar mai îndrăzni să-şi înnoade şervetul, să intoneze marşul nupţial, altfel decât Doamna Convenţia. Sunt apropieri şi asocieri îngăduite numai atâta vreme cât sunt pe placul Domniei-Sale. Noţiunile nu pot fi înfrăţite decât după ce, prin uz şi firească cohabitare, s-au contaminat unele de la altele, s-au alterat, au căpătat o fizionomie uniformă. împerecherile dintre familii deosebite, mezalianţele de termeni abstracţi şi concreţi nu sunt, n-ar putea fi permise.

[1] Urmuz n-a fost un „scriitor", după cum de altfel nu a fost nimic din tot ce-ar putea fi scris într-o serie numerică. Va trebui să folosesc cândva amintirile povestite cu o emoţie până la sfâşiere despre Urmuz, de sculptorul Mac Constantinescu. Dar cum să scriu fără să-1 umilesc pe Urmuz, fără să deştept cu o mişcare a braţului un ţipăt îngrozitor în tăcerea de cristal a acestei odăi, fără să spulber cu mâna pasărea închipuită de funigei în această toamnă? încerc acelaşi simţământ faţă şi de celălalt mare vizionar: Constantin Brâncuşi.

De bună seamă, limitarea mijloacelor de expresie, de gândire, vine şi dintr-o nevoie de trândăvie, de confort. Dacă totuşi Convenţia e excelentă în afaceri, în raporturile de bunăcuviinţă, prezenţa ei e funestă în artă

Arta (şi scrisul mă interesează numai întrucât e suprapus acesteia) pretinde un material luat din neobicinuit, care să supere timpanul convenţiei, să-i calce în picioare rochiile de mătase, certificatele de studii. Toate raporturile şi gusturile admise date de-a valma peste cap, în locul lor instituite altele (aş voi o perpetuă mişcare, neîntronarea nici unei alte formule, dar nu e cu putinţă) la început contrarii convenţiei, mai târziu, însăşi hrana ei. Orice determinare, orice acord unanim se împotriveşte însă artei şi, vreau să spun, creaţiei. înţelegerea dintre oameni (dintre câţi?) a dus şi la anume legi ale frumosului, la limitarea lui la anume forme şi tipare, la anume alăturări

Cum n-au înţeles oamenii[1] că frumosul (ce e aceea frumos? poate fi frumos?) izbucnrşte tocmai din neprevăzutul, noutatea asocierilor de idei sau de obiecta[2]. Ar trebui, fireşte, luată în considerare şi partea cu care memoria (vreau acest paradox:

[1] Oamenii! Prostia şi îngâmfarea lor n-au margini. Au inventat până şi legi pentru propria ior înfăţişare şi desfăşurare, lată ce citesc în cartea olandezului Alexandru Oliver Oexmelin (1688), „Istoria Aventurierilor din America". Autorul însuşi a fost unul dintre aventurieri:

„De sici se poate avea o idee despre greutăţile pe care aveam să le învingem pentru a-i converti la credinţă (e vorba de sălbateci) deoarece *uibuia să-i învăţăm să fie oameni* înainte *de a-i învăţa să fie creştini* şi, fără îndoială, amândouă erau la fel de dificile".

De la sfârşitul secolului al XVII-Iea când a trăit Oexmelin, până azi, această concepţie de a-l învăţa pe om să fie om a luat toate proporţiile cuvenite. Gândul meu se opreşte la artă. Dar şi în artă câte prostii asemănătoare nu s-au comis.

[2] S-a gândit cineva cât e de ridicolă pretenţia oamenilor de a distinge frumosul sau urâtul, ?n fenomenele înconjurătoare? Noi ne găsim dinaintea unor manifestări străine de noi, dar din care noi înşine facem parte şi asupra conţinutului cărora nu putem avea nici un control. E cert, aşadar, că frumosul şi criteriul frumosului nu sunt decât o convenţie cu totul independentă de aspectul sau obiectul cercetat. Intervine, e drept, şi un plus sau un minus de *plăcere:* un spasm organic. Convenţia atunci fuge în culise - mă gândesc la reprezentarea sexuală a frumosului - dar şi aici convenţia şi obicinuinţa contribuie adesea în orice caz, legile - relative - ale frumosului trebuiesc căutate nu în obiect, ci în însăşi senzaţia noastră de plăcere sau nepăcere, în starea de simpatie sau antipatie organică. Sunt, de altfel, expresii şi consideraţii „estetice" cu totul nejustificate. Ce sens poate avea exclamaţia: „frumoasă floare", ca şi cum o floare ar putea fi sau nu frumoasă.

Nu, floarea nu poate fi nici frumoasă nici urâtă, şi tot aşa orice alt fenomen dinăuntru ori din afară. Floarea e un fruct virtual, e un cărbune al spiritului sau orice.

Când se va înscrie în cod un articol pentru suprimarea adjectivelor?

memoria -.*fi* /îouțatca) contribuie ia desfăşura, e.o frumosului. Amintirea. P5 'paie o lumină ,*i \a .se de.shi.se.sc pânze de păianjen, mai""mi/'e v-Ş—de. păpuşi şi ore din păduri roşcovane; ca '>' «*M «» Vr-hul-xi de stejar rnavve, cu porți dânau-se in iă - plinim r..a *pc* u.-fnşul faiben *t,* unei ale., cu o fereastra <J-' compartiment cu/.uH o mănuşă iiik-o etrHâ bruscă.

Amintirea firește, amintirea. Dar mai e ş; un cier nedefinit ai unui gând ca' departe, o certitudine că în clipa ast? undeva s-a înt âmplat ceva.

Trăim întj monotonie si o oboseală exasperantă. Şprițul de la ora patru poate fi o soluție după cum nici absorbirea progresivă a rH» în vraful de dosare, în mersul spre o lespede de mormânt categoric, cu fructele muncii şi ale proceselor bine câştigate în n'- ^ "t' gândit? *Însăşi moartea c invenția unor oameni* "- acolo nu voi căuta refugiul. Îmi întorc fața într-un ,arc vânăt, primesc într-un elan toate amărăciunile toate vitregii)'- ^î'' pentru miligramul de radiu al poemului, pentru tot vir'- Pentru toată izbânda din nisip şi din fum, a scrisului. Piftiuesc această posibilitate de a poposi o clipă pe o frânghie inviz'^ ^" contopi inima şi sângele cu triunghiul cocorilor însc/ P hârtia de calc a depărtării, de a mă legăna în vânt cu spice' grâu, de a scoate o ploscă dc răcoare din fântâna minții-

De aceea .sensul pentru mine e închinat unei viziuni, e purtătorul un' misive secrete. Cred înti-o minune a scrisului. Cred într-o r<*Pabilitaie a cuvântului, într-o posibilitate de dezlănțuire a i minuni din alăturarea în silex a amnarului din poeme. Ştiu ş' iubesc singurătatea pe care zalele dc argint ale versului o rep'mtă. Unde e mama care să fi ales între punga de bani şi poemu' fructului propriului ei pântec, poemul? Vă văd, vă văd, schirnon' tiguri, cămătari infami, piofitori scârnavi, aplecați peşti' umerii mei, scrâşnind din dinți, voind să-mi smulgeți poen' tremurând ca o presimțire suavă între mâinile mele. Cunosc abecedarul vostru, ştiu toate înfrângerile pe care dinainte mi le făgăduiți, dar răzbunarea voastră trece peste mine, îmi atinge do;i fruntea ca o pasăre neagră, ca o ploaie funerară.

O albină e din fagurii norilor, îmi aduce o miere neaşteptată. îi' deschide ochii spre un stup cu mătăsăni de visuri, cu efluvii de cântece. Mă încred în misiunea proorocitoare a cuvântului, în religia abstractă şi înaltă a scrisului. Nu mă tem de rictusul bu*;it a! dementului pudic; îmi îmbrac pe mâini mănuşile de fier ale tuturor vorbelor, fie ele oricât de oropsite. Dar scrisul ca un trapez amețitor mă leagănă, mă avântă până la balustrada de azur a reculegerilor în aer, până în cavaicada dc cristal a gheţarilor. Scrisul rămâne anafura, scrisul persistă îngenunchicrea mea. îl imaginez fără tipare, fără utilități, fără aplauze. Nici unul din onorurile oficiale nu i se cuvin lui.

Pe căile văzduhului fulgerul şi tunetele se încalecă, se alungă asemeni taurilor. Să deschid fereastra acestui anotimp, să-mi caut izolarea şi liniştea între epavele aruncate la țărm de valurile înalte şi hohotitoare.

DESPRE MIRACOL

lui Paul Sterian

Cu cât înaintez mai mult în această această experienţă care se cheamă cunoaştere de sine, îmi dau seama de neputinţa de a mă îmbrăca în hainele răului, de a roti deasupra capului torţele funebre ale întunericului. între bine şi negativul lui, l-am ales totdeauna (poate fără voia mea), pe cel dintâi Va trebui, aşadar, să am curajul să ies pe stradă cu un înger ia braţ. fără să roşesc de înghiontelile şi zeflemelele iubitorilor de demon. Toate poemele pe care le închipuiam scăldate în leşia de argint mort a nopţii, sfârşeau într-un triumf revărsă tor de auroră. O duioşie netrăită acoperea golul unei tristeţi de răzvrătire, trâmbiţe neprevăzute se deşteptau la atingerea unor degete de suferinţă. Odată descoperită această substanţă a peisagiului meu lăuntric, ar trebui să mă adâncesc în ea. să-i precizez contururile, să merg cu un pas sigur spre acea exaltare a zilei eterne de atâtea ori prevestită la sfârşitul oricăruia din imnurile scrise. Şi totuşi, cât e adevărat din toate acestea: unde oare făptura mea începe să se deosebească de nebuloasa atâtor lumi plutind ca nişte hore uriaşe peste creştet? - unde propria mea zvâcnire ca o şopârlă încetează să alunece prin mâinele de nisip ale minutului şi se opreşte pe ghizdul acestei fântâni de crepusul? Cu părul în flăcări, înspumând un armăsar de diluviu, merg spre o definitivă contopire cu unitatea, încerc să-mi alipesc, ca pc o frunză, trupul de geamul veşniciilor nealterate. Ştiu că în clipa în care îmi voi fi pus in deget inelul unei revelaţii extraordinare, toată făptura mea, asemeni trapezistului care în ochii mulţimii uimite se avântă şi dispare de-a pururea în aer, va fi trecut fără putinţă de revenire peste toate barierele viziunii. Pentru fărâma aceea de „eu" atât de iluzorie, se vor fi depăşit atunci marile orge spaţiale Şi va fi ca o întoarcere a razei la oglinda maternă. Va fi ca un amestec al fructului cu globulele de vitalitate din sânge.

Dar este zbaterea între fapte şi arbori de aici, o întrerupere ca odihna cîrdului de păsări pe o insulă de corali în singurătatea de sticlă a oceanului? Privesc cum ploaia apropie pe geam picăturile într-o scurgere lentă, cum dârele de apă se aruncă spre cer, învăluie ca şerpii gîtul de lebădă al miezului de noapte. Iau în mână cuvintele ca pe nişte lămpi de miner, să luminez pereţii de cărbune ai spiritului şi înţeleg cât de înşelătoare sunt liniile care-mi trec prin pupilă, ca o goană de cai la întrecere, văzută din depărtare, dintr-un balcon de ceaţă. între mine şi voi, între mine şi mine, zăbrelele sunt atât de dese, încât însăşi respiraţia abia de ar putea pătrunde. Să recunosc, prin aceste fereşti de negură, scuturarea celor două drapele nesigure, galopul unui taur alb şi al unui taur negru, gâfâitul bătrân a două fantome de urgan şi de jertfă (vai, ce putem şti? ce putem şti?), de bine şi de rău. Peste pieptul păros al pământului sunt atâtea coji de alune catedralele, sunt atâtea scorburi din care otrava fulgerătoare a năpârcei te pândeşte lângă parfumul suav al ferigii. Nici un ochi nu leagănă în apele lui o gondolă de bucurie paradisiacă, fără să-şi rotească alături pumnalul unei răzbunări originare. Obsesia păcatului perpetuu e necontestabil ruperea din incandescenţa sublimă, situarea lucrurilor într-un început şi sfârşit cu sine. Te-am mai întrebat, neînduplecatule paznic al tuturor tainelor: de unde neputinţa mea de a imagina timpul altfel decât într-o succesiune în spaţiu: azi. ieri, mâine. început, sfârşit, materie. Fireşte, spun: ceasul arată 10 şi jumătate, dar din ce secol, din ce mileniu, din ce cânt? Totul e un poem sau nu e nimic, totul e aruncarea unui gheizer din fiebinţeală spre fruntea de marmoră a unei temperaturi scăzute. Mă gândesc totuşi Ia oscilaţia între lumină şi tenebre şi hotărât lucru: între cetăţenia iubirii şi aceea a urei, m-am înveştmântat în odăjdiile celei dintâi.

De nicăieri, inima ca o pâlnie primeşte untdelemnul sfânt al emoţiei, aruncă peste întinderi un cearceaf din cascade şi extaze. Atunci, în braţele tale, adorata, ca un porumbar, geme cu toţi porumbeii visurilor în evantalii. Atunci mătrăguna devine o garoafă, atunci parcurile chiuie ca o năvală de butci în nuntire, cu pocnete de pistoale şi stele sfârticând aerul ca bicele.

Ura cade la fund şi peruzelele cercuind unde se sparg într-o fanafară de bunavestire. De câte ori privesc înapoi, nu-mi pot

opri mintea pe nici un incendiu de vrăjmăşie. în urma mea, ca pietricelele înşiruite pe poteca închipuită de Prâslea, sunt numai semnele nestăpânitei mele virtualităţi de înfrăţire. Nici o mânie din trecut nu mai răzbeşte până aici. Printr-o lentilă albastră se reliefează zilele, colinele, obrajii. Nici o ură nu se răsfrânge printr-însa, nu se învineţeşte în viitor sau în apus. V-am cunoscut, pahare cu cucută întinse repede, la o dorinţă numai, de acest cârciumar cu rictusul şi coarnele lui satana. Vă ştiu, gânduri mârşave, pătrunzând sub tâmplă ca rimele sub rădăcină; am simţit în palmă tăişul vostru, pumnale ispitind o înjunghiere sub perdele perfide, în iatacuri ascunse, sau pe marginea apelor cu stufărişuri înalte peste pietrele ca nişte buze ude, ducând departe stârvurile şi copacii. O clipă numai, şi urna cu otravă era făcută ţăndări, o clipă numai, şi hohotele de bogăţie ale dragostei nimiceau scâncetul târâtor al blestemului.

M-am gândit, într-o vreme, să-mi ţin sub controlul unei notaţii zilnice simţămintele şi aspectele cugetului. Eram preocupat mai ales de o cât mai accentuată lepădare a artificialului, de o ocolire cât mai hotărâtă a orânduirii literare. Ştie orişicine ce măşti de atâtea ori penibile sunt surâsurile şi cuvintele noastre. Ştiam şi eu cât dispreţ şi prevestire a răului se ascundea sub ipocrita bunăvoinţă a oricăruia din tovarăşii mei.

Pe atunci, o tristeţe cădea brusc ca o pasăre fulgerată în cea mai sufletească dintre grădini. Turmele de vite ale nopţii îşi clătinaseră tălăngile şi aşternuturile paturilor se ridicau din odăi, călătoreau prin apele spaimei ca nişte iceberguri de cânepă. Cum să întrerupi cu o mişcare a manivelei acest scurt-circuit lăuntric, distrugând toate punţile spiritului, aruncând în prăpastie cele din urmă baloane de oxigen ale speranţei? Era o dezvăluire neaşteptată ca vestea dispariţiei unei fiinţe scumpe, fără de care pusul mesei sau trâmbiţarea unei bucurii devin fără de noimă. Golul acela răspândindu-se în gură, adâncind limba în sarea amară a unei deznădejdi perpetue, Cu insomnia sfredelind ochii în tenebre şi respiraţia iremediabil înăbuşită în fluturarea întrebării „la ce bun?", cu salteaua transformată într-un sicriu de cârpe, cu lăsarea braţelor să atârne ca nişte panglici inutile. Câţi nu erau asemeni mie în odăi singuratece, cu pereţii dându-se în lături sub umerii unei mâhniri imense? Câţi n-au auzit atingerea de geam a mâinilor unui schelet cu anticipaţie, câţi nu şi-au zvârcolit capul între perne fără să-şi poată limita dezastrul şi disperarea. Iată,

strigam: toarnă-mi în mâncare licoarea aceasta, e numai pe jumătate rea la gust, şi îmi vei rupe legăturile de o realitate absentă şi rece, aşa cum, cu o deschidere a sticlei numai, ai îngăduit eterului să se liniştească în insensibil şi albastru.

Să mă întorc, aşadar, la şipotul înviorător şi clar al iubirii, să-mi prind pe umăr funda de azur a prieteniei. Victor Brauner. Rostesc numele tău şi în odaie, în ceasornicul de nisip, în curţile împărăteşti ale istoriilor monumentale s-a făcut o tăcere neclintită şi albă ca o procesiune de zăpadă într-o clopotniţă sub care sunetele nu mai pot fi transmise. Victor Brauner. Timpul s-a şters, timpul a redevenit el însuşi, înţelegi? *nu mai este timp,* şi totdeauna întrevorbirile cu tine se făceau pe o suprafaţă de eternitate, cu ochiul şi gesturile liberate de orice oprire, plutind deasupra tuturor piedicilor pe care convenţia ni Ie aruncă în drum.

Lampa reintra, cuminte, ca o bucată de vată în urechea tumultului depărtându-se, şi noi doi rămâneam suspendaţi în aer vorbind şi mişcându-ne cu o simplitate suprareală, fără nici o jenă, fără spaţiu, fără calendar. O! Cum mai râdeam, câte nu ne istoriseam, ce de imagini n-am inventat, fără nici o sforţare, totul petrecându-se firesc, cu seninătate, cu o netulburată bunăstare. Dar mai ales sunt pătruns aici, când încerc să lămuresc acestea, de certitudinea veşniciei în care ne aflam, de siguranţa că stăteam de vorbă într-o neîndoielnică eternitate. Da, mi-aduc aminte: amândoi vorbeam *ca şi când am fi murit de acum.* Da, aşa e: murisem, toate se şterseseră; n-ai băgat de seamă cum pereţii, tavanul, podelele se topiseră pe o aripă a vântului? Cum toate erau într-o perpetuă egalitate, nemaiexistînd înălţime sau coborâre, neted sau aspru, aplecat la dreapta sau la stânga; ci numai o nesfârşită continuare a aceleiaşi linii, o vibrare a unei clape într-un piau ca o inimă.

Şi, în vremea asta, tu fumai sau aruncai ape de culoare, cu faţa tot mai subţire şi suavă, cu o halucinaţie de desen şi de poeme. Zilele şi nopţile se puteau succede, ninsori ca un geamăt de pene puteau acoperi cristalul anotimpurilor surprinzătoare, pentru noi înmărmurirea şi liniştea rămâneau nescăzute, conturul şi glasul nu erau pregătite şi nici urmate de nimic nu aşteptam nici o răsplată, nici o schimbare, nu trăgeam concluzii şi nu prevedeam

consecințe, ci numai zvonurile și criptogamele se năpusteau în râsete, iar din palme ne săltau baloanele pe care furtunile le lăsau să cadă din rochiile lor albastre. Dar să-ți reamintesc revelația:

Sala era neîncăpătoare, și larma micilor capitaliști breslași sau chiaburi îngâmfați, adunați acolo de o panică obștească, roia în atmosfera acră, se amesteca cu huruitul patimilor ca niște roți în gâtlej. Ce căutăm acolo, mă întrebam, așa cum te ridic din somn în capul oaselor și nu poți pricepe prezența ta într-un vis care ți-e străin, ce căutam acolo, când drumul meu nu trecea pe dinaintea porții de taină, dar a venit din tenebre un paznic pus să-i primească pe cei chemați și am urmat pentru un altul scara cu întortocheri și vuiet în umezeală. Nici o punte nu era cu putință între viziunea din mine și frământările fricoase ale acelora. Statura mea înaltă și scurteica îmblănită pe care o luasem de la tata îmi împrumuta o hotărâre pe care ceilalți, zgribuliți și hîzi, o socotiseră de căpitan, vădindu-mi o sigură pornire spre supunere, fără să poată pricepe absența și evadarea continuă din vocea și ochiul meu. Voiam să sparg digul acela de carne neînsuflețită și proastă, să-mi scutur membrele de atingerea lor terestră, când deodată, peste mulțimea agitată ca trupul de argilă al unui bivol, s-a arătat cu o chemare nestăpânită o flacără blondă, mi-a surâs o păpădie de cântece, s-a clătinat o cădelniță de aiurări și de miresme; era capul tău, Victor Brauner. Nu era numai suavul chipului care m-a făcut să mă apropii și să te întreb cu o emoție de certitudine dinaintea buclelor unei prietenii ca un aflux de sânge spre inimă. Nu vă preocupă arta? Sunt pictor, ai răspuns. Și am fugit amândoi din lăcașul acela în care, fără justificare, un destin se îndreptase și ne înfățișase unul altuia.

A urmat sublima preumblare în parcul Carol, era în ajunul Paștilor și clopotele se distingeau din șoapta zăpezii încă tari spre topire, cu o singurătate ca un hamac uriaș, între arbori cu o umbră fugind peste aerul lucios ca o sticlă. Cum să nu cânt un imn grădinii acesteia aruncate ca un șorț de mireasmă și de cer peste genunchii orașului în negură, cum să nu înalț de aici cupa unui vers peste parcul cu zborul o oglindă de lebezi și de frunze, prin care cu ochelarul palid al lunei am deslușit întâiele tale desene, am învățat primele noastre posibilități de miracol. Noaptea se legăna într-o respirație de gheață, copacii, ca niște ciute, săreau înapoi în desișurile de umbră la apropierea noastră și, aplecați peste bucuria unei regăsiri în slovă, nu vedeam osânda scrisă prin

Dar în nări e o tremurare cum pământul se aburește și respiră prin pietrele poroase după ploaie, cu o bucurie din nimic oprită în puzderia de cristale de zahăr candel în dantura aerului limpezită. Ecouri dintr-un adânc al ființei revin la suprafață ca vocile sirenelor ucise și trupul, învârtit ca un coinac în spațiul cu vâjâituri toride, vrea la fiecare atingere cu bulele de aer să se destindă asemeni acestui armăsar pursânge legănat într-o eprubetă de emoție peste balustradele de verdeață. Unde sunt în clipa aceasta? Și cuțitul care zgârie obrazul de azur a! fripturii nu-mi va potoli decât în parte foamea ca o arenă cu lupta cocoșilor de lucerna, cuțitul care ar putea fi un felinar de sânge în hruba cărnii mele încă fragedă și suplă. Dacă am fugit de figura ta cerșetorească apărută de atâtea ori la bifurcațiunile halucinante ale serii, a fost din teama unei suprapuneri de desen și de profil. A fost balconul din care membrele se rupeau ca aripile de fluturi și îmbrățișarea îndrăgostiților îi ducea într-o exaltare spre invizibil ca un alai de regi.

Mă arunc pe mine însumi ca pe un pumn de monede în hohotele de vânt și certitudinea de a mă ști și voi dinaintea cascadei de brad a mesei de scris cu dosarele și bonul de plată a lefii alături, nu e decât refugiul împotriva obsesiei alunecării somnambulești pe luciul de heleșteu mort al ferestrei, a acestui frate clătinat și topit în aventură, cu o mască de suferință pe surâsul devenit imobil. M-am gândit deseori la tine, trecut prin viață (unde te vei fi oprit, unde ești acum, la ce nouă întortochiere a destinului?) cu o crucificare lentă, cu un mers fără conștiință prin păturile de evenimente, ca o rostogolire de avioane prin pungile de vid. Era o înfrigurare în orice gest, o neputință de stabilitate, un cancer rozând pe dinăuntru spiritul, un uliu al spaimei rotind continuu peste hulubul cenușiu al ochiului. Te-aș fi asemuit lui Prometeu în vreme ce neliniștea ca o acvilă îți rodea ficații, cu goana febrilă și fără sens pe toată harta Europei, dacă aceea ce te abătea ca pe un lan în furtună ar fi fost pasiunea incendierii unui amnar. Recunoșteam în tine toate semnele somnului ca oboseala frunzei de lipan cu cearcănele de unde împrejur și erai întreg parcă răscolit de o sete, o sete cumplită care te făcea să tragi o linie de nenorociri peste toate drumurile croite.

E de prisos să arunc un lasso să prind turmele de gânduri ridicate în două picioare, încălecându-se, vrăjmășindu-se ca taurii. Undeva în ogrăzile de cer reamintit, câinii de vânătoare trec ca niște draperii prin rândurile de servitori ducând în mâini torțele din care un păr de nămol se despletește în respirație, se

imprimă în cântec. Fiecare vorbă, ca un strugure strâns între degete, deşteaptă o sonerie amară. Trag la scară rădvanele cu mirese otrăvite. Fireşte, cum s-ar putea să nu-mi întorc faţa de la regulile hotărâte ca acele costume gata agăţate strâmb în vitrinele de glicerina? Ştiu că cititorul va trece nedumerit prin rândurile acestea aşteptând mai departe înţelesul, ca nepriceputul ospătat cu anghinarie, dând la o parte foile mustoase şi fecunde, pentru un miez pe care niciodată nu-l va avea. Nu poate fi vorba de acea cronoligică (!) înşiruire de la „copilăria duioasă" sau „tristă" la „tinereţea zbuciumată" etc. Amintirile[1] alcătuiesc un costum de clown cu culorile năvălind de-a valma, clarul mediteranian stând alături de clopotele sumbre ale nordului. E trecerea cu luntrea prin săbiile late ale păpurişului în deltă, cu izbucnirea păsărilor ca păpădii, cu şarpele ca o fundă la gâtul vieţii în devenire a cuibului. E de ajuns să renunţi la controlul imediat, să-ţi lipeşti faţa de petalele mari ale ecoului. Fundoianu. E atâta viaţă umezită în ochii lui verzi şi glasul abureşte ca o cireada în amurg, e o emoţie stăpânită, e cunoaşterea şi apropierea amănunţită zile de-a rândul cu împărtăşirile despre poem, despre nelinişte, între orele ca nişte ziduri cu date statistice şi accidente, cu ordinul şefului de birou ca o baghetă peste spinarea de cămilă a după-amiezii.

Nu-mi pot, dinaintea „Priveliştilor"[2], opri curentul cald revărsat dintr-o Floridă a iubirii şi nici acele uimiri de a preţui, pe lângă frăgezimea versului, înţelegerea şi neobosita preocupare a fiinţei supramateriale într-o apoteoză de carnaval şi de biruinţă. Dacă ar fi să aduc aici numai mărturia emoţiunii mele pentru „Privelişti", atâtea versuri care, învăţate pe dinafară în adolescenţă ca şi acele[3] ale D-lor Bacovia, Arghezi, Ion

[1] Nu ..Confesiunile" lui J. J. Rousseau, ci „Dacă sămânţa nu moare" a lui Andr6 Gide.

[2] Volumul de poeme al lui B. Fundoianu, cu un portret de C. Brâncuşi.

[3] întrucât e responsabil un scriitor de speranţa pe care ţi-ai pus-o într-însul, întrucât un scriitor trebuie să dea mai mult decât înfiorarea membranelor sale de sentimente sau de vorbe, iată ceea ce nu ne va mai preocupa aici. Dacă de la scriitor aştepţi salvarea, integritatea sublimă, scoaterea cu o formulă incantatorie din toată dezolarea şi iremediabilul perpetuu, în ce măsură ar putea fi ţinut el responsabil de această aşteptare, de negăsirca într-însul sau în gestul lui a acestei supreme consolări? De ce nu pricepi? Salvarea, consolarea, nu pot veni decât din tine-însuţi: o femeie, înainte de a mă cunoaşte, mă închipuise blond, şi după cunoaştere mă făcea responsabil de neconcordanţa dintre mine (imaginea mea aparţinându-i) şi mine. Fireşte, intangibile plutind peste şipotele mâinilor şi realizând toate miracolele de întuneric, două chipuri: Lautreamont - piefăcut în aer înainte de tulburea tensiune şi Urmuz prefăcut într-un boschet, după ce a trăit şi a rostit cea mai amară ascensiune.

Şi, alături de aceştia, figura de extraodinară linişte şi viziune a lui Constantin Brâncuşi.

Minulescu, Adrian Maniu, Ion Pillat, aveau să-mi fie treptele pentru încercarea sintaxei de mai târziu, dacă ar fi să strâng în palme poemele acestea ca pe nişte metanii sau ca baghetele de ebonit care să-mi transmită curentul electric al extazului, atunci inima mea întreagă, cu pământul răsturnat de fiarele de plug ale chiotelor din silabe, ar lăsa îndeajuns să se străvadă solarele râme şi elanul stratificat.

Dar eu mă plimb prin glastrele cu imagini zvâcnite, ducând în mâini amintirea chipului tău, Fundoiene, cum căutătorii de izvoare se lasă conduşi spre firicelul şipotului, de vibrarea ramurii tresărind magnetic. Fiecare poem e un borcan cu peşti vii, cu ţâşniri de frăgezime şi de legumă răcoroasă.

E ca o trusă de voiaj cu sticluţe cu substanţe tari, ca un itinerar printr-o înfiorare de oglinzi. „Priveliştile"sunt aici cu magica trezire a unei lumi prin ţevile plantelor, prin botul astral al vacilor, prin ferestrele prinse în horbota uliţelor provinciale. Dar mai e şi întreagă fiinţa ta creată pentru poem şi gândire, cum pentru vânt marile orge ale morilor aeriene. îmi amintesc atenţia şi emoţia pentru descoperirea unor noi Indii ale lecturii. Câtă bucurie era pentru tine reţinerea unui vers înfiorat, cum memoria ta ca un rubin păstra toate reflexele poetului iubit! Dar incertitudinea, dar tremurarea vocii la vestirea reînnoirii, în altă limbă, a sensibilităţii tale!

Şi cum aş putea să uit înţelegerea entuziasmului tău pentru împărtăşirea acelor călătorii din poemele din „Ulise" pe care, în orele de birou, ţi le citeam cu dubla emoţiune a lumii desluşite în mine şi a riscului de a fi surprins de Inspectorul sârguinţei . funcţionăreşti.

O comuniune care s-a păstrat deasupra distanţei, ca praful alb al aripei de rândunică plutind peste anotimpuri. La lectura unei pagini de spumă, inimile noastre bat aidoma ca două minutare însemnând o oră identică. De câte ori, după ce pătratul de metal al unui compartiment m-a dus departe de refugiul Parisului tău, nu m-a durut lipsa miraculosului sprijin al înţelegerii, al transcendenţei tale. Ar fi să încerc încă o dată aici de ce, dinaintea atâtor zădărnicii, izbutesc totuşi să nu acopăr cu o negaţie deplină şi facultatea acestui flux interior: scrisul. Scriu nu numai „pour me donner une contenance", cum, dacă nu mă înşel, chiar tu, Fundoiene, ai spus-o, dar pentru posibilitatea, oricât de redusă, de a suprima cu o cizelare de cuvinte atâtea asprimi dintre spaţiu şi timp, de a inventa, pentru o odihnă între lebezi de sticlă, leagănul care să fie şi respiraţie şi havuz. Scriu cu gândul nedefinit de a mă

transforma cu încetul în însuşi steagul de cerneală prin care cavaleria chiotelor se desface, aşa cum pe geam picăturile de ploaie se unesc într-o eflorescentă de lacrimi şi de funde. Scriu, ştiind că-mi joc cu un brelan de vocale toate avuţiile veşniciei relative, şi că în cartea trasă la întâmplare va putea fi parola care să-mi deschidă porţile fermecate, sau blestemul care să mă ducă la pierzanie.

Scrisul presupune o elevaţie, o transfigurare, o trecere „dincolo", pe care, cu un limbaj devenit insuficient, va trebui să o numesc inspiraţie. Poeţii şi crucificaţii, proorocii îngropaţi în mâzgă între miracole şi lei au cunoscut-o întotdeauna.

Vocea şi litera ta înlocuite cu o voce şi o literă venite pe unde de pluş, într-o ploaie inefabilă a nevăzutului. Poetul trece prin oglinzi concave, prin globuri de cristal legănate în aer, printr-o clorofilă a acestei plante verzi peste peretele minţii. De pe o treaptă pe alta respiraţia se face mai apăsată, pieptul simte umflarea unui abur de constelaţii dese. De aici e ţinutul pe care nici un geograf nu l-a hotărnicit pe cartoane sulemenite, pe care nici un dicţionar nu l-a transcris în dialecte şi declinări. Ochiul şi peniţa urmează un contur insesizabil, prăvălirile sau urcările se fac cu o facilitate extraordinară, fiecare pasăre e la locul ei, surprinsă de atâta ordine interplanetară, cu totul străină de aceea a oamenilor. Mişti o frunză, şi armonii divine sar pe scările de marmoră măslinie.

Clatini o mână, şi havuze cu peşti năvălesc în odaie. Te ridici în vârful degetelor, şi o exclamare de mirare îţi scapă dinaintea peisagiului în cascade neaşteptate. De unde au poposit atâtea şuviţe de îngeri aici? De unde s-au deschis porţile pădurilor şi ale apelor şi a venit o odihnă de pufuri cu rezonanţe nebănuite, cu ecoul unui cer căzut în scoica acestei ceşti de cafea, cu o plutire diafană şi albă, cu un braţ de lapte în jurul gâtului însetoşat. Această trecere dincolo, această translucidere, această INSPIRAŢIE rezervată într-un compartiment invizibil în realitate, numai acelor câtorva care sparg cu fruntea lor cartonul măruntei existenţe, se va împărtăşi totuşi unanim în suprema înălţare din viaţă în moarte. Revelaţia din poemul oricât de hermetic se cuvine tuturor în apoteoza spasmului ultim. Peste poet, în însăşi bucuria celor mai intense desfăşurări, semnul morţii pluteşte ca steaua conducătoare a magului. E în vorbirea şi

în mersul iui tulburarea apelor de dincolo şi el interceptează perpetuu scânteile şi zvonul care pentru nepredestinaţi au rămas stinse şi mute. în moarte însă este imensa şi universala contopire. E trecerea tuturor în poezie. E sublima cuminecătură a revelaţiei şi a miracolului.

Ceea ce iubitorul de plăceri facile, dornicul de mâncare abundentă, scăldatul în îmbelşugare n-au putut pricepe, magicianul morţii, cu o atingere de baghetă, le va dezvălui într-o clipă. Obrazul ca o mască de cârpă va fi rupt în bucăţi şi ceea ce poetul presimţise şi vestise numai, se va adeveri cu adevărat. A doua lumină va urma firească şi nesimţită.[1]

[1] Nu e vorba aici de aşa-numita „viaţă viitoare". Problema aceasta nici nu mă interesează acum. Trecerea dintr-o stare într-alta, persistarea sau nu a conştiinţei, cine ar putea şti, cine ar putea şti?

DE PROFUNDIS

Viliei şi lui Al. Marius

Dinaintea mea e un fluviu de pene multicolore, peste care corabia vântului se leagănă în reverenţe uşoare, sau piatra vie a aventurii deschide coroanele limpezi, lărgindu-se într-o oglindă de valuri. Iată-mă iarăşi aplecat spre buchetul candid al unei pagini, cu pieptul zvâcnind de o emoţie suavă, ca întâia invitare la bal a Domnişoarei.

Da, scumpă Domnişoară Inimă, te iau la braţ şi simt tot sângele năvălindu-ţi în obrajii de azur; ce-aş putea să-ţi spun, fără să ciocnesc cu o irizare, ceaşca de porţelan a virginităţii tale? Virginitate în înţelesul unei perpetue întâlniri neprevăzute, unei înnoiri a senzaţiei evitând, cu câtă supleţe, căderea unei mânuşi în obicinuinţă. Privesc înapoi şi dezlipesc, una după alta, părerile de rău sau speranţele lipite de trupul meu ca nişte afişe, vestind un spectacol care niciodată n-a avut loc. în clipa asta, trenuri se ciocnesc pe un povârniş al minţii; un incendiu cade brusc ca o pasăre; în pântecul imenselor ateliere navale, ciocane mari se izbesc într-un vuiet apocaliptic şi sub sărutul lor aerul se prelinge ca o auroră de funde. Trombe largi, dar invizibile, înghit fără veste unul câte unul tovarăşii de elan sau de jale şi e, din timp în timp, o absenţă fără putinţă de corectare, ca o caligrafie a fulgerului într-o fântână a spaimei. De bună seamă, o cortină magică se lasă dintr-o dată între mine şi celălat; şi în dosul ei, dispărutul regăseşte o fiinţă unică sau multiplă, îmi face semne imperceptibile, primeşte cu un surâs de compătimire ţipetele şi întrebările mele. îngenunchierea şi hohotul dinaintea unui mănunchi de oase, fără nici o verificare a substituirii, căci D-ta sau altul e tot atât de puţin în osul cât şi în îmbrăcămintea lui. De sus, mosoarele destramă o ninsoare netedă, hamuri de apă se înnoadă pe grumajii unor herghelii de viscole, singurătatea se răsuceşte şi ustură în măruntaie, ca un copac aprins stăruind să ardă sub pământ la rădăcină.

Nu-mi mai rămâne decât aruncarea de-a curmezişul în mine însumi, să simt tăişul sticlelor atâtor amintiri în palme, să tai cu o desfacere a braţelor cortina de unde, să prind în dinţi moluscă rară sau alga unei înfiorări nedefinite, ca ecoul unui ecou. în tăcerea compactă şi masivă ca un bivol spintecând amurgurile, vitraliile largi par nişte havuzuri imense din care mâinile se ridică albe, rotesc peste privirile de brumă, se prelungesc în pescăruşi sau în pânzele bărcilor în delir.

Degetul pipăie conturul fiecărui obiect cunoscut, dar cu o tremurare atinge butonul de miracol, o umbră fuge peste o umbră, un saltar se deschide în infinit. Aplec urechea spre şipotul din mine, ascult susurul cristalului depărtându-se, pe drum paşii unui prieten perpetuează zgomotul mort al ciorilor peste paragini, mărgăritarul lacrimei se adună încet pentru secole de puritate în scoica unei priviri.

Ce se petrece atunci în foiţa de cositor învelind pe dinăuntru cele mai ascunse tresăriri ale fiinţei? Care sunt acele fantastice construcţii, ridicându-se sau mărindu-se dintr-o dată, ca nişte caravane de aburi pe geamul unui anotimp subtil, cu zăpezile oblice ale respiraţiei, cu un chiot de hamuri mânând troica prin aer, până ce în foamea lupilor se năpustesc scorburile îngheţate, alunecă prăpăstiile de jăratec. Ştiu că în nici unul din vânturile care mă străbat, în nici una din revărsările spre care mă încumet, substanţa mea nu se încuie, nici nu se defineşte.

Ştiu că trupul şi întreagă făptura mea, ridicată în soare sau în viscol, nu e decât lentila strâmtă prin care zboruri şi curcubee s-au scurs. îmi zdrobesc carnea şi memoria ca să descopăr buruiana plânsului sau a surâsului, cum aş sfărâma vioara ca să găsesc, pe frunza unei ţăndări sonore, melcul sunetului iubit. De aceea, dacă îmi poţi lua aceste unelte: ochii, braţele, plămânii cu care mă ajut să trag la strung pentru mine formele şi culoarea, cu nimic nu vei putea da în lături năvala de armonii, cavalcadele de invizibil dimprejuru-mi. Prin solitudinea nouă ţipetele din mine izbucnesc ca o ploaie de serpentine, se desfac peste glaciala înfăţişare a liniştii. Tremurarea în emoţie a unei mâini, zâmbetul de resemnare chinuită la o despărţire (fireşte, toamna într-o gară deşartă) revin, se ridică la suprafaţă, cu o tragedie care mă uimeşte, îmi aduce în gură gustul amar al unei tristeţi, ca o chinină. Nu mă pot opri la mecanismul copiat cu hârtie de calc în cărţile de medicină \ după cum nici legile (legile!) evocărilor sau

' Cu cât e mai pasionantă, mai apropiată de esenţă, vrăjitoria decât mecidina!

ale memoriei nu m-ar putea interesaȚin deschişi ochii in acidul de insomnie al tenebrelor, simt cum inima se încetinează sau se accelerează la o amintre, venită de unde? mă las învăluit de nenumăratele frământări în paharul sângelui tulburându-se.

Acum traversez un munte de gheaţă cu picioarele muşcate de şerpii frigului în otravă, acum alerg prin pădurile tropicale în urma unor animale uriaşe, iată-mâ într-un circ suferind de legănarea elegantă dar tristă a trapezistului sau alături de fochistul unui transatlantic împărţind osânda de fierbinţeală şi de cenuşe.

Dar un chip cu un păiănjeniş de lacrimi mă reţine, mă face să sufăr. £ la Paris. în Spitalul Laenec, într-un pat murdar şi strâmt, cu horcăitul unui plâns oprit în gâtlej, e bietul Armând Pascal, care nu-şi poate ascunde amarul şi chinul că el rămâne acolo, (ştia oare că nu va mai scoborâ dintre perne, decât pentru a fi trecut într-un scrum atât de impalpabil într-o cupă de care numai buzele azurului se vor atinge?) pe câtă vreme noi vom regăsi strada, vitrinele, zăpada. Dar noaptea asta m-a chinuit chipul lui. l-am văzut pricepând deodată o tragedie din faţa căreia se dădea înapoi cu un hohot de râs, l-am văzut speriat de o singurătate pe care doliul o prevestise numai, şi pieliţa lipită de oasele fine devenise un trandafir al respiraţiei. Dar noaptea asta numele tău adorat, Mamă, mi-a venit în auz, şi chipul tău m-a luminat şi mai trist cu ovalul atât de pur al feţei şi părul pe care îl ştiam negru ca un zbor, în cântec de mierle, devenise suav şi alb ca o spumă de

[1] **In această privinţă, cu adevărat vrednică de cumpănit este puterea magică pe care o au uneori cuvintele. Nu mă gândesc la înţelesul bine înregistrat în dicţionar sau conscrv.it ca un fluture raoit în anuare, ci la acele cuvinte care - poate prin uz - au căpătat o tărie de tămăduire, s-au substituit uneori celor mai autentice consolări şi satisfacţii. Exemple aş putea găsi mai ales în copilărie. Durerea unei lovituri puternice la genunchi dispare ca prin farmec când bunicul sau părintele prietenos spune: lasă că trece până la nuntă. Sau ar trebui ţinute în seamă acele evocări - fără sens util - ala, bala, portocala etc, care restabilesc magic dreptatea, repun în ordine bucurii certe, sau acordă juste satisfacţii. E, cred, ceea ce face tăria şi îndreptăţirea înjurăturii. E, de asemeni, forţa de mare intensitate a proverbului. Într-un studiu excelent despre *Lcs exemples du proverbe,* lean Paulhan a examinai şi pus la punct o serie întreagă de aspecte ale tăriei proverbelor. Observaţiunile făcute la malgaşi pot fi aplicate şi aiurea. Proverbul vine la sfârşitul unei neînţelegeri, al unei nemulţumiri, nu numai ca un rezumat ai situaţiei, ci şi ca o despăgubire care restabileşte lucrurile şi situalia. ..Când n-ai cap. vai de picioare" sau „Ulciorul spart nu merge de multe ori la apă'', sau oricare alt proverb e rostit ca o exclamare vrăjitorească pentru forţa magică pe care o cuprinde, pentru o împăcare cu sine şi cu alţii. E o invocaţie în care nu se cuprinde numai resemnare (în nici un caz umilire), ci şi o oarecare măsură de superioritate faţă dc evenimente şi de oameni. Puţin din felul cum S Fieud înţelege humorul. învingerea unei suferinţe, a unei nemulţumiri printr-un cuvânt de spirit. Exemplul citat de Fieud: Condamnatul la moarte a cărui execuţie are loc într-o luni spune călăului: „Săptămâna începe bine pentru mine". Dar toate acestea nu sunt decât însemnări din ceea ce aş voi să dezvolt în „Magia cuvintelor".**

ecouri pe găleata unui fulger. Şi dacă toate acestea le trec prin cerneală[1], e că-ţi ştiu fiinţa care de atâtea ori a plutit în acest refugiu, aplecată peste umărul meu, urmărind volutele de fum ale memoriei, trecându-ţi, prin ierburile cuvintelor smulse din mine, mâinile care în amintirea şi visul meu nu s-au prefăcut încă în schelet.

Acea rupere bruscă, acea cădere pe un povârniş de ace, dacă s-a potolit în revolta mea e că am ştiut să te regăsesc, să fiu printre policandrele de secole păstorul care alături de tine (erai îmbrăcată într-o cascadă de nopţi) să treacă din extaze în extaze, din reverii în reverii. Cu o tinereţe în voce şi în iubire ai aruncat făptura ta peste destin, ai primit cu un surâs angelic suferinţa cumplită. M-am chinuit gândindu-mă că, dacă nu eram departe de tine, întunericul nu te-ar fi spintecat şi fărâmat.

Dar m-ai învăţat să presimt şi m-am temut întotdeauna să nu treci, cu un pas, în nevăzutul de care erai atât de aproape. De aceea şi acum eşti binevoitoare cu mine şi îmi binecuvântezi visul, cum ai atins cu o cometă a emoţiei realitatea. De aceea neliniştea pe care o ghiceam la tine în privire şi în gest numai, mi-a devenit scumpă *şi* am întărit-o în evocarea şi în scrisul câtorva prieteni şi al meu. In alergările pe munte sau pe genunchii mării, era în tine aceeaşi nesiguranţă, aceeaşi aplecare spre invizibil de care acum eu însumi vreau să mă apropii. Cu cât înaintez în experienţă şi în viaţă, te înţeleg mai pură şi mai rară. Pentru ascensiunea pe piscul de moarte în care te afli, încerc să împletesc funiile de poeme, încerc să mă lepăd de contingenţe şi de compromisuri.

Şi cu prezenţa acelei fiinţe pe care-o ştiu în nume şi răsuflet, cu Colomba de exaltare, mă rup din pragul de umbră, mă întorc spre o realitate purificată.

[1] **Rândurile care urmează ar trebui poate păstrate în aceeaşi tăcere, conţinutul lor e prea personal şi prea tragic pentru a nu arunca în ochiul cititorului o parte din viitorul care îmi arde pe rug memoria. Dacă totuşi mă încumet să le public, să înfrunt surâsul trivial al celui dintâi venit, dacă trec peste indignarea (justă?) a lui Leconte de Lisle dinaintea aceluia care-şi arată rănile în poeme, e că am ajuns Ia o vârstă şi o faţă a scrisului meu în care reverenţele şi madrigalurile nu şi-ar mai găsi rost, în care toată pasiunea mea se îndreaptă spre adevărul şi suferinţa care se zvârcolesc în mine. De aceea, până la prietenii mei şi până la mine nu poate ajunge nici un ecou din agitaţiile şi tocmelile mărunte ale unor privitori cari, cu obrazul diform, lipit de geamul odăilor noastre încearcă să ia parte, scoţând limba, la misterul săvârşindu-se înăuntru. Nu vedeţi? Viaţa e aici, cu toată flora ei extraordinară, de la ţipătul roş al curcanului până la înfiorarea de borangic a privighetoarei. Nu vedeţi? de pe balconul în care ne-am căţărat, însuşi scuipatul vostru pare o orezărie nesfârşită cu fundele străvezii ale ţânţarilor, cu arătarea de păcură a cirezilor de bivoli. Să vă mai spun o dată: poemul e carnea şi sângele nostru, reflexul de cositor al artei - trecută printr-o conştiinţă a suferinţei - e singura noastră stemă, singurul nostru îndemn.**

ACT DE PREZENȚĂ
1932

PE CINE CĂUTAȚI?

Am mers cu dimineața pe trotuarele sonore şi paşii mei sunau" în minutele clare ca nişte gonguri ale soarelui unanim. Prin curți, rufele întinse chemau o albeață distinctă şi, între sărăcia zidurilor jupuite, cearşafurile păreau obrajii reveniți la suprafața unei ape de pace. M-am oprit la fecare poartă şi la fiecare poartă am trăit un destin. în curțile sugrumate ca nişte şerpi, între cele două rânduri de case infirme sprijinându-se pe bârnele de aer invizibil, pe pavajul din bolovani inegali ca o tuse, minore cu privirile încă blonde curățau maşinile de gătit şi mâinile lor se umpleau de tuci ca o premergere a nopții numai pe dianfară întrerupte. Aş fi vrut să smulg inima mea ca pe o lămâie din coşurile cu fructe, s-o arunc ca pe o promisiune de aur în poala gospodinei nevoiaşe, să răspund acelui - Pe cine căutați? recunoscut în vocea tremurată de vedenia descinderii polițiste, sau a venirii dinainte pe teren a spărgătorului strategic, înlănțuindu-mi brațele pe umerii împodobiți cu toate medaliile mizeriei, să deschid cu un țipăt uşile iubirii şi ale fastului. Vă ştiu, borfaşi de rând, cerşetori şi prostituate. Vă ştiu, telali ofticoşi mâncați de rugina lentă a păduchilor. Am văzut căruțele cu zdrențe, cu toate rămăşițele civilizației, de la cutia de conserve găurită, până la reproducerea pe o pânză de grăsime a celui din urmă Rafael. Am intrat în bordeiele pline de înecăciunea udă a funeraliilor în solitudine.

M-am oprit la negustorii de stambă şi m-am bucurat de mirosul proaspăt al pânzeturilor aşteptând, pe tarabele de lemn de brad, emoția celei dintâi adolescente. Era o dimineață de sfârşit de octombrie, când soarele îşi încearcă ultima tărie pe clapele pereților pregătiți pentru o navigație în frig, ca un cântăreț care frânge, din oboseală, efortul unor învăluite acorduri. Alergam cu dimineața pe stradă şi băteam la toate ferestrele şi trilurile râsului meu deşteptau alte triluri, înăuntru într-o tristețe joasă, sau în afară în cămăşile prinse cu agățătoare

pe frânghiile pentm uscat, prelungind lumina difuză din aer într-un acvariu de glasuri. înţelegeam că viaţa era acolo, aici, că nu aştepta decât s-o strâng în palme ca pe un bob de strugure dăruindu-şi mustul unui anotimp reînnoit.

Pretutindeni se clădeau case. Oamenii alergau febril printre albiile cu ciment, lopeţi se loveau în aer, găleţile dădeau în clocot laptele din aburul căruia aveau să se înalţe temelii şi culuare, alaiuri de nunţi, înfrăţiri şi certuri, odăi şi imagini, festinuri şi înfometări. Pe şantiere, prieteni din copilărie îmi strângeau grăbiţi mâinile, scriau scurte însemnări în carnete, vorbeau cu o voce de frig zidarilor cu mişcări magice de alhimişti. în pieţele mici, visători stăteau la soare pe bănci, ca nişte hârtii de turnesol aşteptând o transformare a culorilor.Pe terenuri virane recruţii zăngăneau armele în fugă. La judecătoriile de ocoale recunoşteam prieteni. Toţi aveau respiraţia scrisă dinainte pe cadranele de ceasornic, vorbeau cu un glas mulţumit, încuiau în dosarele voluminoase cheia unei existenţe ca o uşă cu ţâţânele bine unse. Ai observat, astăzi soarele a scos accente cu totul noi din trotuar? îmi regăsesc colegul de bancă al celor opt ani de liceu. Prin părul lui rărit se mai străvede timiditatea lui roză - sunt atâţia ani de atunci - când mutam figurile de şah ca pe nişte înfiorări liniştite ale apelor din silabele adolescenţei noastre, când ne plecam pe ţesătura paginilor lui Racine sau La Fontaine dornici de înţelesul şi succesul pur, fără nici o conjugare a utilităţii. Iată, obrazul lui astăzi aminteşte întrucâtva pe cel de atunci; sunt liniile tot atât de subţiri, dar faţa mai limitată parcă în spaţiu, cu un contur cu graniţe bine definite, fără acea spargere de păpădie în aer care însemna şi înţelegere generoasă şi împărtăşire din marea respiraţie a începutului de viaţă. Iată-1 pe un piedestal de gravitate. într-o haină aproape preoţească, cu dosare dinainte-i, cu slujitori la dreapta şi la stânga. Şi îi aud vocea devenită bărbătească şi în care mai recunosc vocea de atunci, cum într-un geam care se sparge ai recunoaşte clinchetul unei linguriţe în paharul de cristal al vacanţei, - rostind o sentinţă. Sunt înfiorat de nedumerire şi vorbesc cu mine însumi: „Ti-ai revăzut camaradul de joacă, de elan, de poeme; i-ai citit pe vremuri întâiele sonete, pe o bancă a parcului îngălbenit de toamnă, ai stat la taifas despre zbaterea lui Eminescu, despre meşteşugul preţios al cuvântului la Creangă. Cu fiecare an cu care creşteaţi ţi se părea că şi inimile voastre deveneau mai cuprinzătoare. Ai recunoscut cu el tot ce e trecător în sentimentele şi în sancţiunile umanităţii. Aţi râs împreună de gravitatea, de la o clipă anume, a îndeletnicirii şi a vârstei". Ascult sentinţa şi îmi vine să cred că totul a fost o joacă. Să urc cele câteva trepte până la vechiul meu camarad să-i spun

că acum totul s-a sfârşit, că putem să începem alt joc cu cei condamnaţi azi în glumă. Sau poate că aceştia sunt tocmai fantomele de atunci ale camarazilor noştri şi că sentinţa judecătorului e condamnarea la închisoare a însăşi copilăriei lui. Dar nu, nu e aşa. înţelesul e altul. Şi e acesta: în vreme ce tu ai stat aplecat peste răspântiile mari ale cărţilor, în vreme ce tu ai rămas mereu acelaşi cu funda poeziei la ureche cum la întoarcere din livadă te împodobeai cu cercei de cireşe roşii, viaţa n-a stat pe loc. Viaţa a trebuit să se umfle, să atingă toate devenirile, toate realităţile. în timp ce tu continuai să datini în mâini arşicele de cuvinte, de data aceasta camarazii tăi îşi tăiau o formă materială, îşi făureau lanţurile utile, deveneau „cineva", solicitau salutul cu deferenta cuvenită numai notorietăţii, seriozităţii lor, îşi construiau case (tot ţi se mai pare că oamenii cari au case - de fapt e invers: casele îi au pe ei - se închid, din viaţă încă, în mormintele clădirilor lor somptuoase?), susţineau stălucite procese, scriau studii senzaţionale, condamnau fără drept de apel propriile lor „visuri".

Parcă pe pânzele subţiri de păianjen ale atmosferei, o pojghiţă a lunecat; în ogrăzi securile izbesc cioturile de lemn cu un regret vibrând ca o vâslire de păsări. Am lăsat departe mărgelele galbene ale soarelui. Am fugit de viaţa care grohăia între rufele întinse, între dosarele civilizaţiei, între vehiculele ca nişte globule prin circulaţia sanguină a cetăţii. Aici, buruienile se rup cu un zgomot sec şi câmpul zbârcindu-se pe nesimţite se pregăteşte pentru lungile luni de ger ca o gospodină care-şi usucă din timp hribii şi fasolea pentru iarnă. Frigul s-a apropiat dintr-o dată ca un nor. Scrijelesc cu un băţ pământul cu o lucire de sticlă. Voi pleca desigur şi de aici. Voi mătura cu coada de cometă a nedefinitelor mele doruri alte ţinuturi. Şi voi privi iarăşi înspre trecut, mereu, ca un om care se depărtează cu capul întors înapoi, până ce depărtarea îl înghite.

în buzunarele răscolite, nici o fărâmă de pâine pentru vrăbiile înfometate. în suvenir, nici un vers pentru dorul meu de potolire. Pe alocuri ziua începe să pălească aşa ca o pagină cu marginile îngălbenindu-se de la o vreme. Nici un semn nu mi se mai arată. Nimic nu mă cheamă înapoi. E doar certitudinea blândeţei, iertării tale, iubito, oriunde aş fi, oriunde mi-aş despleti inima ca pe un cântec. Şi certitudinea asta mă face să alerg, să răscolesc de-a valma paiele cu ruperi de oglinzi prin brazdele răsturnate, să regăsesc primele colibe, să gâfâi sub ferestrele mele ca sub un arbore al binefacerii din care îmi va cădea în mâini fructul cu seva caldă a iubirii. în fuga mea spre străzile cunoscute, văd cârdurile

tdX™ t3 ale. n°Pt u- u™ărindu-mă, luându-mi înainte. Se aude huruitul magazinelor încuiate, primii pas. ca nişte clopoţei ai

urcă nV D±E ' Ch"măn!e ^atografului. în autobuze urca un miros de benzina şi de pâine. Cafenelele îsi încearcă

SSuIu? taCâmUn 03 o orCheStră înamtea inC£perl'

Am mers cu dimineaţa pe trotuarele sonore si în curând va

Se vele? Sarbăt03re3Seni - Şi va fi tot atât de »™t. Şi va fi tot

OBRAZULDECRETĂ

îmi priveam mâinile: cu aceeaşi apăsare puteau opri gâlgâitul vieţii în beregată, sau trezi acordurile de sticlă pe o harpă. îmi lipeam fruntea fierbinte de panglica plecării şi auzeam, prin circulaţia sângelui în şinele de fier, apropierea convoiurilor fabuloase. Pe stradă mă aşteptau vecinii cu pumnalele în dinţi, împărţindu-şi dinainte fructele prăzii, gata să se spintece între dânşii pentru stăpânirea maţelor mele, din care aveau să-şi faure cravatele lor cele mai de preţ. Prin huiduieli, bolovanii se prindeau de frunte ca nişte lipitori şi sângele meu în irizări fine desemna printre arbori un curcubeu de regrete. Un corb tăia, cu toamnele lui, aerul. în curţile cu păsări, orătăniile îşi încercau clapele, şi era piuitul de arpegiu subţire al puiului, alături de fagotul în trepte al raţelor. în curând o orchestră de "înserări se va apropia pe vânturile şovăite. în curând un cuvânt ca o ancoră va tulbura apele şi peştii se vor năpusti prin nisipurile auzului purtând în oglinjoarele ascunse în solzi imaginile tuturor feţelor înecate. Vor fi un cuvânt şi pe urmă altele, ca lanţurile târâte în pântecul nopţii de stelele căzute. Iluminatul va fremăta suav cu tremurarea nuferilor între trestii. Aurora se va lipi de umărul lui ca o frunză. Şi deodată cărarea suplă va trece, guşter, pe sub porţile de rugină, pasul ca un măr putrezit va rămâne în iarbă alături de sculele ploii.

Dintr-o parte, vila pare un bivol căzut în genunchi între mlaştinile de întuneric. Cu un gâfâit nedisimulat am fugit printre arborii de porţelan, am căzut în iedera de pe fereastră, cu spaima scăpată din mâini ca o călimară de tristeţe. Numai între zidurile căptuşite cu cărţi mă voi putea potoli, numai acolo între noroaiele de amintiri se va încetini inima ca o găină decapitată.

- „Se va întâmpla ceva?" spuneau gospodinele târguind fasolea ţucără, scânteind ca o paragină îngheţată, în şorţurile lor

înnodate. Călcam pe c catifea de armonii voite, întors din acea călătorie halucinantă.

Lipsisem atât de mult? Prietenii mei se înstrăinaseră? Ce firicel de surâs, ce infimă linie a părului se schimbase într-atâta, încât mi se părea pe ghivinturile trupurilor lor bătând aerul ca nişte căruțe cu paie, înşurubate alte capete? Festinuri se spărgeau prin scamă ca nişte orhidee uriaşe. Printre paharele ciocnite, în avalanşa de sosuri, măşti din trecut ca nişte păsări de cenuşe se depuneau pe obrajii dispăruți. încercam un țipăt şi era o rupere uscată ca de soc. Vizionarul îngrămădea lucirile de cărbune care aveau să sfârşească prin a împodobi pereții acestor beții.

„Se va întâmpla ceva", şi în amintire fieştecare căuta măcelul de apocalips ca pe o roză a vânturilor arătând drumurile de naufragii. Şi eu strângeam în degete singurătatea, un toiag să pot lovi stâncile ca pe nişte armăsari din care avea să țâşnească goana de spumă a şipotelor. Singurătatea: e o tărie care revine în sine, ca o flacără reîntoarsă în vulcan. E un ecou care trăieşte fără nevoia auzului, în scoică. Sunt vorbele de izolare ca nişte rădăcini din cari vei rotunji alifia tămăduitoare. Şi vei putea cumpăni figurile întâlnite cum ai căuta în zarurile rostogolite legea hazardului unei izbânzi. E călătorul cehoslovac din compartimentul de CI. III prin Tirol: „Sunt vremuri cumplite. Aveam un negoț de albituri la Triest şi unul la Viena. îmi mergea bine. Azi sunt sărăcit. O! La Viena e o mizerie impresionantă". Alături de mine e nevasta cehoslovacului ca un bufet de stejar pătrat, zornăind în gâtlej toate chiselele cu dulceața amară ale sforăitului. Nu pot dormi. Câmpiile albite prin aburul de frig al lui februarie se apropie tulburate de ferestre ca o altă insomnie. „Ce se va întâmpla?" Şi mă gândesc la plecări. Sunt plecările, din casa săracă a chiriaşului izgonit, pentru o altă casă tot atât de dureroasă. Sunt plecările într-o dimineață ca un cristal de râsete spre mătuşa de la Calafat, când ştii că te aşteaptă pe peron lângă unchiul cu mustățile de pândar, stofa caldă din lătratul prietenos al dulăului. între şlepurile gemând de grâne, Dunărea luceşte ca un păstrăv de aluminiu. Sunt plecările spre marile capitale cu trâmbițele succesului suind în sânge. Sunt plecările spre satele depărtate ale solitudinei unde te aşteaptă trecerea unui zăgaz mort pe o plută pustie cu chiotele sfârşind fără răspuns ca fluturii într-o cupă vidă de aer. Sunt plecările din trecut. Sunt plecările care vor veni. în toate e extraordinara legănare pe bancheta de lemn, când scoți fața boțită spre triunghiul de cocor al unei gări, când toate legile obişnuinței sunt căzute la fund ca nişte lesturi inutile. Cât de mult am iubit acel provizorat, acea incertitudine,

acea libertate a călătoriei. Eşti în tren: pluteşti între două lumi din care eşti rupt - pentru câtă vreme? - când nu mai saluți aceiaşi oameni, când nu mai figurează nici una din obligațiile scrise pe agenda ta de om binecrescut. închis într-un oțel - care va putea fi şi al întâmplării - fireşte fără confortul nepriceputului care îşi aduce între ferestrele mobile ale vitezei toate lanțurile de acasă, de la salteaua de puf până la tacâmurile tăiate într-un argint al lenei şi al opacității. Un imn pentru călătoria pe lemnul tare al clasei III, între zidarul italian întinzându-ți plosca cu Chianti şi mecanicul francez care îți spune că băiețaşul acela mic de lângă uşe, pe care îl ia cu dânsul la țară, e un orfan al unui prieten mort în război. Copilul e palid, îți surâde, şi pe obrazul lui o cretă invizibilă trasează volutele morții. Un imn pentru călătoria în libertate. Şi totuşi, cârduri de vulturi pleşuvi urmăresc fuga trenului printre buruienile aprinse de ger, ştiind că, dincolo de buzele zării, o prăpastie va înghiți şarpele şi înălțarea.

Noaptea se îngrămădeşte tot mai mult la ferestre, ca o lavă care mă va izola pe deplin. Nu se poate! Trebuie să ies dintre zidurile acestea, să înfrunt cuțitele care mi se vor prinde de carne ca într-o planşe a îndemânării la reprezentația de gală. Altfel, fruntea ca o flacără se va aprinde la atingerea marilor fulgere. Altfel, nu voi auzi pasul tău ca un foşnet de creangă sfărâmată, plutind pe pojghța subțire a parcului ca un abur peste azima împăcării. Şi simt cum spre degetele mele florile întind gâtul, se gudură ca nişte câini bucuroşi. Simt că un alfabet se trezeşte în lunecarea mea , că în curând va trebui să tai alte forme pentru păsările care se vor libera din şoaptele mele. Şi iată-mă-s ca un giuvaergiu: iau în mână ceasornicele mici de vorbe, le clatin încet lângă auz, aştept din împletirea de rotițe tictacul revelator. Voi lăsa tenebrele să se desfăşuare ca nişte valuri de doliu? Voi întârzia în obscuritate? Sau din glasul meu voi face bucățica de cuarț, cu care convietuitorii mei vor tăia pietrele atâtor vedenii? Cât de departe mi se par de aici acele pretenții îngâmfate de „eliberare din artă". Ascultă: mă supără nu ceea ce faci, ci pretenția ta că faci „altceva", când faci acelaşi lucru: adică literatură, adică: pictură. O culoare zvârlită pe pânză, un nasture lipit de pânză - colajele au vrut să arate facilitatea, ridicolul (de mare pretenție) al picturii şi au reuşit să arate tocmai contrariul: că şi colajele sunt pictură, că şi din colaje se poate face o expoziție, un muzeu, un interior artistic etc. Să rămânem la uneltele noastre. Suntem literați, suntem pictori. Pe mâini ne stau semnele poemului ca nişte muşcături ale gerului. Şi nervii noştri se înfioară de o boare fină, care ne e proprie, şi auzim uneori

plutind peste capetele oamenilor zvonul unor zboruri pe care nimeni încă nu l-a ştiut distinge. Stăm la porţile disperării şi privim cirezile întoarse de la păşune cu coastele ieşite în afară ca nişte trestii în care cade amfora vântului. Urmărim linia visului din noi cu o tenacitate ca o sete cu armonii desfăcute din cozile de comete ale viziunilor inutile.

Şi ascult deodată tăcerea de apă cu gâlgâitul scăzut pe aleile lui octombrie, cu primul foc întors din iernile trecute în soba de teracotă ca o pasăre a zăpezii. Te salut, migraţiune a focurilor! Te salut, corăbier al jarului, şi-mi scotocesc repede în amintire, ca într-un scrin în care rufele adolescenţei mirosind a naftalină împrumută o noua supleţe fularului de lână. Ştiu că cineva e lângă mine în tot timpul acesta când inima şi creierul îmi circulă în peniţă. Ştiu că la masă în blidul sărac va fi o împăcare şi o reculegere. Ştiu că în pâine voi găsi iubirea, cum rădvanul miezului în acaretul zgrumţuros al coajei de nucă. Va veni iarna şi zăpada va suna în locul funiilor din clopotele coborâte din ceruri. Vor veni veşti rare de 13 prietenii de departe, în perdele se vor tăia păsări ca nişte respiraţii.

De la o inimă la alta, neliniştea ca un curent în ţevile de sticlă colorate. Au mai fost alte toamne, au mai fost alte ierni, au mai fost alţi poeţi încăieraţi într-o luptă inutilă. Dar totdeauna a triumfat viaţa, ca un fulger fărâmat în măselele de lupoaică. Viaţa care e aici iângă mine, viaţa care e numai acum şi care va înceta cândva să mai fie, o fărâmă cât de mică de viaţă mai preţioasă decât toate palatele morţii, viaţa ca un luceafăr găurind toate cărţile, toate zidurile, viaţa ca un bici încordat în cuşca dresorului; viaţa. Şi singurătatea.

ACT DE PREZENŢĂ

Sunt aici şi totuşi ştiu că ar trebui să fiu dincolo, că undeva o fiinţă priveşte acele ceasornicului cu o spaimă îngheţată până ce orele toate se sting, se confundă într-un ţipăt care se varsă din afară în gură, ca o sticlă cu acid sulfuric. Stau, ascult, privesc, mâinile mele se afundă în torentul rece al hârtiilor, sunt aici şi ghicesc că în altă parte cineva mă aşteaptă dar nu ştiu când voi putea pleca, iată, sunt ordonat: îmi şterg pălăria de praf, fac atâtea gesturi dictate de un rost cunoscut, dar mă chinuie, mă arde un gând că undeva cineva mă aşteaptă, că ar trebui să fiu acolo să-1 liniştesc.

Aş putea deschide o fereastră spre clavecinul scăzut al parcului şi aş putea vedea cum anotimpul îşi trece mâinile dezordonate peste arpegii de înfloriri. Clapele distincte în răzoare se înfioară sub acelaşi deget, tocmai departe, mult mai târziu aşteaptă tonurile grave ale fructelor şi ale vârstei. Pere ringlode, razachie. Lumina îşi pune un şorţ cenuşiu, pasul atinge pietrişul ca un obraz, ochii noştri îşi strâng mâinile. Poemul a stat la soare ca o hârtie de turnesol şi, dacă în trecere lovesc numele tău. e ca un muşuroi de furnici din care forfotesc speriate atâtea amintiri. Mă aplec peste un cuvânt, peste încă un cuvânt, e un izvor închis în mecanismul oglinzii, sunt aici şi mă doare că ar trebui să fiu în altă parte, când vocea trece ca o coasă prin ierburi, le face să se îndoaie, deznoadă un ecou prins lângă punguliţa cu camfor a spicului de grâu.

Şi în vremea asta iarna îşi mută corturile pe alte locuri virane, cuştile cu jivine ale verilor huruie pe trotuarele încinse, un cleşte smulge prin uşile plumbuite ale ploilor, pâinea abia rumenită a lui octombrie.

Fiecare din noi duce cu sine, fără să ştie, vestea propriei sale morţi, ca un porumbel care poartă sub aripă o scrisoare pentru un destinatar al întâmplării. Cineva ne va desfoi încet, ne va redărui

aerului, apelor, până ce în fund va găsi plicul pe care sângele ni 1-a adus de la străbunici ca să-1 trecem mai departe, prin perdeaua de smârcuri a ovelor. în mine sau în tine se va azvârli o altă fiinţă ca un căutător de perie şi, între agrafe şi surâsuri, va lumina rotundă pietricica rămasă dintr-un ecou sau dintr-o aiurare. O pasăre mare ca un tub cu fire electrice se va aprinde deodată cu toate fosforescenţele zborului. Şi trupul, luat de aici pe o targa invizibilă, se va evapora iot mai mult între (eline şi viermi, se va preface în aburul pe care îl vezi plutind uneori peste mlaştini şi Deşte oglinzi.

Fiecare cuvânt e pe zidul acesta butonul unei sonerii care - apăsat - va face să vină fiinţa necesară. Câte cuvinte, atâtea fiinţe, în zadar vei aştepta fantomele să se ridice dm jalţurile bătrâne, să-ţi aducă mirosul de busuioc uitat de mult în perne o dată cu râsetul, ca o nucă încă verde, spart. Aici sunt mii de fire de păianjen în care vocea ta se va împletici iremediabil. Şi eu sunt grăbit să sfârşesc, mai am încă o cheie de încercat în broaştele cu secrete ale vorbelor, şi simt tot timpul că ar trebui să fiu în altă parte, unde sunt aşteptat lângă sticlele abia conţinând o cerneală care se va preface într-o eternitate de chiote.

Cineva amestecă zilele ca pe nişte cărţi de joc. O zi în locul alteia apare trasă afară dintre cartoanele cu regi şi Doamne minuscule, multicolore. Orice apăsare a mâinilor pe tâmple e inutilă: nimeni nu-ţi va putea dovedi că azi e luni sau e miercuri, că azi sunt eu sau e decembrie. Până ce nu vor crăpa mugurii lăsând să treacă sperioase urechile de iepure ale frunzelor, mâinile nu vor căpăta acea lucire nematerială care să facă deodată oglinzile să vorbească. Până atunci, cadavrele rămase, din trecerea lunei prin scrinuri nu se vor clătina în perdelele şi în rufele păturite. Linişţea crescută cu atâta grije sub vitraliile de seră nu se poate ofili atât de uşor. Prin geamlâcurile cu herbarele pline de buruiana fierbinte a soarelui, ţipetele vânzătorilor ambulanţi sunt de-abia o vată în plus, pentru inelul cu diamantul opac, al tăcerii.

Uneori căruţele descarcă un amurg nou în curtea cu pavajul răsunător, câţiva oameni trec, fără să mă salute, pe dinaintea mesei mele de scris. Uneori. Altcineva îmi dă un ordin, îmi face o dojana. Cuvintele aşteaptă încă toate, ca nişte cămăşi, să lr desfacă fierul de călcat al revelaţiei melc.

Prin miezul nucilor, prin coacăze, trenuri de arome trec cu o viteză chiuită.

Pe ziduri apar convoiuri de tablouri, unele asemeni corbilor cu scâncet lemnos peste brazdele cu râme, altele ca nişte buchete în paharul răsfrânt al tencuielii.

Singur, îmi pot urmări respiraţia care se întoarce în plămânii mei, după ce, ca un şarpe, s-a încolăcit pe braţele limpezi ale oglinzii.

Alte cărţi, alte tablouri trec prin aburul ochilor. Privighetorile îmi ciugulesc pupila ca pe o mărgică şi, după aceea, o recunosc în triluri iradiind din guşeîe mici, toate culorile văzului.

Somnul trece peste mine fără să mă atingă, în legănare, barză sau nour al unei amiezi.

în primăvara asta voi fi ca într-o baracă de tragere la ţintă, în care rând pe rând e pus în mişcare mecanismul mărunt al cireşelor fragede, al pătlăgelelor sperioase, al iepurilor neaşteptaţi. Când ochiul va obosi, alicea va nimeri alături şi roţile vor rămâne nemişcate. Va fi atunci toamna din mine sau toamna din grădini?

Fereastra tot mai depărtată, un acvariu în care strigătele mulţimilor se succed altor forme închipuite.

Dacă mă aplec înafară pot lua vântul în mâini ca, dintr-o colivie, o mierlă.

Nici un cutremur nu va putea sfărâma scrumul fragil al poemului.

în fierul înroşit în jăratec, în mâinile cari ating această flacără cu o vrajă nestăpânită, în fierăriile pline de funinginea rămasă ca un zaţ pe fundul ceştii de cafea a existenţei, în cuiele care trec prin inimă mai uşor decât printr-o copită, aceeaşi faţă se întoarce de la miazăzi spre miazănoapte.

în această peşteră nu sunt eu însumi o stalactită, care, venită din nimic, a strâns într-însa săruri şi viziuni? Aşa, din calciul primei fărâme de os, de carne, a scăpai întâi un scâncet, apoi vocea profundă şi mai târziu părul albit.

în alte odăi, semeni de ai mei taie pătrate mari în ştofa sărbătorească a zilelor. Din degetele lor. ca la un farmec, se nasc vestminte şi pălării ca nişte păuni. în curţi, vătafi puternici înjunghie capre şi bivoli, clădesc, pe tăvi scânteietoare, castele de legume şi de fripturi.

Cuţite şi secrete culinare trec din generaţie în generaţie. Unii învaţă slovele firelor de aţă şi cu ele ştiu să scrie pe gherghefe sau pe haine mereu înnoite. Alţii fac din uneltele lor greble cu care să strângă pietrişul de sânge pe o întindere presupusă eroică. în fluiere sau în clape subţiri mai ştiu unii să momească păsările de

cântec cu un mălai pe care numai ei îl păstrează în inimă. Dar toate acestea, prin fluviile de ani şi de vegetaţii, nu mă pot încă smulge de aici. Acelaşi sentiment de a trebui să fiu în altă parte mă face să sufăr.

Acele ceasornicului trec prin zăpezi sau prin spume marine, somnul meu se sparge amforă, pe gresia rece a dimineţii, seară şi noapte urmează cu certitudine convoiului domnesc al luminii, oameni ară, cântă, dărâmă sau clădesc oraşe, porţile pâinii se închid sau se deschid şi totuşi nici o cometă nu-mi spintecă planeta fierbinte a capului. Mai aştept încă mâinile să se elibereze singure de mine şi să plece în căutarea unui obraz pe care să-1 mângâie. Orice vorbă atunci: focul de artificiu care a izbucnit. Când vom uita cuvintele, va trebui o baghetă care să dea semnalul pentru orhestra noilor vocale. Vor fi desigur aceleaşi, dar la această chemare la apel toate lucrurile şi toate fiinţele se vor trezi ca dintr-un somn legendar. în cetatea din poveste, nu prinţesele dormiseră cei o sută de ani, ci cuvintele. Şi din timp în timp Făt-Frumos, poetul, trece prin oraşe, aduce în ploscă apa vie pentru cuvintele căzute în somn.

Şi când mâinile liberate se voi întoarce, le voi întreba: - Ce mi-ai adus tu, dreapto, întoarsă de la Miazăzi? - Ce mi-ai adus tu, stângo, întoarsă de la Miazănoapte? Unde să-ngrămădesc covoarele de fulgere, vocalele de arome? Mâinile odihnite întâi pe umeri, ca doi epoleţi sărbătoreşti, îşi vor relua apoi locul printre uneltele de lectură. Va trebui să vă spun şi vouă toată memoria închisă în pipăit.

Dacă noaptea se sparge pe geamurile de granit ca un felinar înăbuşit, mânuşile căzute din mâini ca nişte aripi mai păstrează itinerarul printr-un ecou expirat: Veniţi cu mine prin gangurile care duc la locuinţa ascunsă a luminii şi veţi vedea îndrăgostiţii cerându-şi iertare. în vreme ce un ocean ca o toamnă roşie trece prin frunzele lacrimilor lor.

Ca o scriere secretă iubirea apare pe pagina fiecărei vârste.

Dar nici o înfăţişare nu întârzie pe placa fotografică. Cu un singur pas laşi distanţe imense în urmă. Unde erau acum o clipă? Struţii îşi vâră capul în evantaiele de nisip, ruinele sunt nişte orge învăluite în penumbră. Ştiu, mi-aţi adus la uşă armăsarul cel mai iubit, aţi strâns pântecul lui cu o chingă înflorită cu versuri, totuşi nu vă voi urma la vânătoare.

încep acum să desluşesc: în dosul acestor decoruri sunt alte decoruri. Tot mereu alte decoruri. Copiii *ăi vor continua să

dărâme peisagiile de carton şi copiii lor vor face la fel. Dar nu ştiu cui îi va veni rândul să dezvăluie zidul din fund. Tot mereu alte decoruri. Vrei să mergi cu mine mână în mână pe aleea aceasta, desenată numai? Dezbracă-te repede de realitatea ta, cum te-ai dezbrăca de haine ca să te arunci într-un havuz rece. Vom fi amândoi doar o esenţă, doar o culoare pe desenul fără reliefuri, fără contururi.

Dacă aurora ar fi un arbore, ne-am căţăra pe ea ca să vedem departe ziua care se apropie. Toate pot fi scrise cu cerneală simpatică şi desenul întreg, dispărut cu încetul, ar putea fi mototolit în buzunarul celui dintâi trecător.

Cu ce farmec vom fi atunci redaţi nouă înşine?

Inima noastră se cufundă tot mai mult în sânge ca o barcă în apă. Ţi-aş putea arunca inima aceasta în faţă ca un burete îmbibat cu sânge.

Drumul e un hamac în care se leagănă oraşul dormind. Gura explodează ca o granată şi răneşte toate cuvintele.

Am trecut oare de mijlocul verii? Sau de mijlocul iernii? Ti-am mai spus: prin păsări se transmite, până la casele noastre cele mai umile, curentul electric al zborului. Prin cireşi sau prin piersici vin în odaie focul condensat, flăcările pietrificate.

Dar de ce câmpul desfăcut ca o praştie dintre copacii răriţi? De ce peruca de trăznete a muntelui răvăşită dintr-o dată printre brazii strâmbi? Câte schimbări! Voi trece prin pereţii tot mai strânşi sau voi mai aştepta aici, între pagini, între cărţi năruindu-se din rafturi, să vii tu sau să vie altul să-mi aducă aminte că sunt aici, că undeva cineva priveşte minutarele ceasornicului cu o spaimă îngheţată.

Toate acestea să fi fost oare numai un act de prezenţă?

POEMOTERAPIE

Din trupul copilului creştea un copac, creştea un oraş, năvăleau mulţimi cu o fanfară municipală. O! Cum se strângeau deodată toţi funcţionarii duminicali, peste capete se deschideau geamurile cu un zgomot mult mai alinător decât clinchetul de chei al păsărilor migratoare. Dar în trupul copilului mai zornăiau aripile pentru alte lacăte care se vor deschide cu ferestrele vârstelor lui. Să-ţi număr: „astea sunt zilele care au devenit fosfaţi şi calcar în oasele tale; astea sunt nopţile care au prins, în plasa mobilă de sub'tâmple, păstrăvii albaştri ai atâtor visuri; astea sunt orele care ţi s-au dărâmat între degete ca scrumul unui trabuc abia suferit, şi au suit apoi pe portativul unui solfegiu de tristeţe bulele de aer ale capetelor lichide. Astea şi apoi astea. întâi te-au bătut la palmă şi pe urmă te-au bătut la inimă. Au ales din cuvinte numai acelea care putea veghea cu florile artificiale în văzul de pe pian melodia cea mai inofensivă. Faţa se lipea de geam, se lipea de toamnă. Un abur şovăia între gura ta şi gâfâitul lânced de pe acoperişuri. Şi pe urmă faţa se lipea de ploaie, tot pe geam, ca o frunză rămasă din altă toamnă, dar cine ar fi putut-o deosebi de acelea din toamna prezentă? încet, trupul şi faţa ta s-au prelins, ca şi ploaia în şiroiul de pe sticlă şi atunci au trecut, fragile, în copacul cu rădăcinile înfipte în mădularele tale, în oraşul care sc continua din ochiul, din respiraţia ta".

Şi încet în trupul copilului s-au înălţat case somptuoase sau cocioabe foarte triste, trupul copilului gemea în marile fierării, în imensele ateliere cu zimţi şi cu animale uriaşe prinse în curele, sau trecea ca un suspin printre frunze, în şuierul printre dinţi al paharelor ciocnite cu o reverenţă atât de ipocrită la festinuri. Trupul copilului se înfiora ca o boare în foiţele sensibile ale gramofoanelor. înnoda în şnururi vocile, da în lături telefonul ca o perdea. Prin aburul ca o hârtie de pergament apărea un număr şi de aici plecau mai multe săgeţi care arătau numărul

kilometrilor şi şoselele. Odihna caldă se înălbea în sânul rotunjit, în zăpada unei aiurări. Tot mai mult o reţea ca o armură se depunea pe timpane şi vocile ca nişte rufe stoarse abia mai lăsau să picure licoarea de spumă a unui sunet. Dincolo, în odaia cu jucării, calul cu paiele atârnând din pântecul găurit şi clapele rupte, câte, ale pianului nemişcat, şi mai aproape cuvintele din poem pe care le pipăi, aşa ca oasele cartilaginoase simţite cu apăsarea degetului, sub piele. E o lume întreagă unde te întorci, de unde pleci cu o luni schelălăind dulău în jurul casei, ca un cerdac prin cocenii troznind sub copitele calului. Cu un coviltir înaintezi pe drumuri desfundate de ploaie, capul cătinat clopot peste grumajii vitei extenuate, iarăşi altă noapte udă şi plouă şi plouă, până ce ultima linie a viziunii depărtându-se, rămâi singur pe bulgării reci aşteptând primăvara ca un curcubeu desfăcut din sămânţă.

Trupul copilului e un magnet şi de aceea atrage într-însul copacii, caii, legumele, brazii, tarafele de zmeură cu un bâzâit târziu în urechea de sidef a tufişului, birjarii lunecaţi atât de lent într-o mahala depărtată. Şi toate acestea sunt ca nişte bucăţele de hârtie pentru experienţa atracţiei în laborator. Aici, dacă mă vei lua de mână, vei simţi curentul strecurându-se din mine înspre tine, ca o adolescentă care trece pe un coridor înspre hohotul blond al becului electric. îmi vei putea arăta hârtia de turnesol a vocii trecând de la rozul subţire al tinereţii la albastrul profund al tonului matur. într-un subsol vei vedea uneltele şchioape ale cizmăriei lângă teancurile de slove tăiate în plumb, care bat, printre roţile şi fiarele mânjite cu cerneală, cuiele albe ale ideii (ca nişte rădăcini) în pantofii ce vor dansa pe parchetul lustruit cu o ceară lactee, al cerului. Dincoace e o brutărie şi până târziu de tot degetele frământă în aluat un obraz care se va împărţi mâine tuturor. în fiecare bucăţică de pâine e şi o bucăţică de plămân. Pasul pipăie ca un toiag până ce nimereşte bolovanul din care un izvor de alte excursiuni izbucneşte. Sunt bolovani aici şi acolo, să nu-ţi înfunzi capul în pernele lor, să treci iarăşi de barierele oraşului cu dulăul care se va speria vestindu-ţi goana printre ultimele garduri căzute. Peste noapte sau peste zi şovăirea ta ca o umbră desprinsă din tine se continuă, se comunică tuturor înfăţişărilor. Pe cine l-ai lăsat în urmă sau cine îţi va ieşi dinainte cu pâine şi cu sare ca nişte decoraţii pe perna defunctă a inimii? Un lujer îşi clatină talanga în şipcile de aer, un lujer vine cu turmele de oi până la tine. La fiece popas deştepţi un oraş ca un cântec care dormise în fluier, sau ca o monedă pe care o descoperi în scorbură. în degetul tău cel mic, oraşul străluceşte cu toate

luminile lui ca piatra unui inel, pe trotuare pasul sună ca un diapazon pentru acordarea orchestrei care va izbucni în curând.

Şi în copitele calului parcă ar mesteca fălci lacome. Prin grilaje, încep să se deschidă zorelele ca nişte ţipete de copii (alţii). O linişte şi o singurătate din ce în ce mai mare. Ploaia strânsă ca un evantai, păturită o închizi în buzunarul vestei lângă ceasornic. Tot mai aproape minutarele au pătruns prin carne, au străbătut niagarele subţiri ale sângelui, s-au învârtit ca un compas în elipsoidul neregulat al inimii, au trecut dincolo şi acum, iată, arată o oră pe aer, pe oraş, pe cer. Lângă cimentul rece al porţii, mâna e un fluture foarte fierbinte. Zidul îl poţi pipăi, aici conduce până pe treptele abia vizibile, acolo în fund prin glicine şi iedere fiinţa ta te mai aşteaptă într-o comuniune din ce în ce mai disimulată. Vor fi strigăte de vânzători ambulanţi, versuri ca o dantură falsă căzute din gurile răzvrătite? Sau numai viermele de mătase al somnului rupând coconul aceleiaşi aiurări, aurora ca un colb filtrată prin legătura de nuiele a măturătorului.

Cât vor mai stărui umbrele, se vor mai străvede prin întuneric inima şi circonvoluţiunile tale ca şi cifrele de fosfor ale ceasornicului. Sau numai minutarele lungi ale obsesiilor care te frământă desenate pe un perete de emoţie, tăind foarfece respiraţia ta ca un şarpe care trece prin degete, se opreşte în auz. Mâine te vor lua de aici sau te vor aduce tot aici, sau deodată florile crescute prin cuvintele tale ca nişte cepe încă foarte tinere vor reveni aşezate cuminţi în jurul farfuriilor premature. Dar. prin toate acestea, e bocceaua de vorbe, e funia pe care pasul şovăie, alege fiecare fibră, se apropie tot mai mult de calul gata înşăuat al luceafărului. Vei pune doar picorul în scară, vei rupe din avânt batista pe care stelele au strâns-o în dinţi. Şi azvârlită peste coamele dese ale oceanului, batista aceasta va fi lumina sau va fi o pasăre întoarsă din frig care caută pe întinderea de spumă drumul înspre o colivie.

Deodată inima ta e papagalul adus din ţări calde, pe uşă intră ziua ca o reverenţă învăţată într-un cleştar de atitudini.

Grăbeşte-te: încă o clipă şi pădurile vor sosi culcate ieneş în căruţele care îşi pocnesc mădularele pe o stradă şi apoi pe alta şi apoi pe toate. în ele anotimpurile rotite ca nişte minutare ating mereu aceleaşi ore. aceiaşi obraji. Grăbeşte-te: s-ar putea ca pădurile să se prefacă numai şi, deodată, când te vei aştepta mai puţin, să se ridice în picioare în căruţele gâfâite şi să calce cu cizmele lor zgrunţuroase de stejari, dc fagi, de carpen, peste oasele şubrede ale bulevardelor. Deodată s-ar putea ridica în picioare pădurile şi printre casele năruite şi-ar putea înfige rădăcinile ca nişte ghiare, şi ce se va mai alege atunci din jucăriile vanitoase, din palate sau din cocioabe? Ar fi jugaştri vajnici şi arţari mlădioşi, ar cădea o scăpare de privighetori ca o ploaie de confeti. Prin rădăcini, lumina s-ar urca până la frunzele cele mai depărtate, ar ţâşni ca un lapte din nervurele fragede spre înalt. Şi ai vedea tulpinele altor copăcei tineri - răsucite prin vrafurile de dosare şi de certificate, ai vedea toate patimile gâtuite ca nişte fire de iedere printre scoarţele mult mai vânjoase. Cărţile prefăcute în sevă, alături de halcele de cărnuri în abatoare. Călăul bicisnic măcinat în crengile împletite, o dată cu umilitul în genunchi. Şi o vreme orele ca nişte etichete mici lipite de sticla netedă a ceasornicului, până ce vitrina cu bijuterii a dimineţii se sparge sub o lovitură de ciocan şi toate lebedele liberate din perne îşi regăsesc fulgii oscilând pe tiriziile suave ale iernii. Sub limbă, coacăza sfărâmată împreună cu şoapta de iubire nu-ţi va spune niciodată dacă a fost iarnă sau vară. O căldură mai stăruie în samovarul uitat pe marginea ferestrei de un astru binevoitor. O pisică se chinuie pe acoperişul strident al sirenei.

încă o dată va mai fi chemarea dureroasă a bastimentului şi apoi trupul masiv ca un bivol va spinteca mlaştinile şi viziunea. Vei rămâne perpetuu la geam sau, rupându-te din aceste gheme prea fermecătoare, vei fugi într-un suflet până la debarcader? Acolo, pe puntea desfăcută ca o umbrelă de azur inversă, recunoşti plecarea celor din urmă prieteni. Pe catarg o privire se învăluie, se tulbură ca o pânză de rezervă. Lângă' butiile pline, lângă baloturile cu cânepă şi cu grâne, o flacără îşi face loc încet. Pe corabia depărtându-se, un incendiu se transmite invizibil pe fire parcă de păianjen, în curând va izbucni focul, ca un albatros uriaş împleticit între cârme şi cordaje. Va fi ziua deplină sau un continent nou ţesut pe un gherghef de respiraţii şi de aiurare. Mâinile fluturate pe ţărm până ce clocotirea roşie va tulbura înspre orizonturi plutirea molcomă, până ce un peşte spintecat în flăcări lasă sângele rece să coaguleze pe clape şi pe harpe. Şi atunci, în luminarea unanimă, prin întoarcerea plânsă în pietre şi în nisip, acelaşi copac, acelaşi oraş în trupul copilului se vor mai întoarce.

COPACUL-CENTAUR

Pentru uneltele realităţii, aceeaşi neînţelegere ca şi pentru uneltele visului. Puternici: sucombăm la o zgârietură fină, pe inimă, cu un diamant. Slabi: braţele noastre se împleticesc în sârme ghimpate, se destramă în pânza de păianjen a dangătului de clopot. Fericiţi: trecem printr-o cenuşă ca o auroră boreală care se va stinge la o atingere numai a luminii. Trişti: aceeaşi brumă ne conduce, ca pe o vulpe flămânzită în zăpadă. Un uiiu să se abată peste geamul nostru? Poate lacrima să s-asemene cu o pasăre strălucitoare, poate vântul să sufle aburi printre pomii cari se căiesc.

De la uşa mea încep atâtea drumuri, încep atâtea fiinţe. Trec prin străzi, prin tramvaie, prin case, prin oameni şi din toate acestea rămân pe muşchii şi pe glasul meu funigeii unor toamne felurite. Ştiu că multiplicarea mea e numai aparentă, că oriunde m-aş întoarce e aceeaşi cabină cu oglinzi mincinoase a unui Luna Park unanim. Clanţa pe care o apăs acum nu va duce decât spre încă o oglindă, spre. încă un cuvânt. Cuvântul: presimţire, umbră a unui obiect. într-o amiază puternică obiectele vor rămâne fără umbră, adică fără cuvinte. Şi totuşi, cine l-a premers pe celălalt? Dacă la început a fost cuvântul, e, fireşte, în puterea de magnet a acestuia, şi tăria de a fi atras din nimic o formă şi un contur material. Şi poate într-o legendă şi mai fosforescentă, Prometeu a furat pentru uzul oamenilor nu numai flacăra, ci şi cuvântul. Căci e, desigur, în denumirea abstractă care se naşte în creier, fărâma de fosfor care să lumineze deodată licurici sau plantă. Trecute prin brutăria fierbinte a gurii după ce aluatul lor s-a zămislit între fibrele abia simţite ale nervilor auditivi, tactili, sau vizuali, cuvintele cad de pe buze, rotunjite în portocale, în pâini, sau în argilă. Dar cuvintele nerostite, care circulă în sângele şi în mintea noastră, care se ating între ele cu un vaier abia distinct peste oraşele adormite? Asemeni filosofului antic, pot, cu felinarul

cuvântului în mână, căuta alte contururi, alte veacuri. Sau poate e toată făptura noastră o apă în care fiinţe şi lucruri, ca nişte pietre azvârlite, fac unde tot mai mari.

Univers de o inexorabilă dualitate; orice spirit, orice materie cu existenţă dublă şi identică, una în afară şi una în noi. De ce imaginea din oglindă ar fi mai puţin reală decât aceea care se oglindeşte? Dacă din inima ta, suveică, mătasea sângelui se despleteşte pe războaiele minţii, cuvintele sunt fibre pentru un covor magic pe care nu oricine l-ar putea distinge. Această împletire de plante şi imagini se continuă şi în somnul subteran. Cum ar putea pleoapele ca două petale de trandafir să mă despartă de o lume ca de o aromă? Eu pot fi o creangă ieşită în calea migraţiunii sau jocul de loton al norilor în care silabele sunt strigate într-un hazard numeric pe care totuşi o putere mai mare decât a noastră o determină.

în odaia mea, la locul unde stă de obicei pianul, am culcat un copac cu rădăcinile împleticite în aer, ca o coamă plină de rămăşiţe terestre **şi** de viermi. Sub coaja lui groasă prin care respiră o pădure trează încă, se aud uneori cornuri de uragane şi de sirene. Copacul acesta e mai mult decât un violoncel uriaş şi, când mă odihnesc pe trupul lui cu urechea aţintită la toate vuietele dintr-însul, formăm împreună un centaur cu totul altfel decât cel din legendă, real, carnea mea îmbucându-se temeinic cu lemnul zgrunţuros **şi** masiv. Copacul acesta domesticit în centrul oraşului de. perdiţiune, copacul acesta mă primeşte cu o bucurie pe care numai eu o simt, când mă întorc sfâşiat dintre semenii mei, când deodată ploile şi anotimpurile infiltrate prin nisipul dintr-însul încep să cânte suave. Poate numai cuvintele din mine să-1 fi fermecat, poate prin zbârciturile lui, un cântec, un cuvânt să fie cuibul în care din vreme în vreme păsările trecutului se mai încearcă. Prietenii mei cunosc acest copac falnic pe care micimea mansardei în care locuiesc nu l-a intimidat, coroana şi trunchiul lui depăşind nu numai pereţii deveniţi elastici, dar însăşi curtea pe unde vecinii stau să pândească adesea plimbările mele nocturne, când redevin copacul centaur. Să fiu atunci eu oare vasul comunicant, sângele meu stăruind la acelaşi nivel cu seva din creangă? Sau ştiu: poemele sunt adierea care vesteşte în frunză vestejirea neiertătoare.

Un fluviu trece pe lângă patul meu şi-n aluviuni sunt scrise destinele nesigure.

Atunci între corzile mele vocale se înalţă cuvântul ca o pânză între corzile corăbiei. Prin rădăcinile încleştate în aer ca în luţ ţipătul meu se continuă ca un **fâsâit** al frunzelor, acelaşi la nord

sau la sud. Sunt aici lângă tine şi pot pe treptele pământului să cobor până la cămilele din adânc cu pungile pline de păcură pentru o sete mai întunecoasă şi pot de asemeni să trec prin luceferii desenaţi pe geamuri între alte universuri legănate pe un hamac de azot!

Dar în căruţe şerpii se împletesc ca legăturile de usturoi, dar oraşul îmi dă târcoale, îmi ţâşneşte în casă ca o ţeava de apă spartă sub zid. Aceste poduri de metal, aceste femei în bazine ca nişte imense cupe de cristal, aceste convoiuri de arestaţi, această foame ca o vitrină cu fructe exotice. Drumuri brăzdate de tuşea unor boschete, mazărea căzând din păstaie odată cu craniile luminoase. Rămăşiţe de zăpadă mai obscure ca nişte cioburi de sticlă după ospăţ. Dacă te-ai zvârcoli cu iubita ta aici, aceste resturi ale iernii îţi vor putea tăia palmele şi din vine s-ar năpusti în afară miile de furnici ale ruginii.

Şi treci printre rândurie de oameni ca un fachir care nu simte tăişul custurei. Cuţitul scrâşneşte pe os, dar nu poate răzbi până la diamantul cuvântului. Flori mari ca nişte păsări fabuloase circulă prin grilaje. Şi servitoarea aruncă ultimele lumini în canal.

Haide, puţină ordine deci. Aşează într-un colţ grajdurile, terenurile de aviaţie, din marile bucăţi de aer pietrificat înalţă teatre şi circuri, fără să te împiedeci de strâmtimea adevărată sau mincinoasă a mansardei. Când mâinile vor obosi de atâtea construcţii, înfundă-ţi-le în coama de rădăcini a copacului, ca într-o licoare fragedă. îr arene mulţimile vor aplauda frenetice, menageriile vor urla înverşunate între gratiile zgâlţâite.

Ce băutură răcoritoare-aurora! M-aş vroi deodată într-un tren oprit într-o gară necunoscută să ezit pe treptele vagonului până ce singurul călător descins să mă cheme cu ecoul paşilor lui. pe peronul rece. Va fi o brumă liniştită, pe jumătate luminoasă, prin care clopote de tramvaie galbene hohotesc cu un clinchet foarte proaspăt. Asta e strada principală şi trec prin ea fără să mă cunoască nimeni. După aceea, cartierul comercial cu actorii ieşiţi în avantscenă, casele rărindu-se înspre bariere şi sufletul meu destins plutind dinaintea mea fără nici o constrângere, prin ziua care se arată tot mai luminoasă. Sunt atât de uşor, atât de liber, ca o scamă desprinsă între crengile parcului comunal. Port oare chivără fermecată care mă face invizibil? E o dulceaţă împrumutată de la fructarii limpezi, foamea oprită ca un ceasornic spart. Mă plimb între glicinele din ferestre, pe străzile apărute parcă dm înseşi bătăile inimii mele, şi ştiu că nu va trebui să întârzii, că, dacă voi sta mai mult, farmecul acesta va dispare. Aş putea deveni un fruntaş al acestui oraş, numele meu ar putea

străluci cu câteva litere în plus între atâtea firme. Dar voi trece numai, prin oraşul acesta, mă voi întoarce în grabă la gara străjuită de birjarii cari pândesc, ca nişte ulii, iluzoria migraţiune de călători. De la periferie am venit cu vălurile subţiri ale ploii şi am simţit numai, viaţa molcomă sau tulburată a oraşului răzbătând prin aromele brutăriilor şi restaurantelor. Afară, în câmp, pământul se supune aceleaşi vieţi, cu morţii îngrăşând recoltele viitoare, cu seminţele căzute din ciocul păsărilor prea lacome. Pământul acceptă dungile de fier ale trenului care mă va duce într-altă parte, cereale sau podgorii vor răspunde la chemările pe care alte generaţii le vor striga.

Dar acum vreau numai câteva acorduri să le trezesc pe clapele din mine. Lumina unui trecut apropiat sau depărtat stă toată între mâinile mele, ca un ghem pe care voi putea să-1 depăn.

Mii de păsări vin până la copacul meu, ca nişte lampioane care se aprind numai la o serbare.

Şi dacă vei voi să ştii ce fac oamenii în timpul acesta, nu vei avea decât sa priveşti prin uşa pe care ţi-o deschid: unii mână de la spate turme de oameni, alţii construiesc roţi imense cari se prăvălesc pe dealuri cu sânge, pe şesuri oglindind cerui ca nişte ape cristalizate. Am văzut convoiuri lungi aşteptând la o gheretă de pâine. în amfiteatre alţii vorbesc cu o voce de comandă şi arată pentru groaza mulţimilor adunate alaiul de nuntă al cometelor care se apropie şi va izbucni, în curând, ca nişte jocuri de artificii. Cei mai mulţi se întreasasinează pentru ii uzii de adevăruri pe care ei le cred definitive. „Acesta e adevărul meu! Care e al tău?" Şi trebuie să scoţi din buzunarul lăuntric un adevăr ca pe o carte de identitate. Şi ei, sărmanii, nu-şi dau seama că adevărul e într-un perpetuu mobile şi înfruntă între dânşii numai o cenuşă premergătoare cenuşei propriei lor vieţi. împăciuitorul e călcat în picioare, acuzatorul triumfă. Cu câtă linişte anunţă cei mai mulţi o realitate pe care pipăitul şi văzul lor o contrazic.

Destul! Nobleţe sau decădere, până în zaţul ceştei de cafea. Gândul care îţi încinge fruntea ca o coroană funerară, cine te mai aşteaptă după ce ultimele spectacole s-au sfârşit? Vei fi poate vânătorul care ia sclipirea unui luceafăr drept ochiul ursului în vizuină. Pocnetul repetat din scorbură în scorbură întreiupe numai o clipă convoiul de frunze al tăcerilor nesfârşite.

într-un lac cu suprafaţa la fel de liniştită, o catedrală se trezeşte şi cheamă în clopotniţa ei lichidă păsările ca nişte alge. Am văzut păsări foarte subţiri şi lungi ca o linie de cretă pe aerul cenuşiu. Am văzut legume care continuau să crească hidoase după ce grădinarul le amputase din glie. Asemeni acestor cartofi

cu excrescenţe fragile şi albe răzbătând ca nişte cornițe de melc din coaja lor negricioasă şi umilă, sunt şi atâtea cuvinte şi cântece care s-au rupt din creatorul lor şi-şi multiplică o viaţă stearpă, nebănuită în începutul de zămislire. N-aţi înţeles? Dacă m-aţi rupe în bucăţi, înţelesul meu tot nu-! veţi găsi. Iată. vă pun o garoafă în palmă şi voi îi smulgeţi petalele, stamina, şi aţi voi să ştiţi ce e? de unde vine? de ce atâta aromă? Sfâşierea aceasta - şi oricare alta - n-a desluşit nimic. Poţi rupe în bucţi o aromă? Poţi sparge furtuna ca pe o nucă de cocos să curgă în frunzare laptele unui august nocturn? Bucuraţi-vă că mi-s buzunarele pline de nisipul celor patru puncte cardinale. în botul câinilor lătratul e o pernă albastră punând o perdea dublă pe geamurile din sânge, într-o zi voi trage tot cerul în casă ca pe o stambă. Aşa cum stă copacul în locul pianului, voi pune într-o zi oceanul într-o carafă. Să nu te mire. Puţin îmi pasă de toate maşinăriile perfecţionate, când vreau să dau în lături valvele de sidef ale scoicilor. Trupul molatec al stridiei zvâcneşte ca un acid sub limba mea, alunecă prin glandele salivare excitate, mi-aduce în gâtlej un gust sărat de mare şi de singurătate. Şi sunt dintr-o dată printre luntrii şi stânci aride, ameţit de nesfârşirea din adânc şi din înalt. Şi în timp ce luna atrage de secole mareea, mă întreb care e luna ademenind fluxul cuvintelor din mine. Nisipul spălat proaspăt păstrează paşii mei până ce o altă fugă de ape îi va acoperi sau va lăsa, în palma scobită în umezeală, scoici şi monezi mărunte de infuzorii. Mă aplec peste oglinda albastră şi. dacă străbat dincoio de imaginea mea răsfrântă, văd plante şi meduze şi în fund un dumnezeu al mărilor cu pletele încâlcite în peşti. Tot aşa, dacă privirea ta va putea străbate dincolo de mine, vei vedea case şi oameni, şi arături şi vite. în apă sunt tot atâţia ochi cât şi într-o coadă de păun desfăcută. Şi printre norii oglindiţi delfinii se joacă, se întrec. Să mă bucur de toate acestea, să scot ţipătul care să fie de înfrăţire şi de rupere laolaltă. Cum nimeni nu va trage cu urechea la cuvintele mele. le voi putea orândui oricum. Vântul sau ploaia, soarele sau amurgul, mă vor avea numai pe mine drept martor al bunelor cuviinţi aici pe ţărm. Şi dacă nici un ceasornic nu se mai aude sunând, capul meu nu poate fi lada braşovenească în care orele sunt numărate ca o zestre? Primăvara sau toamna mă voi întoarce în oraş. Şi voi privi cum un scamator scoate surâsurile pe buze, mugurii pe ramuri. Vor veni şi cuvintele de dragoste, vor veni şi cuvintele de ură. Vor veni şi cuvintele grosolane, ca un cârd de gâşte zburând greoi şi terestru prin sticla cu funde albastre a furtunii de iunie. Şi ghemele de fulgere despletite pe acoperişuri vor închipui plasa de siguranţă deasupra căreia prima stea îşi va încerca drumul pe frânghie. Ca şi celelalte, fosforescenţa aceasta îmi va rămâne străină. Să mă bucur numai de ea fără să-i limitez rostul, să calc pământul mustind de viaţă fără să cercetez dacă prietenul meu, cantonierul, a lăsat bariera, izolându-mă de trenul de lux al morţii. între pereţii strâmţi, ca şi între orizonturile deplasate, libertatea mea rămâne aceeaşi. O perdea se poate lăsa în acelaşi timp pe geamul meu şi pe soarele vostru. Aceeaşi piatră o poţi lovi aici de o cremene, azvârlită în înalt o poţi lovi de o pasăre, sau pe suprafaţa apelor de o undă: oricum: scânteie, zbor sau salt, va fi o tremurare în plus în flacăra din felinarul unei zile. Dar ce a devenit conacul centaur?

PĂDURILE ORHESTRE

Va trebui, pe furiş, să intri prin porţile marilor ape ca să surprinzi o tresărire pe care o presimţi numai. Aşa, păstrăvi şi alge nu vor avea destul timp ca să-şi arunce costumele lor misterioase şi se vor arăta întocmai, cu toate fosforescenţele pe dedesubtul lespedelor lichide. O vioară va geme la fund, lângă florile schimbând între ele culorile ca nişte cărţi poştale ilustrate. Mai aproape, vei recunoaşte aerul muşcat de trandafiri şi în paharele cari îşi păstrează în fluviile reci aceeaşi strălucire mată, buchetele de stele veştejite. Din lumina caie rămâne infiltrată la fund, vei putea alege un clopot izolator de sticlă, şi gurile ritmice ale peştilor lacomi, să evoce desigur uraganele care într-un anotimp au încercat lacătele ferestrelor tale. Torente şi oceane atunci, ca nişte cozi de păuni cu aurul cusut pe ele de atâtea aurore. Să înveţi nesimţita ridicare dintre unde, fără ca vreo încreţitură să alunge odihna cerului sperioasă pe unanima oglindă. Să înveţi mersul uşor lângă germinare, fără să sperii embrionul care pipăie cu cornițe de melc aerul propice. Să înveţi tremurarea aripilor de albină cari iau numai atât polen cât mai trebuie pentru gloria verilor viitoare. Şi după aceea pomii vor cânta cu gura închisă, până ce păsările mai tinere vor veni să ia de la gâtul păsărilor moarte cheia pentru cântecele încă încuiate. Brazii ca nişte negustori de covoare, îţi vor arăta cascada pusă oblic pe crengile lor, sărind din treaptă în treaptă cu miile de agrafe strălucite, cu broderii din aer şi curcubee. Eşti tu negativul acestei fotografii expuse la soarele puternic al evocării, sau numai poemul tău, ca un bulgăre de sare, absoarbe umezeala din lacrimă, din atmosferă? Nu vei şti incă să te apropii destul de încet de cârdurile de flori. Până să le atingi tu cu mâna, va fi toamnă şi migraţiunea lor va fi început. Dar fumul care îţi vesteşte departe întâia aşezare omenească, bandajele tot mai rupte pe rănile amiezii, dar vocile ca un roi de albine venite spre

mierea auzului tău, îngerul care apare din gămălia lovită numai a unui chibrit, răspunsuri şi întrebări întretăiate ca nişte căderi de stele, surâsul trecut din obraz în obraz ca o amestecare de cupe, dar această făgăduială sub dulcele zăngănit de chei al îmbrăţişării, acest hohot de râs în sălile de spectacol, această dezlănţuire de miresme, aceste bariere ale zilei depăşite în goană într-un docar plin de ramuri de salcie şi de excursionişti. Cu ochii legaţi să distingi binele de rău, cum ai spune: asta e o piersică. Nesfârşirea poate fi în tine dacă o vrei numai şi dacă nu te gândeşti la sfârşit. O clipă poate astfel să inunde peste micimea ei, o oră o zi, să se suprapuie triunghi isoscel peste secol. Numai gâfâirea ta, limita pe care ţi-o propui singur, te refuză eternităţii. în timp, sau pe străzile descompuse ale mahalalelor, sugrumă singur câinele dezgustului care urlă. Pune-ţi pe gură voioşia unui copil care se mulţumeşte să strângă în mână uneltele abstracte ale soarelui căzute în ţărână. în lampa de petrol sau în lumânarea săracă poţi libera aceeaşi albastră respiraţie a oxigenului. Aşa, vei putea fi cântăreţul acestor oraşe cu marile lor cupole strălucind prin lanurile de grâu, cu tranşeele săpate din tavernele pline de vuiet, până la cavourile zidite sub grilajele cimitirelor. Ghiceşti, desigur, societăţile corale din dosul largilor geamuri. în sere, vârste exotice îşi desfac culorile între glastre şi glasuri. Aici se prepară cetăţile viitoare cu străzi simetrice pornind din pieţe centrale şi blocurile monotone ale clădirilor unde stă păturită o viaţă cu dungile proaspăt apăsate pe sub maşina de călcat uniformă. Apoteoze rupte din aerienele iluminări. Centauri convorbind cuviincioşi la ferestrele acoperite de o lumină egală. Printre arborii care păzesc cu număr socotit tăcerea şi umbra fiecărei case. se străvede stiletul ascuţit al oceanului de la marginea oraşului. Din când în când sirenele fug de pe ţărmuri şi vin până pe străzile principale, aducând în solzii lor o frăgezime salină. în partea de la nord fumegă potolit vulcanii seculari. Şi în subsoluri, prin butiile pline de solare musturi, aşteaptă baloturi mari cu cânepă pentru vestmintele unor amurguri somptuoase. în cazărmile aerate, lalelele şi crinii stau în locul piramidelor de arme. în vegetaţiile inundând grădinile, cântă un belşug ancestral, ca un pian care, rămas în fundul mării după un naufragiu, ar scoate deodată acorduri din loviturile de undă. Prin toate acestea, memoria se zvârcoleşte udă, păstrează, lipite de trupul ei, lumini şi frunze. O caleaşca a primăverii cu perne şi hăţuri strălucitoare mă duce departe. Ieri, arborii erau încă goi, dar azi i-a atins cântecul tău magic şi au apărut pe crengi muguri şi o presimţire de flori. Să trecem repede prin furtunile care au ridicat apele şi

le-au făcut să se spargă în aer cu o dulce irosire de păpădie. Dacă bicele acestor vânturi nu au alungat din tine foamea şi setea ca pe nişte privighetori, înaltele temperaturi care ţi-au încendiat ochiul vor mai putea face să răsară, împrejurul tău, acele forme arhitecturale în care simţurile tale să-şi toarne închisa lor armonie. Toate avalanşele strânse în tine, de la bucuria frenetică până la tristeţea neîmpărtăşită, se vor şterge oare o dată cu pasul tău? Sau din ele şi din memoria ta vor purcede plantele şi turmele de mâine? Vorbele pe care le vei fi rostit într-un crepuscul lângă spicele de grâu vor trece oare mai târziu în pâinea ce se va împărţi în aziluri şi în fabrici? Sălbatecile herghelii de cai năpustite prin amintirea ta nu vor veni cu flăcări pe nări să ia parte la sărbătoarea poemului? Cântecul tău, prin care ringlode şi morcovi şi păsări au trecut, va mai putea fi hrana unei lumi în germinaţie? Ce va rămâne din aceste aparenţe când uriaşele fantome - schelete sau cărnuri - vor reapare? Timpul, necunoscându-şi limite, şi în întinderea lui infinită neexistând nici trecut nici prezent, nici viitor, şi presupusa succesiune cronologică nefiind decât o arbitrară şi foarte neîntemeiată socoteală a bieţilor noştri semeni - neexistând început nici sfârşit, nu există nici mijloc nici urmare şi faptele pot fi, aşadar, situate oricum şi oriunde, spaţiul şi timpul suprapunându-se într-o nebuloasă fără limită, într-un spirit fără de sfârşit - vei putea întâlni într-o dimineaţă, în drumul tău spre birou, un pleziozaur sau, deodată, când vei asculta somnul căzând în tine ca o apă într-o peşteră, odaia ta se va umple cu zborul untdeiemnos al unor lilieci uriaşi. Tu sau altcineva, pe dâmbul acoperit de o umbră dureroasă, vei scrie cu compasul braţelor tale devenite imense, ca o moară de vânt înnebunită, vaste circomferinţe pe aer. Va veni cineva să ne spună că e iarnă? Va apare un heleşteu ca un acvariu pe etajera de tenebre? Planete şi sori, ca nişte vaste păduri incendiate, se vor apropia de zenitul ochiului nostru. Şi trupul meu ca o pupilă va aduna într-însul toate razele de ţărână. Totuşi, nu vom părăsi aceste locuri. Seara, în cafenelele pe jumătate deşarte, o oboseală dulce se prelungeşte din cenuşiul marilor vitrini prin linguriţa care amestecă norii în cafeaua cu lapte. Vom putea citi un ziar foarte vechi şi, cu acele sângelui date înapoi cu o vârstă, să ne tulburăm pentru nişte întâmplări uitate. Alături, jucătorii de biliard cari vorbesc în şoaptă şi cu undiţele lor rigide mişcă peştii rotunzi pe suprafaţa de ştofă verde. Bilele se ating cu un pocnet încet ca o suavă sfărâmare de plante. Sau vom fi iarăşi într-un oraş necunoscut, bucurându-ne atât de copilăreşte de forfoteala oamenilor pe bulevarde. Toate acestea sunt foarte

ciudate şi fumul în care sunt învăluite leagă respiraţia ta de a lor. Va fi spaima lâncedă în căldura joasă ca un tavan a unei nopţi de vară sau desperarea care te sufocă în frigul chiuitor şi alb al unui întuneric de februarie; cerul de cristal lovit de dinţii tăi într-o descindere din trenul unei vacanţe, sau plimbarea târzie prin grădinile de zarzavat dincolo de barierele oraşului. Mai încolo, spre întâiele forme ale pădurii prin care corpuri străvezii de adolescente se disting o dată cu boschetele blonde, te vei putea întreba dacă arborii n-au crescut din instrumentele de muzică îngropate pe vremuri la locul de astăzi al rădăcinilor lor: Iată. Din armele şi osemintele strămoşilor creşte câteodată tulpina subţire a flăcării de sulf. Pe şesurile străvechi au trecut poate hoarde muzicale, purtând pe umerii lor, în loc de buzdugane şi suliţi, flaute, viori şi piculine, violoncele, ccrnuri şi trâmbiţe, şi de atunci, din viorile prefăcute în rădăcini au crescut paltini înfioraţi, din flaute au crescut fagii, din piculine mesteacănii, din violoncele şi contrabasuri stejarii şi jugaştrii gravi, din cornuri şi trâmbiţe, sonorii cedri, din harpe, teii melancolici, din ţitere, subţiraticii plopi. Prin coarnele lor bogate vei deosebi încă fiorul de alămuri şi de coarde. Imnuri religioase, fanfare sărbătoreşti, chiote lungi de podgorie. De la nord, păsări venind fermecate de lumina acestor muzici. De la sud, tristeţi ca nişte corăbii albe gonind spre ţărmurile acoperite de pădurile-orhestre. Copaci plini de tuburi, ca nişte orge în care vânturi şi seve urcă. Aşa, pământul legat de cer prin ţevile marilor vegetaţii se acoperă de strălucire sau de umbră. De aici vin miraculoşii păianjeni cari ne ţes pe ochi pânzele fine ale somnului, de aici pădurea măruntă ca o ruină te duce spre portretele triste ale copilăriei din podul devastat. Prin harmonice şi jucării sfărâmate, vântul trece cu pletele despletite. Numai un perete a mai rămas şi buruienile înalte care au răzbit prin etajele de dedesubt ca un havuz spart, caută în tencuiala scorojită un sprijin ca o mână. îmi amintesc, lângă şuruburile scoase din uz, întâile avânturi ale adolescentului. îmi amintesc un sat sălbatec, cu corturi făcute din piei de animale, cu bărbaţii vopsiţi pentru dansurile sfinte, cu femei stând de pază lângă falnicii armăsari. E un trib paşnic şi copiii stau în jurul focurilor unde se frige carnea tânără de antilopă. Marile batoze n-au trecut încă pe aici. Din pământul râcâit de soarele fierbinte, n-au apărut încă uzinele încordate, locomotivele sub presiune, ca nişte zei neînduplecaţi care. totuşi, iremediabil, vor fi cândva dezgropaţi şi veneraţi. Şi iată-te adult, cu trupul şi capul prins în puterniciie hamuri ale ordinelor utile. Din pasul şi din glasul tău se nasc construcţii, se desfăşoară şosele. Nu e vreme prea multă. Din

tendoanele muşchilor ziua de muncă scoate sunete neaşteptate ca dintr-un ţambal încordat. Câmpii sau heleştaie se arată numai Ja o chibzuită deschidere de săltare. Nu e voie să râzi sau să plângi decât într-o gamă a solfegiului de monede. Şi totuşi e acum un anotimp mai înflorit ca oricând. Pescăruşi spintecă oglinzile de spumă, insule apar la o cotitură a fluviului, ca nişte coviltire ale unui circ ambulant. Prin stufărişuri şi paie aştepţi chiar săritura fluidă a unui saltimbanc, genuflexiunea compătimită a girafei savante. Culori dintr-o legendă au revenit pe arbori, pe case. Vigoare a verii recunoscută în zborul sigur al rândunicii, în lampa aprinsă în plămânii pădurarului, în clopotele eliberate din arma torentelor. Ochi, ca nişte pietre preţioase în cutia de catifea a luminii. Poduri arcuite în orizontul apropiat. Arunci numai o bucăţică de pâine din generosul tău surâs, iubito, şi iată, ca nişte peştişori roşii, toate cuvintele de dragoste năvălesc aici. Miresme sar gardurile din grădini, o iau la fugă până-n curţile cele mai depărtate. Ai apărut din picătura de cerneală care-şi tremură pe această pagină toate virtualităţile ei, sau erai aici mai de mult, aşteptând ca torentul de litere să te aducă luntre înspre mine? în semnul pe care peniţa nu l-a desenat încă, dar care va corespunde desigur unei forme dinainte hotărâte de spirit, fi-va oare fulgerul vestitor de ploaie sau copacul răsucindu-şi burghiul în vijelie? Furnicile acestea roşii cari căptuşesc fruntea; magia unor lumi înviate de antenele invizibile ale minţii; amintiri; bucurii sau înfrângeri izbucnite din claviatura alfabetului pe care scrisul, dumnezeiesc de liber, îl atinge din loc în loc pentru îmbinarea de sunete lăuntrice. Să fie toate acestea la întâmplare? Gândul învârtindu-se pe axa lui are un ecuator fierbinte şi, de o parte şi de alta, matele străluciri polare. Prin oglinzile de la miazăzi, sau stogurile de fân de la apus, respiraţia acestor închipuiri se clatină ca un abur sau ca un triunghi migrator. Ochiul, afundat ca un termometru în apă, poate urmări zbaterea de peşti şi de alge. Sau, aruncat în aer ca un disc, poate primi bruma rece a lui august, reflexele de oglinzi ale marilor observatoare. Dar vocea ta. cântecul nostru, scrisul acesta mărum, nu sunt decât scoicile şi brăţările uitate pe ţărm şi pe care un braţ al mării lenevos le adună şi le face să dispară.

PREFAŢĂ LA ALTE POEME

Ce-mi va rămâne, aşadar, din trecerea printre arcurile de spumă ale atâtor cuvinte, ale atâtor imagini: o tristeţe calmă, senină, o tristeţe ca o vârstă liniştită, ca o retragere în amintire. De câte ori elanurile şi revelaţiile mele le-am voit împărtăşite, am greşit. Unde din plămânii mei am suflat aur, tinicheaua de dedesubt a fost mai puternică şi nu s-a sfiit să iasă la iveală. De câte ori am înălţat inima mea ca pe un felinar până ia obrazul acestor oameni, am surprins rânjetul disimulat. Sunt acum la acel „mijloc al cărării vieţii noastre" şi numai suava prezenţă şi certitudine a iubirii îmi va putea străjui de aci încolo paşii. Asta înseamnă oare că va trebui, faţă de ceilalţi, să-mi sulemenesc gândul, să rostesc altfel de cum buzele şi limba mea le culeg din gură, cuvintele, ca pe nişte grăunţe magice? Ceea ce m-a depărtat de câţiva din cei pe cari îi crezusem aproape, nu a fost numai o diferenţă de cunoaştere şi iniţiere - înţelegerea lor fiind totdeauna cu o jumătate de zi în urma alergării mele - dar şi o deosebire de intuiţie, o libertate de spirit care mi-e proprie şi care mă face să păstrez o nuanţă de îndoială chiar acolo unde alţii opun cea mai sigură şi suficientă dintre atitudini. De aceea n-am admis niciodată pentru poem o ţinută dinainte stabilită - numească-se ea „modernism" sau „arhaism"[1], - ştiind bine că, aşa cum puţin le pasă vântului, legumei sau omizii, de regulile hotărâte în laboratorul cu ferestrele închise, şi poemul care, stărui să cred, e o putere captată din afară (sau din el) de antenele poetului, nu va putea fi niciodată hotărnicit între graniţe preconcepute.

îngăduinţa mea unanimă s-a lovit, fireşte, de prostia îngâmfată a câtorva presupuşi camarazi.

[1] **N-am spus, oare, încă din 1924 în 75 *H.P.*'!\ „când formulă va deveni ceea ce facem, ne vom lepăda şi de noi"?**

Neliniştea faţă de necunoscut, şovăirea pe sârma atât de subţire a realităţii, aşteptarea întru incantaţia care va veni la ora necesară, toleranţa mai Ies, erau virtuţi (sau vicii) pe care le credeam împărtăşite. Cum să nu fi surâs când i-am văzut pe aceşti prieteni înlocuind o momâie cu alta şi gata să comită, în numele celei din urmă, excesele pe care cei dezavuaţi de ei le făptuiseră în numele celei dintâi? Am crezut totdeauna într-o egalitate faţă cu tine-însuţi - ştiind prea bine că orice „adevăr" (?) enunţat definitiv închide în el propria lui negaţie, descoperirea unei poetice sau a unei munci noi, adăogându-se la o pasiune pentru celelalte muzici pe care gustul şi vocaţiunea ta ţi le dictase. Cum să nu fi surâs când vedeam că ultima carte adusă, în geamantanul meu sau al altuia, devenea pentru aceşti prieteni[1] singurul adevăr, nepersonala îmbrăţişare a tuturor literelor - greşit înţelese - dinăuntru coincidând cu condamnarea la fierul roşu al injuriei a tot ce fusese iubit cu o oră mai devreme[2].

Pasiunea de oricând, prin însăşi existenţa ei, e justificată. Inutil o voieşti înlocuită cu aceea de astăzi, care va trebui numai să-şi păstreze rostul şi locul ei. Muşcând perele din luna august, nu înjura florile din luna mai. Dar toate acestea nu sunt decât preludiul care mă va duce spre certitudinea ta, scumpe prietene Fundoianu. îmi vine să râd încă de întrebarea pe care o Doamnă literată mi-a pus-o de curând:

- „Ei, ce mai spune acum Fundoianu despre Arghezi? îl înjură, nu-i aşa?" - „De ce. Doamnă literată?" m-am mirat eu. - ,.Fireşte, astăzi când îi plac Tnstan Tzara şi atâţia alţi poeţi „modernişti" pe cari nu avea cum să-i cunoască pe timpul pasiunii lui pentru Arghezi, acesta trebuie să fie cu totul decăzut în ochii lui şi desigur că nici nu-i mai poate preţui". Indignarea mea a fost mai puternică decât mirarea mea. I-am răspuns aşadar: - „Vă înşelaţi cu totul, stimată Doamnă. Fundoianu scapă acestei definiţii. Pasiunea lui, odată câştigată, e câştigată pentru totdeauna. El nu l-a iubit pe Arghezi o oră sau o primăvară,

[1] Prietenii mei adevăraţi vor şti - chiar dacă într-o zi nu-mi vor mai sta alătur! - că aceste rânduri, şi oricare la fel, nu pot să-i privească. Ele se referă numai la tristeţea mea pentru abuzul de încredere a doi trecuţi camarazi.

[2] Dacă nu înţeleg să contest incertitudinea oricărei valori în sine, îmi trebuie totuşi o certitudine, şi anume: stabilitatea raportului dintre tine şi această valoare - imuabilitatea reacţiunis taie faţă dc ea - dacă, fireşte, ai putut-o cuprinde şi sesiza. Voi mai adăoga- o judecată (un sentiment) pornită de la elementele lăuntrice ale valorii şi nicidecum subordonată unor consideraţii străine ei, cum ar fi salutul autorului pe stradă, apetitul lui mai mare sau mai mic pentru aperitive etc. Şi în nici un caz o operă nu poate fi pusă în funcţie de vârstă sau de epocă. Intuiţia artistului adevărat e totdeauna matură, adică imuabilă.

pentru ca, într-un anotimp următor, să se scuture de el în căutarea altor fructe. El a preţuit în Arghezi ceea ce acesta, cu degetele, cu limba şi cu viziunea lui, aducea inedit şi autentic din emoţiune şi din poezie. Sub alt înveliş, a iubit poate în Tzara aceeaşi revelaţie a poeziei şi la bucuria lui de a-l şti în raft pe poetul Arghezi s-a adăogat aceea de a-l şti şi pe poetul Tzara. Linişteşte-te, aşadar, Doamnă: Poetul Fundoianu a avut din vreme un gust şi o iniţiere sigure. Orice poet adevărat va găsi înţelegerea şi prietenia lui fără să-i ştirbească însă cu nimic pasiunile anterioare."

Şi fiindcă am întârziat în această evocare a deplinei înţelegeri pentru alfabetul poeziei, nu va trebui să uit nici numele - pe care niciodată nu-1 voi cita de-ajuns - poetul Perpessicius, a cărui prezenţă şi ale cărui cuvinte înseamnă cea mai unanimă măsură, cea mai iluminată tălmăcire a cântecului.

Să mă întorc ca un arc de ceasornic asupra mea însumi, să întârzii în propriul meu tictac, când afară anotimpuri şi vârste se alungă asemeni unor pantere fluide? Va trebui, dimpotrivă, ca un fruct pleznind sub tăria neînfrânată a seminţelor dinăuntru, să mă sparg dc eul meu, să mă risipesc în oxigen şi în ţipăt, ca o scamă de păpădie?

Dar cum aţi putea pricepe?

Urletul acesta încolăcit în jurul frunţii ca o valpurgică iunie. Omul acesta alergând pe o şosea nesfârşită care nu duce nicăiri. Foamea şi setea care aşteaptă sigure reîntoarcerea fiecăruia. Lumina care se urcă din pământ, ca apoi să se întoarcă iar la el, ca şi aburii cari alternează între gura arăturilor şi ploaie. O grădină de vară aproape pustie, cu jocul deznădăjduit al actorilor în fund, iată primele mari picături de ploaie sunând pe silabele galbene ale începutului de toamnă: iată, aurora însăşi, o lespede de marmoră funerară în cimitirul devastat a! nopţii. Şi, prin cortina minţii ruptă bucăţi, planete şi son în prăvălire de incendiu. Eu am văzut, prin fiecare, o flacără zbătârdu-se ca o lupoaică printre gratii. Să fi fos: vulturul hrănit încă din ficatul tumefiat al Prometeilor în serie? Cele câteva lopeţi de pământ nu vor putea sugruma flacăra aceasta Un om strânge în braţe un hohot de râs transformat apoi în tremurarea albastră a arderii.

De pe armăsarii îmbrăcaţi în armuri, descâlceau, cu străluciri de metale, gânditori şi poeţi. Lănciile şi zalele îngropate continuau să ardă sub pământ cu o respiraţie reţinută. Am rupt pânzele de păianjen care legaseră primejdia şi tezaurele unanime. Am mers lângă lacul acoperit de lişiţe, de uitare, şi am auzit sub paşii mei foşnind oasele şi putrezirile defuncte ca nişte irunze ale toamnelor nenumărate. Am bătut cu furtuna desperată la uşile

zgâriate de fantome ale hanurilor părăsite. Am fost calul orb legat la roata de piatră a unei mori. Şi în mine s-au clătinat ca într-un nămol toate ancorele umanităţii întoarse din larg.

Ridică tu piatra, dacă vrei, şi loveşte-mă. Vei fi totdeauna cel care primeşte lovitura şi niciodată acel care o dă.

Vipere, cascade, schilozi, apusuri şi amieze, frământări de aluat ale dealurilor, grădini acoperite de apă, dărâmături şi reînfloriri, toate sunt aici în palmele mele, ca o băutură care mă va răcori sau mă va frige.

Popas? în dreapta, podgorii în care goarnele strugurilor vor mai suna o deşteptare. In stânga, vântul ca o cârpă şterge de praf alămurile, cu străluciri, ale şesurilor. Pretutindeni, oameni prin mijlocul cărora va trebui să trec fără nici un ţipăt răspunzând sfâşierii. în genunchi, cu capul plecat, rugăciunea mea tăcută e mai puternică mult decât urletele lor. Va apărea oare prin mine sau prin altul, curcubeul care să însemne sfârşitul acestui diluviu? Sau din pământul care r.e-a dat cărbune şi aur şi din care au fost aduse spre noi marile alaiuri ale artelor antice (Frumuseţi reînviate vă salut!) va apărea deodată cea mai supremă dintre inspiraţii? Până la ea, treptele poemului te vor conduce alături de treptele visului şi prin oasele transformate în orge invizibile vor trece marile acorduri ale spaţiului. Dar până atunci, din vârsta mea aproape bărbătească, va trebui să trec încă prin bicele de ploaie şi de anotimpuri.

încă o privire în jurul meu. să văd ce columne au mai rămas în picioare, să duc până în înalt echilibrul arhitecturilor terestre încă o privire împrejur, să recunosc ruinele şi scheletele în devenire.

Poate pe cealaltă pantă a colinei să mă aştepte o mulţime mai îngăduitoare. După ce voi porni la drum de aici cu cele câteva înţelesuri câştigate, îmi vor ieşi poate înainte gospodării şi mai gâzduitoare. Voi merge încet, poate grav, spre vârsta mea nouă. voi privi atent la formele inedite, îmi voi umple sacul de merinde cu obşteştile încântări. Vor fi poate iar provincii ale poemului, capitale ale triumfului, voi învăţa să sufăr şi să trăiesc ca după o reînviere. Cândva, într-o după-amiază de toamnă cu lectura adormită într-un jâlţ. voi sufla pe aburul geamului şi voi face cu un deget să apară obraji şi contururi vrăjite. Apoi voi şterge totul. La fc! îmi va fi cu putinţă să fac să apară o lume întreagă prin respiraţia mea şi după aceea să o şterg ca şi cu un burete. Voi merge pe ţărmul mării să văd cum pescăruşii se prefac în spume şi vin apoi să se rostogolească în nisipul care le absoarbe. Voi merge sus pe piscurile munţilor să aud ecoul izbindu-se de stânci ca o capră sălbatecă. Voi trece pe străzi, în oraşe, printre vânzători ambulanţi şi vitrine cu obiecte strălucitoare. Sau, în mari ateliere de sculptură, voi sta să ascult alături de discipoli învăţăturile bătrânilor maeştri. Va fi o tăcere ca o lumină de cristal izbucnită prin largile ferestre. Voi sta fără o vorbă şi voi vedea cum, simplu, Constantin Brâncuşi deznoadă din pietrele mari, masive, funde - aproape imateriale - de păsări şi de peşti. Mă voi bucura de praful acela de calcar şi de grezie pe care îl voi respira prin gură şi prin haine, şi-n liniştea deodată luminoasă lângă marele maestru, voi asculta cum viaţa ca o stalactită se întăreşte în peştera din noi. Desigur, nici o contractare, nici o silabisire voită. Totul să vină fără constrângere, fără efort, aşa ca lovitura mlădioasă a boxerului.

Când mă voi apropia de mahalalele oraşului, odată cu aurora, voi putea striga numele acelei revelaţii pe care orişice amiază de atâtea ori a sâvârşit-o. în nisipul deşertului sau în apa clară a râului de munte, această oră perpendiculară luminează la fel.

Oriunde, în vuiet sau în tăcere, voi privi alături şi te voi recunoaşte pe tine. Colomba, căreia zborul încercat în aceste pagini şi în altele îl închin. în mersul meu repede, voi trece iarăşi prin pădurea cu foşnet pe care o iubesc. Poate îmi voi grăbi şi mai mult paşii şi, înainte de amurg, voi fi la poalele munţilor cu întâia răcoare atât de proaspătă dezlipindu-se din ferigile'abia clătinate şi suind pe peretele de piatră spre cuiburile de vulturi lâncezi şi spre bufniţele de jar potolit. Marea tăcere a codrilor, a munţilor în cari începe să oficieze noaptea în odăjdii, mă voi înfiora dintr-o dată. Voi asculta fagii şi stejarii cari îşi răspund, vuietul adânc ca un havuz pe carc-1 face căderea unei frunze. Voi asculta apele infiltrate prin crengile uscate. Şi când umbrele vor începe să se risipească, voi porni mai departe.

DIN PERIODICE

A V I O G R A M A

(în loc de manifest)

C E T I T O R D E P A R A Z I T E A Z Ă - Ț I C R E I E R U L

Hermctic somnul locomotivei peste balcoane ecuator
Pulsează anunț vast T R E B U I E dinamic serviciu maritim
Artistul nu imită artistul creează
Linia cuvântul culoarea pe care n-o găseşti în dicționar.
Vibrează diapazon secolul
Hipism ascensor dactilo-cinematograf
I N V E N T E A Z Ă I N V E N T E A Z Ă
Arfa *surpriza*
Gramatica logica sentimentalismul ca agățătoare de rufe
Pe frânghii cheamă împărăția afişelor luminoase
cherry-brandy vin trans-urban căi ferate cea
mai frumoasă poezie: fluctuația dolarului
Telegraful a țesut curcubee de sârmă
Iradiator declanşează stigmat a e d alfabet dentar
Stenografie astrală să vie
sângerarea cuvântului
metalic lepădarea formulelor purgative şi când
formulă va deveni ceea ce
facem ne vom lepăda şi de
noi în aerul anesteziat
cablograme cântă diastola stelelor devalizat gândul
pianul mecanic serveşte cafeaua cu lapte elegant
O! recitările o! serbările de binefacere un
permis de sinucidere
3 dinari trotuarul şi-a plombat dinții în spirală
regim lactat manivelă în timpan
bulevard citeşte orient expres antracit autobuz embrion
miraj clorhidric imposibil realizat ce ochi mărunți
ca zahăr pisat incest cortegiu
abstract agenție de schimb transatlantic veştile se
ciocnesc ca la biliard avioane

PARIS T S F LONDRA NEW-YORK BERLIN
coboară ca barometre arde colierul de faruri
Europa
are crampe înghite stâlpii comunali inutil
cât poţi confortabil
infinitul în pantofi de casă anunţă
bisexualitate atlet urmăreşte discursul reciproc
gazetele se deschid
ca ferestre începe concertul secolului
ascensor sună interbancar jazz saltimbanc
claxon
FABEMOL
RE
FABEMOL
ÎN
PIJAMA
FOOTBALL

ILARIE VORONCA

VICTOR BRAUNER [II]

în definitiv, nimic nu s-a împotrivit mai mult artei decât principiul arta-instrument de plăcere. Paseistă ori nouă, realizarea artistică trebuia să-l gâdile undelemnos pe spectator. Arta devenea astfel un aparat de precizie clasat în acelaşi raft cu lacto, crono sau alcool metru: PLACERO-metru. Şi totuşi rostul artei e altul. Voit sau nu, literatura, plastica, muzica au încă de biruit o criză acută. Şi de aceea opera D-lui Brauner apare cu o semnificaţie în plus. Insist: ceea ce revine artei, şi în cea mai înaltă manifestare a ei, este lărgirea cunoştinţelor noastre abstracte, crearea unor noi raporturi de înţelegere, mărirea razei asociaţiunilor de idei. Arta cere deci un efort, de multe ori neplăcut, a capacităţii cerebrale. Şi cel dintâi căruia acest efort îi incumbă este însuşi artistul. Perfecţionările, punerile la punct vor fi opera meşteşugarilor, producătorilor de muncă precisă şi lentă. Artistul însă e înainte de toate inventator. Gestul lui e sigur, netemător până la, chiar dincolo de absurd. Mai presus de limite sau de şcoală, creaţia lui e inedită, fulgerătoare. Numai astfel arta e salvată de înecul platitudinii şi repetării care o ameninţă prin formulă. Perfecţiunea, tiparul vor fi aşadar refugiul mediocrităţii. Artistul e neîncetat plăsmuitorul unor noi înlănţuiri de sunet, cuvânt, culoare. Era desăvârşirilor e sfârşită. Acum a sunat ceasul tuturor încercărilor îndrăzneţe, fie chiar cele mai absurde. Principiul gravităţii învins de avion în spaţiu trebuie învins şi în timp. Iată fără îndoială de ce opera D-lui Victor Brauner capătă o largă şi intensă însemnătate. Criza trebuie considerată încă acută. Contribuţia D-lui V. Brauner vine la timp. De la cele dintâi cercetări, D-l V. Brauner a fost preocupat de crearea unor noi şi personale raporturi de idei. culoare, linii. Şi fructul deplin al acestor cercetări, EXPOZIŢIA DE LA MAISON D'ART, va mărturisi izbutirea. Din toate etapele de evoluţie, expresionism, cubism şi mai cu seamă cea din urmă, superior şi abstract

ordonată - constructivism - personalitatea D-lui V. Brauner se distinge cu luciri de metal, cu opriri sigure de stilet. De altfel, orice comentar ar fi de prisos. Opera D-lui V. Brauner trebuie văzută în întregime, fără sinuozităţi, ca o rupere de torent. Dintre pânzele multiplu şi sigur desfăşurate, pictorul Victor Brauner apare un adevărat artist creator, cu rare elemente de invenţie. D-l Victor Brauner e din rasa marilor inovatori. O rasă fecundă, în faţa căreia porţile inteligenţii şi ale subconştientului cad zdrobite. Sunt marii vestitori ai secolelor. Cuvântul lor, înainte de a fi meşteşug, e pasiune, pasul lor zgârie sângeros scoarţa veacului. Arta nu e pentru ei un repaus duminical cu cafele şi table zornăind lenevos. Ci o preocupare continuă care consumă, aprinde. Frumos, plăcut, util sunt noţiuni veştede de care aceştia ştiu să se lepede. Abstracţia, construcţia personală, nouă în gândire şi formă, nemaivăzutul, îi urmăreşte. Toate acestea sunt departe de confortabil, de facil, spectatorii vor afla odată că aceşti premergători nu sunt nebuni. Că în conştiinţa lor stăruie o hotărâre mai precisă, mai luminată decât s-ar crede, că duritatea pe care o manifestă, lepădarea de sentimentalism şi de logică e tocmai chezăşia acestei conştiinţe suprasenzaţionale. Desigur, pentru rasa aceasta e nevoie de o aristocraţie a sensibilităţii şi inteligenţei. E o rasă de cele mai multe ori de sacrificii, cel puţin până în clipa acceptării unei formule adoptate de toţi. E o convingere: D-I Victor Brauner nu va îmbrăca niciodată academisme. în atitudine şi privire, în linie şi culoare, D-l Victor Brauner poartă fulger. De opera lui. imbecilii vor trebui să se apropie cu paratrăznet. însăşi noutatea şi abstractul creaţiunei sale vor dezlănţui cele mai aprige apostrofări. Şi totuşi, în ciuda tuturor, prin personalitatea deplină a D-lui Victor Brauner, alături de acele ale D-lor M. Iancu şi Maxy, pictura românească va intra în cadrul marei arte europene.

1924

Inapreciabil aportul pe care cercetările moderniste l-au adus literaturei şi plasticei. In ultimii cinci ani întreg bagajul de melancolie fete de pension romantism a fost uitat treptat prin gări suburbane în sunetul o! sacramental de flaşnetă. Acum, proaspătă cu virginităţi noi gândirea desemnată ^sau scrisă spintecă expres fulger stepele sonor desfăşurate. în avioane călători cu sensibilităţi tari joacă pocker sau stepează în mâini. Şi ascuţişul senzaţiei nu se mai opreşte sterp pe retină ci sparge dumdum fecund pe meninge. E triumful cerebralităţii music-hallului acrobatismului elega"nt politicos până la gazometru. Viaţa carburator încins cade pe capul vânzătorului de castane. Şi cuvintele cu intestinele despletite aleargă prin foburg înlănţuindu-se în jazzul frazelor vertiginoase. Literatura nu mai prinde rugină ca frunzele toamna nu mai supurează la intervale ca un flegmon ci pneu rostogolit vulcanizare în danţul cetăţilor se prăvăleşte.

" Automobil autocamion cazan imens manometru catran toate s-au revărsat tumultuos peste pânzele vindecate de imbecilizare. Pictura nu mai este onania academică a tuburilor de culoare. Virilă s-a rupt mai presus de prejudicii în erecţiunea masivă constructivistă.

Desigur INVENŢIA INVENŢIA INVENŢIA. De atâtea secole flămândă arta şi-a deschis braţele celor cinci continente. E o eră INTELIGENŢĂ VITEZĂ de INTELIGENŢĂ cu 60 de etaje ascensor. Teatrul e un tic nervos, scena trebuie coborâtă în public sau în cabinetele de toaletă. Rupte toate cortinele să ne lăsăm invadaţi de stradă, de cetăţi, de noi. Lumea trebuie reinventată. Mereu inedit. De aceea invenţia D-lor Victor Brauner şi Ilarie Voronca PICTOPOEZIA apare ca răspunsul unei necesităţi imediate. PICTOPOEZIA e sinteza artei noi şi ar putea fi ea singură justificarea grupărei 75 H.P.

Din concertul maşinilor fără idioţia principiilor 75 H.P. a pornit spre înfăptuiri dure. Deasupra: personalitatea fulgerătoare incorigibilă neformulă a pictorului Victor Brauner. Alături îndrăzneţi Ilarie Voronca, Stephane Rholl, Migucl Donvil.

Cu asemenea elemente arta va rămâne neîncetat nouă.

L'OREDLLE *A* CARREAUX

——————în oglindă jurnal subsecretar fugărit şi toate clopotele joacă biliard (asta începe să devie plictisitor) atenţiune domnilor globetrotten e 10% virginal de ce nu mă înţelegi nu vreau nu mă înţelegi nu mănânc nu nu nu alb. Le sergent de viile: Da Domnilor acest filosof născut la începutul veacului da domnilor da doamnelor da domn da dom da dooooomn da dooooo re (bemol) warum răgnest du? - pour răsoudre le probleme de la m&canique uxor mercatoris urcă marca la etaj aproximativ qui peut dire io amo tu ami egli ama. Clary Clary est-ce-qu'il faut etre sentimental? - Nem tudom. Creierul: aici începe rolul meu, ficatul; ici commence mon râie, esofagul; hier fangt meine rolle an ochiul stâng; qui commincia il mio roii ştefan roii: aici începe inima mea ion vinea: trebuie să schimbăm trenul scarlat callimachi: trebuie să-1 schimbăm pe A marcel iancu: trebuie să-1 schimbăm pe B maxy: trebuie să-1 schimbăm pe C victor brauner: il faut changer le 3 asta îmi este absolut calendar

CONSTATĂRI [Ij

De la apariţia revistei 75 *H.P.,* problema curentului nou a devenit, pentru toate publicaţiile bucureştene, acut. Nici una nu a avut modestia să înregistreze mişcarea pasiv, toate s-au grăbit să acorde ceremonios diagnostic, reţete de circumstanţă. Dadaism, constructivism, futurism, au fost rostite de reporterul grăbit cu aceeaşi uşurinţă ca urcarea preţurilor la tramvaie. Şi, pretutindeni, o neliniştitoare nepricepere, o ignoranţă penibilă. Caracteristic, totuşi, un fapt: *75 H.P.* a deschis brusc la noi chestiunea unei mişcări. înaintea lor nu cunosc nici o revistă aici reprezentând o ideologie proprie; aiurea, în Franţa de pildă, fiecare etapă de evoluţie sufletească sau artistică îşi are tribuna ei. Pentru generaţia lui Andre Gide, *Nouvelle Revue Frangaise,* pentru aceea anterioară, *Mercure de France,* pentru cea de azi, *Feuilles libres.* Caut revista însemnând la noi naturalism, romantism sau neoclasicism. Caut. Nici una. Toate se prăvălesc într-un amalgam noroios, împrumutându-şi reverenţios versurile stercorene sau proza băloasă, ca plăcintării pentru vitrine emblema. Nicăieri cuvântul izbucnind în salt mortal, dansator pe frânghii, peste case.

Cincizeci de ani de sforţări literare n-au zgâriat cu nici un diamant sticla vremii. Taxe mari pe import n-au stăvilit aducerea şuncei de Praga, şi totuşi importul cuvintelor, lăsat liber, n-a răzbit încă: nici un strigăt larg de peste graniţi n-a ajuns până aici. Lamentabila ignoranţă a scriitorului nostru e deci lesne de înţeles.

Singur temperamentul de arc deplin al d-lui Ion Vinea n-a căzut răpus de mediocritatea naţională; pumnul lui a izbit în croşet dârz, de sârma ghimpată a talentului său pantalonii criticei mereu se vor rupe. Contimporanul d-lui Ion Vinea a răspuns cu antene sigure semnalelor apusene. Şi o vom spune aci (orice ar surveni): d-l Ion Vinea alături de cei 5-6: Arghezi, Minuîescu, Adrian Maniu (din *Paharul cu otravă),* Bacovia, Urmuz sunt

singurii pe cari efortul semicentenar pomenit mai sus i-a creat literaturii europene. în afara lor nici un glas n-a vibrat diapazon, nici un fulger nu a cicatrizat pe veacuri. E drept, în vremea lui Mallarme şi a lui Rimbaud, la noi erau cele dintâi încercări de stihuire. Cele 6 nume de mai sus înseamnă desigur o izbândă. Lor, generaţia nouă va alătura altele. Până atunci însă e nevoie de o pregătire.

Pentru mulţi, arta e o alviţă uriaşă din care oricine se socoate îndreptăţit să mestece. Nici un necunoscător nu va avea pretenţia să judece p epură de geometrie descriptivă sau o planşă de anatomie. în faţa unei realizări artistice însă, această reţinere a necompetenţei cade. Zaraful ori vânzătorul de galoşi cari şi-au închis la 7 ore tejgheaua, studentul care a pus deoparte cursul de Economie Politică sau de Drept Comercial, opriţi dinaintea unui tablou, au păreri, emit sfaturi, se scandalizează sau aplaudă. De ce? Pentru aceştia, literatura, pictura sunt un pissoir public. în definitiv, lucrurile ar mai fi mers faţă de manifestările naturaliste. Acolo, educaţia noastră fiind făcută în comun de secole în aceeaşi direcţie, fiecare purta în sânge leucocitul înţelegerii artistice obşteşti. Arta nouă a venit însă secondată de o serie întreagă de principii noi. Cum vor spectatorii care au educaţia celeilalte manifestări, să o priceapă pe aceasta, al cărei alfabet le e necunoscut încă? Pentru spiritele de aci, *Contimporanul* şi 75 *H.P.* au fost avalanşă de gheaţă care, brutal căzând, a rupt şira spinării literaturii trecânde.

Marele neajuns totuşi sunt informatorii tâmpiţi ai acestui public de vată. Bolul nutriţiei cerebrale e dat lui, însalivat, de cronicarul îngâmfat şi incapabil Anul trecut, două admirabile expoziţii, acele ale d-lor Marcel lancu şi Maxy (singurele expoziţii de anul trecut), anul acesta deplina expoziţie a d-lui Victor Brauner au fost trecute aproape sub tăcere.

Nenregătirea scriitorului de la noi pentru lucruri de mult preţuite aiurea e din cele mai dureroase. Nicăieri învăţătorul acestor spectatori înapoiaţi şi insensibili. Căci, desigur, între artistul creator şi spectatorul, nu vom avea curajul să o spunem, ce! de ai doilea e idiotul.

In sensul adevăratei şi cinstitei informaţiuni, rostul *Mişcării literare* a d-lui Liviu Rebreanu s-ar descrie precis. Deocamdată, *Mişcarea literară* şi-a asigurat desemnul magistral al d-lui Marcel lancu. Şi asta e mult. Iniţierea nu s-ar putea face însă dintr-o dată. Literatura şi plastica nouă cer o sensibilitate şi o inteligenţă aparte. In plus, comerţul cât mai repetat cu sufletul de azi. Dar, orice s-ar spune: în secolul automobilului şi al avionului, poate oricine călători cu carul cu boi: noi vom stărui însă să utilizăm^ avionul.

CONSTATĂRI [II]

Mijlocul cel mai deplin de contact imediat cu publicul e desigur teatrul. Toată ideologia sufletului de azi s-ar putea infuza în sângele spectatorului, revărsată din amfora aplecată a scenei. Fireşte, printr-o înţelegere mai abstractă, scena nu-şi mai are sens. Actorul trebuie să spargă în rândul privitorilor ca o granată. înseşi dialogurile şi acţiunea succedându-se în tablou matematic, sunt de la sine decăzute. Actorul, pentru noi, e ventrilocul magic ale cărui cuvinte par pornite nu din el, ci din afară, din public. Glas, gest, ţipăt trebuie să treacă de la un spectator la altul ca o minge de fotbal. De aceea, teatrul, fotografie stupidă a vieţii cotidiene şi sterpe nu şi-ar mai avea loc. Drama trebuie să izbucnească dintr-o dată între *spectator* şi *artist,* nu între interpreţii văruiţi pe scenă în roşu sau verde şi cu vorbele vârâte cu degetul, ca porumbul raţelor îndopate.

Teatrul trebuie să nască spontan, creaţiune generată brusc, ireparabil ca însuşi gestul. Atunci spectatorul ar face trup cu misterele plăsmuirei. Şi din vacarmul glasurilor descătuşate ar naşte scânteia divin incendiatoare. Teatrul liberat de obsesia veacurilor ar vibra ca o spadă învârtită în aer.

Aiurea, aceste lucruri sunt de mult lămurite. La noi, însă, un dublu inconvenient: teatrul, din pricina conducătorilor neiniţiaţi, stăruie cu încăpăţânare în jurul lui Bernstein, Bataille, Sorbul sau Camil Petrescu. O întreagă evoluţie a rămas teatrului românesc necunoscută. Niciodată geniul lui Claudel n-a tulburat intrigele şi îngâmfarea culiselor de la noi. în treacăt doar s-au rostit nume ca Wedekind, Kaiser, Hasenklever. Strindberg, o excepţie. Desigur că, necunoscut fiind aportul acestora, cu atât mai stranii vor părea acei care, continuându-i, au ajuns la rezultate şi mai îndrăzneţe. Acest prim neajuns, al ignoranţei, se complică însă cu altul, mult mai dureros.

întru realizarea teatrului pur, o nevoie de artistul-fulger, artistul-dinamită, artistul-artist. Pe acesta, mediocritatea îl înlătură cu băgare de seamă.Teatrul românesc câştigase (prin ce fericit hazard?) un extraordinar interpret al lui Strindberg: D-na Dida Solomon. De la venirea D-lui Corneliu Moldoveanu Ia direcţia Teatrului Naţional, talentul puternic al D-nei Dida Solomon n-a fost utilizat în nici un spectacol. în schimb, afişele sunt zilnic înțesate cu mereu aceleaşi nume de gâşte limfatice şi nazale. De teama câtorva slugi ale „anumitei prese", D-l Corneliu Moldoveanu întreține, neschimbat, aceleaşi impotente şi lacrimogene neveste. Teatrul Național, devenit astfel un imens oficiu matrimonial gâdilind sensibilitatea pompierilor de serviciu, îl apără cu prisosință pe seraficul director, de eventualele înjurături. Târgul s-a încheiat tacit şi sigur. în definitiv, alții, întru proslăvirea lor, au cheltuit mult mai risipitor decât D-nul Moldoveanu. Sistemul găsit de actualul director e ingenios. Cu prețul unui rol dăruit bine, un articol de laudă într-un ziar răspândit. Şi totuşi, o întrebare trebuie pusă: de ce talentului izbind dur ca un aruncător de disc, temperamentului desăvârşit al D-nei Dida Solomon (poate una din cele mai depline personalități ale teatrului contimporan) nu i-a găsit până acum directorul Teatrului Național nici un roi spre interpretare? Alături de mediocritățile perindându-se invariabil ca un peisagiu de panoramă, glasul sculptat în marmură şi gestul de undă, neşovăielnic, ale D-nei Dida Solomon ar fi salvat prestigiul atâtor spectacole.

O lămurire ni se oferă simplu: antisemitism. Pentru prețuitorul de artă, constatarea e cumplită ca o durere de dinți. Antisemitismul e insuportabil oriunde, dar mai cu osebire în cadrul inteligenței şi artei. Explicația nu e încă suficientă. Ar trebui adăogată şi apărarea de cameleon a mediocrității stânjenite de răscolirea talentului. Fenomenul înlăturării treptate s-a petrecut cu aceeaşi precizie şi față dc un alt admirabil temperament: D-na Almajan-Buzescu. Sunt aproape doi ani de când sterpul reprezentațiilor Teatrului Național n-a fost însuflețit de jocul pietros al Domniei-Sale.

Acestea sunt constatări triste, care desigur n-au să remedieze nimic. Cele două neajunsuri: ignorarea realizărilor de artă contimporane şi înlăturarea temperamentelor tari vor străjui ca doi balauri legendari somnul mediocrității naționale.

MARCEL IANCU

Există, fără îndoială, în artă ca şi în toate celelalte manifestări, gândesc îndeosebi la cele sociale, o lege a determinantelor istorice. Vorbeşti despre arta unei anumite epoci, ca de fauna unui anumit ținut. E o algebră precisă a transformărilor etnice sau morale, în care termenii nu pot fi schimbați decât printr-o gravă greşeală de calcul. Desigur, epocei lui Ludovic al XIV *trebuia* să-i răspundă Moliere, Corneille, după cum înfrângerea spiritualismului fichteian german trebuia să-şi găsească tiparul în pozitivismul lui Auguste Comte sau duritatea sonetelor lui Heredia. Această determinantă a climatelor istorice e neînduplecată. Zadarnică protestarea sau surâsul unora, scandalizarea tuturor. Sufletul fiecărei epoci îşi cere desăvârşirea lui, precum zăpezile în topire, o cale. Şi întru această realizare sensibilitatea vremii îşi faure ea însăşi purtătorii ei de cuvânt.

E aici o curioasă generație spontanee a valorilor. Marile revoluții îşi vor crea întotdeauna Napoleonii lor. Transformările de sensibilitate - de altfel lente, în artă revoluțiile fiind excluse - vor avea mereu Pericles, Rousseau, Manet-ii sau Picasso-ii lor. Orice împotrivire ar fi inutilă. Vremea, chirurgian abil, îşi fecundează singură creierii pe care şi-i prețuieşte. De aici se va desprinde mai târziu omul minune. Dintre aceştia, marile valori vor răzbi peste epoci, asemeni țipătului unui tren peste munți. Unii dintre ei înseamnă începutul unui ev nou, ca punctul de reper al unui fulger. Sunt cei ce devin litere de alfabet, pe care apoi îi întrebuințează oricine, dar crcațiunea lor va deveni cândva adevăratul, vrăjitorescul medicament.

Dintre aceştia, şi-n fruntea lor, e D-l Marcel lancu. Scriitorul acestor rânduri e prea tânăr pentru a nu fi entuziast. L-a cunoscut şi prețuit pe pictorul admirabil cumpănitor al pastei culoarei sau al liniei. L-a iubit în pânzele extraordinare, în care formele se îmbrățişau sau alunecau între ele abstract şi pur, ca însăşi

creațiunea. Dar entuziasmul lui a fost stârnit cu osebire de artistul plăsmuitor, neodihnit, tresărind sub chipul de bronz şi mereu preocupat al D-lui Marcel lancu. Temperamentul neliniştit, tulburător chiar, absent adeseori, continua frământare, impetuozitatea şi vibrarea de adevărat artist l-au cucerit pe de-a-ntregul.

Cunoscându-l pe D-l Marcel lancu. îi înțelegi mai îndeaproape opera. Pentru că opera D-lui Marcel lancu e ruptă din el, cum din pământ ferigă. Fiecare tablou al D-lui Marcel lancu e ploaie, parfum, furtună, izvor sau piatră.

Arta D-lui Marcel lancu e naturală ca însăşi natura. Adevărat artist, D-nul Marcel lancu nu imită, nu fotografiază, nu bâlbâie sterp. D-nul Marcel lancu creează. Cu el, alături de Arp, Tristan Tzara, Souppault, Dessaignes şi alți câțiva din străinătate (unde inițierea publicului se face de oameni serioşi, nu de gorile ca la noi), a început, sunt 10 ani de atunci, o fremătare nouă de idei. D-nul Marcel lancu e dintre cei ce au cercetat ținuturi necunoscute. Stindardul lui flutură şi acum pe cea mai înaltă culme. La noi, D-nul Marcel lancu, fără D-nii Maxy şi Victor Brauner, ar fi singur. Pe acelaşi drum, cu aceeaşi vigoare şi hotărâre în invenție, vine cu paşi siguri D-nul Victor Brauner.

Talentul şi sensibilitatea D-lui Marcel lancu au lovit ca un ciocan dârz pe nicovala vremii. Numele lui înseamnă o frământare a unei epoci, o desăvârşire de artă.

Şi pentru a încheia cu un cuvânt al lui Philippe Soupault:
Acesta e Marcel lancu în carne şi oase, locuitor al Bucureştilor în decembrie 1924.

GRAMATICĂ

Cuvântul în literatură, ca şi culoarea sau linia în pictură, are un rost abstract, mai presus de înțelesul gramatical sau logic. Există o chimie a cuvintelor cu interesante rezultate ale acțiunilor dintre ele. Verbul, întrebuințat pur, asemeni materialelor din construcțiile plastice, capătă o semnificație neînregistrată de dicționar. De altfel, e în adevăr penibilă necesitatea de a da fiecărui cuvânt un înțeles imediat. Cuvântul trăieşte indiferent de sens, precum fierul, piatra sau plumbul rezidă deplin înaintea formelor îmbrăcate în comerț. Anecdota cuvintelor sau a realizărilor plastice e comercializarea lor. Şi întru această comercializare sfârşesc toți meşteşugarii neînzestrați ai cuvântului. Artistul adevărat creează direct, fără simbol, în pământ, lemn sau verb, organisme vii, maşini spintecând drumuri, strigăte tresărind violent ca în furtună acoperişuri. Cuvintele obțin astfel propriul lor sens, boxând sau îmbrățişându-se între ele. Linia nu mai are rostul fotografic de a împrumuta spectatorului o reprezentare cu corespondențe în afară. Fraza nu mai e o ficțiune amintind discursul electoral sau declarația de dragoste sub lună a plăcintarului devenit brusc poet. Opera de artă nu mai are nimic supranatural, ca fantomele sau fonograful. Cuvântul liber, fulgerător, alunecă singur ca un stilet în meninginea cititorului. Ochiul nu clipoceşte bleg. Verbul zgârie-cer.

Cele dintâi cercetări asupra cuvântului considerat în el însuşi, precum şi a reacțiunilor dintre cuvinte, ar putea reveni lui Rimbaud şi lui Mallarme" (mai târziu deplin obținute de Marinetti, Picabia, Tristan Tzara, Kurt Schwitters), dacă nu am gândi că, încă mult înaintea lor, Nostradamus în invocațiunile lui misterioase ajunsese la surprinzătoare alăturări de cuvinte.

Totuşi, conştienta împotrivire față de fraza gramaticală şi plată începe cu Mallarme. Prin el, drumul era deschis. Aportul generației Apollinaire, Andre Salmon, Braque, Picasso a

însemnat o violenţă şi temeinică zdruncinare a academismului. Cele mai interesante devin însă cercetările începute după război, la Zurich, de generaţia Arp. Schwitters, Marcel lancu, Tristan Tzara, Picabia, Souppault. Alarma a fost strârnită. Spectatorul avea să-şi dea seama că de-aici cuvintele nu mai sunt nişte păpuşi inert ascultătoare. Cuvintele au viaţa lor, pe care şi-o cer şi o creează. Cuvântul dansator descătuşat avea să sară dintre rânduri, să spargă fraza ca pe o nucă de cocos. Laptele scurs va dărui gustul unor ţinuturi stranii, în care etimologia şi sintaxa mediocru utilitariste nu şi-ar mai afla loc.

Am mai desprins cândva rostul artistului precizat în străduinţa de a împrospăta cu un element nou şi propriu cadrul uzat al artei.

Desigur, formele de artă se rod şi, fără acest efort novator, arta ar cădea într-o distrugătoare platitudine. Artistul nou aduce, odată cu sensibilitatea lui, o personală ordine a termenilor propoziţiei. Logica e cu desăvârşire indiferentă creaţiei artistice. Şi, de bună seamă, orice plăsmuire neprevăzută e în contrast cu acest regulator filosofic al unei orânduiri trecute. Logica e rezultanta unor cercetări împlinite. Nu se poate deci referi la prezent şi mai puţin la viitor. E un fapt limpede: orice aport, în orice domeniu ştiinţific (Galileu, Einstein, Freud), filosofic, artistic, pare nelogic, pentru motivul foarte simplu, spus mai sus, că logica e produsul comun al unor cercetări trecute, aplicabil aşadar numai în limita acestora. Rezultatul unei experienţe noi va aduce deci şi o logică, aparent nelogică, mai târziu, după îndelungi întrebuinţări, înscrisă oficial în catalogul vechii logici. Dar un lucru vom sublinia: creatorul adevărat şi nou sfărâmă cu târnăcopul temperamentului său legile cunoscute. Orice artist trebuie să fie aducătorul unor alte principii, scoborând în concertul de fulgere de pe muntele Sinai cu tablele logicei noi în mâini.

Din cercetările ultimilor ani, logica pensionatelor de fete şi a academiilor a ieşit zdrenţuită.

Şi aceasta, întru folosul netăgăduit al artei. Banalitatea şi repetarea spre care convergea au fost înlăturate de ineditul eforturilor actuale.

Etimologia, sintaxa, gramatica au avut şi mai mult de încercat. Pentru că o frază perfect gramaticală e o frază logică.

Creatorul nou a sfărâmat deci şi regulele cunoscute ale gramaticii. Imaginea nouă a cerut şi o construcţie nouă. Şi cât de admirabile imagini rezultă uneori din o greşeală gramaticală. Poeţii au cunoscut întotdeauna (desigur, în mai mică măsură decât azi) bogăţia de expresie pe care o aduce o asemenea eroare. De aici a rezultat pe vremuri licenţa poetică. Pentru sensibilitatea de acum, licenţa, cum era concepută înainte, ar fi o idioţie. Nu licenţă, ci liberă înşiruire a cuvintelor. Verbele descojite de simbol capătă adevărata vitalitate. în afară de asta, cuvintele sunt intraductibile. Există, pentru noi, o savoare aproape senzuală a înlănţuirii, în ciuda sensului, a cuvintelor. Aceleaşi noţiuni în diferite limbi se schimbă mereu. Pentru mulţi: drum, *chemin, weg, cammiao* înseamnă acelaşi lucru. Inexact. *Chemin* e cu totul altceva decât *drum* sau *cammino.* pentru că şi drumul de la noi e cu totul altfel decât drumul din Italia, şi acesta altfel decât cel din Franţa. Mai presus de stilul şi noţiunea fiecărei expresii, este stilul şi noţiunea unei epoci sau a unui ţinut. Fiecare cuvânt în sine înseamnă, mai preţios decât înţelesul lui, sensibilitatea şi sonoritatea epocei. De aceea spuneam că sunt intraductibile cuvintele şi de aceea o poezie în care versul întâi ar fi: *fumatul e interzis* şi al doilea *rauchen verboten,* nu înseamnă o repetire, ci două versuri perfect distincte. La intraductibilitatea cuvintelor răspunde însă traductibilitatea idiotismelor.

Ciudăţenia şi ilogismul sau antigramaticalul uni idiotism tradus din o limbă în alta înseamnă, cu drept, o împrospătare de expresie. Exemple s-ar putea da nenumărate. Cert e că sfidarea şi dărâmarea logicei şi gramaticei înseamnă înavuţirea sensibilităţei, a artei în genere. Din eforturile şi sfărâmăturile acestea vor naşte glasul şi gestul sensibilităţei viitoare. Strigătul lui Heliade Rădulescu „Scrieţi, băieţi" trebuie reeditat deci, săpând însă în el semnificaţia vremii: „Faceţi greşeli de gramatică".

GLASURI

întotdeauna transformările etice au fost paralele transformărilor sociale şi mai cu osebire celor tehnico-ştiinţifice. E atât de strânsă legătura dintre aceste manifestări deosebite, încât ne-am putea lesne închipui un viitor savant ghicind întreagă sensibilitatea sau cultura unei epoci într-un şurub de automobil găsit în vreo săpătură, precum contemporani cercetători au realcătuit cu un singur os animale antediluviene.

Desigur, presupunerea noastră va face pe mulţi să zâmbească. Şi totuşi, legătura aceasta e indisolubilă. Toate experienţele ştiinţifice de laborator îşi au răsunet în realizările de artă. Nu voim prin aceasta să spunem că există o *conştientă* răsturnare a formelor pe urma descoperirilor tehnice.

De multe ori chiar, îndrăznelile creatorilor artişti premerg viitoarele elaborări ştiinţifice: freudismul şi toate principiile psihoanalitice au fost de mult încă vestite de inconştient cercetătorii poeţi. De altfel, suprarealismul lui Andre Breton e o tardivă reeditare pe baze freudiene a realizărilor de la Ziirich, Tristan Tzara, Marcel lancu, Arp, Eggeling. în orice caz: o nouă metodă de analiză matematică ori psihologică, un nou mijloc de a călători vor da loc la o altă sensibiîitate şi mai ales unui alt fel de exteriorizare a acestei sensibilităţi.

Fireşte, ecoul primenirilor ştiinţifice nu se mărgineşte aici. Rezultanta lor va fi în aceeaşi măsură resimţită în pedagogie, în metodele de instrucţiune, în aspectul întregului angrenaj social.

Dar fecundarea cea mai deplină o va avea arta, cu multiplele ei înfăţişări.

Artistul nu se interesează niciodată de gradul de comprehensibil al operei sale. Dimpotrivă: cu cât mai incomprehensibilă îi va fi opera, cu atât va reprezenta o mai mare valoare de artă. Pentru că arta e un amnar care scapără numai pe urma unui efort, a unei împotriviri, a unei lupte. Inteligibile vor fi

mereu listele de bucate sau ordonanţele anunţând o dispoziţie administrativă. Opera de artă devenită dintr-o dată pe placul spectatorului nu e cu nimic mai presus salatei provocând spontan entuziasmul consumatorilor. Opera de artă adevărată va avea mereu farmecul unei virginităţi reînnoite.

Gustul, ochiul, urechea spectatorului trebuiesc neîncetat violate. Opera de artă trăieşte numai prin ignorarea tuturor regulilor cunoscute. Tabloul, poezia, unice, vor domina personalitatea imbecil impersonală a spectatorului. Opera de artă nu poate fi o uşă deschisă, prin care ghetele murdare ale publicului să tropăie insolent. Uimirea spectatorului va provoca timiditatea sau îndrăzneala lui: de aici, cumplitul efort cerebral va aduce pura, abstracta înţelegere de artă. Spectatorul deci trebuie siluit. Cu chipul acesta, arta e salvată de platitudinea necurmat ameninţătoare. Fiecare cuvânt va izbucni dinamită, fiecare linie va tresări fecund.

De bună seamă, arta nu poate trăi în înţelegere cu logica. Spuneam totuşi că noile investigaţiuni făcute în domeniul filosofiei, ştiinţei în genere, profită artei. Un caracter unitar deci, se va imprima peste tot. E marca de produse a epocei. Semnificaţia lui e de vădită însemnătate.

în manifestările actuale de artă, vom găsi, aşadar, o trăsătură comună tuturor manifestărilor de azi.

Şi aceasta e: *sinteza.*

Poezia, plastica, drama, muzica, şi mai ales arhitectura, toate converg într-un acord abstract pe acelaşi drum arcuit ca o coardă: *sinteza.* Sintetice au fost experienţele lui Einstein, tot astfel cercetările lui Freud. Pretutindeni se manifestă un acelaşi impuls de deplinătate, de sinteză. Arta nu se mai risipeşte fragmentar. Gândire, plastică, dans merg unite într-un elan viguros, deştelenind peisagii inedite. Până la arta de azi (observaţia e a lui Andre Salmon), pictura era mereu cu 20 de ani în urma literaturii. Acum, artele s-au închegat fecund. E, de altfel, în aceasta, cea mai aspră tărie a curentului contimporan. Nici unul dintre curentele anterioare nu s-au bucurat de acest unitar *sintetic* în expresia diverselor forme de artă. Astăzi, realizările de *artă sintetică,* poezie, construcţie, vestesc tumultuos, viril, SECOLUL-SINTEZĂ.

în plastică, România, prin cele câteva elemente puternice, se află *pe* un plan perfect european.

In poezie, aceeaşi siguranţă se anunţă.

Comprehensibil sau nu, efortul acesta universal sfărâmă şi construieşte pretutindeni, ca un torent în ţărm. Contestarea şi ignorarea acestor realizări începe să devie ridicolă.

E asemenea ignorării unui continent înălţându-se persistent. Desigur, despre arta nouă s-a scris şi s-a vorbit mult. Şi încă foarte mult rău. Cu atât mai bine. Ribemont-Dessaignes spunea pe drept că o lovitură de ciomag e mai eficace decât o alintare untdelemnoasă. Războiul pornit împotriva literaturii şi artei de azi (reprezentată la noi prin „Contimporanul", „75 H.P." şi „Punct") dovedeşte însăşi tăria şi temeinicul acestei arte.

Cuvântul adevărat nu l-a rostit încă nimeni: cubism, futurism, constructivism s-au revărsat în acelaşi dârz cerc: SINTEZA.

Toate străduinţele omului de azi şi de totdeauna, toate realizările din orice făgaş, matematică, astronomie, medicină, chimie, inginerie, toate s-au cumulat fecund în arta aceasta al cărei nume îl vom striga în plin: SINTETISM.

ARHITECTURA

în general, curentele de idei (şi mai ales cele de artă) sunt departe de fecundarea marilor mişcări sociale. Câmpul lor magnetic e mult mai restrâns. Sunt, pentru spectator, asemeni peştişorilor cu solzi de argint pe care-i priveşti confortabil din dosul unei vitrine. Contactul cu ele nu poate deveni încă supărător. Certitudinea că o serie de transformări se petrec într-un domeniu ireal, intangibil faţă de raportul capital-muncă nu poate nelinişti încă pe nespecialişti. Aşa se explică cum cubismul, purismul, chiar futurismul (în mai mică măsură), *simple curente de pictură,* au stat multă vreme departe de marele scandal public. Singur dadaismul a izbit în plin, izbutind cel mai puternic răsunet din câte au cunoscut poate curentele de idei. Pentru că dadaismul reprezintă, mai mult decât o atitudine de arta, o *ideologie generală,* o stare de spirit universalizată, cu repercusiuni în etică, filosofie, literatură, religie. Purta deci în el microbul interesului obştesc.

Fireşte, însăşi această universalizare însemna vremelnicia lui. Dadaismul nu putea fi decât o stare de spirit pregătitoare a maselor pentru un efort ignorat. Prin scandalizarea generală, marele public avea să ia cunoştinţă de formidabila muncă depusă, alături de el, în ultimii ani, în laboratoarele artei.

Contactul odată făcut, literatură şi plastică aveau să-şi urmeze normala lor evoluţie.

Din experienţa dadaistă însă cubismul a ieşit mult înavuţit. Preocuparea lâncezindă de atelier avea nevoie de o îmbrâncire manifestă în stradă. S-a petrecut, întrucâtva, un fenomen asemănător celui din vechea pictură, când pictorii (revoluţionari), părăsind lumina de atelier, au ieşit cu paleta la câmp, în soare.

Cubismul, până aici, era o muncă de laborator restrânsă numai la expresia plastică. E adevărat, prin efortul acesta, pictura ajunsese la un grad de evoluţie superior literaturii: poezia lui

Andre Salmon, Max Jacob, chiar a lui Guillaume Apollinaire, era mai puţin îndrăzneaţă decât pânzele lui Picasso sau Braque. Dar acţiunea lui era stearpă. Acidul nu dizolvase încă, nu dăruise nici un precipitat.

în lupta dintre cubism şi dadaism, nu cubismul a învins. Ci cu totul un alt curent *(constructivismul),* diferenţiat de cei dintâi tocmai prin acest caracter de viaţă manifestă în *spaţiu,* pe care cubismul nu o putuse obţine. Aproape toţi cei care au luat parte la mişcarea dadaistă astăzi construiesc: Theo van Doesburg, Kurt Schwitters, Marcel lancu, Richter şi alţii. Tristan Tzara posedă o sensibilitate pură de poet şi poezia lui va stărui mai presus de curente.

Constructivismul e pentru plastică ceea ce e a patra dimensiune pentru geometria modernă. Expresionismul - de esenţă romantică - era: obiectul privit ca *expresie subiectivă. Cubismul: Obiectul* privit ştiinţific în el-însuşi fruct al unei observaţiuni impersonale, rece. *Futurismul:* obiectul privit într-o succesiune de mişcări. *Constructivismul* (a patra dimensiune) înseamnă *o armonie abstractă cu legi fixe, o creaţie pură, în care obiectul e cu raporturi de linie şi culoare echilibrate.*

Constructivismul are nevoie de stradă, de oraşe. Prin el, *strada ar putea deveni o şcoală de educaţiune estetică şi deci morală.* Constructivismul cere arhitectura pură, statică, a materialului înconjurător. Desigur, în sensul acesta constructivismul devine, prin el însuşi, *stilul epocei, expresia secolului.* Sufletul contemporan îşi cere oraşul construit nou. Arta modernă, prin această revărsare peste cetăţi, drumuri, şi-a găsit pecetea definitivă. Arhitectura constructivistă, prin armonia abstractă, prin echilibrul formelor esenţiale, se impune ca o necesitate dârză, de neînlăturat. Casele nu mai pot rămâne dezechilibrat aruncate pe marginea uliţelor desfundate. Casele trebuiesc construite masiv, constructivist, tipărind întreaga sensibilitate dură a vremii.

Şi să gândească cu toţii la strigătul absolut: „pătratul", pe care (după observaţia revistei „G"), mulţi îl întrebuinţează, dar puţini îl înţeleg.

SUPRAREALISM ŞI INTEGRALISM

Pe harta sensibilităţii moderne, curentele de artă s-au succedat brusc. A fost, cu sfârşitul veacului al X1X-lea, o abundenţă proverbială de „isme".

De la război mai ales, Europa a trecut prin frământări continue. Şi, desigur, mai presus de pulsul individual, stăruie pulsul epocei. Există un fond social care fecundă stilul artistului în stilul vremei. Realizările de artă se proiectează pe un perete de contimporaneitate.

Transformările ştiinţifice, politice - în vremea noastră acestea din urmă s-ar putea reduce la lupta împotriva naţionalismului - vestesc curentele de idei şi de artă precum în anotimp miresme vestesc ivirea plantelor. Timpul îşi poartă în el însuşi principiile, asemeni cangurului la sân copilul.

E, deci, în însăşi atmosfera vibrândă a Europei justificarea acestei repezi succesiuni de curente. Totuşi, efortul contimporan de neîncetată căutare de forme noi şi lepădare a celor găsite cuprinde o mai adâncă semnificaţie. E în el ceva din străduinţa corăbierilor de la sfârşitul Evului Mediu, întru aflarea unor noi drumuri spre Indii. Prin îndrăzneala unuia din ei, un continent nou ne-a fost dăruit. Dar nici pasiunea celorlalţi nu a fost vidă. Imaginaţia şi cutezarea lor ne-a sfredelit meningea scrobită, ochiul bleg s-a trezit tire-bouchon unor înfăptuiri neiscodite. Vizionarii de azi ne conduc fiecare cu un pas mai aproape de India sufletească actuală. Dintre premergătorii aceştia se va înălţa mâine Columbul unei lumi cu existenţa virgină. Sub beţia energiilor despletite coarde, pasul lor zgârie carnea secolului. Şi fiecare deschide drum spre inima acestui ceas.

Suprarealismul e încă din seria străduinţelor sus-amintite.

Pentru efortul acesta, entuziasmul nostru i-l dăruim întreg. Pentru posibilităţile şi fecundarea lui însă, rezervele noastre sunt infinite. Faţă de avuţia de inedit a curentelor precedente,

suprarealismul nu cuprinde nici un aport propriu. Dimpotrivă. Doctrina lui înseamnă o întoarcere târzie spre un izvor în trecut. Instituirea haşişului şi visului ca principii de artă, dezagregarea excesivă aparţinuseră încă de mult expresionismului, acesta, la rândul lui. reeditor al complângerilor nazale romantice. Pledoaria de susţinere a suprarealismului devine deci însuşi actul lui de acuzare.

Eroarea era comisă de la început. Teoriile de psihiatrie ale lui Freud un puteau iniţial sluji la realizări de artă. Transpunerea lor pe un plan străin însemna o denaturare. De fapt subconştientul a fost întotdeauna utilizat de artişti. Era firesc. în dâra de lumină a conştiinţei nu pot stărui în acelaşi timp decât 6 până la 7 imagini. Un material, aşadar, insuficient pentru creaţie. întreg avutul de sentimente, idei, amintiri, peisagii, făgăduinţi, melodii sălăşluiesc nenumăraţi în dezordine, ca grâne în magaziile subconştientului. Din acestea gestul artistului se împlinea. De aci ejacula inspiraţia.

Ca doctrină, suprarealismul deci prezintă un principiu cunoscut. Paralel principiilor, realizările de artă suprarealiste se reduc la o neschimbată repetare a cercetărilor dadaiste. De altfel, suprarealismul - ca doctrină - nu-şi cere dreptul la realizări proprii. Efortul tui se mărgineşte la o *etichetare* a realizărilor premergătoare sau actuale. în sensul acesta, sunt *etichetaţi* suprarealişti: Shakespeare, Chateaubriand, Poe, Baudelaire, Rimbaud (acesta într-adevăr suprarealist), Mallarme, Jarry etc. în acelaşi sens trebuie socotiţi suprarealişti Adrian Maniu, în „Paharul cu otravă", şi uneori Urmuz.

Deplin suprarealist, şi acela căruia suprarealismul îi datoreşte mascat sistemul, e Tristan Tzara, - incontestabil poet. Suprarealismul e însă (ca dinamică) inferior dadaismului. Suprarealismul e în analiză feminin expresionist.

Dadaismul era viril. Suprarealismul nu zdruncină. Şi ape. *esenţialul: Suprarealismul nu răspunde ritmului vremei.* Acest caracter trebuie subliniat. E singurul care ne interesează. Experienţa dadaistă - am mai spus-o - a folosit. Prin aceasta, efortul modern de laborator luase contact cu creierul contimporanilor.

Cubismul, prin constructivism, îşi deschidea un drum nou şi pur de viaţă *în spaţiu.*

Era de construcţie a Europei începea.

Organisme vii, plăsmuiri în piatră, lemn, decor, avion, se trezeau spre un pământ însângerat. Constructivismul: ordine *abstractă,* cu armonie de legi şi linii echilibrate, era câştigat.

în clipa aceasta de sinteză fixă, dezagregarea suprarealismului nu avea a răspunde nici unei necesităţi. Desenul naiv, dezorganizat, suprarealist, nu putea lupta cu desenul construit masiv şi viril constructivist. La glasul *secolului integral,* suprarealismul însemna deci o absenţă. Azi ora înfăptuirilor e plină. Poezie, muzică, arhitectură, pictură, dans, toate merg înlănţuite integrai spre o gară definitivă şi înaltă. Suprarealismul a ignorat glasul secolului strigând: *INTEGRALISM.* După expresionism, futurism, cubism, suprarealismul era tardiv. Nu dezagregarea bolnavă romantică suprarealistă, ci *ordinea sinteză, ordinea esenţă constructivă, clasică, integrală.* Să nu uităm totuşi că în Galileea profetul din Nazareth nu a fost singurul. Din toate părţile Iudeei, în vrimea aceea de frământare a provinciei romane, veneau cu glasul iederă spre ceruri aducătorii de credinţe. Totuşi, peste peisagiul timpurilor, cuvântul lui Crist, cuvântul unic, a răzbit singur, de-a pururi. Şi cuvântul lui era *cel mai abstract şi cel mai pur.* Mucenicia celorlalţi rătăciţi în vreme nu a^ fost nici ea inutilă.

în aspectul artistic contimporan, integralismul se va rosti dârz. Gestul lui, fireşte, nu e singurul. Dar în faţa spectacolului de adio suprarealist, un lucru îl vom striga cu tărie: *Integralismul e în ritmul epocei; integralismul începe stilul veacului XX.*

TUDOR ARGHEZI - FIERAR AL CUVÂNTULUI

Există o artă expresie pură, care nu ajunge până la creierul diluat al mulţimii. Apă regală, plăsmuirea abstractă nu sapă decât în aur - sensibilitatea câtorva iniţiaţi. Opera creatorilor adevăraţi rămâne astfel ceas înalt, pentru sângerarea imaginaţiei fecunde. Pas izvorât din propria tresărire, sublimat individualism excesiv. Creatori străbătând singuratici, la intervale mari, coaja epocelor, călcând în echilibru peste munţi ca peste umeri, acrobaţi pe funia inteligenţii invizibil subţiată, dărâmători sau constructori de formule târziu devenite passe-partout tuturor.

Semnificaţia acestora, imperceptibilă pentru foamea contimporaneităţii, trebuie căutată găunos, ca viermele în carnea fructei. Asemeni cutremurelor pe care numai acul fin a! seismografelor le înregistrează: zdruncinări în interior, straturi geologice surpându-se imaterial. Gol, piciorul lor se zgârie în sticla vremei. Chin. Iluminare fertilă. Vociferări. Un semn.

Desigur, pentru desăvârşirea unor astfel de forţe motrice, trebuiesc consumate întregi generaţii în trecut. Secole de imbecilizare scuturate violent, ca arborii cu omizi. Apariţia lui Mallarme, Rimbaud, Apollinaire e explicabilă într-o literatură cu atâţia ani de tradiţie.

Un corespondent român ar fi inexplicabil. Prin definiţie, aceştia sunt incomprehensibili, păstraţi admiraţiei unui număr restrâns.

Printre ei, Tudor Arghezi. Fenomen uimitor în cadrul literaturii române, contrazicând calculele astronomilor în cultură, contrazicându-1 poate pe Arghezi însuşi.

Numele lui însă a trecut de mult peste dânsul, inundând sevos în epocă. Gând multiplu, incandescent ca un ornic cu litere de fosfor, între dinţii lui cuvântul se sfarmă precum sâmburii tari. Cuarţ, fraza loveşte pereţii creierului. Sub lovitura de ciocan a lui Arghezi, bolţi vuiesc. vorbe se trezesc şerpi, şuieratul lor îl simţi în măduvă...

Pentru mulţi, cuvântul e un element sterp, jucându-1 pe mâini, minge găurită, fără aer. Sub nervii lor, nici o vietate nu zvâcneşte; ignoranţi ai chimiei cuvintelor, desconsiderarea lor duce la moartea prin inaniţie a poemului, a literaturii. Pentru creatorul adevărat însă, cuvântul e un organism viu, cal sălbatec spumegând în zăbala scrisului. Fier, piatră, plămân cu respiraţie dezordonată în fugă. Poemul nu trăieşte decât pe nicovala fierarului de cuvânt. Sub muşchiul vânjos, cuvântul tresare, peşte spintecat viu.

Fireşte, numai prin efortul acesta de alăturare proaspătă a cuvintelor, ideea scânteie în creştere, ca mercurul în termometru. De aici, plăsmuire abstractă, imaginea: raport pur, a două elemente cât mai depărtate (sau cât mai apropiate) între ele. De aici, poemul construit integral, inaccesibil oficialităţii.

Fraza Arghezi, în poem sau în proză, ţâşneşte viril, răsturnând sertarele creierului, spintecând testiculele criticei.

S-a spus de atâtea ori: „Tradiţia da!", „Tradiţia nu!" Pentru contractul continuu cu trecutul, supratipuri reprezentative s-au catalogat. Şi totuşi, în spaţiu, la depărtări mari: antenele telegrafiei fără fir. Sărutul lor nepământesc, cerebral aproape. II recunoşti imaterial, vibrând din loc în loc, în trecut, o altfel de tradiţie deci. Tudor Arghezi: staţie de T.S.F. transmiţând secolelor o parte din sensibilitatea ceasului. Te opreşti la Arghezi ca la o cascadă rupând arbori. De ce te superi dacă, în trecere, bolovani îţi cad în cap? Cu atât mai bine.

Aşadar, în discontinuitatea contimporană, un lanţ continuu. Arghezi aparţine întreg realizărilor moderne. Discuţia ar fi inutilă. Mirarea lui Tudor Arghezi în faţa spectacolului actual constructivist nu dovedeşte nimic. Se va mira încă o dată aflând că, dimpotrivă, constructivismul îl cuprinde. Pentru fraza, gramatica arghezi; pentru Arghezi alchimist al imaginei: pentru Arghezi fierar al cuvântului.

La noi, ca şi aiurea, există în clipa de faţă o pronunţată criză artistică. Idei se zbat, glasuri se întretaie lăncii, drumuri noi se descuie. Logica n-a ajutat niciodată la nimic, de prisos ar fi şi de data aceasta.

Pentru refacerea noastră sufletească, trebuiesc poeţi duri, îndârjiţi, sângerând cuvintele, călărind tuşea fulgerelor.

ÎNTR-O NOAPTE

De sus, de la fereastra dreptunghiulară, peisagiul rupt ca o gamă între hornuri şi ţigle, alături la etajul al optelea tuşea acestei maşini de cusut, ce dactilografă pe borangicuri şi pânză, câte scrisori becul peste aerul desfăcut. Peisagiul se limpezea ca aromă pe fundul unui amurg liniat, liliecii dau târcoale în curtea pătrată, suptă brusc de un pavaj în lemn.

Ceasul ca plămân neprecis şi lent. subteran aproape, şi soneria vestind spectacolul început invizibil cinematograf in îmbrăţişarea străzilor incest.

Departe câte sângerări şi luminile se strigau neciteţ, în curând turnul Eiffel va roti planeţi peste veac până la Dumnezeu citroen CITROEN. în noapte oraşul câmp şi furnal imens, desemnat fluid şi masiv cum se destind turle şi artificii music-hallurile, iată îmi sprijin fruntea de Notre-Dame, mut cu degetul ca un pion trupul Senei. Ochiul se bucură de privelişte ca bălegar fumegând, un vârtej lunecare printre gratii, o oprire ca semn.

La uşă bătaia cunoscută INTRĂ, prezenţa Anei cu genunchii încuiaţi câtă mireazmă.

„Am urcat fugind", şi îmi întinse scrisoarea.

Era un obicei atât de neclar, umplând gesturile cu o tăcere de oază, cum inima ciocănea încercând rezistenţa arterelor.

Am deschis plicul lipit totdeauna cu grijă de saliva unei limbi subţiri coupe-papier, aşteptam cu tremurări clipa să-mi plimb buzele peste gustul de gumă arabică, şi CE MI-AI SCRIS ASTĂZI? Ana ţinea pleoapele de aluminium şters întredeschise, îşi luase locul favorit pe patul suferind între pereţii făcând unghiuri aproape. Tăcea precum întotdeauna carnea ei sub mătăsurile străvezii vibra cochilie, se răscolea prundiş.

Preţuiam în grame scrisoarea - 25. Pe plic mărcile erau desemnate de mână stângaci, dar fără insinuări obscene. Voit,

prelungeam aşteptarea. îmi plăcea încordarea stăruind leneşă, odaia tropicală şi strâmtă, în fund fereastra cu peisagiul lanternă magică şi la interval rugăciunea maşinei de cusut. în piept, sonerie, cinematograful sideral chemând. Dinspre bulevarde un vuiet zădărnici scurt-circuit ora. Lniştea vărui iar grilajul unui cer mat.

Ana nemişcată, cu un surâs frunză între dinţii subţiri.

La 11 fără un sfert i-am dat sărutarea pe care doctorul mi-o interzisese.

Apoi am citit:

11 iunie 1925

Dragă Adrian,

Glasul tău m-a trezit înainte de vreme când locatarul din camera învecinată nici nu venise încă, precum de obicei, în zi. Ştiu că m-ai chemat de trei ori şi numele meu s-a sfărâmat între dinţi fără răspuns, ca o castană căzând singură. Când am deschis pleoapele, creierul destins brusc m-a oprit să văd urmarea. De ciudă, mi-am muşcat buzele şi am străbătut camera căutându-te precum în anuar. înţelegeam că nu era decât închipuire. Sufleteşte îţi pierdusem adresa. Dar îmi plăcea să->mi măgulesc nervii făcând un efort care nu avea nimic real.

M-am privit apoi în oglindă. Sânii pe care îi ştii tari erau cu sfârcurile umede, coapsa în arc, de unde izbucnise gestul prin mers săgeată.

Aveam dinainte o zi cu linii veştede şi aerul zebrat prea devreme ca să încep dansul degetelor pe literele mereu aceleaşi.

La plecare, în uşă studentul de la 55. Mi-a spus:

„Mâine dau examen. Sunt bolnav. îmi simt trupul supt ca un gol în gâtlej şi oasele îmi sună precum într-un pendul orele. Toată noaptea te-am văzut în Cursul de Drept Penal. O dată am ţipat. Ai auzit? Vreau să-ţi încolăcesc picioarele cu plante de apă, să-ţi ling genunchii pentru gură clorat de potasă (10%). Miroşi a ţarină. Eşti ozon".

L-am îndepărtat încet cu o mână.

îmi apărea cu ochii bătându-mi în trup cuie.

La colţ am luat metropolitanul. Lichefiată, mulţimea se scurgea lent, ca noroi prin conducte. La cea dintâi staţie mi-am făcut loc cu unghiile şi am ieşti din subpământ.

Şi totuşi, te cuprind sub piele ca o pigmentaţie ciudată. Ce infuziune de sânge cum te plimbi prin vinele mele, cu mâinile în buzunar, fumând un tutun tare.

Pot preciza unde eşti, trimite comunicate aeriene, iată acum (când scriu) te-ai oprit în vâna pulsând braţul drept.

Am luat o cafea neagră (60 de centime). (Incoerenţa scrisorii începuse să mă plictisească).

Bulevardul era încă rece, cu vitrinele nedesfăcute ascunzând strălucirea blănurilor ca sub o zăpadă cenuşie. Circulaţia neintensă îmi lăsa o respiraţie liberă. Aş fi vrut să alergăm pe trotuarul clar împreună. Dar pe tine nu te pot poseda decât într-o realitate interioară. Desigur ne putem culca împreună. Pasiunea adevărată însă nu mi-o dă sexul, ci glasul tău.

De la Operă am luat o stradă lăturalnică. Am ajuns la birou. Şeful - o privire metalică. Mă dorea? Teancul de dosare îmi acorda o linişte îndoielnică. Până la prânz era o muncă stupidă paralizându-mi temperamentul, dar cât ceai de tei pentru exces.

între degete maşina de scris devenea fluier, saltimbanc, orgă, pântec cu încordare nervoasă.

Ferestrele biroului (ţi-am mai scris) dau spre stradă. în faţă, redacţia unui mare ziar şi Haut-parleur-ul şi rostogolirea vehiculelor.

La amiază, năvălirea în restaurante la „Prix-fixe". Sălbătăciţi funcţionarii cu fălcile intrate, cu oase lungi mestecând sumar porţiile, atât cât să se poată întoarce la lucru. Apoi urmează orele fierbinţi şi lungi lunecând peste ele până la îmbrăţişarea în panică.

(Aici am sărit două pagini. Citesc sfârşitul):

Peste câteva minute viu. Prezenţa ta mă va scoate din mine ca un scafandru.

Voi urca numărând treptele până la ventricolul drept.

Şi în nemţeşte: Hochachtungsvol

Ana

Pe marginea patului, Ana împreunase mâinile, micşorându-şi zâmbetul ca o lampă.

Prin fereastra deschisă două linii roşii semnalau luna. în articulaţie simţeam un gust amar.

Oraşul cu pulsaţia întreruptă părea straniu ca borcane de farmacie, târziu.

Şi pentru că glasul meu era pentru Ana flagelaţie, am început să declam:

Iţi închin un imn ţie veac al mediocrităţii
nu mai vânăm ursul sur prin munţii Americii
braţele noastre nu mai sângeră păduri sălbatece
ne operăm visele ca intestine
singuri ne închidem în mucegaiul birourilor
dimineaţa dactilografele îşi îmbrăţişează logodnicii
până Ia revederea din ceasul nopţii
când vor face dragoste pe saltele de paie
Dar în aer sufletele ni se sărută
clădim un cer peste acoperişuri ca mădulare
pe bulevarde sirenele autobuzele
cum acompaniază concertul prin fără fir
veac al asigurărilor şi al reclamei luminoase
e ora când englezii o aplaudă pe Raquel Meller
şi refuză buchetul de violete
aruncă lumini jocurile de apă
scrâşnesc din dinţi marile cotidiane
şi iată: agenţii companiilor de afişaj
primenesc rufăria zidurilor.

Lângă mine Ana asculta aplecându-şi trupul diluându-se nesimţit.

Mă durea acum cumplit tăcerea palidă, infiltrarea imaterială, reacţiune chimică între noi.

Şi deodată prin sticla veştedă tăiată crud, o lumină.

In odaie: Ana, luna şi eu.

La etajul al optelea maşina de cusut cuvânta" întrerupt. Şi altceva nimic.

ANTRACT

lui B. Fundoianu

Trenul se frământa îndelung cu vagoanele dinți cariați peste izbucnirea caligrafică a liniilor. în mers osiile se strigau dinadins, stele pieptănau despletirea câmpurilor şi arhierei stogurile înaintau. Trecusem tăpşane ca tăvi cu încrustări de inel, urma acum festinul pădurilor, bufnițele încercau cerul cu licori tari, veverițe se înnodau lasou pentru încovoierea copacilor. Vârsta nopții o cunoşteai după iarba rărită în absint, spiritele dănțuiau goale îr. goana feiată coloană dorsală.

După driadele cu păr de păpuşi, nimfe se lipiră cu frunze, umezind geamurile, din ape divinitățile se răsuceau în aburi lungi cât vântul muşca sexul pomilor. La timp mi-am schimbat, pneu-Michelin, inima. îmi place să-mi închid pe dinăuntru pupilele precum cufere cu încuietoare automată. îmi priveam fără entuziasm anatomia craniului, ochii alunecau jgheaburi, disecându-mă lent, în cumpănă fiecare arteră. Compartimentul înclinat ca tub acustic şi toate gesturile erau mărite, trupurile se legau într-o vorbire ciudată, răstălmăcind cuvintele, creând ^m u înțelesuri. Mitologia peisagiului mă obosise. Le puneam acum întrebări vecinilor, în gând fără să mişc buzele cercetându-i. Stăteau aplecați spre ei înşişi încovoindu-se înăuntru, căutându-sc.

In amețeala adormirii pe jumătate, se mirau descopcnndu-se altfel, se pipăiau cu simțurile dislocate ea o claviatură ele pian. Desigur, lampa se stinsese de mult, o dată cu zvâicolirca târzie a umbrelor O lumină lâncezea pe canapelele roase. Ziua se inpea dintre gardurile de nuiele distanțând cafele, limpezindu-le ea pătrate. Treceam fulger ejaculare prin gările miei. acuarelă şeful ne salută subit, cu un surâs de tristețe aminlindu-şi. Un macaz zgudui roțile, înfundându-se în țesuturi, izbindu-mi enpui de fruntea unui vecin lângă geam. - „Mă numesc Hiras Krcacli, îmi spuse. M-am născut în noiembrie într-o colonie germană în munții Vrancei, la o fabrică de cherestea. Copilăria mi-am Irecut-o

singur, cutreierând stivele de lemn, sângerând prin crăpăturile răni. Fenomenul memoriei, în spațiu întoarcere e desigur un efort nul, dar e interesant prin energia de plăsmuire, într-o perspectivă nouă, a faptelor; ştii bine că „îmi amintesc" e un fel de a vorbi. Amintirile nu sunt decât evenimente noi, aşezate, dintr-o nevoie de economie casnică, în dulapul trecutului. Construcția frazei adaogă spectacolului de ieri un capitol care în realitate e astăzi. Cuvintele, sângerând acrobați pe acoperişul creierului, ce invenție extraordinară. Ai înțeles deci că întâmplările pe care ți le-aş putea povesti nu le-am trăit niciodată. Şi, dacă te voi întâlni mâine, trecutul meu va fi altul, împrejurările succedându-se ca o acțiune retroactivă, ca un curent electric străbătând drumul înapoi. Desigur, există o determinantă a viitorului. Prezentul şi viitorul (mon Dieu, mon Dieu) sunt lucruri fixe. Necunoscuta variabilă, X, e trecutul. Dar asta e altceva.

îmi priveam tovarăşul de călătorie, pe care zguduirea bruscă a trenuluiroi-1 apropiase atâta. Vorbea repede, nervos, vocea lui străbătea bicicletă aerul. Ceilalți călători dormeau sau simulau somnul, legănați de semnificația pur auditivă a cuvintelor. Dansul peisagiului la ferestre încetase. Prin geamul cu flori închipuite din respirații la interval, pâcla se filtra luminând subțire. încercam să ghicesc ce mecanism subit a deşteptat în necunoscutul de alături atâta energie în mărturisire. între timp, dintr-un portofel țesut în piele tunisiană cu desenuri colorate cărămiziu, scoase o carte de vizită cu chenar negru. Mi-o întinse:

HIRAS KREACH

născut în 5 noiembrie 1903

On est prie de s'asseoir

- Unde ajunsesem. A! Da! într-o zi urcasem ca de obicei stiva cea mai înaltă. Aveam vreo zece ani. Priveam cerul, casele, copacii. Aerul îmi făcea semne ca un înotător. Deodată un vârtej, în cădere, fruntea s-a descuiat ca o carte. Jos m-am trezit cu câteva fărâmi (de creier?) în mâini. O! Creierul! Să ştiu, să ştiu! Să scobesc, narină, țeasta de gelatină, placă de fotograf, oglindă, timp, spațiu, întuneric, zgomot, lumină; am împins în gaura ca gură, adânc degetul (iată: acesta) şi-mi întinse arătătorul drept;

am răscolit pasta până în fund la peretele din os ondulat reflux, să ştiu, să ştiu, să ştiu, ce durere, oh! un automobil în creierul sfărâmat, amestecate circonvoluţiunile, fulgere, sânge, izbucniri. De atunci sensibilitatea frunţii seismograf aici e cumplită...

Brutal un expres ciătină încheieturile, condensându-se negru în fereastră, ţipăt subit, plug; osiile gemură, compartimentul reluă oscilaţiile, pendul pe un perete de eternitate.

Hiras Kreach îşi aranja nodul elegant al cravatei. Avea degetele subţiri, străvezii aproape, cu unghiile tăiate până la linia nedecisă a cărnei. în mărturisiri, braţul musculat bine îmi apăsa umărul; pieptul destins se înălţa cadenţat sub inima bătând cuie. îmi întinse o ţigare gălbuie răspândind un paifum tare de oţetar. Tuşea unui călător lovi corb aerul.

- Ha! Ha! reluă Hiras Kreach; noi avem despre lucruri o părere prestabilită, clasând fenomenele în dosare cu chei şi formule precise, nedepăşind o măsură cunoscută unanim. Existenţa lucrurilor o concepem de dinafară, fără efortul construcţiei intime, putreziciune sau metal scump. Cunoaşterea e realizata prin simţuri, nu prin *contopirea* întreagă cu obiectul cercetat. Certitudinea unei experienţe *dinainte* obţinute (experienţă în trecut; lenevire a raţionamentului, omidă rozând carnea invenţiei, descoperirii îndrăzneţe) paralizează frumuseţea gestului, opreşte, gardian public, pasul în prăvălişul senzual a! prăpastiei. în jurul tău reprezentanţii academiilor, cazărmilor, bordeielor, îţi dresează proces verbal pentru exces de viteză în gândire:

E INTERZIS CĂLĂTORILOR SĂ APLECE CAPUL PE FEREASTRĂ sau: ATENŢIUNE! NU TINETI PORTIERELE DESCHISE.

Şi totuşi, iată: spune-mi dacă expresul care înainte a brăzdat fereastra nu e o ceaşcă cu cafea, sau o frunză cu nuanţări negre sau un buton de manşetă. îmi răspunzi: fenomenul distanţei, şfeu ştiu bine că de la o sută de metri nu mai eşti acelaşi ca lângă mine în compartiment, aici. Şi invers proporţionalul apropiem faţă de distanţă e deplin demonstrat în sărutul stelelor sau în dansul cometelor pc parchetul cerului. Să te depărtezi de mine cu trei milioane de metri şi îmi vei fi mai aproape. Trei milioane de metri, câţi ani! Timpul pentru noi e o *succesiune,* ieri, azi mâine, o înşiruire *in spaţiu.* Câî de lesne e rezolvată problema:

Timp = spaţiu + x

dar eu vreau să cunosc necunoscută x.

îţi spun: te cunosc numai de cinci orc, dar te cunosc 400 000 de metri (trenul nostru face 80 km pe oră), mă cunosc ca un bol

alimentar, ca o hartă pe care îmi plimb degetul, oh! amestecarea, contopirea cu obiectul cunoaşterii, sfărâmarea sub roţile trenului, descindere fără ascensor ÎNĂUNTRU, o clipă de cunoaştere numai, cinci minute pauză pentru odihna operatorului şi a orchestrei. Trenul trecea acum prin câmpii ungare cu linii ca porumbei unindu-se; era un amestec de dimineaţă şi noapte, casele se descriau ca arpegii de tenor, tovarăşii din compartiment îşi întindeau braţele.

Hiras Kreach sări brusc în picioare. O nervozitate puternică îl stăpânea. Faţa de o culoare mată, în spasm, ca o undiţă. Apucă cu un gest automat, repede, mânerul semnalului de alarmă. Trase. Un ţipăt. Trenul oprit scurt, la uşă îmbulzeala călătorilor, controlorul cu gravitatea profesională îşi făcu loc. Hiras Kreach plăti amenda în monedă americană. Toţi îi priveau miraţi, mâinile subţiri, cu pumnul nod de frânghie puternică. Apoi: „Nimic nu mai cade, faceţi jocurile! Scoborârăm în plin câmp, pământul umed ne sărută lung, cu îmbrăţişări insistente, tălpile. Frigul unui sfârşit de iarnă se aşeză brăţară pe braţul şters încă, mărgele lunecând pe oglinda umerilor. Hiras Kreach (purta: smocking cu o pelerină de bal, cravată albă, pălăria de fetru) privea dunga trenului dizolvându-se, pastilă de sublimat, în peisagiu.

Valiza mică o purtam în braţul stâng, cu celălalt mă sprijineam de silueta robustă a lui Hiras. Lumina insuficientă ne ascundea umbrele, ne amesteca material cu încetul.

Hiras Kreach mă interesa straniu fără să 'mă domine, excitându-mă numai. Renunţasem pentru el la ţinta călătoriei mele: la Budapesta mă aştepta poetul Stephan Roii. Nu mă supusesem dorinţei lui, ci unui impuls pornit din mine.

Frigul se plimba acum cretă prin mădulare. Regretam culcuşul cald din compartiment. Oasele se mişcau încet ca figuri de şah. Trecurăm prin faţa unui canton cu ferestrele închise încă. o vacă se miră de prezenţa noastră, mustrându-ne. Gardul era inevitabil aplecat, de aici drumul se depărtează de calea ferată, două concepţii diferite. încă vreo câţiva paşi şi gara sc întrevede ca în reclamele de şocolată.

Peronul fireşte gol, în restaurantul cl. III poţi lua un pahar cu ceai, dar pâinea e de ieri şi pendulul bate o oră imaginară.

- Am tras semnalul de alarmă, îmi explică Kreach, pentru justificarea, o iluzie de fapt, a unei voinţi în dizolvare. Inconştienţa maşinei purtându-mă în pântec spre o ţintă pe care împrejurările mi-au impus-o mă exaspera. Ce să fac? Să-ţi reţii gestul atunci când creierul cere subit schimbare, e şi asta o servitute. Nesupunerea e de fapt supunere. Cui? inversarea

principiilor nu duce la nici un rezultat. 2 + 2 = 5 e aceleaşi lucru cu 2 + 2 = 4. Teorema lui Pitagora, principiul Iui Arhimede sau insensibilizarea corneei prin cocaină pot fi util înlocuite printr-o negaţie. Ce e moartea, iubirea, Dumnezeu praştie pentru drumul concentric al ideii, am văzut culmea munţilor rupându-se din osemintele cerului, marea îşi drota părul cu cleştele unor raci uriaşi, deasupra vântul purta polenul florilor pentru voluptatea împreunării. Dar ar trebui să pricepi: călătoria în afară se reduce la o călătorie în noi. Miezul lucrurilor ne rămâne străin şi ne vedem pretutindeni pe noi înşine - aceeaşi imagine la infinit repetată.

Ceaiul era amar. Odaia friguroasă, în fund patroana pe o tejghea dormita, câţiva unguri schimbau cuvinte cu un zgomot de zaruri lovindu-se.

- Satul acesta, urmă Hiras Kreach, se numeşte X... Mă duceam la Viena pentru o întâlnire cu un prieten, profesor de fiziologie la Universitatea din Latesburg. Dar (fenomenul nu e din cele mai neobişnuite) ţinutul acesta nu mi-e străin. Am oprit expresul, găsind în intelectualism cheia unei manifestări de voinţă al cărei punct de plecare stăruia în subconştient.

întâmplarea e încă proaspătă!

Şi către patroană: Fizetni kerem!

Am ieşit pe peron. Ziua se târa veştedă printre vagoanele de marfă, ca fete vârstnice aşteptând sărutul unui mire imaginar. Hiras îmi strânse nervos braţul. Observam acum că ochii îi erau dreptunghiulari, punctaţi vânăt pe dinăuntru; trăsăturile feţei în unghiuri ascuţite, pe frunte o tăietură vizibilă pentru concentrarea atenţiei. Banca umedă în amintirea unei nopţi jilave şi norii întindeau gâtul privindu-ne distrat, ca jucători, suspectându-ne totuşi.

- E un an de atunci. Eram printre invitaţii d-rei A. T., fiica milionarului T., cunoscut din scandalul băncii „Valahia". Nu mai îmi amintesc pricina sărbătoarei, dar invitaţii se strigau, împărţindu-şi sensibilitatea cu tacâmuri de-a lungul meselor lungi, cu candelabre romane printre pereţii construiţi echilibrat, cu tablouri de la cea mai recentă expoziţie constructivistă. Epuizasem jocurile de societate. în mijlocul odăii, în coşuri mari, urma acum împărţirea darurilor închipuind întâmplare. Fiecăruia lucrurile groteşti se atribuiau cu zâmbete de subînţclegere.

într-un cerc, poetul Ronda, cu o voce de camelot, apostrofa:

- Unde mergem, sfârşitul se apropie ca în vânătoare câinele ducând în sângerări potârnichea. Primejdia Orientului e o glumă senilă, făcută de un mareşal cu alifii după baie. Cum ne-ar putea

înspăimânta o mână de japonezi pe noi, EUROPENI dezlegători ai atâtor probleme, călărind dansul electricităţilor, rupând, arc în descleştare, ţipătul undelor herţiene.

Nu, sfârşitul nu va veni din afară, ci din noi. Autoflagelare, după ce a înfăptuit trei-patru discipline uriaşe, Europa va muri din plictiseală.

De la culmea aceasta, simţurile exasperate, poezia nu mai poate fi bâlbâială stearpă. Ezitarea sfărâmată. îndrăzneala urcării pe cupole cuvinte scăpărând lumină, nouă infuziune de sânge, ne trebuie o deznădejde netrăită, o tristeţe alta.

îl priveam pe Ronda înfiorând capetele blege aplecate spre el într-o admiraţie fricoasă. Lacheii serveau în ceşti străvezii îngheţate din fructe savant păstrându-şi aroma, înţepând limba cu o voluptate barbară.

Mă depărtai de sala mare a festinului. Un jazzband îşi despletea furia, înlănţuia mâinile, dezbrăca trupurile de carne, pieptăna nervii. Treceam prin odăile cu pereţi de mozaic sau sticlă. Câtă bogăţie, îmi spuneam, ce minunată e risipirea avuţiilor inutil, fără binefacerea satisfacţiei imediate.

Intr-un ungher, pe umăr. apăsarea unei mâini si o voce cu o intonare străină:

- Hiras!

O clipă mi-am chinuit memoria. Câte nume rostite într-o seară. Ochii erau depărtaţi ca două bărci căutându-se pe suprafeţe diferite. Gura aproape vânătă şi trupul unghiular şi pietros. Dintr-o dată i-am găsit numele:

- D-ra Rissova...

- Da! Clara Rissova.

Şi d-ta Hiras, Hiras Kreach. îţi ştiu numele ca pe al unei plante pentru vindecarea rănilor. Formulă, te-am învăţat din între vorbirile cu mine. Ghicesc în d-ta o sensibilitate proprie mie. Şi toată seara te-am urmărit iubindu-te.

Mă simţeam inundat de gestul, de făptura aceasta: Clara Rissova. Glasul ei (îmi vorbea franţuzeşte cu un accent maghiar) pornea mai mult din mine decât dintr-însa. îmi porunci:

- „Mă vei întovărăşi acasă'.

Fireşte, mi-am luat rămas bun numai de la d-ra T., care - necunoscând mobilul dezertării mele - se învinovăţea insistând, în vestiar am găsit-o pe Rissova îmbrăcându-şi nervos blana. Portarul reverenţios aştepta binecuvântarea monedei.

Iarna era timpurie, zăpada sub paşi se sfărâma, ca mătăsuri aplaudând. După parcul Ioanid, trecurăm prin grădina Icoanei. Frunze şi bănci cu glasuri tremurau oglinzi destrămându-le.

Trupul Rissovei se lipea fierbinte, ca nisip înfiorându-mă.

- Hiras, mă înțelegi, îl iubesc pe Napoleon, pe Jeana d'Arc şi pe tine.

- Pe Napoleon?

- Desigur. Fiindcă era mic şi a fost mare. In Jeana d'Arc, ha! ha! mă iubesc pe mine.

Cei şaptesprezece ani ai Rissovei mă răzvrătiseră. Eram aproape de poarta parcului (poarta veacului, ce tâmpenie!). Vântul ne servea în aer numele, o mână invizibilă îmi număra coastele. în destăinuiri Rissova::

- Locuiesc la unchiul meu. îl cunoşti? E foarte bogat. Eu sunt săracă. Mama e institutoare în Ungaria. E bătrână. Fără ştirea ei am locuit o lună Parisul, două săptămâni Londra, zece zile Viena. De şase luni stau aice: Dar acum vom pleca împreună să cucerim lumea.

în mers, genunchii îi pocneau, artritism uscat. Străbăteam bulevardul Dacia, răcoarea umedă a zăpezii îmi zgâria unghie oboseala. Ne oprirăm în fața unei case cu fereşti mari. Rissova îmi muşcă încă o dată buzele, apoi se pierdu arătare prin poartă de fier.Jnaltă.

îmi strigă: - 3/93 te aştept mâine la zece.

A doua zi. fireşte, la ora fixată, am chemat-o 3/93. Numărul de telefon are ceva din invocațiile mistice. I-am recunoscut vocea de departe, seringă înțepându-mi morfină.

Am revăzut-o în după-masa aceea. Mătuşa ei m-a primit, o femeie trecută, vopsindu-şi prea mult fața, cu un gest amintind unda bălților odată torente. Am stat puțin în salonul de primire, apoi am fost condus în odaia Rissovei. De aci. ferestrele dădeau în curte. Umbre scoborau pe funii întrecându-se, respirând aburii zăpezii când ne dcspărțirăm. Mă durea capul şi simțeam că o vraje îmi rodea măduva. înnebunindu-mă.

întâmplarea începe de aci.

Mă înțelesesem cu Rissova să revin după miezul nopții. Aveam să-i bat în geam după ce. înşelând atenția servitorilor, voi fi străbătut neobservat curtea. Eram conştient? Revenisem. Rissova a deschis fereastra şi a apărut pată albă pe o retină de închipuire. Nu. nu, scrâşnetul ăsta mă doare, arcul inimii țipă. Rissova a sărit fereastra, e în cămaşa de noapte şi cu pieptul foarte gol, cu degetele îngenunchind frigul ceasului. Parcul Ioanid e în dosul casei. Trecem pe bulevard atât de abstract ca două linii pe o planşă inginerească. Pe alei bruma scânteie ca reclama unui institut dentar. Ne-am iubit înlănțuindu-ne trupurile în zăpadă. Rissova a respins îmbrățişarea paltonului pe care, în spaima

goliciunii, i-o oferisem. Voluptatea în panică în zăpadă, strangulând vinele, exasperând ejaculările, şi glasul Rissovei material ca briceag:

Zăpadă binecuvântată de aluminium
Eşarfă strălucire inutilă
Ne dăruim acum pământului
fierbinte în răceală
Şi Parcul Ioanid şi-a deschis toate arterele vântului
Ce imn trupului meu zăpadă
Când lupii se năpusteau între armatele lui Ludovic alXI-lea
şi gloria lui Napoleon sucomba în jurul Moscovei
sunt incendiată acum ca
vechea cetate rusă
Ha! Ha! Ha!
ce cai de curse
sângele meu şi al tău
cum se iau la întrecere
pe nesfârşirea albă.

în nopțile care urmară experiența o luarăm de la început, desăvârşind acum amănunțimile, încetinind gesturile de dragoste, savurând contrastul dintre sex şi zăpadă, încălzind şi înghețând trupul Rissovei laolaltă. Veneam după miezul nopții, bătaia abia simțită în geam, apoi scoborârea nudă a Rissovei şi zvârcolirea, zvârcolirea spasm pe cearceaful natural între arborii desfrunziți. Doamnelor şi Domnilor, părăsiți-vă paturile în noaptea nunții, săriți din expresul Paris-Viena, VIAȚA NU MAI POATE CONTINUA AŞA, o nouă formă politică e o sticlă cu vin (acelaşi), dar cu eticheta schimbată. Educația copiilor noştri e primejduită, eu vă promit:

1) Plătirea datoriilor externe şi interne.
2) Desființarea impozitului pe venit.
3) Egalitatea în fața zăpezii.

A patra noapte, Rissova în zăpadă a tuşit sec, ca şi cum ar fi pocnit voit încheieturile. Mai târziu, în tuşea asta era artă cumpănind ritmul pomilor, grilajului, secundei.

După o săptămână Rissova era atât de albă, atât de mult zăpadă, o duceam în brațe de la fereastră în parc şi puncta cu lumini roşii câte fiori imaginate în anotimp. Tuşea cu multă pricepere acum şi sângele îl scuipa mozaic ispitind senzualismul stelelor.

goliciunii, i-o oferisem. Voluptatea în panică în zăpadă, strangulând vinele, exasperând ejaculările, şi glasul Rissovei material ca briceag:

Zăpadă binecuvântată dc aluminium
Eşarfă strălucire inutilă
Ne dăruim acum pământului
fierbinte în răceală
Şi Parcul Ioanid şi-a deschis toate arterele vântului
Ce imn trupului meu zăpadă
Când lupii se năpusteau între armatele lui Ludovic alXI-lea
şi gloria lui Napoleon sucomba în jurul Moscovei
sunt incendiată acum ca
vechea cetate rusă
Ha! Ha! Ha!
ce cai de curse
sângele meu şi al tău
cum se iau la întrecere
pe nesfârşirea albă.

în nopţile care urmară experienţa o luarăm de Ia început, desăvârşind acum amănunţimile, încetinind gesturile de dragoste, savurând contrastul dintre sex şi zăpadă. încălzind şi îngheţând trupul Rissovei laolaltă. Veneam după miezul nopfii, bătaia abia simţită în geam, apoi scoborârea nudă a Rissovei şi zvârcolirea, zvârcolirea spasm pe cearceaful natural între arborii desfrunziţi. Doamnelor şi Domnilor, părăsiţi-vă paturile în noaptea nunţii, sânţi din expresul Paris-Viena, VIAŢA NU MAI POATE CONTINUA AŞA, o nouă formă politică e o sticlă cu vin (acelaşi), dar cu eticheta schimbată. Educaţia copiilor noştri e primejduită, eu vă promit:

1) Plălirea datoriilor externe şi interne.
2) Desfiinţarea impozitului pe venit.
3) Egalitatea în faţa zăpezii.

A patra noapte, Rissova în zăpadă a tuşit sec, ca şi cum ar fi pocnit voit încheieturile. Mai târziu, in tuşea asta era artă cumpănind ritmul pomilor, grilajului, secundei.

După o săptămână Rissova era atât de albă, atât de mult zăpadă, o duceam în braţe de la fereastră în parc şi puncta cu lumini roşii câte flori imaginate în anotimp. Tuşea cu multă pricepere acum şi sângele îl scuipa mozaic ispitind senzualismul stelelor.

Desigur, mătuşa şi unchiul s-au alarmat. Au chemat doctorii; evadările noaptea n-au mai fost posibile, şi asta a fost pierzania Rissovei. Nu ftizia, ci încătuşarea în casă atunci când trupul chema chema chema înjunghierea sexului şi zăpezii.

Eram acum zilnic în casă. Unchiul mă considera oficial logodnic şi mă privea cu o răutate stăpânită, consolându-mă.

Scăparea nemaifiind realizabilă, şi mama bătrână neliniştindu-se, consiliul de familie a hotărât trimiterea Rissovei acasă în aerul curat şi liniştit, în satul... x (acesta). însărcinarea de a întovărăşi mi-era încredinţată mie.

Eram acum în compartimentul rezervat nouă. Rissova învălită în blăni multe şi calde, cu faţa ca un nume scris în argilă, fruntea subţire precum spuma valurilor şi cu braţele rarefiind gândurile, trupul tot cretă sfărâmându-se încet în răsuflare. Tăceam amândoi, numai ochii Rissovei, mari, desluşind un alfabet în atmosferă invizibil.

Rissova. ochii lăi cu terenuri sportive
cu câmpuri şi sonde de petrol
cu hipodromuri cu hangare de avioane
ce tipografii, ochii tăi
şi pupilele tale, rotative imense
cum se desfăşoară din privirile tale
toată viaţa mea
ca un jurnal cu ultimele ştiri.

Trenul înainta şi la Curtici se făcu verificarea paşapoartelor. Faţa Rissovei se estompa tot mai mult, era acum din hârtie tăiată neîndemânatec de un copil jucându-se. Nu departe de graniţa ungară a început să horcăie. Mai erau câteva ore până la satul X. unde mama bătrâna trebuia să ne aştepte. Deodată, o tuse lungă şi sânge închegat pe buze. M-am aplecat peste ea ca fântână. Gândul cunoaşterii îmi încleşta cu fier mernngea. Poate voi afla:

- Rissova. Rissova. Ce simţi?

De fapt, invaziunea străină, rece a sfârşitului o simţeam şi eu. Dar voiam să ştiu, să ştiu.

- Rissova. spune-mi: e o lumină, e întuneric, e durere sau bucurie încleştând arterele.

Mâna subţire întinse o cutie de metal. Erau înăuntru bureţi mici.

- Iată, aici, aici, plămâni în aiurări scuipând tuse.

- Nu asta, Rissova, nu asta. - Dar ochii într-o tresărire s-au neclintit.

Desigur, mătuşa şi unchiul s-au alarmat. Au chemat doctorii; evadările noaptea n-au mai fost posibile, şi asta a fost pierzania Rissovei. Nu ftizia, ci încătuşarea în casă atunci când trupul chema chema chema înjunghierea sexului şi zăpezii.

Eram acum zilnic în casă. Unchiul mă considera oficial logodnic şi mă privea cu o răutate stăpânită, consolându-mă.

Scăparea nemaifiind realizabilă, şi mama bătrână neliniştindu-se, consiliul de familie a hotărât trimiterea Rissovei acasă în aerul curat şi liniştit, în satul... x (acesta). însărcinarea de a întovărăşi mi-era încredinţată mie.

Eram acum în compartimentul rezervat nouă. Rissova învălită în blăni multe şi calde, cu faţa ca un nume scris în argilă, fruntea subţire precum spuma valurilor şi cu braţele rarefiind gândurile, trupul tot cretă sfărâmându-se încet în răsuflare. Tăceam amândoi, numai ochii Rissovei, mari, desluşind un alfabet în atmosferă invizibil.

Rissova. ochii tăi cu terenuri sportive
cu câmpuri şi sonde de petrol
cu hipodromuri cu hangare de avioane
ce tipografii, ochii tăi
şi pupilele tale, rotative imense
cum se desfăşoară din privirile tale
toată viaţa mea
ca un jurnal cu ultimele ştiri.

Trenul înainta şi la Curtici se făcu verificarea paşapoartelor. Faţa Rissovei se estompa tot mai mult, era acum din hârtie tăiată neîndemânatec de un copil jucându-se. Nu departe dc graniţa ungară a început să horcăie. Mai erau câteva ore până la satul X. unde mama bătrână trebuia să ne aştepte. Deodată, o tuse lungă şi sânge închegat pe buze. M-am aplecat peste ea ca fântână. Gândul cunoaşterii îmi încleşta cu fier meningea. Poate voi afla:

- Rissova. Rissova. Ce simţi?

De fapt, invaziunea străină, rece a sfârşitului o simţeam şi eu. Dar voiam să ştiu, să ştiu.

Rissova, spune-mi: e o lumină, e întuneric, e durere sau bucurie încleştând arterele.

Mâna subţire întinse o cutie de metal. Erau înăuntru bureţi mici.

- lată, aici, aici, plămâni în aiurări scuipând tuse.

- Nu asta, Rissova, nu asta. - Dar ochii într-o tresărire s-au neclintit.

întrebarea era de acum inutilă. Trenul s-a oprit cinci minute aici. Pe peronul gării mama bătrână, împreună cu fetiţe şi şcolari scunzi, aducea flori şi, ca săbii subţiri, glasuri slăveau revenirea. Am scos şi eu capul pe fereastră precum ceilalţi călători miraţi. Nu puteam să dau un cadavru pentru bătrâneţea unei institutoare. Hotărârea o luasem repede. Bătrâna nu mă cunoştea. A început să întrebe, căutând prin vagoane. A trecut şi prin faţa compartimentului meu, dar eu acoperisem chipul Rissovei imobil. Când trenul şi-a reluat mersul, copiii cântau de pe peron, scuturând panglici cuvintele:

Eine kleine Geige
mocht' ich haben
Eine kleine Geige
mocht'ich gern

Trei staţii mai încolo am scoborât şi eu singur, după ce, cu grije, luasem Clarei Rissova orice indiciu de identificare. îi ştersesem buzele de sânge şi faţa-i era liniştită, poate vie.

Cadavrul ei a fost în Ungaria prilejul unor lungi discuţii: CRIMĂ SAU SINUCIDERE. Toate cercetările fiind însă zadarnice, Rissova fu trecută de la morgă sălilor de disecţie universitare.

Institutoarea bătrână a murit câteva luni mai târziu, fără să cunoască sfârşitul.

Hiras Kreach tăcu. Un tren ţipă şi ne scutură capetele. Pe peronul mic se înghesuia acum o mulţime înfrigurat? chemându-se prin cuvinte pe care nu le desluşeam, prin gesturi cărora le atribuiam sensuri. Erau şi fetiţe ducând în mâini coşuleţe cu igliţe şi bumbacuri. Apoi peronul se goli şi trenul hurui, mişcându-se greu. Atunci am observat că Hiras Kreach nu mai era pe bancă lângă mine. Mi s-a părut că-i recunosc silueta la o fereastră a ultimului vagon în goană. Dincolo, peste linii, câteva vagoane încărcate cu lemne erau triste şi în gură un gust sec.

Numai prin auz, glasul lui Hiras Kreach se prelungea încet ca glicerina: să ştiu, să ştiu.

Paris, 1925

B. FUNDOIANU

în cuprinsul literaturii române, personalitatea d-lui B. Fundoianu înseamnă un pas hotărât spre o realizare continuu întrecându-se pe sine. Străin oricărui compromis, cercetător până în amănunţimi al mecanismului dintre inimă şi creier, d-l B. Fundoianu e, în ceasul actual, o livadă cu pruni şi ape brumate în care seara pune pete de rugină şi cuvintele ca focuri roşii se aprind. împrejur însă zăplazul e cu suliţi. şi sârmă ghimpată opreşte tentativa de escaladare a imbecililor. Poarta se deschide subteran aproape numai iniţiatului cu pasiunea alfabetului magic, cu degetele subţiate de lampa târzie a nopţilor. Pentru posibilităţile de supleţe naţională, erudiţia d-lui Fundoianu era o anomalie, putea deveni o primejdie. Dar câtă bogăţie într-o convorbire cu el! O anumită facilitate verbală binecuvântată de puritatea imaginii, de adâncul înţeles al frazei, dăruia convorbitorului elanul, spaima, bucuria unei frăgezimi de vin foarte vechi, de catapiteasmă elină. Stranie îmbinare de facultăţi deosebite, d-l B. Fundoianu nu e numai alchimistul cunoscând vraja formulelor, dezlănţuind dansul eprubetelor, trecând printr-o sensibilitate, apă regală, orice metal spre verificare. D-l B. Fundoianu e în acelaşi timp aurul însuşi, substanţa scumpă în cristale fine desenată pe sticlă. Alături cumpănitorului de idei, d-l B. Fundoianu e un extraordinar poet. Reputaţia lui viguros crescută din arhitectura câtorva poeme - în număr foarte redus publicate - a trecut de mult peste dânsul, invadând antologiile, revistele. „Critici" cari s-ar fi speriat de tăria lui sănătoasă, de limba lui în care sângele circulă ca o troică, au acceptat benevol şi cu surâs de băcan „şmecher" contrafacerile unor scriitori de a patra mână, grăbindu-se, cu materialul şi sensibilitatea d-lui B. Fundoianu, să treacă puntea unei îndoielnice posterităţi. Imitaţia servilă ne-a nedumerit dintotdeauna. Cu atât mai mult, această intimitate de rău-platnic, cu care câţiva din sergenţii-majori ai

generaţiei noi (?) întrebuinţează - micşorând-o - o privelişte în întregime aparţinând poeziei de rară esenţă a d-lui B. Fundoianu. Cea mai mare parte a poemelor d-lui B. Fundoianu nu sunt încă publicate. Preţuim acest hazard. *Integral îşi* va face marea cinste să dăruiască literaturii române opera plină, proaspătă şi personală a d-lui B. Fundoianu. Stupărişul de zvon şi linişte a(l') d-lui B. Fundoianu ne e deschis. Din el vom şti rupe în amfore cu zmeură şi ierburi întăritoare, câteva pagini pentru setea noastră de aspecte noi.

ORA 10 DIMINEAȚA

Ființa ta întregită din orice gest, repetată la infinit în cerul gurii ca un tăpșan cu un ecou pe care-1 simt în clănțănirea de chei a oaselor, iată: ești regina acestui joc de șah cu pătratele trecutului negre cu pătratele albe ale existenței în desfășurare; sacrific întru apărarea Ei pionii drămuiți în artere, mă ameninți cu degetul însemnând inima. INIMA, ce portar bătrân urmărind prin gratiile unei ferești de auricul în descreștere. în creștere locatarul care a întârziat plata chiriei și urcă scara cu undoieri ca o minge. Cutele creierului te primesc ca într-o rochie și Ogar limba te scrie, te frământă între dinți, dimineața rup bi/etul No. 825 vreau să iau tramvaiul, firește Oriunde viața e aceeași dar scara Mă reține în amintire și ca aer de munte tu, tu, tu, Balsam în respirația care se rărește, dar să-ți povestesc visul de la ora 8 după versiunea oficială.

- Aici trebuie să vă dați jos, Domnule funcționar ai contenciosului „Abeilîe", tramvaiul acesta nu poate înainta mai mult în imaginație.

- Ah! Nu! Nu! Refuz. Eu mi-am plătit locul (t franc - două secțiuni în clasa I-a) și înțeleg să mă conduceți confortabil până dincolo. în subconștient dacă vreți.

- Subconștient? Nu cunosc această stație. Vieți poate Boulevard des Italiens?

- Nu. Dincolo. DINCOLO! DINCOLO!

- Poate vreți Piața Operei?

- Nu. DINCOLO. în imaginație.

- Ah! Nu, Domnule. Dumneata iei tramvaiul drept Magic Parc. Acolo vei găsi Palatul Minunilor (taxatorul se supără). Intervenția benevolă, cu bicepșii ca rufe muiate, a controlorului. Politicos, tai cu briceagul oferit de circumstanțe. BRICEAGUL OPORTUNIST, gâtlejul lunecos ca briliantină. Tramvaiul pleacă

singur. Sângele nu de ajuns ținut în beciul unei cărni prea lemnoase, era de o calitate inferioară.

Pe scară, așadar, amintirea ta. Tramvaiul mă respingea, creierul dădea din mâini. COMPLECT, dar te căutam, te căutam și la 8 1/2 (fix, ceasul de marcă elvețiană desfide orice concurență) pe foaia de prezență semnătura

dosarele vraf, peste drum cerul își deschidea ferestrele pentru curățitul de dimineață, casele se închinau într-o reverență plăcută mașina de scris, alături, cu un accent metalic (englezesc?) - Oh! Je vous en prie Madame, ne vous derangez pas. Non! Non! Pas de the. Mon coeur (moqueur) prefere Ies dossiers des accidents sucres.s

Geamul ar putea fi un saltar. încui, pleci, te întorci, s-ar putea ca lumina să fie un sărut. Dar uite, eu, dintre toate NAȚIUNILE alegimagi-NATIUNEA.

1926

GARDEROBA OBLIGATORIE

Pe tava respirației se ciocnesc păhărelele cu licoare ale notelor, în ierburi se răsuceşte panglica fumului, zborurile înnoadă funde la gâtul vântului. Din trecut urcă până la noi rugăciunea oglinzilor, când prin apele despărțite în falduri ca dantelele mireselor, crocodilii treceau ca o procesiune de panoplii, cu solzii ca paftale de aer. cu unghiile amintind lucirea viorilor. De sus .sperma fulgerelor se condensează în mingile de spumă aie gesturilor loinantice. Lumina cade ca o mănuşa în aquarium, peştii trec ca tot atâtea degete prin harfele mărilor, fiecare pleoapă aduce în lacrimi bogăția fabuloasă a unui grăunte ele radium. Dar în grădina spitalului bolnavii acoperă goliciunea copacilor şi prin mişcările în reverență ale acrobatului se străvăd frânghiile de funingine ale nervilor. O clipă de uitare, numai o clipă de uitare, Domnilor; umflarea ca o perdea a vidului, ecuatorul plesneşte ca un cerc de butie, pasul alunecă pe parchetul unui cântec fără sfârşit. In palme adorm ferigile şi clopotele; găinu.şile moțate depun în amfora umărului mărgelele ochilor, hulubi desfăşură mătasea văzduhului şi din scorburile tuturor lucrurilor dansatoarele de argilă înaintează, topesc gheţurile aşteptării, împart privitorilor bucle din pieptănătura de azur a surâsului. Seara sărută fruntea pustnicului cât pe a lumeţului, apropie piepturile vocilor de pumnalul focului şi în spaţiu pasările întind sârmele de răcoare dc-a lungul cărora steagul luceferilor, foarte încet, va să scoboare.

Azima pământului abureşte caldă şi agricultorii întârziaţi scutură pomii de cioburile de stele rămase acolo din august. Ce clapă să ating cu degetul? Ce privire să reţin aici între gene ca spicele de grâu care opresc în trecere telegarii zefirului?

Genunchii înfruntă crunt ghimpii unui adevăr uitat de mult, revenit în puhoi ca trupul umflat al sinucisului. Nimeni nu sparge pereţii azurului, nimeni nu cheamă afară din noi inima, această soţie a meşterului Manole zidită de vie între cărămizile coastelor. Nimeni nu aruncă o plasă pentru ştiuca fermecată a cuvântului.

^ar 'ata: apleacă-ţi urechea aici pe liniile ferate ale vinelor: vei auzi chiotul amintirii care se depărtează.

ARMÂND PASCAL

IUBITE ROLL,

S-a fărâmițat o păpușă cu mecanism de azur. Să-ți trimit două lacrimi din acest crepuscul de tristețe, să-ți povestesc cu limba ca un lacăt în rugină toată paragina, tot amarul unui gol fără de sfârșit. Dar aş vrea să pot da târcoale cuvântului, să ating lucrurile cu penița pe nesimțite, fără să declanşez soneria țipătoare a adevărului, să fac să străvezi doar printr-o perdea de cerneală, fără să poți înțelege - cine ar înțelege? - că Armând Pascal a încetat să mai fie, că Armând Pascal nu mai râde, nu mai vorbeşte, nu mai îmbracă în propria lui viață, atât de revărsătoare, nenumăratele personagii aduse în ziuă de sforile visului lui, că Armând Pascal, cu trupul prefăcut în cenuşă, e dincolo de zvon şi dc zbatere, că Armând Pascal, cu o batistă invizibilă, face semne cărora aparatul de radio al inimii niciodată nu le va da glas.

Să-ți spun, după tragedia în care ființa iubitoare a soției cât şi a fratelui s-au destrămat aproape în întunecare, întreg dezgustul meu pentru „oameni"", pentru „literatură". Aş vrea, în loc de vorbe - când oare ne vom putea dezbăra de lanțurile „stilului" şi ale „artei", când oare pasiunile şi durerile noastre se vor putea răstălmăci singure, fără cămaşa de forță a dicționarului? - să-ți trimit o fâşie din ochii topiți în plâns ai lui Fundoianu. O lacrimă ar ti atunci o cochilie care ar face să-ți chiuie în auz tot pustiul acestei plecări definitive. De ce ți-aş mai spune acum mâhnirea mea. scuipatul ținut prompt pentru obrajii chiaburilor cari au refuzat renunțarea la a suta mia parte din plăcerile lor scârnave. pentru bucata de cer necesară respirației lui Armând Pascal? La ce să țip, să sparg țestele blegilor, să-i arăt cu degetul pe responsabili, să zornăiesc metalele codului (nu al lui Napoleon ci al sufletului) pe tejghelele birtaşilor insensibili, să-i zgâlțâi din somnul digestiei satisfăcute, să le spun cu vocea tragică a revelației la miezul nopții: VOI L-AȚI ASASINAT PE ARMÂND PASCAL. Da, iubite Roii, Armând Pascal a fost asasinat. Contribuția câtorva pungi i-ar fi dat cele 12 luni cu aer şi soare pentru plămânii lui ciuruiți. Dar sanatoriul pe care i l-au refuzat oamenii, iată, veşnicia i l-a dăruit într-o după-amiază de început de primăvară. Şi totuşi: unde e râsul lui, unde e acea extraordinară voioşie, acea capacitate de VIAȚĂ, care desfăşura un curcubeu în odăile cele mai mucegăite; unde e gestul, glasul, privirea, care făceau să plece şi să vină pe mările văzduhului corăbiile pline de grăunțele celei mai limpezi bucurii? Toate să se fi închis de-a pururi în cupa care poartă puținele rămăşițe ale incinerării?

Să-ți amintesc elanul nostru pentru noutatea şi îndrăzneala spectacolelor pe care el, împreună cu Fundoianu, le inițiase acum vreo 7 ani la „Insula" '. Am tras de acolo întâiie noastre învățăminte pentru pasul şi înțelegerea de mai târziu. Am aflat că există altceva decât atitudinea repetată şi sarbădă, că un orizont altul se deschide, dacă ştii să priveşti peste umărui obicinuinței. Dar la ce bun toate acestea? Amintirea pe care o joc acum în palme nu poate înăbuşi țipătul celor 28 de ani ai lui, tăiați în bucăți. Ştiu, „Insula" şi cele câteva ale sale admirabile realizări în cinematografie vor fi pentru noi cămara unde ne vom putea reculege şi-1 aminti. Şi, de asemeni, ar putea fi o potolire cuvintele pe cari mi le spusese acum câtava vreme înțeleptul Constantin Brâncuşi: „Viața mi se pare asemenea celor zeCe minute de recreație ale copiilor la şcoală. Zece minute de zburdălnicii şi joacă, şi apoi reintrarea în clasă. Venim din clasa necunoscutului şi ne întoarcem în ea. De aceea, ar trebui, cât mai suntem aici în recreație, să ne bucurăm, să respirăm voioşi, să nu ne facem griji, să râdem". (Constantin Brâncuşi le spunea acestea mult mai bine. Ar trebui să auzi glasul lui argintat, în surâs, să vezi îngerii coborâți în pietrele lui). Armând Pascal a râs şi a ştiut să ne facă să râdem. Dar trupul lui ca un stradivarius închidea sunetul unei arte închinată numai câtorva predestinați. Arcuşul morții a trecut peste el. Cine ne va spune dacă e cântec sau c noapte?

' Rostul pe care l-a avut „Insula" pentru arta şi teatrul de la noi merită o atenție şi o dezvoltare specială.

ONOMASTICĂ

lui George Bogza

Caut pe ziduri fluturii privirilor. Peste grădini cântecul a desfăcut un evantaliu. O mână ca o cascadă îmi acoperă fruntea. Dar cerul e în noi cum în gâtlejul papagalului semințele şi prin părul iubitei ca prin noapte, o diligentă cu cai năpraznici se năpusteşte, vuiesc cotloanele, se rupe ca o frunză un chiot, în fâşii bandajele aerului. Incendiul de vorbe creşte.

Prin flăcările ascuțindu-se ca bricegele priveliştea a devenit un scrânciob şi o doamnă blondă purtând pe umeri vălul de doliu al fluviilor oferă în legănare ceaşca pentru bobul de cafea a surâsului. Amar surâsul şi ai voi să spargi coaja acestei nuci - secolul - să găseşti înțelesul paşilor, al glasului, dar membrele cad în somn ca vrăbiile îngheţate, o nemişcare pietroasă precede nemişcarea, vinele duc noaptea sângelui până la inimă. Săruţi în spaţiu zborul ca o zăpadă'.

Genunchii ating pereţii unui culoar înaintând către felinarul zorilor. Ştii că o corabie îşi aruncă acum ancorele în nămolul din tine. în cabina de comandă căpitanul strigă ordine, mateloţii se deplasează confuz, fac gesturi prin ceaţă ca într-o semi-trezire. Căpitanul ameninţă prin sticla auzului. Catargele se clatină. Vântul şuieră cu frunza pânzelor între dinţi. Nici un matelot nu şi-a văzut căpitanul. Poate vocea lui nu e decât tic-tacul dinăuntru, diapazon pentru încordarea sălciilor, arcuş peste violoncelele umbrelor

Oglinda ochiului se dilată. Gleznele dansatoarei trec prin ecoul în spumă. Perdelele pădurilor s-au dat în lături.

O rugină pune acum pete pe obrajii zilelor, pe şoaptele colorate ca sticleţii din cutiile cu gratii ale vocilor. Să deschid uşa acestui bal periferic, să sparg cu o discordanţă înlănţuirea din

' Zborul e în plămân, in văzduh, în privire. Pasărea sau avionul *captează* zborul după cum poemul, tabloul sau clapele *captează* poezia. Zbor şi poezie, însă, există dincolo de hotare, dincolo de obiect.

boschete când vişinii ca faunii privesc în zare transparenţa fructului? Cu o cretă de culoare inversă, berzele au desenat poligoane pe aer. în burdufe bine legate laptele urzeşte catifeaua albă a smântânei, cumpenele scormonesc gâtlejul fântânelor şi scota^ara t'pătul de privighetoare al paharului cu apă limpede. Şi totuşi oraşele cad într-un năvod de fum ca mrenele. în cafenele robinetul zarurilor picură şi, ceremonios, chelnerul îşi îmbracă fracul de gală pentru funeraliile amurgului.

FRAGMENT ABANDONAT

în insomnie ceasornicul rupea bucăți de metal, erau osii rupte, dulapul se deschidea necontenit, sunând lemnul sub stepul unei atențiuni supraexcitate: Toate zgomotele mărite ca prin ochean, timpanul era zgâriat cu briceag, craniul se închidea brusc, deformând ca o oglindă convexă. Glasuri răzbăteau impersonal ca de ventrilog, prin parc invitații schimbau cărțile de vizită, dând drumul în jurul grilajului cu iederă cânilor de curând aduși dintr-o crescătorie, engleză. Fusese ultima călătorie a femeii trecută peste marea ținutului, țesăturile se întorseseră cu praf, vizitii îmbrăcați în stil, cu pălării lustruite înalte, beau țuica tare, împărțită de bucătăreasa legănându-și sânii ca doi prunci simultan purtați.

îi știam surâsul crud ca o plagă de sifilis transmițând unde electrice, obosind ca trepte respirația, însemnând în aer prin gest un jazz-band de artificii.

Trecea deseori atât de public la braț cu subprefectul, ca și cum toată lumea nu ar fi știut că trăia de mult cu nevasta paznicului, o brună cu ochi iuți viciind cei nouăsprezece ani cu o inocență inalterată. înaintea plecării a venit, surprinsă că sunt bolnav, ghicind sub amurgul vânăt al pleoapelor otrava de dinții ei, pur. transmisă.

Eram asemeni lucrătorului tipograf ucis de plumbul literilor scumpe. înțelegeam că o prindeam deplin plecarea ci în tovărășia Beatricei părăsindu-și câinii, colecțiile, adoratorii, seringile, camerele construite invers, laboratorul cu substanțe tari, inelele bizantine, pregătite de mult în ascuns, anunțata războire în toiul festinului răscolind curtea boierească precum un taur eliberat brusc. Spulberase inimele de cretă, răzbise în frângere până la ferestrele cu obloane de umbră și frunze, încercuise tâmplele. Din pereți se rupeau vedenii. Ca așchii o neliniște urca încet ca un ascensor prin măduvă, până în creier. Mă gândesc la Paul din cer.

Agata închide ferestrele și pulpele ei strângându-mă ca presse-papiers. Nici o scăpare. Boala urca, urca. Așteptam deznodământul ca o împușcătură. Singurătatea mă copleșea ca o mulțime, strigam un tramvai, un tramvai ca un arcuș urca scara în pripă. îl chemasem, prieten din copilărie, în aiurări. Simțeam compresele reci, în braț cineva îmi injecta ore, ceasornicul rupea hârtii. Desigur, toată lumea s-a mirat găsindu-mă cu țeasta spartă, aplecat peste bara de fier, cu mâinile atârnând ca bretele. Agata îmi umpluse viața eprubetă; o posedam în trecut, într-o noapte a învierei. înconjurând Biserica stranie și pur ca în gesturile de dragoste. Trupul inexprimabil fluid, un cap izbind direct tomahav tăind toate legăturile raționamentelor și a[le] logicei. O urmărisem stăpânit pe malurile Tamisei, în preajma fațadei rigide a Westminsterului, mă regăsise ca pe un porte-feuilles, pe cheiurile în preajma Senei, brăzdând bulevardele sub avalanșa automobilelor. în tovărășia ei, răscoleam cercul de aur arhitecturile vechi, pompeiene. Mă purta, firește, la moșia ei de pe șesurile Moldovei. Asistasem rușinându-mă, descoperindu-mă de viață ca un arbore, la toate excesele stranii, îmi stăvileam gelozia revărsându-se împotriva femeilor, adolescenților, maturilor, cu care neobosit se iubea mereu virgină, împărțindu-se tuturor ca o mireasmă. La moșie o avea pe Beatrice, soția paznicului: acesta, un om absent; incapabil să manipuleze arma de umerii lui asimetric legată. De atâtea ori am vrut s-o azvârl de la etaj pe asfaltul împrejmuind vila.

Zăceam bolnav în neștirea ei, nevoind să o întovărășesc în călătoria pe care medicii o decretaseră ultima. La New York o aștepta o femeie celebră - dintre puținele de ea neposedate încă.

Sărbătoarea plecării fusese fastuoasă si plină, ca ospețele din epoca de decadență romană. Auzisem tot timpul vuietul urcând neschimbat precum la marile burse cotarea exasperantă a efectelor în amiază. încercam să adorm baricadându-mi trupul tentației, simțind pe pleoapă și limbă gustul amar al Agatei, precum colbul frunzelor în vârtejul automobilelor vara. La căpătâi străjuiau încă, pe jumătate arse de țigările tari egiptene, scrisorile surorei ca bărci chemându-mă naufragiat. Știam că fratele meu va sosi în curând, să redea familiei trupul ruină cât a rămas rupt cangrenei unui trecut.

Rămăsesem iarăși foarte singur. Insomnia rărind zgomotele, limpezindu-le extraordinar, precum solzii peștilor în borcanele de farmacie. Sângele curgea acum accelerat, rar lovind tâmplele precum frânării ciocnesc roțile vagoanelor, metalic, în gări.

Noaptea se coclea tot mai mult pe geamuri şi. deodată, peste trupul îndoindu-se plic. trenul trecând liberator. îl simţeam sfărâmând ca pe o muscă între perdele vara.

Aşa, pentru mine. în clipa aceea viaţa înceta.

Aşa. pentru mine, în clipa aceea viaţa începea.

F. T. MARINF.TTI

Un nume ca o praştie spărgând toate ferestrele mediocrităţii, aruncând o alarmare şi o spaimă printre fotoliile de paralitici cu pretenţie de campionat de curse, despletind peste spaţii şi secole o beteală multicoloră de chiote şi de biruinţe. De la începutul şi până în măruntaiele sale, al XX-lea veac va rămâne însemnat de fierul roşu al acestui nume, al acestui chirurg, care a operat, cu o astrală violenţă, sensibilitatea şi toate formele de artă, de apendicita clarului de lună, de anchiloza unui vocabular şi a unui sentimentalism perimat. „Vom cânta - spunea F. T. Marinetti în Manifestul Futurismului, publicat de Le *Figaro* în 20 februarie 1909, - vom cânta marile mulţimi agitate de muncă, de plăcere şi de revoltă, vârtejurile multicolore şi polifonice ale revoluţiilor în capitalele moderne; vibraţia nocturnă a arsenalelor şi a şantierelor sub violentele stele electrice; gările lacome înghiţitoare ale reptilelor fumegânde uzinele suspendate de nouri prin coloanele lor de fum". Şi, de asemeni, podurile, pacheboturile, locomotivele nechezând ca nişte enormi cai de oţel, aeroplanele, aplauzele mulţimilor entuziaste.

F. T. Marinetti. cel dintâi, a aruncat mănuşa sfidării dinaintea muzeelor şi colecţiilor de artă şi literatură obosită, care cereau cotidian admiraţia vizitatorului automat şi sterp. De la el au pornit marile prefaceri ale spiritului contimporan, gândul acelui război cu reflexe universale, care avea să purifice viziunea noastră de toate reziduurile unui trecut cu parcuri şi castele în ruină. „Guerra, unica igiene del mondo". Toată opera, toate manifestele sale sunt îmbibate în acelaşi timp de un suflu de mare inspiraţie, de mare proorocire şi de adevărată şi spaţială poezie. Alături de fulgerătoarele asociaţii de idei şi de aspecte noi, stăruie un incendiu de artă surprinzătoare, o imagină, o infinitate de imagini, fluturând între planete şi terestre înjghebări un gigantic covor de poeme.

întâiul poet (câtă vreme a trebuit pentru aceasta') care a ridicat semeț capul dinaintea manior taine ale cerului și ale gândirii. întâiul poet care a astupat cu un pumn de nisip și de confetii, cu o sarabandă de culori și de poezie, gura deschisă în urletul stereotip al unei tradiții fără nici o putință de noi și întăritoare creații. întâiul care a încercat o apropiere de dumnezeire, adică de creație, de invenție neașteptată și dârză.

întâiul care a scos poezia și arta din sicriul inofensiv și bătrânesc în care erau păstrate, alături de broderia fetei de pension și de igliţile bunicii. Poezia și arta. desfășurate ca niște cozi de păun peste continente și ani. invadând toate formele de gândire și de viață, realizând o mentalitate, o religie nouă.

Cum ar putea fi trecute cu vederea toate acestea, vorbind despre F. T. Marinetti, cum s-ar putea uita că Marinetti c acela care a deschis toate ușile artelor sintetizate și universalizate prin futurism, că el e acela care a oferit cele mai surprinzătoare și mai bogate posibilități. Poate că numai D'Annunzio - și încă în mult mai mică măsură decât Marinetti - a izbutit acest miracol de a suprima frontierele și de a apropia popoarele într-un viguros cult al poeziei, al aventurei și al tinereții. Căci într-adevăr trebuie socotit drept unul din miracolele secolului nostru această ieșire în stradă a poeziei și a artei, această acoperire a câmpiilor, a orașelor, a muzeelor, cu imense simfonii de culori, dc muzici, de cuvinte, ducând spre arhitectura și aspectele vieții de azi. Marinetti a ghicit această formă de viață, i-a pregătit dezvoltarea, a cântat-o într-o vreme în care cei mai mulți nu o puteau vedea sau îi refuzau privirea. Manifestul din 1909 a dat semnalul marelui bal.

în toate țările, generațiile tinere aveau să-i audă strigătul, aveau. în dansul pe sârmă a[l] cuvintelor în libertate, să se îndrepte spre o cugetare dezbărată de piedici, înălțată în cerul sănătos și sportiv a! unei lumi noi.

„Elementele esențiale ale poeziei noastre vor fi curajul, îndrăzneala, revolta''. Nimeni n-ar putea contesta că toate realizările de artă de la război încoace, din Germania. Franța și celelalte țări. au pornit în esența lor din principiile și vitalitatea lui F. T. Marinetti. Muzica, arta plastică, cea scrisă sau vorbită, teatrul, arhitectura au fost ridicate la o potentă și la o unitate de sunet care a uimit spectatorul, l-a nedumerit, pentru ca apoi să-1 cucerească, să-1 îmbogățească cu o viziune nouă si amplă. F. T. Marinetti a încercat și o lărgire a simțurilor de înregistrare artistică. închipuirea lui a vrut să adaoge văzului și auzului - singurele simțuri care, prin dezvoltarea lor, au du.i la realizări

artistice - tactilismul. A făcut tablouri și poeme tactiliste, după cum prietenii din gruparea lui - toți însemnând un nume și o izbutire - au imaginat muzica polifonică, russolophonul, tabloul futurist, teatrul-surpriză.

Nimic mai consecvent și rnai logic ca în țara tradiției senine, în țara Renașterei și a fecundelor arte, în Italia cu gondole de vis și cu pictura asemeni cerului și zborului de păsări marine, să se nască această nouă tradiție, această nouă Renaștere, acest nou cinquecentesimo: futurismul.

Din activitatea desfășurată în ultimii 25 de ani - în limba franceză și în cea italiană, din manifestele și elanul despre care doar în treacăt am putut pomeni mai sus - silueta lui Marinetti se poate desemna fulgurantă și atotcuprinzătoare. Nimic nu poate scăpa inteligenței și sensibilității sale.

El a ghicit venirea triumfală a muzichalului și actualele lui succese în marile capitale mondiale, într-o vreme în care muzichalul se adăpostea și se pregătea încă sub corturile circurilor ambulante. El a cântat aventura impresionantă a traiectoriilor descrise pe cer de avioanele purtătoare ale dorului și ale elanului nostru. E1, ca un nou alhimist, dar un alhimist cu plete de furtuni sprintene și tinerești, un alhimist ca un Faust tânăr, a cântat și a presimțit - prin poeme - toate îndrăznețele descoperiri ale omului de știință. F. T. Marinetti explodează, e mai mare, mai puternic decât el însuși, nu poate fi rezumat, nu poate fi cuprins numai în el.

F. T. Marinetti reprezintă o întreagă epocă, un întreg univers lăuntric. E un om complect.

E gata pentru orice expediție, pentru orice experiență, oricât de temerară.

Pentru forța care se desfășoară din el, pentru toată noutatea pe care a adus-o și o mai aduce încă cu sine, pentru forța sa dc poet, de orator, de conferențiar, de animator, de propagandist, de futurist întotdeauna nepotolit, atletic, se cuvine să-i adresăm de aici, la venirea sa printre noi, salutul cel mai entuziast, primirea cea mai tinerească.

LECTURĂ PE O BANCHIZĂ

Să rupi cu un deget rana acestui minut continuată cu fine irizări de apus în glasul apăsat ca o mână de os pe glastrele de flori întrevăzute printr-o succesiune de ploi cu albume multicolore, cu o tăcere înălțată în lugerele din curțile pătrate. Nu. Freamătul adunat în aceste boabe de struguri, capetele ciudate de potârniche răsărind între păpădiile şi şoaptele care au umezit cu o boare de litoral unghiile, zgâriind cu o glorioasă potecă drumul caleştilor de nuntă; în vreme ce mireasa, imobilă ca o oglindă căzută din icnuperul îmbrăcat de gală pe reflexele de ecouri ale zăpezii, şi vizitiul împăiat lasă biciul să călătorească singur în spațiu, să devie stolul de păsări ca o undă de răcoare odihnită şi rotită peste fluida şuviță a stâncilor de corali, cu difuzarea prin membre a conciliilor secrete şi ştergerea pe tipsiile de brumă a călătorului prins între agrafele de ierburi ca o adiere, ca un adio.

De pe un pridvor clădit din vrăbii tulburi, procesiunea şcolarilor agită cu mâinile panglicile unei rugăciuni. Şi din toată făptura indianului, din mersul lui absent, din stăpânirea clară a ochiului, din pletele întregite în pana de şoim regesc, se putea obține nobila iui obârşie.

în palmă, ceasul de aur ca o frunză de cupru îşi adia culorile, stăruia cangrena printre fluierele străvezii, chema catifeaua şi licuricii.

O eternitate înnoită dar în împietrire se răspândea în aer ca îngerii anotimpurilor şi începeau, pentru legănarea pe sub frunte a piersicilor coapte, plimbările în doi sau în trei, pe lângă vilele cochete înconjurând miresmele şi locul cu vorbiri abia şoptite, despre dragoste şi despre nemurire. Orchestra îşi adunase toate constelațiile de alamă prin care ciori şi ulmi îşi ciufuliseră penele, frunzele. în respirație se întuneca neliniştit aburul aleilor şi paşii treceau cu uşurătate de pe acoperişurile țuguiate pe podurile

vulcanice, între obrajii de spumă ai oceanelor, pe infoliile cu litere acide ale întâielor manuscrise în piele. Nu se putea să rămâi cu privirea ca un fotoliu din care au ieşit paiele, dinaintea lucarnei anume deschisă pentru țevile de argint ale flintei. într-o clipă, toate inelele prințeselor deveniseră peştişorii de ivoriu prin care purpura zilelor se nesfârşea în acvariu.

Trupul despărțit în segmente ca o circonferință călătorea eliberat de echilibru în mai multe direcții deodată şi semnele ca nişte muşcături pe arbori conduceau vânătorul de urşi până în invizibila pădure obosită şi suptă, spre zăcămintele de sare ca o scurgere a luminii prin țevile de plante în vocalele ca nişte coacăze pe buze. Destul. într-un luminiş, locomotiva îşi aştepta ora catastrofei sale. în poloboacele înalte ca nişte coloane ale văzduhului, evenimentele fierbeau un vin poros şi negru ca vasele cu o rețea de pori învălind oasele frânte în accidente.

Trebuia totuşi să mă arunc de pe vârfurile în atingere cu aripile plăpânde, până în lutul amestecat cu oile galbene, să-mi prind mâinile de trapezul abia vizibil peste văgăună, cu o lentă crucificare între cuțitele foarte ascuțite, aruncate de japonezul îndemânatec. Lângă mine, părul pieptănat dulce printre rinichii roz ai dimineții perpetue (şase luni ale anului era dimineață şi şase luni seară), mai încolo banchizele de pe care foi transparente îmi făceau semne din brațele lor atât de gingaş ciunte, cu lectura în afara oricărei orânduieli, suspensiunea tuturor regulamentelor municipale. Lectura ca o continuare, a acestei situări, nu *deasupra,* nu *dedesubt* ci în *afară,* fără salutul cotidian, iară medalii de bene merenti, cu libertatea atât dc suavă, atât de adânc purificatoare a anonimatului şi a sărăciei.

Am cunoscut pe acel picior de la o revistă ai cărei directori şi redactori, după un stagiu de câțiva ani de apostolat, au ajuns miniştri şi directori generali, picior turmentat, la începutul lui, de câteva probleme şi alăturări dc ovaluri, dar secătuit acum de potopul de onoruri şi recompense oficiale. Sărăcia şi anonimatul conferă marile virtuți ale descoperirilor pentru bucuria şi extazul unei minorități interioare. Sunt tăcutele şi neştiutele cunoaşteri şi cercetări de teritorii şi de bălți cu păpurişuri în vârful cărora fructele solare îşi oferă sucul ignorat, în măruntaiele cărora fiecare peşte păstrează în pântec magica verighetă a lui Gyges. Nu mă puteam mărgini totuşi să-mi împărtăşesc „Moartea vie a Eleonorei" a dragului meu Stephan Roii, cu participarea şi bunăvoia numai de cititor atent, cum dc pe nisipul continuând în femur şi în brațe fierbințeala plajei, puteam contempla fugărirea

între ele a valurilor ca nişte prepelicari cu urechile de bucle şi de vuiet.

Trebuia să mă azvârl, să-mi pierd mintea în înseşi valurile amare, să iau parte - prin lectură - la zămislirea, la dezlănţuirea acelor fantome, acelor amintiri, acelor ţipete suprimând timpul şi orice realitate, transpunând buzele şi gesturile de înotător pe o sticlă verde inversând şi realcătuind toate gamele într-o fântână de aluminium. Luam masa cu personagiile de funigei din ..Moartea vie a Eleonorei", mă lăsam dus de mână. luam parte la ivirea acelor neprevăzute umbre în perdele ale fantomelor, întârziam la fiecare alună cu miezul plin al imaginii şi al cuvântului.

Totul va fi astfel când moartea vie a Eleonorei va fi şi a noastră. Nici o constrângere, nici un imperativ categoric. Şi cartea, odată închisă. îşi prelungeşte pulsul în plutirea în insesizabil, în desprinderea tot mai fericitoare din orice cauzalitate, ciin oricare raport de logică şi matematică. Stephan Roii din singurătatea lui, din îndârjirea de vizionar, a trecut de la elanul şi bucuria „Poemelor în aer liber'" în marile plutiri în lumina opacă a somnului pe saltelele de văzduh, peste orice realitate, peste orice beneficiu de inventar sau dc formulă, în plana ascensiune, în lenta respiraţie şi vedenie a ..Morţii vii a Eleonorei'".

Cartea nu a fost aruncată în stradă. Stephan Roii nu vă cere nici auzul, nici avizul. Nu vă pot invita alături de mine, nu vă pot da cheia acestor porţi care deschid spre vidul etern piin de mersul printre şipote al miresmelor, claviatura dc prepeliţe si de ecouri ale treptelor. Aceste pagini solicită (nu solicită nimic) un misticism şi un spirit de sacrificiu de care nu vă socotesc capabili. Aceste pagini au, pe lângă fluida lor supraliteraturâ. eflorescenta cea mai uimitoare, geniul cel mai tulburător din desenele acelui pictor poet Victor Brauner, care şi-a depăşii de mult ceasul lui şi pe al tău. Sunt. de data aceasta, înfiorări numai de şuviţe, de cerneală sau de lacrimi desfăcute sau închise în contururi nedefinite, străbătând paginile, trăind în afara cadrului, deşteptând cu o atingere un zvon pe care nici un aparat cerebral sau mecanic nu-l înregistrase nici vestise încă. Trebuia, pentru emoţia care mă înalţă la gândul numai al ultimelor revelaţii ale lui Victor Brauner, să notez aici indiciul lor despletit în manie tablouri şi desene luate cu el la Paris, sau în portretele cari aduc pe obraji vegetaţiile interspaţiale, precum şi în acele desene din „Moartea vie a Eleonorei" a lui Stephan Roii sau din „Diagramele" lui Sa.şa Pană - amândouă volumele apărute în editura Unu - să mă bucur încă o dată de nepotolita şi universala inspiraţie - revărsată în linie, în culoare, în glas - a prietenului meu Victor Brauner.

Fuga printre blocurile mari de sare uitate după naufragii pe dunele abia albăstrite de chemarea păsărilor trezite în pupilă, înnebunită bucurie a vânturilor prin cirezile de stepe ridicate în picioare spre maldărele de fân ale cerului de amiază, oprirea cu rochia romană în furtună ca nişte coame transformându-se nesimţit în vulturi sau în confesiuni la tremurarea în voce a făcliilor, urletul de lup cu formele tăiate colţuros în hârtie, poate în argilă, dar Stephan Roii, Victor Brauner sunt aici; cu Stephan Roii si cu fiinţa cea mai scumpă am băut un kefir în Cişmigiu - când grădina îşi trezea clopoţeii de ierburi şi de fructe - duminică 28 aprilie, şi viaţa mea cu tristeţile, cu elanurile, cu explorările ei, e aici lângă mine, îşi desface sângele flămând ca un acordeon de miracole şi de singurătăţi.

Şi un *mesaj* acum, aruncat în mine sau în vidul dintre planete, un manifest pentru munţii cari vor urma primăverilor, dăruit ca o cometă primului lătrat de câine, ce îmi pasă de înscrierea pe listele cadourilor de fine de an, nu vreau şi nu urmăresc, nimic şi răspund la fel în numele celor 3-4 prieteni; ştiu că semnul marilor izbânzi, marilor împărtăşiri de lumină materializată ca o cascadă de glicerina, e *insuccesul,* debutul perpetuu, nerealizarea, nedesăvârşirea oricărui gest, condamnarea la eşec a oricărei întreprinderi. Nu vreau să cuceresc lumea, nu-mi ascund nici acum dezgustul şi paralizia conţinută în „ajungere", în „succes", şi nu vreau ca revista "Unu"', sau „Integral", sau „75 H.P.'*, sau „Urmuz" să devină ultima şi cea mai deplină expresie. Dimpotrivă, revista „Unu" trebuie să rămână o continuă nedumerire, ca noi înşine, ca tot ce ne înconjoară. Şi sfârşitul în tragedie al lui Germain Nouveau. al lui Lautreamont, al lui Urmuz, va fi probabil şi al adevăraţilor mei prieteni şi predestinaţi, al lui Călugâru de pildă, al tău, adolescentule care îmi întinzi ca pe un crin mâna fragedă şi de aceea te iubesc acum când întorci spatele succesului, când numai înfiorarea fluierelor nocturne şi a marilor tristeţi îţi arată interioara potecă, acum când ştiu tăria anonimului şi a singuratecului, când mă îmbrac în exaltarea lor, când cred în ceea ce scriu şi când tai în carnea dc fosfor a banchizei, în cristalul care se va topi, numele lui

ILARIE VORONCA

AUREL ZAREMBA - ÎNCHIDERE

Obrazul lui cunoscut doar din scrisul transparent ca un stol de libelule trecute prin versurile silabisite într-o tăcere şi elan comun, sau renăscut ca o cerneală simpatică pe cele câteva file de scrisori cu o vârstă ca o pâine prea fragedă, primite la Paris, ca şi mâinile pe care le-am închipuit fluide şi lungi, asemeni suvenirului unor alge, iată-le, s-au subţiat şi sau suprapus peretelui de cenuşă care ne înconjoară şi de-a lungul căruia ezităm şi ne izbim unii de alţii, până când un deget de luceafăr ne deznoadă oasele şi ne ia privirile şi carnea, aidoma bronzului de pe o aripă de flutur. E o tristeţe fără limită în această plecare modestă şi ruinată. în dispariţia aflată dintr-o dată prin vocea ca un ochean a bunului prieten Saşa Pană, rostind în dimineaţa cu aici şi soare la Slănic: „a murit Zaremba". Zaremba. Refuzul acestui adolescent de a se deda unei îndeletniciri de glorie facilă - era din Iaşi şi a întors spatele în repetate rânduri solicitării de a colabora la *Viata Românească* - pasiunea lui de a aprinde o viziune cu totul în afară de cotidian şi preocupat de câteva probleme şi desperări comune în spaţiu şi în timp doar câtorva singurateci, neliniştea pe care mi-o mărturisea într-o scrisoare, de a alcătui cu cei câţiva prieteni revelaţi de la revista *XX*. Al. Diinitriu-Păuşesti şi Râul Iulian, un refugiu al spiritului şi al revoltei pure; ştiam de mult că sub pieliţa lui ca o piersică ofilita dc grindină tuberculoza îşi vârâse acul subţire şi o licoare a sfârşitului circula în mădulare - dar cum să fi ghicit că ruperea se va face pe o targa de realitate atât de brusc, azvârlirea în saltul mortal pentru reprezentaţia de adio, în clipa când orchestra anotimpului, cu instrumentele veveriţelor strălucitoare, cu trompetele pădurilor vuind de ecouri, cu violoncelele giave ale apelor desfăcute în acorduri, intona o uvertură în zi şi în sânge. Ştiam că moartea, ca o umbră protectoare, ne însoţeşte şi aşteaptă uliţa dosnică în care să ne poată sări în gât. Nimic, totuşi. nu vestise această despărţire. Undeva, oameni se pregăteau să plece în vacanţă, o! această precipitată scoborâre a scărilor, rufele aruncate vraişte în valiza ca un bot de crocodil deschisă, caii care tropăie la scară, destinderea şi liberarea de salutul şi obligaţiile stereotipe, amnistia temporar acordată mergerii la birou.

Oamenii stăteau la mese de brad în restaurante semi-învăluite în umbră şi vorbeau pe şoptite. în vreme ce din ferigi şi clin brazi un susur vaporos se clătina ca o navă de miresme.

Spre porţile oi asului grăbeau căruţele cu lapte şi cu fructe. Amiaza ca un cârd de coţofene se oprea dinaintea restaurantelor cu vitrine largi, în care, prin nuferii de maioneză, odihneau langustele priponite în sfoară, nucile de cocos ca nişte mingi de răcoare. Pe plăjile ca nişte scuturi, corpuri ca strugurii se umpleau de un soare care avea să se transforme în mustul fierbinte, punând în mişcare maşinăriile lăuntrice. în atelierele de pictură vaste, cu pereţii de ape, bătrânii maeştri împărţeau învăţăturile lor simetrice tinerilor discipoli. La ora aceea, tu revedeai un manuscris năvălit între degetele taie ca o hemoragie albă de visuri, ca c herghelie de imagini. Mizeria care, ca un drapel de izbândă, flutura în vârful spadei îmbuibaţilor şi desfătaţilor, mizeria care nici dc data aceasta nu va încreţi ca pe o frunte pântecul îngâmfatului stăpânitor dc turme şi de uzine pontând o pungă gâlgâind ca un râs de monede pe masa de joc de la Sinaia sau Monte Carlo, mizeria care ani de-a rândul s-a infiltrat prin pereţii odăiţei tale sărăcăcioase, a trecut prin hainele roase, a atins carnea şi oasele tale fine: Zaremba, adolescenţa ta zvâcneşte ca un semafor pe inimă. Zaremba, locul tău va rămâne neatins la „UNU" şi în fiecare din gândurile noastre va fi o zbatere şi către tine, aşa cum, în seminţele zvârlite de palmele vântului, vrăbiile cerului îşi aflâ hrana, cum din moartea florilor, glorioasă mierea îşi despleteşte cântecul. Dar, dinaintea dispariţiei tale, orice zvon n-ar putea fi decât ..literatură'.

COLIVA LUI MOŞ VINEA

Am asistat cu o tristeţă abia şoptită la progresiva împotmolire a *Contimporanului,* la penibila decreptitudine a colecţiei sale din ultimii ani. Nu era numai răspunderea acestei publicaţiuni faţă de încrederea pe care la început o suscitase în câteva spirite înrudite cu tinereţea noastră; nu era numai amărăciunea unui elan ţinut tot mai mult în anticameră, ci o şovăire în plus, o izolare mai adâncă, o garanţie mai puţin că sângele încrustat cu arabescuri de nouri, că edelvaisul de fildeş al spiritului ar putea ţine piept falimentului oricărei tensiuni înalte, şuvoiului de prostie generală. Micile observaţii de fine de an, aluziile trecute prin acidul sulfuric al vestiarului nostru n-au putut folosi.

Pentru lămurirea atitudinei noastre - deşi l-am publicat pe pictorul Marcel Iancu - şi pentru risipirea oricărei confuzii între noi şi revista d-lui Vinea. ţinem să facem cunoscute mai jos citatele contradicţii ale *Contimporanului* şi să-i indicăm acestuia locul pe care singur şi l-a determinat.

Contrastul dintre desenul publicat pe prima pagină a acestei reviste şi atacurile de pe ultima, împotriva oricărei manifestări noi. pretenţia de a se menţine într-un spirit de îndrăzneală şi de invenţie în totul contrar sumarului şi colaboratorilor săi, elogiile aduse *Adevărului literar* şi poalelor albe ale Otiliei Cazimir, ale cărei versuri, semnate Emil Rigler-Dinu, Camil Petrescu, Paul Papădopul. le reproduce adesea; şi mai ales abilitatea dc a-şi însuşi numai foloasele şi parada unor atitudini de artă (n-am uitat vizita lui Marinetti) care presupun în primul rând sacrificiu şi singurătate. Şi totuşi, nu ne putem dumiri cum se poate alătura - în paginile unei reviste care a susţinut cândva o viziune nouă - d-l Marcel Iancu, fostul revoluţionar de la Ziirich, principesei Marthe Bibescu.

Dacă d-lui Vinea - al cărui temperament poetic nu-l punem acum în discuţie, - nu i-am cerut niciodată o atitudine de frondă, cunoaştem ezitările d-sale, în schimb d-l Marcel Iancu. a cărui bună stare materială l-ar fi putut pune la adăpostul atâtor concesii, atâtor scăderi faţă cu sine. poate fi ţinut responsabil dc-inconsistenţa şi lamentabila zvârcolire a *Contimporanului,*

Proclamarea, cu sfidarea oricărei consecvenţe, a celor mai îndrăzneţe principii, pentru a le terfeli pe contrapagină, frăţietatea, în aparenţă, cu cele câteva spirite răzleţe din Europa, pentru a aduce în acelaşi timp laude iui Vasile Saveî. nu va mai putea continua.

Sase ştie o dată pentru totdeauna: CONTIMPORANUL nu are nimic comun cu entuziasmul si tinereţea noastră, cu arta şi cu spiritul pe care singuri le reprezentăm aici în această oră.

Şi mai avem de adăogat: chiar dacă n-ar fi dubioasa flagrantă atitudine a *Contimporanului,* mişcarea pe care ar voi s-o reprezinte, *„constructivismul",* şi în care s-a fixat de la apriţia lui, e cu totul străină de vederile actuale ale lui *Unu.* care îsi revendică o conduită cu totul ruptă de realitate, cu totul în afara utilitarismului constructivist rezolvat în arhitectură, şi care clatină în havuzele visurilor apele unor viziuni desfăcute dc orice probleme şi continuităţi situate dincolo de poem şi de semitrezie.

[ASCUȚIȚI-VĂ, AȘADAR, FOAMEA...]

Ascuțiți-vă, aşadar, foamea, şacali ai banchetelor oficiale. Vi se oferă de data aceasta o victimă cum n-au mai întâlnit încă dinții şi grimasele voastre. Fiți totuşi cu băgare de seamă: cerul gurii vă va arde şi mațele se vor ghemotoşi ca sârmele ghimpate. Veți ridica din nou toasturi, dar buzele se vor strâmba jalnic, vor fi tăiate-n sânge de brutalitatea acestui nume, acestui profil: Urmuz. Vă văd de-acum strânşi la un ospăț cu icre negre, cu inevitabil calamburul grasului viitor şi fost ministru, cu discursul directorului huiduielilor naționale, cu, desigur: Domnule Ministru, Onorați Confrați. Onorabili agenți ai circulației, sărbătorim azi pe marele nostru scriitor Urmuz, ale cărui opere savuroase etc. Şi urmează, firesc, un voiaj în tren special la Predeal, pentru dezvelirea bustului marelui erou, în vreme ce balele şi bulgării de muci preşidențiali cad peste sicriul şi oasele tot mai străvezii; peste gestul sublim de renunțare şi de izolare a lui Urmuz; acoperă trăsnetul de ură. de răzvrătire, de singurătate al celui mai pur dintre poeți. Schimbă însăşi esența gândurilor, semnificația de prevestire şi de cataclism a scrisului şi a vieții sale. Câtă imensă deznădejde trebuie să fi fost în modestia, în tragedia lui Urmuz. Nu s-a amestecat cu nici una din trupele consacrate, a încuiat într-o cutie manuscrisele atât de puține şi scumpe şi însăşi sinuciderea a făcut-o fără zgomot, învelind parcă în vată împuşcătura, trăgând glonțul nu in fruntea creatorului lui Cotadi şi Dragomir, ci în aceea - conformă faptelor diverse din ziare - a lui Demetrescu-Buzău, grefier ia Curtea de Casație.

Trăim într-o țară ciudată: cu a zecea parte din prețul unui singur festin, s-ar fi putut de mult strânge în volum poemele şi tristețea lui Urmuz. Şi lotuşi, fără gestul lui Saşa Pană, acum, şapte ani după moartea lui Urmuz, cine ştie dacă s-ar mai fi însuflețit vreodată această carte.

GEORGES RIBEMONT-DESSAIGNES VORBEŞTE CU „UNU"

După primele elanuri în care spiritul, ca o cometă, vrea să răstoarne în atingere toate formele întâlnite, câte abateri, câte oboseli! 1931. Treisprezece ani de „apres-guerre". şi iată-i pe cei mai mulți din revoluționarii şi neliniştiții acelei magii albastre a poemului, îmbrăcați în fireturi de gală, cu gesturi de părăsire şi de unanimă aprobare, în aşteptarea landoului care să-i ducă spre palatul Academiei. Privesc peste toate frontierele Europei şi nu văd nici un alt temperament pe care să-l pot alătura aceluia, cu adevărat cel mai pur, al lui Georges Ribemont-Dessaignes.

In orice pagină, în orice surâs, aceeaşi înverşunare muşcând zăbala spiritului. Despre cine aş mai putea reînsemna, cu aceeaşi pasiune şi justiție, aceste rânduri scrise în 1926? Neînduplecarea temperamentală a iui Georges Ribemont-Dessaignes, nebunia unui ritm sufletesc, dusă până în sârma ghimpată a solitudinii, prezintă de data aceasta un fenomen de adâncă intensitate. Prin ce curioasă injecție în coaja unei sensibilități dure totuşi, Georges Ribemont-Dessaignes ştie păstra sprinteneala adolescenței, fără posibilitate de compromis? Nici un reumatism nu i-a atins încheieturile.

Georges Ribemont-Dessaignes poartă între degete, miraculoasă, iarba fiarelor, aprinzând o electricitate fără buton, pornind un film incoerent şi straniu fără strângere de manivelă. El iubeşte cu o pasiune nedisimulată accidentul, catastrofa, crima care ne va rupe din legile de cale ferată ale obicinuinții. Trenurile vin şi pleacă în cuvintele lui fără un Birou al Mişcării reglementând moral şi cu măsură circulația, vagoane, imaginile se încalecă, personagiile îşi schimbă între ele numele, identitățile, ca nişte timbre poştale, un neprevăzut continuu inversează evenimentele, sentimentele.

Dar Georges Ribemont-Dessaignes este autorul celei mai bune drame moderne, *L'Empereur de Chine,* şi a scris vreo şase

extraordinare romane, care vor constitui pentru viitor cele mai autentice radiografii ale orei şi tulburării de acum. Şi nu vor trebui nesocotite nici acele poeme (Georges Ribemont-Dessaignes mai e şi un mare poet) şi nici acele eseuri, adevărate procese verbale ale tuturor aspectelor spiritului. Fără concesiuni, fără abilităţi, mergând cu un ochi ager până la solara consemnare a vederii, netemător de mugetul cataclismului care va rupe auzul ca pe-o floare inutilă la butonieră, Georges Ribemont-Dessaignes sfârtică în mâini intestinele micilor noastre socoteli, smulge paiele tuturor fotoliilor noastre de satisfacere sau de izbândă. Ne-am regăsit după doi ani în „Cafe des deux Magots", unde, punctual şi corect (cine spune că revoluţionarul în artă trebuie să spargă forma vieţii sale de toate zilele şi să vie cu întârziere la birou?), Georges Ribemont-Dessaignes, care mai e, în acelaşi timp, cel mai modest şi mai binevoitor dintre scriitorii Europei, a venit la întâlnirea convenită. Toată activitatea lui Georges Ribemont-Dessaignes putea fi un răspuns la întrebările pe cari aveam să i le pun. Voiam să-1 aud vorbindu-mi totuşi despre neliniştea şi criza, tot atât spirituală cât şi economico-socială, a Europei. O oboseală în pictură, în muzică, în poem. De unde toate aceste?

- Cred, îmi spune Georges Ribemont-Dessaignes. că actuala criză a spiritului este în legătură cu ritmul mişcării sociale. Nu însă în întregime.

Marxiştii lasă de o parte problema spiritului. Pentru ei, nu există decât **o** cauză socială: aceasta, soluţionată într-un fel sau într-altul, s-ar rezolva în acelaşi timp cauza spiritului. Socotesc necesară **o** distincţie: sunt persoane în care tendinţa colectivă e mai puternică decât tendinţa individualistă, sau viceversa. Când individualismul e mai puternic decât colectivismul, are loc o destindere socială. Când colectivismul e mai puternic, consecinţa este o constrângere socială. Comunismul e. bineînţeles, o constrângere a colectivităţii, pe când democraţia constituie, dimpotrivă, **o** destindere, o mărire a libertăţii. In ce priveşte surrealismul, ceea ce mă face să nu-1 cred viabil e faptul că această mişcare poetică vrea să cuprindă o antinomie: două elemente contrarii: spiritul-individ şi colectivitatea. Socotesc că poezia va fi întotdeauna revolta individului împotriva lumii exterioare. Viitorul ei este aşadar legat de mai marea sau mai mica ei înverşunare dinaintea oprimării. Cât priveşte pe poet în sine, nu mi se pare neapărat util să aibă o viaţă în afară de comun. Poţi avea o viaţă foarte normală şi să rămâi poet revoluţionar.

Dar cine ar putea spune care va fi viitorul poeziei? Poate într-un secol apropiat nu se va mai scrie poezie. E, de bună seamă, [o] îndeletnicire fără viitor. Dadaismul, precum şi încercările ulterioare, au dat la iveală toată partea slabă, de joc inofensiv de fată de pension al poeziei. Dar ce va mai urma?

Am terminatfsi va apărea la „Kra", *Istoria dadaismului şi surrealismul.*

îi amintesc lui Georges Ribemont-Dessaignes ziua de vară petrecută acum şase ani la ferma d-sale din apropierea Parisului, „într-adevăr, mă asigură Georges Ribemont-Dessaignes, ferma mai există."

Şi iată cum acest mare poet e nevoit, steaua polară a poeziei neconducând decât în fiordurile solitudinii, să vândă pentru digestia contimporanilor, şunci de porc, romanele şi poemele sale rămânând doar faruri de reîntâlnire a câtorva numai, planetari, naufragiaţi.

[„SBURĂTORUL"]

Debutul meu efectiv la *Sburătorul* a avut loc prin toamna anului 1921. Mă călăuzise prietenul meu, Mihail Cosma, sburătoristul de pe atunci, iar apoi poetul francez Claude Sernet, de la *Discontinuite.* Adevăratul meu debut însă se consumase cu vreo trei ani mai devreme - prin ultimii ani de liceu -, când, cu şapca ascunsă sub haină o dată cu tinereţea pe care nu o voiam recunoscută, am urcat emoţionat scările, desigur istorice, din Câmpineanu 40. Cititor asiduu al *Sburătorul[ui],* aş fi voit numele meu tipărit între colaboratorii revistei. M-a primit un amfitrion amabil şi mi-a cerut să citesc din caietul care-şi gemea panglicele între degetele mele.

- „Eşti elev de liceu?" - a sunat întrebarea, alături de un surâs condescendent şi potolit, la o întrerupere.

- „Sunt student", am minţit. - „Continuă să scrii, să lucrezi, şi peste câţiva ani revino". Şi am revenit, - eram în primii ani de facultate - pe un itinerar comun cu Mihail Cosma, al cărui contact parnasian cu *Sburătorul* se făcuse câteva luni mai devreme. De atunci, am găsit mereu aco'o, între pereţii capitonaţi cu cărţi şi cu oglinzile din vocea fulgerată a atâtor poeţi, o inimă **şi** un om care a ştiut totdeauna să netezească toate diferenţele de vârstă şi de gusturi şi să nu-şi încline capul ca un steag luminos şi alb al păcii decât dinaintea celuilalt steag luminos şi alb al păcii: poeziei. *Sburătorul* era şi a continuat să fie singura, la noi, aulă în care poeţii îşi puteau strânge mâna fiind siguri că peste animozităţile şi prieteniile lor plutea surâsul unui om civilizat.

Acolo puteai **şi** mai poţi întâlni poetul al cărui nume, necunoscut azi, va fi pe buzele tuturor mâine.

Acolo, acum unsprezece ani, am întâlnit între primele **daţi** scrisul poetului B. Fundoianu (eseurile publicate de acesta în *Sburătorul îşi* păstrează încă toată savoarea şi actualitatea), care avea să devină statornicul şi preţiosul meu prieten de mai târziu.

Farmecul d-lui Lovinescu, care n-a voit niciodată să-şi părăsească masa de lucru şi să facă pasul - atât doar, un pas i s-ar fi cerut - care să-b~ducă la direcţia Teatrului Naţional de peste drumul casei d-sale, la o catedră universitară sau la atâtea alte onoruri ale vieţii publice, farmecul acestui om prin mâinile căruia au trecut amforele atâtor poeme, şi care s-a străduit cu bunăvoinţă şi migală să-şi potrivească cheia gustului şi a culturii sale uşilor unora din poeticele cele mai ermetice, farmecul acesta e departe de a se fi sfârşit.

Senin, indulgent, împăciuitor de discordanţe, stilist condus numai de criteriul estetic - de bună seamă raportat la gustul şi temperamentul d-sale - dar nu e, oare. într-un subiectivism oricât de excesiv, singura chezăşie a unei aprecieri veritabile şi deci obiective? D-l Lovinescu şi-a atras nu rareori anatemele cele mai contradictorii şi care trebuiau să se anuleze prin acest contradictoriu: făcut responsabil de către tradiţionalişti pentru toate libertăţile modernismului, acuzat de tradiţionalism de către modernişti, considerat drept antisemit de către evrei şi drept „vândut jidanilor" de către antisemiţi. D-sa nu s-a lăsat niciodată intimidat de vreo consideraţiune străină artei şi a avut parcă drept deviză vechiul dicton francez: *bicn fairc laisser brairc.*

Nimeni nu i-ar putea tăgădui însă o atitudine de curaj, aceeaşi în memorialistică şi în critică, precum şi o ţinută literară lipsită de mărunte vindicte, cum poate fi citat, de pildă, studiul despre Arghezi. European, de pe piedestalul vârstei sale de 50 de volume, îţi vorbeşte cu o modestie şi o ponderaţie cu care nu eram parcă obicinuiţi până acum aici. Răspunsul pe care l-a dat cândva unui tânăr candidat la literatură, „aici nu e un institut, ci un om", e cât se poate de îndreptăţit. Şi. de aceea, spre cercul lunar al prezenţei sale va sui încă fluxul multor generaţii de scriitori.

POEZIA, ÎN TRADUCERE
- St.-John Perse: *Anabasis,* în româneşte de Ion Pillat -

Andre Gide cerea cândva instituirea unei legi prin care scriitorii de frunte ai unei ţări să fie obligaţi să traducă cel puţin o operă a unui scriitor străin. Gide se gândea mai puţin poate la cunoaşterea reciprocă a diferitelor culturi, pe cât la îmbogăţirea limbii şi a literaturii care aveau să îmbrace opera tradusă. Apelul la fruntaşii scrisului îşi găsea semnificaţia tocmai în posibilitatea de replăsmuire. am spune de *reinventare* a operei care. departe dc a fi redată prin simple echivalenţe, trebuia creată cu totul din nou, de la suflul inspiraţiei până la căldura din aşezarea cuvintelor, graţie şi forţă ce nu puteau fi cerute decât poeţilor cari şi-au dat neîndoielnic măsura.

Gide însuşi. între multiplele şi amplele sale poeme-romane, a găsit totdeauna vremea unei fructuoase traduceri, dacă n-ar fi s-o amintim decât pe aceea a *Nunţii cerului şi a infernului* scrisă de straniul Blake.

Poate nici unul din scriitorii români nu va fi intrat mai bine în prevederile lui Gide, decât poetul Ion Pillat. Opera sa de traducător, de recreator al atâtor celebre poeme legate dc numele unui Rilke. Trakl, Francis Jammes sau T. S. Eliot. prezintă o construcţie pe care nici o furtună nu ar putea-o clinti. Dar niciodată gustul şi informaţia d-lui Ion Pillat nu se vor fi dovedit mai perspicace decât în alegerea făcută în poemul lui St. John Perse: *Anabasis.*

Iată o carte în care toate destinele poeziei sunt puse în joc. Dar nu trebuie oare un univers poetic, ca oricare alt univers autentic, să însemne propriul lui început şi sfârşit? Ferestrele date în lături: ţipetele mulţimilor năvălite înăuntru, dorinţa de a pleca sau de a rămâne şi atâtea alte nedefinite zbateri sau cuvinte, chiote sau crepuscule, se vor întâlni pe aceste câteva pagini „esenţe" ale lui *Anabasis.* Riscul total şi poate neţinerea în seamă a nici unei reguli prestabilite, posibilitatea de a lăsa să-ţi scape din mână frânele oricărei izbânzi, iată desigur formula (dacă şi „lipsa de formulă e tot formulă") cea mai sigură a victoriei. E, în fiecare poet neînduplecat, ceva din substanţa unui Columb făcând să apară un continent nou pe un drum pe care imaginaţia lui trasase conturul unei spirituale Indii. Renunţarea la orice artificiu încuviinţat de entuziasmul contimporan; spargerea uneltelor recunoscute singure ca eficace; delăsarea itinerarului obicinuit vor fi - pare-se - totdeauna virtuţi răsplătite la sfârşit, ca orice poveste cu o cenuşărească nedreptăţită.

Anabasis pune, aşadar. încă o dată în joc existenţa însăşi a poeziei. De la primele rânduri până la literele finale, cetitorul, cu respiraţia reţinută, va vedea defilându-i dinainte peisagii şi oameni, va putea asculta uneori circulaţia sevei în copaci, se va mira de aşezările somptuoase sau de convoiurile înfometate.

Ce va fi devenit poezia în toată vremea asta? Un cuvânt sunător, un rând înfrăţit deodată cu un vers alexandrin îi va fi amintit-o. poate. Dar, dc nicăieri, nici din aşezarea cuvintelor, nici din lumina de platoşe în solară defilate a viziunilor, poezia nu i sc va fi arătat aşa cum manualele îl invăţasciâ să o găsească. Şi totuşi, când va închide cartea, poezia de acum şi dintotdeauna îl va învălui triumfătoare Cu cele zece cânturi ale lui *Anabasis,* poezia nu numai că nu a fost înfrântă, dar a căpătat încă o viaţă şi o sevă în plus. Să însemne însă acest *Anabasis* din afara legilor cunoscute ale poeziei o lege nouă. o constrângere inedită a formelor acestei mereu însetate poezii? Poate. Dar mâine va veni sigur un alt poem, o altă trâmbiţă invizibilă care va suna din ruina acestei legi o altă veste a poeziei.

Anabasis e însă aici, astăzi, şi înseamnă nu numai un triumf extraordinar al celei mai pure dintre poezii, dar şi o epocă, o generaţie nouă a poemului. Căci, fireşte, poemul, poezia, nu pot fi altceva decât acest suflu imens, misterios, care trece peste toate apariţiile strunite dc St.-John Perse, :,iraniui autor al lui *Anabasis.* ce! mai semnificativ poem - până în acest al 32-lea an - al secolului al XX-loc. Pentru cuno/itatea dornică de amănunte -în general, străine de obiect - a cetitorului, vom mai spune că sub numele de St.-John Perse sc ascunde unul din miniştrii plenipotenţiari ai Franţei, fost vreme îndelungată prim colaborator al lui Aristide Briand.

Tulburătoarea ceaţă în care se petrece acţiunea lui /Anabasis, bătăile de inimă pe care le simţi parcă în răsfoirea paginilor, şoaptele de vânturi şi de mulţimi, orchestrele trezite de orişice cuvânt, toate acestea la un loc, vagi. nelimitate, fără nici o

definiție şi nici un scop precis, stau desigur în miezul însuşi al existenței noastre, a lui *Anabasis* şi a poemului nemuritor.

D. ion Pillat, pentru care gratitudinea noastră, de a fi dat în transpunere românească şi a ne fi îmbogățit limba cu acest poem, se cuvine spusă într-un studiu aparte, în care toate corespondențele atât de magistrale şi izbânzile poetice să fie semnalate - ne spune în prefața care întovărăşeşte evenimentul acestei traduceri ce extraordinare simpatii şi colaborări a trezit în Europa poemul lui St.-John Perse. De la Rainer Măria Rilke - de bună seamă, unul din cei mai puternici instrumentişti ai sufletului contimporan - până la italianul Giuseppe Ungaretti, poeți din toate țările şi din toate climatele şi-au dat întâlnire sub steagul de aer şi de emoții fluturat de acest poem.

Un poem care să fi întrunit atâtea sufragii! Şi toate formele şi culorile sunt abia şoptite, coardele sunt de-abia atinse în treacăt. O umbră apare şi alta îi ia locul. Totul se petrece pe un ecran foarte depărtat, tot mai depărtat, şi când iei mai bine seama vezi că ecranul acesta e chiar în line, cititorule. Acolo. în fundul tău, mulțimi de oameni de demult, de sub climate toride şi ciudate, apar şi trec prin oglinda magică a lui St.-John Perse.

Dar de ce am cerceta şi am dibui rotițele acestui farmec? Vor veni alții şi o vor face desigur. Noi, alături de cei câțiva prieteni ai acestui absent şi auster St.-John Perse, prieteni numărați pe degete deocamdată, dar cu atât mai strânşi, ne vom lăsa învăluiți de aroma de inefabilă poezie a lui *Anabasis.* Textul român al d-lui Ion Pillat, tras într-o ediție limitată şi care va deveni în puțină vreme căutată, poate, ca şi textul în franțuzeşte, a păstrat toate calitățile subtile şi misterioase ale originalului. Şi triumful se cuvine recunoscut tot atât poetului dovedit şi de data asta autentic - Ion Pillat - cât şi liricei moderne române, care a câştigat cu traducerea aceasta desăvârşită, un adevărat examen de capacitate.

ROMÂNIA ÎN IMAGINI

Sunt frumuseți care aşteaptă numai să fie rostite, ca izvoarele subterane curgând neştiute până ce bagheta magică a fântânarului le cheamă la lumină. Cântecul, poemul sunt pretutindeni în jurul nostru, ca nişte veşti nevăzute, cărora antena sensibilă a cântărețului sau a poetului le va da sunet. Artistul nu îndeplineşte aşadar decât un oficiu de captator, de conductă prin care revelația frumosului ajunge până la ochiul sau urechea obicinuită. De aici. acele fireşti expresii ale spectatorului dinaintea unei mari emoții citite în carte sau văzute pe pânză: „e tocmai ceea ce mă gândisem şi eu"; „de câte ori n-am simțit şi eu acelaşi lucru"; „iată ceea ce aş fi vrut să spun că simt şi gândesc".

E un loc comun a spune că fiecare om e uneori .artist şi poet. Dacă lucrul acesta e întrucâtva adevărat, el trebuie spus altfel: în jurul nostru plutesc marii fiori ai artei şi, prin această aureolă luminoasă, prin această nebuloasă magică, trece uneori cu o tresărire abia perceptibilă şi omul comun. Atunci el poate simți acea nelinişte, acea divină revelație, pe care însă numai artistul adevărat are darul să o intercepteze şi să o traducă în linii şi în cuvinte. Artistul ne învață să vedem, să auzim. Şi în fața gestului iui strigăm: iată tocmai ceea ce simțim şi noi. Şi ne credem, şi poate chiar devenim, artişti ca şi dânsul.

Dacă până în ultimii ani arta îşi rezervase un câmp restrâns numai în uneltele poetului sau. In ce priveşte plastica, în aie pictorului, de la război încoace, cu progresele tehnice realizate de fotografie, aceasta din uimă şi-a câştigat un loc propriu şi fecund între cele mai autentice forme ale artei. Disprețuită până la o vreme - aşa cum şi azi unii domni serioşi şi gravi nu văd încă latura de înaltă artă a cinematografiei, - fotografia, în care penelul e înlocuit cu obiectivul ultrasensibil - şi sensibil artisticeşte^ - a izbutit adevărate şi îndelung viabile opere ale spiritului. în dosul aparatului fotografic stă, ca şi in dosul pânzei,

aceeaşi inimă vibrând, aceeaşi pupilă înfiorată. Şi acelaşi destin ales se cere celui ce vrea să fixeze o imagine pe clişeul fotografic ca şi pe pânza de culoare şi linii. în mâna unui nepredestinat, adică a unui neartist, aparatul fotografic va rămâne o unealtă fără viaţă, ca şi peisagiul, natura moartă sau portretul care n-au fost declanşate de un resort sufletesc puternic. Partea de hazard şi jocul de lumini şi umbre s-ar putea să nu fie mai mare în arta fotografului decât în aceea a pictorului. Sunt vii în mintea tuturor acele stranii creaţii ale fotografului francez Man Ray. care stau alături uneori de cele mai pure opere ale unui Picasso sau Brâncuşi.

Sunt aici câteva din reflecţiile care ne-au trecut prin minte când am răsfoit acum un an cartea de mare valoare artistică întocmită de d. Al. Bădăuţă, „Privelişti româneşti" (Adevărul) şi azi opera pe care d. Kurt Hielscher a făcut-o să apară în editura Brockhaus din Leipzig, sub titlul „România". O culegere de peste trei sute de fotografii în care frumuseţile nenumărate ale peisagiului şi ale vieţii populare româneşti farmecă mintea şi deschid cu o dulce mângâiere inima. Fireşte, toate aceste frumuseţi trăiau, palpitau în munţii, pe văile, in casele, in horele româneşti. Artistul, însă, a trebuit să ne înveţe să le cunoaştem, să le reţinem şi să le iubim. E o operă care, rămânând în cadrul cel mai autentic al artei, constituie în acelaşi timp şi o contribuţie de înaltă valoare naţională. Aceste minuni înfăţişate, care îmbogăţesc şi purifică sufletul, pot sta alături de celelalte bogăţii - concrete - ale pământului românesc. Ochiul d-lui Hielscher ştie să descopere frumosul. Şi frumosul, ca şi cântecul, ca şi poemul, e pretutindeni. Câţi vor exclama răsfoind această carte: „începutul acesta de furtună l-am văzut, l-am simţit şi eu. Cula. pridvorul acesta, ţăranii aceştia, ciobanii, ţesătoarele, puţurile melancolice, bivolii care trec înot apa, cimitirele pline de poezie, crucile, vechile portice, bisericile, liniştea aceasta, râsul, lumina aceasta, le-am văzut, le-am simţit şi eu". Fireşte. Numai că artistul, marele artist, a trebuit să vină să ni le amintească. Acum le ştim. Acum putem cânta cu poetul. Acum putem pune degetul pe rănile flautului, şi suavul glas de privighetoare se va trezi în noi. Dar a trebuit să vie poetul, artistul, să ni le arate. Şi cu bună ştiinţă am vorbit mai sus de „liniştea din jurul mănăstirii", de „începutul de furtună", de „lumina din râs" sau de „singurătate". Abstracţiuni, toate acestea, dar placa fotografică mânuită magic de d. Hielscher ştie să înregistreze o abstracţie, un sentiment, ca şi un lucru real. Şi dacă paradoxul lui Oscar Wilde, „natura imită arta", e în bună parte adevărat (artistul ne-a făcut să vedem într-un anume fel un apus sau un răsărit de soare, marea, muntele, primăvara etc), atunci nu peste multă vreme se va putea spune cu tot atâta dreptate „natura imită fotografia". Ochiul nostru nu va putea vedea lumea din jurul nostru altfel decât ne-o va fi arătat-o fotograful.

Intru realizarea preţioasei sale cărţi, d. Kurt Hielscher a adus o experienţă din cele mai fericite. D-sa e autorul acelor excelente volume cu imagini fotografice, „Necunoscuta Spanie". ..Germania", „Ţările Scandinave". Era firesc, aşadar, ca opera sa consacrată României, venită după experienţele citate mai sus, să aibe toţi sorţii de mare izbândă. Şi este fără îndoială o izbândă. Te opreşti dinaintea acelor miraculoase imagini ale Carpaţilor majestuoşi, ale Deltei lenevoase, ale Dobrogei pline de soare şi de pitoresc, ale Mărei cu nevăzutele ei armate, ale luminii şi ale furtunii; te opreşti emoţionat dinaintea scenelor de viaţă ţărănească, te plimbi printre casele bogate şi nevoiaşe, dar totdeauna pline de o neprevăzută frumuseţe. Simţi aerul răcoros şi pur al mănăstirilor din munţi. închizi cartea şi o deschizi din nou, şi-ţi aminteşti versurile lui Arghezi:

Deschid cartea. Cartea geme.
Caut vremea. Nu e vreme.

Şi în adevăr vremea îţi scapă printre degete, deschizi cartea din nou şi un dor nestăpânit te cuprinde să o iei razna peste ţarine şi dealuri cu podgorii bogate, să-ţi laşi îndatoririle cotidiane, să uiţi de mersul la birou şi de articolul pentru gazetă, şi să răsfoieşti cu nesaţ nesfârşit cealaltă mare, imensă carte vie şi luminoasă: România, care a prilejuit d-lui Hielscher o operă de artă ce va trece desigur peste clipa de faţă şi peste multe alte clipe.

UN FILOSOF AL IUBIRII: VASILE PÂRVAN*

Stilist până la migală, cizelator al cuvântului şi, mai ales, al ideii, d. Al. Busuioceanu nu publică decât la mari intervale, cumpănind cu o balanţă ultrasensibilă pagina pe care o va încredinţa tiparului. Dacă ar scrie poeme (şi nu se poate să nu scrie, toate drumurile din inima şi glasul său converg spre „poet"), d. Al. Busuioceanu nu s-ar putea situa decât sub semnul lapidar, ermetic, al lui Mallarme: o operă întreagă strivită - magică razachie - în teascurile unei singure plachete. Numai prin acest eclectism s-ar putea explica, cum, cu toată atenţia sa mereu vie la aspectele spiritului - şi mărturie stau studiile, îndeosebi despre artă, apărute în ultimii 12 ani prin reviste - din 1922, data apariţiei volumului *Figuri şi cărţi,* d. Al. Busuioceanu nu a mai publicat nici un nou volum de eseuri. Şi totuşi, prezenţa sa nu a încetat nici o clipă să fie eficace. Traducerea volumului *Naţionalismul,* al lui Rabindranath Tagore (1922) şi, mai ales, tălmăcirea acelor minunate *Poeme* de Walt Whitman (1925), care aveau să exercite o atât de excelentă influenţă şi asupra poeziei de la noi, vor figura totdeauna drept un titlu nu de neînsemnat merit în activitatea d-lui Al. Busuioceanu.

Dar nimeni mai mult ca d. Al. Busuioceanu nu ar fi putut umple lipsa unui studiu unitar şi complet despre Vasile Pârvan. Figura tulburătoare a acestui *maestru,* care ani de-a rândul a fascinat şi mai fascinează încă o tinerime studioasă, se cuvenea cercetată şi, dacă nu explicată - căci ce putem noi oare *explica* din tot ceea ce e în noi şi în afară de noi? -, cel puţin făcută înţeleasă şi deci mai temeinic iubită. Autorul rândurilor de faţă n-a fost dintre elevii lui Pârvan şi nici nu l-a cunoscut vreodată. Cu atât mai mult era intrigat de pasiunea pe care o puneau în voce acei cari îi vorbeau despre Profesor, şi ar fi vrut să-i fie lămurit mecanismul acelei cucernicii, acelei dragoste aproape religioase pe care discipolii şi cei cari, oricât de puţin îl frecventaseră, i-o păstrau. Se născuse un cult Pârvan, o legendă Pârvan. Şi cult şi legendă făceau, unde creşteau, noi generaţii de învăţăcei.

* ***Pârvan gânditorul,* de Al. Busuioceanu, ediţia a III-a, cu un portret de Milita Pătraşcu.**

Era în devoţiunea aceasta ceva din pasiunea păstrată de generaţii întregi de poeţii francezi pentru „maestru!"' sub semnul căruia se începe şi însemnarea de faţă: Mallarme. S-ar cuveni citate cuvintele rostite la o conferinţă a „Amicilor lui 1914'" la Paris, de octogenarul poet simbolist Edouard Dujardins. Iată-le, aceste cuvinte, atât cât le mai reţine o memorie aproximativă: „Numai noi, cari l-am cunoscut pe maestru, ştim cât de mare fericire a fost aceea de a-l putea asculta, de ai auzi vocea, de a-l avea drept şef. Şi nu putem decât plânge generaţiile care au venit după noi, de a nu fi avut un şef de mărimea, de puritatea iui Mallarme".

Pârvan gânditorul al d-lui Al. Busuioceanu, ne dă în sfârşit cheia miraculoasă a acestei vrăji. Şi, după lectura cărţii, vraja aceasta nu e numai înţeleasă, dar ea apare şi profund îndreptăţită. Scris pe două plane simultane, studiul d-lui Al. Busuioceanu urmăreşte în acelaşi timp şi viaţa şi gândirea lui Vasile Pârvan. Şi una n-ar putea fi percepută fără de cealaltă. De la început, din primii ani de formaţie spirituală a Maestrului, d. Al. Busuioceanu, cu iscusite citate din opera lui Pârvan. ştie desprinde atitudinea care avea să ilumineze, traiectoria unei cariere şi a unei existenţe. Un stoic, un erou în luptă cu sine şi cu alţii, un „suferitor tragic", iată ce a fost Pârvan. Un om însă din carne şi oase. Şi această materie, aceste oase ard. Flăcări. Se vor străvede aici aceste flăcări în trupul Iui - de pe acum timpan sensibil la avalanşa marilor orge spaţiale - ca şi în cuvintele lui scrâşnind ca dinţii, ca sâmburii tari, plini de arome sălbatece şi de magică amăreală. Nu s-ar putea spune de ajuns cu cât meşteşug a ştiut d. AL Busuioceanu să degajeze - nu aparent, ci, dimpotrivă, subteran, călcând parcă în vârful degetelor, cu gest nu de profanator, ci dc imaterială atingere - partea umană din Pârvan. In *Pârvan gânditorul,* Vasile Pârvan respiră, umblă, vorbeşte fizic aproape, dar totul se petrece totuşi pe un ecran ireal, pe o pânză de amintitoare reculegere. în dosul cuvintelor, ca în dosul unui geam magic, un obraz apare, dispare. Un surâs. O pupilă tăiată de lama diafană a unei lacrimi. O batistă fluturată. O mână care face un semn. Un pas care se depărtează. Şi toate acestea - cum am mai spus - dincolo de cuvinte, ca dincolo de oglinzi. Real şi ireal totodată.

cari îi vorbeau despre Profesor, şi ar fi vrut să-i fie lămurit mecanismul acelei cucernicii, acelei dragoste aproape religioase pe care discipolii şi cei cari, oricât de puţin îl frecventaseră, i-o păstrau. Se născuse un cult Pârvan, o legendă Pârvan. Şi cuit şi legendă făceau, unde creşteau, noi generaţii de învăţăcei.

Era în devoţiunea aceasta ceva din pasiunea păstrată de generaţii întregi de poeţii francezi pentru „maestrul" sub semnul căruia se începe şi însemnarea de faţă: Mallarme. S-ar cuveni citate cuvintele rostite la o conferinţă a „Amicilor lui 1914" la Paris, de octogenarul poet simbolist Edouard Dujardins. Iată-!e. aceste cuvinte, atât cât Ie mai reţine o memorie aproximativă: „Numai noi, cari l-am cunoscut pe maestru, ştim cât de mare fericire a fost aceea de a-l putea asculta, de a-i auzi vocea, de a-l avea drept şef. Şi nu putem decât plânge generaţiile care au venit după noi, de a nu fi avut un şef de mărimea, de puritatea iui Mallarme".

Pân'an gânditorul, al d-lui Al. Busuioceanu, ne dă în sfârşit cheia miraculoasă a acestei vrăji. Şi, după lectura cărţii, vraja aceasta nu e numai înţeleasă, dar ea apare şi profund îndreptăţită. Scris pe două plane simultane, studiul d-lui Al. Busuioceanu urmăreşte în acelaşi timp şi viaţa şi gândirea lui Vasile Pârvan. Şi una n-ar putea fi percepută fără de cealaltă. De la început, din primii ani de formaţie spirituală a Maestrului, d. Al. Busuioceanu, cu iscusite, citate din opera lui Pârvan. ştie desprinde atitudinea care avea să ilumineze traiectoria unei cariere şi a unei existenţe. Un stoic, un erou în luptă cu sine şi cu alţii, un „suferitor tragic', iată ce a fost Pârvan. Un om însă din carne şi oase. Şi această materie, aceste oase ard. Flăcări. Se vor străvede aici aceste flăcări în trupul lui - de pe acum timpan sensibil la avalanşa marilor orge spaţiale - ca şi în cuvintele lui scrâşnind ca dinţii, ca sâmburii tari, plini de arome sălbatece şi de magică amăreală. Nu s-ar putea spune de ajuns cu cât meşteşug a ştiut d. Al. Busuioceanu să degajeze -- nu aparent, ci, dimpotrivă, subteran, călcând parcă în vârful degetelor, cu gest nu de profanator, ci de imaterială atingere - partea umană din Pârvan. In *Pârvan gânditorul,* Vasile Pârvan respiră, umblă, vorbeşte fizic aproape, dar totul se petrece totuşi pe un ecran ireal, pe o pânză de amintitoare reculegere. în dosul cuvintelor, ca în dosul unui geam magic, un obraz apare, dispare. Un surâs. O pupilă tăiată de lama diafană a unei lacrimi. O batistă fluturată. O mână care face un semn. Un pas care se depărtează. Şi toate acestea - cum am mai spus - dincolo de cuvinte, ca dincolo de oglinzi. Real şi ireal totodată.

De la început, aşadar, din întâii ani de formaţie, se defineşte linia de gândire şi de afecţie a lui Pârvan. Un stoic, dar în acelaşi timp un om înţelegător, altruist, tolerant.

„Filosofia stoică - scrie d. Al Busuioceanu - îl ademenea prin ceea ce era în ea virtute neclintită în faţa suferinţei, prin devotamentul şi iubirea de oameni şi prin seninătatea şi împăcarea în faţa morţii, care îi părea înţelepciunea cea mai înaltă. îl ademenea, într-un cuvânt, prin tot ceea ce face altruismul etic al acestei doctrine pe care el o şi opunea aristocratismului egoist, platonic, prea încântat de esenţa divină a sufletului şi neatent în faţa suferinţei şi a destinului pământesc al omului".

Sau, citând din Pârvan această minunată apologie a toleranţei: „Platon a făcut deosebiri înjositoare pentru neamul omenesc, între diferiţii săi membri, căci Platon însuşi era un erou; şi eroii gândurilor, ca şi eroii faptelor, sunt cruzi şi dispreţuitori pentru masa cea mare a semenilor lor. Filosofia raţiunii trebuie să cedeze pasul filosofici iubirii, căci nu eroul ci martirul reprezintă eflorescenta cea mai pură a idealităţii omeneşti: cel ce luptă e mare; cel ce suferă e sfânt: st sfinţenia e singura cale spre cer".

întrezărind toate slăbiciunile sufletului omenesc, dându-şi seama de „neputinţa noastră de a sfărâma zidul de singurătate care se ridică împrejurul fiecăruia din noi până la cer... de câte ori cu unghiile noastre sângerânde am făcut o spărtură în zidul închisorii noastre şi privim la alţi prizonieri, în alte turnuri, nu semne de iubire ci priviri de ură sc întâlnesc cu ale noastre". Pârvan trebuia să ajungă la izolare, la singurătate. „Vei fi singur în iubire, în suferinţă, în moarte". Dar nu la o singurătate de ură. de neînţelegere. Pârvan nu e un răzvrătit. El nu blestemă. El îi iubeşte încă pe oameni. E în luptă cu sine, e adevărat „suferitor tragic", dar ar vrea să-i ilumineze pe oameni şi îl doare de a nu o putea face.

„Omul nu poate spune decât lucrurile potolite. împuţinate, făcute trup, ale vieţii lui lăuntrice. Nici marea bucurie, nici marca durere, nici fericirea, nici moartea nu se pot spune în nici un mod simţit, pipăit, altuia...; ce e comunicabil e. prin însăşi esenţa iui. comun, obişnuit. Marea iluminare interioară e necomunicabilă".

D. Al. Busuioceanu - cu aceeaşi atenţie discretă - ştie să deschidă toate sertarele secrete ale gândirii lui Pârvan. între primul aspect stoic şi izolarea degajată din citatul dc mai sus, sunt o serie de etape pe care d. Al. Busuioceanu le analizează. La un pas de solitudine e 'Facerea. Şi la un pas de aceasta, e Moartea.

De la început, aşadar, din întâii ani de formaţie, se defineşte linia de gândire şi de afecţie a lui Pârvan. Un stoic, dar în acelaşi timp un om înţelegător, altruist, tolerant.

„Filosofia stoică - scrie d. Al Busuioceanu - îl ademenea prin ceea ce era în ea virtute neclintită în faţa suferinţei, prin devotamentul şi iubirea de oameni şi prin seninătatea şi împăcarea în faţa morţii, care îi părea înţelepciunea cea mai înaltă. îl ademenea, într-un cuvânt, prin tot ceea ce face altruismul etic al acestei doctrine pe care el o şi opunea aristocratismului egoist, platonic, prea încântat de esenţa divină a sufletului şi neatent în faţa suferinţei şi a destinului pământesc al omului".

Sau, citând din Pârvan această minunată apologie a toleranţei: „Platon a făcut deosebiri înjositoare pentru neamul omenesc, între diferiţii săi membri, căci Platon însuşi era un erou; şi eroii gândurilor, ca şi eroii faptelor, sunt cruzi şi dispreţuitori pentru masa cea mare a semenilor lor. Filosofia raţiunii trebuie sa cedeze pasul filosofici iubirii, căci nu eroul ci martirul reprezintă eflorescenta cea mai pură a idealităţii omeneşti: cel ce luptă e mare; cel ce suferă e sfânt: şi sfinţenia e singura cale spre cer".

întrezărind toate slăbiciunile sufletului omenesc, dându-şi seama de „neputinţa noastră de a sfărâma zidul de singurătate care se ridică împrejurul fiecăruia din noi până la cer... de câte ori cu unghiile noastre sângerânde am făcut o spărtură în zidul închisorii noastre şi privim la alţi prizonieri, în alte turnuri, nu semne de iubire ci priviri de ură se întâlnesc cu ale noastre". Pârvan trebuia să ajungă la izolare, la singurătate. „Vei fi singur în iubire, în suferinţă, în moarte". Dar nu la o singurătate de ură, de neînţelegere. Pârvan nu e un răzvrătit. El nu blestemă. El îi iubeşte încă pe oameni. E în luptă cu sine, e adevărat „suferitor tragic", dar ar vrea să-i ilumineze pe oameni şi îl doare de a nu o putea face.

„Omul nu poate spune decât lucrurile potolite, împuţinate, făcute trup, ale vieţii lui lăuntrice. Nici marea bucurie, nici marca durere, nici fericirea, nici moartea nu se pot spune în nici un mod simţit, pipăit, altuia...; ce e comunicabil e, prin însăşi esenţa lui, comun, obişnuit. Marea iluminare interioară e necomunicabilâ".

D. Al. Busuioceanu - cu aceeaşi atenţie discretă - ştie să deschidă toate sertarele secrete ale gândirii lui Pârvan. între primul aspect stoic şi izolarea degajată din citatul dc mai sus, sunt o serie de etape pe care d. Al. Busuioceanu le analizează. La un pas de solitudine e Tăcerea. Şi la un pas de aceasta, e Moartea.

„Consecinţa firească a acestui pesimism - scrie d. Busuioceanu - cu răsunete de haos şi eternitate - ideea morţii binecuvântate şi liberatoare se iveşte astfel de la sine, deschizând şi cea din urmă perspectivă, gravă şi solemnă, a acestei filosofii a durerii. Căci tăcerea preamărită, zeul necunoscut către care curg toate şi în care totul se cufundă e, după propriul cuvânt al gânditorului, „moartea vieţii", şi tot ea, „viaţa morţii". Ea pune în noi prezenţa simbolică a perpetuei morţi în viaţă".

Şi iată-ne ajunşi, prin aceste cuvinte ale d-lui Al. Busuioceanu, ia sensul însuşi al magiei lui Pârvan.

Toată existenţa (ca şi gândirea) lui Pârvan se desfăşoară sub semnul morţii. E neîndoios că numai marii predestinaţi, poeţi, profeţi, presimţitori ai morţii, au primit harul „marei revelaţii", au lăsat în urma lor dâra de stele căzătoare. Iată, vă numesc, voi, tâmbiţaşi de cenuşă, voi heralzi transparenţi, prin trupurile cărora s-au revărsat multicolore cascadele eternităţii: Rimbaud, Lautreamont, Mallarme, Eminescu, Urmuz, Pârvan. Nu. Nu e vorba de vârstă. Oricum: Pârvan avea să moară tânăr. Dar chiar şi Mallarme, mort după maturitate, respiră, vorbeşte pe un plan de veşnicie. Aceştia, marii predestinaţi, au pe obrazul lor o umbră, ca pe o mânecă o fâşie de doliu. Nimeni nu vede însă această umbră, câtă vreme marii predestinaţi sunt în viaţă. Câţi au văzut-o pe obrazul lui Crist? Ea e acolo însă, ca o aripă a divinităţii. Şi cei atinşi de ea cheamă, atrag, cu un farmec de neînvins, cu o vrajă dulce, de fantomă. Pupila lor închisă sau deschisă vede departe, vede dincolo, acolo unde muritorul de rând nu vede încă nimic. Viaţa de aici e, fireşte, o scurtă întrerupere a eternităţii, un antract - între naştere şi moarte - o pauză de cinci minute, domnilor, pentru a prepara a doua mare veşnicie. Un scurt-circuit „â rebours", o întrerupere a întunericului, dar în curând Marele Electrician va repara totul şi vom reintra în întuneric. în pauză, cei mai mulţi se lasă furaţi de joc. îşi cumpără seminţe, „dau cu cotul vecinului". O să fie bine, „Nu-i adevărat că pauza va fi atât de scurtă?". în loc să stea liniştiţi în reculegere, pregătindu-se pentru minunata trecere, îşi dau drumul poftelor, se îmbată cu minciună. Şi aşa încep asasinatele, nedreptăţile, luptele sterile. Abia simţiţi, însă. iată-i şi pe ci, pe marii predestinaţi. Năluci. Iată-1 pe Vasile Pârvan. El ştie, el aude zborul de pâslă al păsărilor untdelemnoasc. O auroră eternă pândeşte. Şi ochii lui *văd,* glasul lui aduce o *veste.* Sub semnul morţii, sub semnul eternităţii, din el se rupe o misterioasă vrajă, câţiva alţi singuratici o simt, o află, o spun celor ce vor să o

audă. Şi aşa se naşte îndreptăţită legendă, aşa se face înaltul cult. Vasile Pârvan.

„Psihologia întreagă a lui Pârvan - spune d. Al. Busuioceanu - din anii săi din urmă stă în acest sentiment de multe ori mărturisit al efemerului şi totodată al eternului, îngemănate în aceeaşi undă a vieţii... Viaţa primită astfel în unduire nesfârşită cu propria ei umbră eternă, pe care filosoful abia dacă mai îndrăzneşte a o numi moarte".

Şi, în adevăr, moartea lui Pârvan, pe care acesta o ştia, care trebuia să sosească inexorabilă, e plină de seninătate, e supremă înălţare. Moarte socrateană.

„Ştia că avea să moară - scrie d. Al. Busuioceanu - şi era resemnat. îşi comunică ultimele gânduri şi îşi luă adio de la tânărul care abia îşi stăpânea durerea. în pragul vieţii, el părea pregătit pentru această mare trecere şi îşi primea destinul fără lamentări...

... Dar când şi cel din urmă cuvânt de rămas bun fusese rostit şi când mâna îngheţată a celui care se ducea părăsea definitiv atingerea cu oamenii, Pârvan a avut totuşi o supremă şovăială, care a fost o ultimă confesiune a vieţii lui. Cu ochii plini de lacrimi, el s-a întors şi a început să plângă".

Şi n-am putea sfârşi decât reproducând cuvintele emoţionante şi de înalt lirism, care încheie studiul d-lui AL Busuioceanu:

„Inima cea mai calcinată de suferinţă, raţiunea cea mai aspră cedează la această ultimă chemare şi lacrimele răsar din adâncul fiinţei, încercând a înverzi o clipă steiul omenesc. Remuşcare? înduioşare senină? Bucurie a eliberării? Raţiunea stoicului însuşi nu mai e în stare a da acest răspuns. La limanul atât de dorit, de unde altă călătorie începe, el face acest popas, unde amintirile în lacrimi rămân umbre părăsite în înserare".

UN MARE POET BELGIAN: EDMOND VADERCAMMEN

E unanim cunoscută colaborarea intelectuală dintre Belgia şi Franţa. Ca un bun „donneur de sang", Belgia, cu resurse totdeauna reînnoite, şi-a oferit nu de puţine ori sângele pentru marea ei prietenă, Franţa, cu care o unitate spirituală şi quasi-naţională a fost pecetluită de ultimul război. Şi, în adevăr: ce admirabilă transfuzie de sânge acel exponent al simbolismului, Emile Verhaeren, culme a poeziei franceze ca şi a celei universale! Ce nouă privelişte desfăcută prin prezenţa acelui misterios şi luminos totodată Maurice Maeterlinck sau a durerosului Georges Rodenbach, a subtilului Albert Mockel. a vigurosului Max Elskamp, sau a acelui poet_ şi critic de la „Mercure de France", Andre Fontainas. întreaga şcoală simbolistă franceză - şcoală căreia se datoreşte renaşterea poeziei la începutul acestui secol - şi-a găsit aşadar cei mai de frunte reprezentanţi în poeţii de origine belgiană. Printre cei citaţi mai sus, numai Andre Fontainas trăieşte în Franţa. Ceilalţi - cu toată impresionanta lor contribuţie la cultura cea mai autentic franceză, n-au părăsit hotarele ţării lor. Dacă în vibrarea pe care sufletul acestora o făcea auzită în versuri era uneori o fulgerare necunoscută spiritului francez - primenindu-1 în acelaşi timp pe acesta - limba lor pur franceză n-a cunoscut niciodată nici o şovăială.

Se va demarca, de bună seamă, într-o zi partea pe care poezia franceză şi cea universală o datorează aportului belgian. O revărsare peste frontierele versului, o încălcare a strâmtului principiu artă pentru artă s-ar putea recunoaşte în opera oricărui poet franec-belgian. De la somptuosul Maeterlinck, cu fruntea brăzdată de stelele visului şi ale misterelor, până la amarul Rodenbach, toţi aceşti poeţi par ultrasensibili la zbaterea omului, la tristeţile lui indisolubile, la luptele lui cu sine şi cu semenii lui. Linia aceasta poate fi urmărită până la cele mai recente manifestaţii ale poeziei belgiene. Corespondenţele acestea cu

poezia franceză au intrat într-o tradiție care nicicând n-ar mai putea fi dezmințită. Dacă simbolismul a dat Franței luminoasa falangă citată mai sus, poezia franceză de azi numără de asemeni câteva nume belgiene care o onorează: *Charles Plisnier* şi *Frartz Hellens* şi-au câştigat o simpatie care trece de hotarele amânduror acestor literaturi. Poezia generoasă, larg umană a lui Plisnier, a făcut şcoală, a tras o dâră de luceafăr. Alături de ea se situează poezia dinamică, generoasă, a lui Ayguesparse, codirector al voluminoasei reviste *L'Esprit du temps.* Şi dintre cei tineri, colaboratori regulați ai revistelor moderne franceze, iată-i pe cei din grupul *Journal de Poetes: P. L. Flouquet, Edmond Vandercammen, Rene Meurant.*

Journal de Poetes de la Bruxelles merită o mențiune specială. Pumnul de poeți de mai sus, sub direcția lui P. L. Flouquet, autorul unui prețios volum de poeme, *Corps et âme,* au izbutit să realizeze una din cele mai vii reviste de poezie din Europa. De altfel, poeții francezi (Jules Supervielle, Max Jacob, Valery Lar-Baud, Leon Paul-Fargue etc.) au răspuns chemării de la Bruxelles, astfel încât *Journal des Poetes,* pe lângă contribuția de înaltă frecvență a poeziei belgiene, constituie şi un catalog astral al celor mai de frunte nume franceze. *Journal des Poetes* a creat şi o editură de poezie în care au apărut câțiva poeți francezi şi belgieni de prim ordin. Aceeaşi editură a publicat *Sommeil du laboureur* de Edmond Vandercammen, şi, recent, *Naissance du sang* al aceluiaşi şi *Naissance de la revolte* de Rene Meurant.

Fragmente din *Sommeil du laboureur,* care va apărea poate şi într-o versiune românească, au apărut în traducerea subsemnatului în revistele *Vremea* şi *România literară.* Era în *Sommeil du laboureur* o clocotire umană, un fior de aducere aminte şi de presimțire a unei lumi suave, un amestec de cer şi de țărână, care se continuă şi mai amplificate în *Naissance du sang.* Ca un dansator pe sârmă, poetul se menține dibaci pe muchia de cuțit care desparte poezia pură de poezia-funcție socială. Accente dintr-altă respirație.versuri cu o rezonanță lăuntrică făcând cercuri largi ca un clopot sub unde, se găsesc nenumărate în *Naissance du sang.* Dar alături de acestea, neîncetat vie stă atenția poetului pentru tot ce e suferință şi încleştare a omului. Edmond Vandercammen îşi îmbracă rând pe rând haina ca o pădure desfrunzită a cerşetorului, a jidovului rătăcitor, bluza albastră a muncitorului sau cămaşa amară de sudoare a plugarului. Dar niciodată nu va aluneca în pateticul facil, în lacrima ca o ținută de rigoare. Iată-l ca o umbră, ca o căruță stăruind pe căile uzinelor, lipindu-şi urechea de tic-tacul nopților şi al anotimpurilor. Şi toate acestea împletite cu un limbaj dârz, descojit de orice artificialitate, ca o mână cu liniile destinului bine desenate, fără uniforma vreunei mănuşi. Edmond Vandercammen nu risipeşte imaginile. Numai din când în când, acolo unde suflul poemului imperios o cere, o metaforă brăzdează cu sânge proaspăt obrazul unui poem. încercăm aci versiunea câtorva strofe din *Moartea țăranului.*

Morile nu mai sunt decât tăcere şi statuie
Coame întretăiate şi cărnuri adormite
Recolte făgăduite unor guri pline de suferință.
Vânturile nu mai ştiu unde să ducă anotimpurile
Ele au lăsat să plutească un pic de toamnă peste parcuri,
Ele au dat glas înt.îielcr păduri.

Pretutindeni izvoarele desfac marama lor cenuşie
Şi obosite de a fi potolit febrele țărânei
Iată-le oprindu-se lângă o rană deschisă.

Sau aceste *Vestminte sărace:*

Recunosc aceste vestminte, paznice ale cărnii slăbite ale
cărnii dimprejurul oaselor aie oaselor trăind prin
ele înşile într-atât privațiunile se hrănesc cu sânge.

Ele îşi sfârşesc noaptea pe scaune se depărtează în umbră
se reîntorc spre somn ele sunt strâns legate de vi-
sele voastre

îşi ascund zbârciturile lor de cărbune se sperie de orni-
cul care sună şi sfâşie țesătura obrazului vostru;
ele cad şi vă cauiă trupul.

Aşteaptă să se întoarcă uneltele în palmele voastre zăvo-
râte de tăcere să se desfacă brațele voastre nemă-
surate din înrudirea lor cu \iața

Femeia, copiii, contactul cu oglinda neatinsă de respira-
ție; astfel naşterea lumii astfel îngenunchierea
omului în lume.

Ca orice poet adevărat, Edmond Vandercammen aduce în cântecul lui o solie. Nemulțumit numai cu sonoritatea cuvintelor, Edmond Vandercammen închide în ele o viziune de durere şi de iubire. Mesagiul lui a fost auzit în Belgia şi în Franța. Prin antenele atât de atente ale *Vremei,* noi îl voim auzit şi aici.

LITERATURĂ SAU POLITICĂ?

A fost un moment, în viaţa şcolilor literare ca şi în aceea a poeţilor înşişi, când litera scrisă se cerea transformată în gest, când vers şi imagine păreau să işte - iremediabil - fapte. încă din 1926, poeţii din grupul suprarealist francez au simţit nevoia să pună în acord activitatea lor spirituală că o acţiune de fiece zi. Pe atunci - sinceri sau nu, căutând o formulă de scandalizare a opiniei publice, sau nu - poeţii surrealişti au ales ideologia marxistă, în speranţa că singură o arhitectură socială, umanizată prin ruperea din formele actuale, ar putea duce la condiţii de viaţă de aşa natură, încât să facă posibilă dezvoltarea tuturor oamenilor, pe planul poetic şi spiritual rezervat până atunci numai unei categorii privilegiate. Pasul odată făcut de pe tărâmul poetic pe acel politic, o debilitare a resurselor poetice avea fără întârziere să se facă simţită. De altfel, din întreg grupul surrealist, un singur scriitor, Louis Aragon, avea să tragă până la capăt consecinţele actului său, în detrimentul total al activităţii sale poetice.

Recentul volum al lui Louis Aragon, *Houra l'Oural,* dacă răspunde cerinţelor unui program politic, e cu totul inferior din punctul de vedere artistic. Cât priveşte contribuţia şefului grupului, Andre Breton, ca şi a grupului însuşi, ea s-a mărginit la o cochetărie dubioasă, cu formule şi atitudini disparate, care n-a putut sfârşi decât cu dezagregarea şi anemierea - în calitate şi în număr - a grupării întregi.

Problema unei arte în slujba unui program politic sau a unei clase sociale e din cele mai interesante, dar nu e mai puţin adevărat că abordarea ei, fie teoretic, fie din punctul de vedere al creaţiei, comportă riscuri din cele mai greu de înlăturat. în Republica sovietică, tema aceasta a fost, pare-se, amplu dezbătută, dar felul în care a fost parţial soluţionată nu e în favoarea susţinătorului tezei artei şi poeziei tendenţioase.

Pentru mulţi din poeţii contimporani din Europa se putea pune, e drept, la un moment, întrebarea dacă e admisibil să scrii într-un fel şi să trăieşti într-altul. Materialul poetic se cerea şi el reîmprospătat. Surrealiştii - printre cei dintâi - au sinţit-o. Dar e de mirare cum de s-au putut lăsa înşelaţi - puţină vreme, e-adevărat - că arta ar putea, fără riscul negaţiunii totale, să abdice de la libertatea absolută în alegerea subiectului, ca şi a felului de a-l trata. Definirea poeziei, subjugarea ei unui ideal din afara geografiei poetice, înseamnă uciderea ei. - Asta e poezia! - exclami auzind imnul unui poet în cinstea cutărui lucru. Dar cine s-ar încumeta să exclame: *numai asta* e poezia?

Poezia poate fi orice. Cu condiţia - indispensabilă pentru autorul acestor rânduri - să simţi circulând în invizibilele ei straturi un izvor mineral de generozitate şi de uman. Fireşte, nici o temă nu poate fi interzisă poetului, după cum nici o temă nu-i poate fi impusă. Dar poetul îşi va alege singur cântecul, după cum singure şi-au ales florile aroma. Cine a hotărât ca parfumul de garoafă să fie de garoafă, şi nu de trandafir? Şi cine i-ar putea impune liliacului o altă aromă? Sau. în orice caz, o dată cu aroma, va înceta şi liliacul.

Problemele legate de proletariat pot forma materialul unui elan poetic. Dar, dacă e vorba de poezie proletară, ar trebui să ne înţelegem întâi ce e anume poezia proletară. Poezia scrisă de un proletar? Fără îndoială. Sau poezia unui poet care. nefiind proletar, se identifică, în clipa actului poetic, cu sufletul şi cauza proletarului? Sau poezia scrisă pentru uzul clasei proletare? Această din urmă ipoteză nu poate fi în nici un caz socotită în cadrul autentic al poeziei: proletariatul urinând să atingă mai târziu un stadiu artistic mai înalt, poezia scrisă pentru uzul lui actual ar însemna să fie la un nivel artistic neevoluat încă.

Dar încă o dată: orice ternă poate fi folosită de scriitor, o dată ce tema aceasta îi umple pe deplin gândul în vis sau în trezie. Urmând un plan dinainte stabilit însă, supunându-se unui program politic, opera artistică sau literară e iremediabil sortita caducităţii.

Dintotdeauna poetul, artistul a avut să reziste conflictului dintre viziunea lui lăuntrică şi cea exterioară. Şi în această luptă, nu rareori, poetul fiziceşte a sucombat. Aşa a fost înfrânt Rimbaud, aşa a fost înfrânt Eminescu.

Nu e demn de reţinut faptul că doi din cei mai mari poeţi ai Rusiei contimporane - Esenin şi Maiakovski - s-au sinucis? Esenin s-a sinucis în 1925, Maiakovski în 1930. Şi amândoi au făcut leale eforturi să se adapteze condiţiilor de viaţă exterioară, să devie două şuruburi utile în vasta maşinărie a colectivităţii.

Poezia lor şi nici ei înşişi n-au putut suporta supunerea unui program politic. Din datele publicate de Benjamin Goriely în *Poeţii în revoluţia rusă,* reiese că înşişi conducătorii Rusiei actuale s-au convins de necesitatea libertăţii şi independenţii artistului.

Arta şi cântecul au norme care cer, pe lângă predispoziţii de sensibilitate speciale, şi o cunoaştere amănunţită a mecanismului artistic. Poetul nu poate trăi în stradă, şi mai ales numai în stradă. El e şi un ins de laborator, care cunoaşte sau ghiceşte şi formule de incantaţie magică, pe caie nu oricine şi nu la orice ordin le poate practica. Şi nu e, în adevăr, cu totul semnificativ faptul că până şi în Rusia sovietică poetul cel mai preţuit nu e nici un poet proletarian, nici un poet materialist, ci un poet abstract. în genul lui Paul Valery, anume Boris Pasternak?

DUPĂ CRIZĂ

în vocabularul tuturor limbilor, „înainte" şi „după război" au devenit expresii din cele mai curente. Se vorbeşte de o „generaţie de după război", de un „spirit", de „o literatură sau o viaţă socială de după război". Demarcaţia aceasta între ceea ce a fost şi ceea ce e, dincolo sau dincoace de marele zid al măcelului, nu se mărgineşte numai la o distincţie materială. Ea răspunde tot atât unei psihologii colective, unei nevoi unanime de limitare sau de explicare a unui fenomen prin definirea lui, cât şi unei stări de fapt obiective. Cuvintele au în ele o putere, o magie pe care oamenii, de cele mai dese ori, le ignorează. Şi fac rău. Cunoscând mai de aproape mecanismul de forţe ale cuvântului, oamenii ar putea - cine ştie? - conjura împrejurările, preveni sau poate chiar îndrepta o anume încrucişare de evenimente.

Omul primitiv - mai aproape totdeauna de miezul straniu al lucrurilor - nu încearcă prin formule incantatorii să alunge boala, nenorocirea, sau să cheme bucuria, bunăstarea? Nu sunt, îndeosebi proverbele, o exemplificare neîndoielnică a puterii de vrajă pe care o posedă cuvintele şi de care înţelepciunea populară şi-a dat totdeauna seama? Proverbul nu e numai o rezumare a unei experienţe moştenite de la serii întregi de generaţii, el e şi o reţetă împotriva durerii, şi un farmec ca o alifie tămăduitoare pe o inimă rănită de o suferinţă sau de o nedreptate. Cuvântul, înainte de a deveni abstracţiune trecută prin firul subţire al minţii, a fost *gest,* adică *acţiune.* Prin ce prefaceri zguduitoare va fi trecut omul, pentru ca de la mişcare, de la faptă, să fi ajuns la cuvânt, cine ar mai putea astăzi deosebi ori spune?

O rupere, o zguduitură puternică trebuie să se fi podus. Dar din vremea când era gest, cuvântul a păstrat - poate chiar intensificate - toate puterile gestului. Câmpul lui de tulburare, de transmisiune de unde, a devenit mai larg, într-însul găsindu-se condensate şiruri întregi de gesturi, aşa cum straturi nenumărate de cărbune se rezumă în strălucirea solitară a unui diamant.

Cuvintele nu sunt, aşadar, spumă, fulgi aruncaţi în vânt. Rostite, ele prind rădăcini în minţile vremii, cresc ca nişte copaci uriaşi, sub frunzişul cărora se întâlnesc duşmani sau prieteni. Un cuvânt - spus cândva la întâmplare - poate crea o stare de spirit. Sunt uneori cuvinte otravă. Nu se vor găsi şi cuvinte antidot? Un cuvânt care trebuie să fi contribuit mult la actuala stare generală e acela de *criză.*

Dacă proporţiile vaste ale crizei în sine n-au fost chiar provocate de cuvântul „criză", acesta a contribuit cel puţin într-un fel hotărâtor la adâncirea, la agravarea ei. E, în fenomenul acesta, aceeaşi nevoie a oamenilor de a simplifica, de a explica printr-un cuvânt, printr-o formulă - care, de cele mai multe ori, are fericirea sau nefericirea de a prinde - o stare de lucruri. Poate, la o analiză atentă, pesimismul (sau optimismul) consecutiv formulei să nu poată rezista. Dar cine se oboseşte să analizeze? Formula a prins, formula e bună, toată lumea vorbeşte de criză, toată lumea se adaptează mentalităţii de criză.

Va urma totuşi o perioadă de „după criză", cum a urmat una de „după război". Această „după criză" n-ar putea oare fi creată printr-un cuvânt magic, printr-un „cuvânt-antidot", cum îl numeam mai sus?

Altfel, riscăm, în adevăr, să trecem dincolo de criză şi să rămânem în perioada de „după criză" cu toate ticurile din timpul crizei. Poate că ţările, mulţimile, ar trebui pregătite de pe acum pentru o psihologie de *necriză.* Odată creată - graţie cuvintelor care nu sunt niciodată inutile - această stare de spirit generoasă şi optimistă, poate şi criza însăşi va dispare.

E. LOVINESCU

O cultură nu trăieşte numai prin personalităţile de prima mână. Uneori, generaţii întregi de poeţi fără strălucire sunt necesare pentru plămădirea, pentru naşterea poetului adevărat. Sunt, de altfel, culturi - ca de pildă cultura franceză - care îşi pot îngădui luxul de a situa pe al doilea şi chiar pe al treilea plan nume care în alte culturi ar deţine desigur locul de frunte. Nu sunt, cu adevărat mari, poeţi ca Verhaeren, Jammes, Maeterlinck? Şi totuşi, mult înaintea acestora se situează un Racine, un Baudelaire, un Rimbaud. Dar în urma numelor citate mai sus, câte alte pleiade întregi de nume obscure, pe care nu secolele, ci deceniile le lasă să cadă tot mai pierdute, până ce şi ultimele semne se şterg, ca literele pe o lespede roasă de ani şi de anotimpuri.

Efortul poetului minor, dispărut, dacă nu înainte, cel puţin odată cu dispariţia lui materială, nu e niciodată inutil. El a servit la pregătirea unei stări de spirit, el a adus aluviunile din care marele artist va şti să taie profilul cântecului autentic. Dar câte generaţii vor fi fost sacrificate, până ia venirea acestuia? Câţi scriitori, câţi artişti, câţi critici obscuri vor fi trebuit să dispară până la apariţia luminoasă în istoria literaturii române, a acelei figuri olimpiene care se numeşte E. Lovinescu?

Civilizaţia, spiritul cu adevărat occidental nu se pot obţine de la o zi pe alta. Ele cer, cel puţin, un început de tradiţie, o comuniune perpetuă cu extazul şi inspiraţia marilor iniţiaţi. Din contactul acesta neîntrerupt cu gândirea, privirea, surâsul, glasul, felul de a da bună-ziua capătă o aureolă, o transfigurare cum e nimbul de pe frunţile sfinţilor. E nevoie de un ascetism, de o închidere în sine şi în eternitate, spre a putea lua parte la aspra ascensiune a spiritului: Oameni ca aceştia se nasc numai la mari intervale - o zodie fericită îi poate face să se întâlnească şi într-o aceeaşi generaţie, cum sunt cele câteva remarcabile figuri ale

culturii româneşti actuale. Arghezi, Galaction, Sadoveanu, Rebreanu, Lovinescu- şi, la o distanţă numai de zece ani: Pillat, Perpessicius, Bacovia, asemeni focurilor de pe coline, care transmit, din timp în timp, un alfabet rezervat celor mai pure revelaţii.

E. Lovinescu va însemna, desigur, unul din aceste înalte momente ale unei culturi. De pe soclul celor şaizeci de volume, E. Lovinescu a ştiut totdeauna să se ferească de a deveni statuie.

Fără să-şi piardă cumpătul dinaintea vastelor proporţii ale operei sale, el a rămas necontenit om, cu o inimă generoasă şi caldă. în ochi, în strângerea lui de mână. e aceeaşi înţelegere, aceeaşi îngăduinţă unanimă, ca şi când gloria şi mulţumirea operei realizate nu l-ar fi atins cu o aripă care de obicei îngheaţă şi înstrăinează.

De la stilul frazei sale, despre care s-au scris atâtea elogii, până la ospitalitatea proverbială a salonului său literar - unicul salon literar românesc - E. Lovinescu e cel mai desăvârşit simbol al civilizaţiei, adică al comprehensiunii şi al îngăduinţii, al *toleranţei.*

Căci ce altceva poate fi *civilizaţia,* dacă nu înţelegerea de aproape, îngăduinţa? în epoca actuală de netoleranţă, de neînţelegere universală, o ureche mai atentă ar trebui plecată spre tictacul inimii şi glasului lui E. Lovinescu. N-a fost „Sburătorul" una din primele reviste de la noi, care nu s-au mai poticnit în buturuga unei prejudecăţi penibile? Şi cine ar putea contesta că, atunci chiar, când degetul lui critic se opreşte cu violenţă pe o rană, simţul şi înţelegerea lui artistică şi umană nu invocă toate circumstanţele uşurătoare?

în critică, dc altfel, E Lovinescu e întotdeauna un creator. Posibilitatea creării de valori e singura justificare a criticii. Nostalgic, visător, plin de un sentimentalism suav, E. Lovinescu ascultă cu atenţie o pagină muzicală, o poezie, o operă de artă. Nu erau, toate acestea, virtuţi care să facă din dcînnia-sa cel mai bun tălmăcitor al dragostelor marelui inspirat, care a fost Mihai Eminescu?

„Mite", cartea de azi a lui E. Lovinescu, nu e decât o piatră preţioasă în plus, la colierul de generozitate şi de înţelegere al întregei opere lovinesciene.

PLECĂRI

Plecarea unui prieten m-a adus pentru câteva minute în peisagiul de fier ruginit al gării. Era în jurul meu o înfrigurare, o întrecere de glasuri şi de gesturi. Pe scări, pe culoare sau chiar sub coloanele înalte ale peronului, oamenii păreau să vorbească o limbă neînţeleasă, ţipându-şi tare întrebările şi răspunsurile, fluturând uneori, când cuvintele nu mai erau suficiente, cîte o batistă cu lacrimile, legate ca nişte monete rare, în colţuri. La fiecare pas, orizontul părea să se schimbe. Unde mă aflam cu adevărat? Cu o clipă înainte întâlnisem feţe tinere, surâzătoare, luminate de o bucurie fără nici o pată de îndoială. Acum, iată alte figuri, bătrâne, triste, cu o deznădejde ca o rană, cu sângele neoprit, pe obraz. Şi apoi iar, şi figuri vesele, şi pe urmă figuri triste, laolaltă unele lângă altele, amestecate ca nişte cărţi de joc. Aceasta să fie gara? - mă întrebam. Un iarmaroc al vieţii, în care toţi vin să vândă sau să cumpere ultima speranţă? Un iarmaroc în care toate măştile trăirii curente - de sărbătoare sau de jale - se perindă?

în compartimentele înghesuite oamenii îşi făceau loc cu coatele. - „Unde să-mi pun bagajele, d-le conductor? Locul acesta e al meu, Doamnă. Luaţi-vă valiza de aici! Cuvinte întretăiate ca nişte săbii. Ochi care lucesc uneori ca nişte mitraliere ascunse în ierburi... Sunt şi oameni săraci, care n-au cu ei decât câte o legăturică cu unelte umile şi o îmbucătură pentru înşelat foamea. Aceştia tac.

îşi caută, cu teamă parcă, un loc cât mai ascuns, cât mai strâmt, cerându-şi iertare pentru micimea spaţiului pe care îl ocupă. Desigur, n-am fost singurul care am observat că numai oamenii bogaţi, cu valize multe şi îngroşate de nenumărate obiecte, vociferează, ţipă, îşi solicită locul... Nu e mai puţin adevărat că sunt alţii şi mai bogaţi, care călătoresc în odăiţe tapisate cu ştofe scumpe, fără grije de bagaje.

Pentru acestea, un vagon special le stă la dispoziţie.

... Dar oamenii aceştia atât de bogaţi nu fac parte din peisagiul gării. Ei au şi aici, ca şi pretutindeni, acea iarbă a fiarelor, care îi face invizibili...

Şi apoi, ei nici nu iau parte la viaţa gării sau a trenului. Ei şi-au adus aici tot confortul de acasă. Se închid într-o odăiţă, cu mobilele, cu rufele de acasă. Ei nu pleacă. Ei stau pretutindeni pe loc...

Deodată, pe nesimţite, pe peron s-a petrecut ceva... Sau e un semn. o nelinişte care veseşte că ceva are să se întâmple... încă vreo câteva clipe şi trenul greoi, gâfâind, s-a urnit... Pe peron, lumea s-a risipit ca un fum. Ultimele figuri se şterg ca un văl subţire de zăpadă la ferestrele vagoanelor.

încotro plecau toţi oamenii aceia neliniştiţi, înfriguraţi? Şi-mi amintesc de acel poem al lui Baudelaire, în care un om se mută de la un loc la altul, pe lângă sobă lângă fereastră, de lângă fereastră lângă uşă, în speranţa că acolo va fi „mai bine". Migraţiune perpetuă. Plecare eternă spre „indiferent unde, numai dincolo de această lume".

TEAMA DE A TRĂI

- „Sunt obosit", îmi spunea prietenul meu înalt şi spătos, întins alene pe divanul cu scoarţe scumpe. Buzele lui întredeschise lăsau să se vadă două şiraguri de dinţi sănătoşi. Rotocoalele de fum ale ţigaretei cu marcă străină desenau o aureolă difuză peste fruntea lui cu bucle tinereşti şi proaspăt ondulate.

- „Ai împlinit treizeci de ani?" - l-am întrebat.

- „încă nu, sună răspunsul, dar sunt obosit şi trist.

Nimic nu mă mai ispiteşte. Aş renunţa fără nici o şovăială la viaţă. Ştiu, aş putea întreprinde atâtea, dar ce vrei, sunt obosit. Nu mai am nici un entuziasm". Cu un gest teatral, braţele s-au dat în lături, mucul a căzut pe covor.

Mă gândeam: să fie cinstit dezgustul acesta, sau doar o simplă prefăcătorie? Aş fi vrut să-mi pot întoarce faţa în altă parte. Afară, un soare vioi îşi făcea loc până la perdelele - leneşe şi ele; o bucurie, un elan nesfârşit păreau să urce din strada cu vuiet şi mulţimi în revărsare. Câţiva vânzători îşi vesteau marfa şi ţipetele lor străluceau ca nişte portocale în auzul străveziu ca o sticlă. Mi s-a părut că sunt într-o gară. Aş fi plecat poate, dar omul acela înalt şi fără vlagă stătea acolo ca o remuşcare, ca o tristeţe de neînlăturat şi mi-aş fi voit vocea puternica, aruncătoare de flăcări. „Eşti ostenit - îmi spui, prietene. Viaţa nu te mai ispiteşte. Dar scutură-ţi lâncezeala şi priveşte în jurul tău. Iată, afară soarele râde. O zi nouă şi alte zile noi se vestesc peste tot. Scoboarâ, amestecă-te cu mulţimile, împărtăşeşte bucuriile şi suferinţele lor. îmi spui că eşti obosit şi nu te gândeşti o clipă la cei cari, pe o zi cu lumini ca aceasta, sunt nevoiţi să stea în spitale sau în închisori. Nici o osteneală, nici o încercare de rupere, de creare. Scutură-te odată, ca un câine ieşit din apă. Deschide ferestrele, priveşte viaţa şi evenimentele drept în ochi, fii conştient de ele si de tine. Teama dc a trăi a găsit, în cazul tău, un ins cu bunăstare. Dar gândeşte-

te la aţâţi alţi semeni, anonimi, sfâşiaţi de mizerie, pe care aceeaşi teamă, aceeaşi lene îi ţin pe loc, îi îndepărtează cu fiecare pas de salvare. O fărâmă de entuziasm, o înălţare viguroasă a capului, un curaj de a trăi i-ar putea scoate afară din întuneric. Ei continuă să-şi afunde ochii şi urechiile în nisip, să îngenuche în contemplarea propriei lor sărăcii sufleteşti şi fizice, în aceeaşi teamă de viaţă. Teamă de a trăi, care înseamnă, şi mai tragic încă, „refuz de a trăi".

Dar fost-au oare cuvintele mele auzite?

MAI MULTĂ LUMINĂ

Sfârşitul anului 1934 a adus un potop de lamentaţii şi de pronosticuri tragice. La fiecare colţ de stradă, în cafenele, în birouri, astrologi amatori, cu frunţile încreţite şi cu voci sugrumate de calcule - din afara oricărui echilibru matematic - vesteau nenumărate catastrofe planetare sau citadine. Să fi fost în aer semnele unui sfârşit de epocă? Oamenii ridicau ochii spre cer, întrebau stelele, nourii, încrucişările de luceferi, încercau din imponderabile presimţiri, din nostalgii nejustificate, să găsească un înţeles al prezentului şi poate al viitorului. E, fără îndoială, de la o vreme, o întoarcere spre unele interpretări, spre unele „moduri" de cunoaştere pe care ştiinţa pozitivistă şi materialistă a timpului nostru le lăsase cu totul deoparte. Nu se vorbeşte din ce în ce mai mult, în medicină de pildă, despre preceptele cosmice ale teoriilor hipocratice? S-ar părea că bunul mers al mădularelor noastre, că starea noastră de sănătate sau de boală n-ar fi străine de anume fluctuaţii ale mărilor, ale aerului sau ale planetelor.

Să nu mai fie nicăieri în jurul nostru o fărâmă de soare, o fărâmă cât de mică de iubire, de generozitate, care să ne dea dreptul la o nădejde, la o prelungire de viaţă?

Ceasul în care planetele se vor lovi ca bilele de biliard n-a sosit încă şi nu va sosi, desigur, înainte ca multe milioane de ani să se fi scurs.

Moda macabrului, a aspectelor perpetuu tragice şi întunecate, va trebui înlăturată. Poza nenorocirii, a demoniacului, are şi astăzi succesul asigurat în saloane. E atât de uşor pe cât de interesant să pari dezgustat de viaţă, să trâmbiţezi că orice sforţare e inutilă, că un cataclism universal pândeşte din clipă în clipă. Dar cu cât mai profund şi mai aproape de adevăr e să cauţi să anunţi bucuria, lumina. Marii poeţi ai romantismului, cu toată atenţia lor pentru tragic, ca un Jean Paul, Hdiderlin, au scris paginile cele mai emoţionante de lumină şi de împăcare. Panica

improvizaților cititori de stele de azi e asemenea dorinții acelui student cu examenele întârziate, care aştepta stăruitor izbucnirea unui cataclism, a unui război de pildă, care să-i justifice inactivitatea şcolară. Poetul, omul de ştiinţă, care îmbogăţesc bagajul de inteligenţă al omenirii, au şi misiunea de a dezvălui hotarele unei lumi a frumosului şi a bucuriei. Fireşte, nu din mulţumirea de sine, din lenea de a gândi, din confortabila aşezare în fotoliul rutinei, va izbucni această lumină, această bucurie înaltă. Ci din conştiinţa unei misiuni de îndeplinit, unui efort neîntrerupt spre mai bine, spre desăvârşire. Şi ce altceva mai mult decât generozitatea, decât strădania de a aduce împăcare şi speranţă celor umili şi nedreptăţiţi, ar putea fi această lumină? Mai sunt încă oameni cu inima caldă ca un soare care se străvede prin transparenţa hainelor şi a trupului. Dar trebuie şi un ochi mai atent, un ochi radiografie.

Mai sunt zile fericite. Mai sunt zile cu soare. Şi în cinstea acestora se cuvine să ne scuturăm din lamentaţii şi pronosticuri tragice.

AUTARHIE SPIRITUALĂ?

I-a fost dat timpului nostru să vadă repuse în circulaţie cele mai învechite şi lipsite de vlagă teorii ale orânduirii relaţiilor economice, şi chiar spirituale.

Conducătorii de popoare nu s-au mulţumit să oprească libera circulaţie printre frontiere, a grânelor, a monetelor, a oricăror bunuri dăruite de natură sau create de mâna omului. De la o vreme, până şi aburul imaterial al spiritului pare să nu-şi mai poată face drum. De la autarhia economică, un pas încă, şi vom trece la autarhia spirituală.

Producţie internă şi consumaţie internă; principiul era surâzător când era vorba de pâine, de stambă sau de conserve alimentare. Sunt abilităţi, sunt talente, sunt experienţe pe care unele popoare le au şi altele nu. Ce are a face! Se vor consuma în cazul acesta produse de mai puţin eminentă calitate, dar se vor consuma totuşi. Izolarea gândirii însă, închiderea ei într-o hrubă fără ferestre şi fără uşi înseamnă iremediabil moartea ei. Gândirea şi arta, creaţia deci, nu sunt viabile decât printr-o continuă primenire, printr-un neîntrerupt contact cu lumea din afară, cu aspecte neîncetat noi. Efluviile nevăzute care circulă de la o ţară la alta aduc noi orizonturi, deschid noi posibilităţi gândirii. Şi totuşi: iată, se poate vorbi în unele ţări de o „contingentare" a traducerilor. Se vorbeşte de poezie, de roman, ca de o marfă mensurabilă, cu o greutate fizică şi cu o proporţie certă. în mintea cărui neînţelegător a tot ce e suflet să se fi născut o asemenea idee? E, în aceasta, încă un aspect al fenomenului general din zilele noastre, de ură, de dispreţ nejustificat şi dăunător - a tot ceea ce e străin. Or, străin înseamnă aproape întotdeauna nou. Străinul aduce în ochii lui lucirea unor peisagii necunoscute autohtonilor. Străinul are în voce o modulaţie nemaiauzită prin ţinuturile care îi acordă ospitalitatea. Străinul nu e numai oglinda prin apa fumurie a căreia se străvăd cirezi şi

orizonturi stranii, aspecte inedite meleagurilor de adopţiune, dar el mai e şi insul care va desluşi înfăţişarea fragedă a unor lucruri şi a unor zări cu care ochiul băştinaşului s-a obicinuit şi uneori s-a plictisit de mult. Un străin aduce cu el o tinereţe, o capacitate de emoţie care, transmiţându-se şi însuşindu-se de colectivitate, devine un bun comun, o îmbogăţire unanimă.

Puterea de creare a artistului nu stă oare în facultatea lui de a pluti deasupra lucrurilor, de a şti să descopere mereu aspecte noi - adică de a nu se lăsa îngenuncheat de rutină, de a fi oarecum un permanent *străini*

Din punct de vedere economic, străinul mai poate fi şi turistul care să umple la un moment dat - prin dărnicia şi tinereţea lui - acel capitol al „exportului invizibil" prin balanţa comercială - atât de deficitară acum - a statelor europene.

De ce, aşadar, atât dispreţ împotriva străinului? Fie că e vorba de materie, fie că e vorba de spirit, străinul e totdeauna un element de preţuit. Să ne întoarcem deci cu faţa şi spre *străin* şi să ne lepădăm, cât mai e vreme, de ereziile autarhismului.

SĂLI DE AŞTEPTARE

Există o uniformă aparte, proprie numai „aceluia care aşteaptă". Să fie neliniştea, tristeţea lăuntrică, atât de nestăvilite încât valul lor să treacă frontiera care desparte vizibilul de invizibil?

Suferinţa aceasta, care trăia numai din atingerea nematerială a unor clape ale sufletului, iat-o revărsată în afară, cutropind în culoarea ei cenuşie, mâinile, obrajii, îmbrăcămintea. O uniformă pe care nu legi fizice au hotărât-o, ci o mare amărăciune a inimii. O uniformă de resemnare, de perpetuă dar de infimă speranţă, o fărâmă de speranţă, atât câtă să-i poată da „celui care aşteaptă" vlaga să vie să mai aştepte încă. E poate o sectă, o mare familie, dar ai cărei membri au trăsături atât de asemănătoare, încât poţi crede că nu e decât unul şi acelaşi ins, repetat la infinit. I-am văzut pe aceşti „aşteptători" perpetui în sălile reci şi triste ale spitalelor, în anticamerele saloanelor directoriale ale marilor întreprinderi, în sălile de aşteptare ale gărilor provinciale, sau în acelea ale şefilor de cabinete ministeriale. Ce aşteptau toţi aceşti oameni? Şi care dintre sălile acestea de aşteptare erau mai triste? Ce speranţă, vagă, mereu reînnoită, le dădea puterea de aştepta încă şi azi şi mâine, de a reveni acolo, între zidurile neprietenoase, să mai aştepte, iarăşi şi iarăşi? Ei stăteau cu ochii pierduţi, ştiind poate că nu le va veni niciodată rândul, dar sperând încă, fără să ştie de ce. Şi în timpul acesta, domni înväliţi în şube importante, cu serviete pline de hârtii sau de monete, intrau sau ieşeau grăbiţi, *fără să aştepte.* O uşă crăpată numai a făcut să se întrevadă un petec mic, cât o fărâmă de cer, din obrazul marelui personagiu de dincolo de ziduri. Inima aşteptătorilor a tresărit dulce; el, atotputernicul, e acolo, există aşadar, le va putea face dreptatea pentru care toată fiinţa lor vibrează. - „Reveniţi mâine, domnilor şi doamnelor. Audienţele de azi s-au sfârşit." Şi iată-i scoborând cu sfiiciune, unul câte unul, scările monumentale pe care mâine le

vor urca şi le vor scoborâ din nou. Ei fac parte integrantă din sălile de aşteptare. Au împrumutat ceva din culoarea palidă, cenuşie, a mobilelor, a zidurilor, sau acestea s-au îmbibat cu tristeţea şi resemnarea lor? Nu e nimeni să le spuie: „nu mai aşteptaţi, domnilor. Cererile d-voastră nu vor fi satisfăcute". Chiar dacă li s-ar vorbi astfel, ei tot ar mai aştepta. Ce? Poate un miracol. Miracolul se întâmplă câteodată, însă împotriva inimii „celui care aşteaptă". Ne e în minte cazul acelui tânăr care, după îndelungi ore de aşteptare, obţinuse în sfârşit un loc cu 2000 de lei pe lună, la un dispensar periferic. Era fericit. în drumul, însă, de la sala de aşteptare până la serviciu, miracolul s-a întâmplat: numirea lui a fost anulată, şi în locul lui numit un personagiu care n-a avut nevoie să treacă prin purgatoriul sălii de aşteptare.

Tânărul şi-a îmbrăcat din nou uniforma „celui care aşteaptă". El stă acolo, între zecile de anonimi cu inima iremediabil optimistă, tresărind la cea mai mică aşchie de bunăvoinţă, încrezător în firul de pai al ultimului rest de speranţă care-i va ajuta să aştepte la nesfârşit, identificându-se tot mai mult cu tristeţea sălilor de aşteptare.

ZILE CU SOARE

Câteva zile cu soare au venit printre noi ca nişte păsări din alte climate, aducând o aromă şi o lumină ciudată în mijlocul săptămânilor de îngheţ. Iată-le plutind acolo, ca nişte rufe curate între arborii încă firavi din grădini, între ferestrele deschise să respire parcă o atmosferă solară amintitoare de vacanţe pe piscuri de munţi, departe de vuietul bolnav al oraşului. S-ar spune că lucrurile, copacii, casele sunt mai sensibile decât oamenii la spectacolul - trist sau bucuros - al naturii. De la primele mângâieri ale luminii, crengile, iarba, zidurile îmbracă parcă o îmbrăcăminte nouă. Oamenii însă rămân mai departe închişi în temniţa suferinţii sau a regretelor lor.

Să simtă, adică să vadă, oare, plantele şi lucrurile mai bine decât oamenii, lumea dimprejur? Să răspundă ele unui ritm colectiv, universal, care scapă omului zăvorât în singurătatea lui aprigă, de vizionar lăuntric?

E neîndoielnic că omul vede mai mult înlăuntrul lui decât în afară. Adică omul nu vede în afară decât ceea ce poartă în el însuşi. Un inginer, spune undeva Paul Valery, va vedea într-un peisagiu numai elipse şi parabole, un agricultor, locul de însămânţare, un hotelier, posibilităţi de exploatare turistică etc. E o orbire profesională care se agravează cu fiecare an de existenţă în plus. Lupta pentru viaţă l-a deviat de multe ori pe om de la legile naturii. Plantele, animalele fac apel, într-o luptă analoagă, numai la mijloacele puse la îndemână de natura însăşi. Ele sunt într-un contact permanent, într-o comuniune neîntreruptă cu natura. Omul a trebuit să recurgă la armele spiritului, să-şi întunece figura cu undele sumbre ale inteligenţii. El s-a depărtat de natură. In oglinda pârâului, în firicelul de iarbă, în zilele cu ploaie sau cu soare, el nu mai vede decât propria lui figură, de cele mai multe ori tragică. Numai din când în când un poet, un artist apare cu o baghetă magică şi îi smulge vălul de pe ochi.

Artistul, poetul au rămas aproape de plante, de animale, şi aproape de oameni.

Pentru uzul acestora - natura mai descoperă, mai *inventează,* mai dă contur şi glas frumuseţilor dimprejur. De aceea, zilele acestea cu soare au trecut mai întâi prin crengile arborilor, prin inima poetului şi de-abia după aceea vor învălui şi fruntea posomorâtă a celorlalţi oameni.

CHATTERTON

S-au împlinit zilele acestea o sută de ani de la premiera piesei lui Alfred de Vigny: *Chatterton.* Generoasa şcoală romantică, din care făcea parte geniul tumultuos şi stăpânit totodată al lui Alfred de Vigny, nu se putea să nu-şi oprească atenţia asupra dramei sfâşietoare a tânărului poet englez. Thomas Chatterton s-a născut la Bristol, la 20 noiembrie 1752 şi a murit a Londra, la 25 august 1770. Născut după moartea tatălui său, un sărac institutor, Chatterton a avut o copilărie nefericită. Lucrul acesta nu l-a împiedicat ca, la vârsta de 12 ani, să scrie un remarcabil poem în vechi dialect englez, publicat într-o mare revistă, ca aparţinând unui călugăr din secolul al XV-lea. încurajat de succesul acesta, copilul-poet publică sub acelaşi nume de călugăr o serie de poeme în care dovedea nu numai o excepţională sensibilitate poetică, dar şi o cunoştinţă surprinzătoare a mijloacelor de expresie. Un notar din Bristol, al cărui nume ar trebui scris într-o carte neagră a blestemului, îl angajase pe acest copil-miracol - ca un adevărat ales. Chatterton, sfios şi firav, nu avea nici unul din trufaşele semne exterioare ale magiei închise într-însul - ca ajutor la transcrierile de acte. Copilul muncea de la şapte dimineaţa până la nouă seara, mânca la bucătărie şi dormea în acelaşi pat cu servitorul notarului, care arunca în foc orice manuscris străin de actele juridice. O fugă la Londra, unde avea să se hrănească numai cu ceai şi cu visuri, pentru a scrie nopţi de-a rândul într-un subsol friguros, poeme şi povestiri pe cari editorii aveau să le refuze, nu-i va folosi decât spre a-i întări şi mai mult gândul sinuciderii, gând care, încă de pe vremea când fusese ajutor de notar, îl ispitise. Şi, în adevăr, la 17 ani şi câteva luni, poetul, după ce şi-a distrus cea mai mare parte din manuscrise, s-a otrăvit cu arsenic. După moarte, critica engleză l-a salutat ca pe unul din cei

mai mari urmaşi ai lui Shakespeare. După o sută cincizeci de ani, figura lui Chatterton n-a pierdut nimic din puritatea şi din tragismul ei. Drama lui Alfred de Vigny redă o bună parte din tulburarea de mari străfunduri a acestei vieţi. Dar câţi poeţi, câţi artişti nu trăiesc încă şi în zilele noastre zbuciumul fără scăpare al acestui mereu actual Chatterton!

Trăim, fără îndoială, o epocă a statisticii. în nici o altă vreme nu s-a pus mai mută nădejde în cifre, decât în timpul nostru. Cifra care, ca şi cuvântul, trebuia să fi fost la început un simbol viu, corespunzând unei realităţi imediate, a evadat de mult dincolo de conţinutul lui. Fenomenul s-a petrecut aşijderi şi pentru cuvinte. Numai artistul, poetul mai recunoaşte în cuvânt frăgezimi şi sonorităţi de fiinţă vie. Numai în mintea şi în scrisul lui cuvintele nu sunt încă semne moarte, ci adevărate imagini, pulsând ca nişte vine pline de sânge, ale lucrurilor pe care le reprezintă. Pentru ceilalţi cuvintele au devenit simple etichete servind unui schimb de noţiuni curente şi de strictă necesitate. De aceea, limbajul poetului pare atât de ciudat şi de neînţeles pentru cei mai mulţi dintre cetitori.

S-ar spune totuşi că poezia, care a evadat din cuvinte, s-ar fi refugiat tocmai într-o lume situată la antipodul visului şi al inspiraţiei: în aceea a cifrelor. Niciodată nu s-au dat cifrelor interpretări mai subiective, mai lipsite de conţinut real, mai „poetice" decât în zilele noastre. Cu o simplă adunare sau o scădere pe un petec de hârtie, bogăţii, fictive sau nu, se clădesc sau se năruie. în săli şi în cabinete de studii, cu pereţii acoperiţi de imense cearceafuri de diagrame, curbe statistice, indici numerici sau simple înşiruiri de cifre, domni gravi, cu figuri inspirate, drămuiesc şi hotăresc fruntariile vieţii de azi sau de mâine. Statistica, îngâmfată, îmbrăcată în afişe multicolore, se plimbă pe străzi, o întâlneşti în tramvaie, în sălile de aşteptare, în staţiunile de vilegiatură şi chiar în micile orăşele de provincie. Statistica ştie că a sosit ceasul ei. Cine i s-ar putea împotrivi? Toată lumea o adoră. Nimeni n-are voie să se îndoiască de ea. Orice obiecţie ar putea fi considerată drept o crimă de lez-statistică.

Fireşte, nimic nu poate fi mai convingător decât o înşiruire de cifre. Dar iată: i-a fost dat timpului nostru să cunoască ceva mai grav decât vorbele goale: *cifrele goale.* Până să ajungă sub văzul mulţimii, cifrele au trecut printr-o mie de mâini. O mică îndreptare pe ici, o mică îndreptare pe dincolo, un zero în plus sau în minus - lucrul n-are nici o importanţă! Cifrele stau dinaintea ochilor, convingătoare. Recentul exemplu, cu prilejul numărătorii dintr-un barou de provincie, în care totalul unei adunări nu corespundea cifrelor adunate, nu e decât un caz infim dintre mii de alte cazuri. Cifrele date de diferite ţări cu privire la balanţele comerţului exterior nu se suprapun aproape niciodată. Şi parcă, cu cât alunecă mai mult în „poezie", cu atât devine mai atotputernică statistica. în mâinile cui jocul acesta cu cifrele, inocent la început, e pe cale de a se transforma într-un joc periculos, de arme? De ce, în loc de precizie şi de măsurătoare exactă, am spune rece, seacă, această imensă revărsare de pasiuni pentru enunţarea unor cifre? Să se nască oare o mitologie modernă, în care marii şi cereştii zei de altădată sa fie înlocuiţi cu balaurul cu mii de capete al statisticii? O pondere ar fi necesară. O cumpănire şi o revenire la sentimente mai puţin absolute dinaintea tablourilor cu indici de numere, care, din pricina imaginaţiei febrile de azi, sunt tot mai departe de imaginea unei realităţi nealterate.

CULISELE ORAŞULUI

Viaţa unui oraş e numai aparent în centru. Oraşele cu adevărat mari nici nu au propriu-zis un centru, ci nenumărate centre corespunzând, fiecare din ele, uneia din feluritele activităţi spirituale sau materiale ale cetăţii. Adevăratul clocot, adevărata pulsaţie de viaţă însă, va apare pentru ochiul atent departe de fastul de arhitecturi şi lumini din mijlocul oraşului. Viitorul cetăţii, respiraţia şi puterea ei de creaţie se plămădesc în cartierele depărtate şi mărginaşe, în mahalalele nedefinite încă, în cenuşiul periferiilor sărăcăcioase. Acolo, sufletul şi visul se zbat ca nişte păsări din ce în ce mai mari, până ce colivia nu le mai încape şi zborul lor cutropeşte bulevardele şi aleile somptuoase ale capitalelor. Acolo, între ziduri şi tavane scunde, creşte o tinereţe care va împrospăta mereu cartierele centrale. Există, fireşte, şi o circulaţie şi un schimb reciproc între centru şi periferie. Dar materialul uman. materialul de creaţie, periferia îl va da centrului. Orice aport al centrului nu capătă „droit de cite" decât după ce e recunoscut şi adoptat de periferie. Acolo, lucrul, spiritul sau cuvântul străin e asimilat şi îmbrăcat în ţinuta şi în culoarea băştinaşe. Dintre aceste două vase comunicante - centru şi periferie - cea din urmă e. aceea care va hotăra prefacerile.

Centrul nu are, de altfel, decât o viaţă fictivă, o viaţă, am zice, de „paradă". Trepidaţia şi ritmul iui sunt numai împrumutate - pentru orele de activitate - de ia periferie.în mahalale e o viaţă autentică, tragică uneori, dar necontrafăcută, reală, adevărată. Mahalaua e aşa cum e. Ea nu se preface, nu simulează zâmbete sau lacrimi, lumini sau tenebre. în tristeţea sau în bucuria ei gâlgâie un vin generos, o dârzenie de viaţă trufaşă şi neprecupeţită. în crizele de anemie ale centrului, mahalaua va fi aceea care va da transfuzia de sânge necesară. în oboselile sau în insuficienţele de vocabular, periferia va fi aceea care va crea expresiile şi cuvintele cuvenite.

S-ar spune că mahalalele, periferia sunt culisele oraşului. O preumblare dimineaţa prin străzile somnoroase încă va dezvălui ochiului pregătirea actoricească a locuitorilor pentru lupta pe care vor avea să o susţină în timpul zilei, la lumina de scenă a centrului. Iată-i pe funcţionarii, vânzătorii sau lucrătorii îmbrăcându-şi costumul şi expresia feţii de rigoare pentru rolul pe care fiecare va avea să-1 joace în birourile sau magazinele respective. Ei pleacă de acasă cu feţele îngrijorate încă, repetând în minte replicele pe care -aceleaşi azi, ca şi ieri - vor avea să le susţină. în centru se va juca numai teatru. Viaţa adevărată, cinstită, e în cartierele acestea depărtate. Seara, ca nişte actori întorşi în culise, locuitorii periferiei îşi reiau figura lor obosită, tristă, şi renunţă - până la chemarea inexorabilă a zilei următoare - la rolurile de faţadă, pe care trebuie să le joace în inima cetăţii.

TOTUŞI, AUTARHIE SPIRITUALĂ

Sunt câteva săptămâni de când, la această rubrică, ne nelinişteam de tendinţele de autarhie, nu numai economică, a multor ţări din Europa. Şi iată că în Italia un recent decret cu privire la contingentarea importului pune stavilă, printre alte mărfuri, şi „hârtiei tipărite". Fireşte, denumirea aceasta închidea frontierele nu numai cărţilor, dar şi ziarelor şi periodicelor. O intervenţie a ambasadorului Franţei la Roma a avut drept rezultat ridicarea interdicţiei în ce priveşte ziarele şi periodicele. Nu însă şi în ce priveşte cărţile. Iată-ne, aşadar, în faţa precedentului gata creat. Şi cum exemple de felul acestuia sunt repede urmate, cartea care a încetat, aşadar, să fie o pâlpâire de azur şi de eternitate a minţii, pentru a deveni o simplă marfă, asemeni petrolului sau mătăsei, va trebui să renunţe la facultatea ei de vas comunicant între frontiere şi naţiuni. Dacă lucrul s-ar limita la o simplă balanţă de conturi, la o lege materială a cererii şi a ofertei, la un simplu consum de „hârtie tipărită", nenorocirea n-ar fi aşa de mare. Dar ce se vor face gânditorii, oamenii de ştiinţă, poeţii, artiştii? Ei nu pot trăi decât în vuietul neîntrerupt al rotativelor universale. Tipografiile, cărţile sunt plămânii lor. Ar mai putea albinele fabrica mierea, dacă li s-ar închide frontierele pajiştilor şi ale florilor? Un artist, un om de ştiinţă trebuie să fie cu urechea mereu trează la libera circulaţie a cărţilor, altfel înseamnă a opri posibilitatea de dezvoltare a inteligenţei şi a sensibilităţii umane. Orice artist, orice om de ştiinţă, orice carte înseamnă o îmbogăţire a patrimoniului de idei şi de asociaţii de idei. Epoca noastră de intoleranţă să se îndrepte oare spre ultimele baricade ale spiritului?

Paul Valery afirma cândva: un uragan va putea smulge o pădure, nărui un oraş, un munte, dar nu va putea dezlipi acest plic minuscul, nici deznoda această fundă.

Iată că, mai puternic, mai subtil decât uraganul naturii, uraganul care stă să bântuie umanitatea poate trece în imponderabil, poate deznoda o fundă, poate sfârteca un suflet. Şi totuşi, va trebui să mai fie undeva un colţ cât de mic în care libertatea spirituală să se poată refugia nealterată.

, VSTIT-Ă^TT

VAKSiA UMANII A1I1

Eram încă la porţile copilăriei, să fi avut vreo paisprezece ani - îmi povestea prietenul meu, poetul - când pentru copiii mult mai nevârstnici decât mine, încercam un sentiment de părere de rău şi de tristeţe. De pe atunci încă, pentru cei mici de tot, suferearn de totala lor inconştienţă. Aş fi vrut să stau de vorbă cu ei, să le explic resorturile atâtor evenimente sau aspecte pe lângă care ei treceau fără să-şi dea seama, fără să se neliniştească. Dar mai cu seamă anumite ciudăţenii, anumite răutăţi care nu-şi puteau găsi scuza decât în inconştienţa copilăriei îmi lăsau în suflet o amărăciune. îl vedeam pe câte un copil lovindu-1 fără nici o justificare pe un altul, sau sfârtecând o frumuseţe a naturii, o floare, o pasăre sau o frumuseţe a omului, o carte, un desen. Şi îmi făgăduiam că atunci când copiii aceştia vor fi la o vârstă înţelegătoare, când vor fi mari, să-i iau la o parte şi să le explic, să-i fac să-şi dea seama de tot ceea ce făptuiseră barbar, fără suflet, fără conştiinţă, când erau mici. adică lipsiţi de înţelegere şi de capacitatea de a discerne. Dar anii au trecut, iată-mă pe mine, om matur, copiii de pe vremuri sunt azi adolescenţi, unii din ei chiar oameni întregi, copleşiţi de griji şi de răspunderi: cine să-i mai poată opri într-o clipă de răgaz, să stea de vorbă cu dânşii pe îndelete, să le explice cât rău au putut face pe vremuri, cu câtă pasiune aşteptam ora în care să mă fac auzit şi înţeles?

- „Da, te cred, mi-ar răspunde dânşii, dar lucrurile acestea nu au nici o importanţă, ele au trecut, să ne vedem de cele de azi....

Anii au trecut, cum îţi spun, prietene, şi acum privesc în jurul meu ca pe vremea copilăriei, şi văd alţi copii, mari de data aceasta, cu mustăţi şi cu barbă, mulţi din ei mult mai bătrâni decât mine. Şi asemeni copiilor de pe vremuri, îi văd făcând o mulţime de barbarii, omorându-se între dânşii sau persecutând pe nevinovaţi, inventând fel de fel de jocuri sălbatece, de-a rasa albă sau de-a rasa neagră, călcând în picioare florile sau cărţile

frumoase, şi mă doare şi sufăr ca şi la porțile copilăriei, căci ştiu că oamenii'aceştia sunt tot copiii de atunci, că ei *nu-şi dau seama,* că ei nu înțeleg ce fac. Şi, ca şi pe vremun, sper că va veni o vârstă în care oamenii vor deveni *conştienți* şi în care voi putea sta de vorbă cu dânşii şi le voi putea spune: iată ce ați făcut pe vremea aceea. Şi ei vor înțelege în sfârşit şi se vor ruşina, şi îmi vor răspunde: „Ce puteam face? Eram copii încă". Oare când va veni vârsta aceea în care vom putea sta de vorbă despre toate aceste lucruri triste?

Prietenul meu, poetul, a tăcut. Prin vocea lui tristă străbătea un firicel de îndoială, de neîncredere, pe care desigur în copilărie n-a avut-o. A crezut că oamenii maturi vor şti să răscumpere greşelile oamenilor neîmpliniți. Dar cari oameni, şi mai maturi, vor veni să răscumpere greşelile oamenilor maturi de azi?

ARTA SIMPLICITĂȚII

Am văzut oameni stând cu brațele încrucişate sub pretextul că „nu sunt puşi în condițiunile", „că nu au la îndemână mijloacele" unei acțiuni. Formula aceasta îşi găsea aplicațiunea în oricare domeniu al activității umane. Sunt ființe care nu pot imagina o creație, un gest, decât în decoruri de paradă. Costume şi unelte somptuoase li se par indispensabile. Şi totuşi viața nu triumfă în arhitecturi de carton, în ansamblul răsunător de operetă, ci în detaliul infim, modest, care scapă ochiului obicinuit numai cu fastul. Am văzut oameni cari, înainte de a-şi fi însuşit cele mai elementare principii ale cutărui sport, îşi cumpărau toate accesoriile şi amănuntele vestimentare ale acestuia.

Sportivul adevărat se mulțumea însă într-o cameră scundă, pe cât leafa lui de muncitor i-o îngăduie, să facă în fața* ferestrelor deschise mişcările pe care supleţea muşchilor şi a inimii lui le solicită. El nu avea nevoie de uniformă şi nu se împiedica de buturuga imposibilității de a-şi cumpăra pantofi sau o unealtă specială. Dar câți nu sunt artiştii sau literații de circumstanță, care îşi procură din timp pensulele cele mai luxoase, caietele şi masa de scris cea mai de preț. Şi cred că pentru invocarea marilor puteri ale spiritului e nevoie de îndeplinirea unui rit special - raportat, fireşte, numai la un aspect fizic - şi că duhul sfânt al inspirației şi al creației va pogorî pe frunțile lor dacă se vor aciui între covoare şi țesături scumpe sau vor ține dinainte un album cu încrustări de artă. Sunt înşişi scriitori şi artişti recunoscuți cari suferă de aceeaşi manie a grandiosului şi a măreţului. Ei cred că nu se poate scrie sau crea o operă de artă decât cu cuvinte sau cu idei răsunătoare. Lor le trebuie un subiect cu proporții aristocratice, personagii care să-şi răspundă în termeni pompoşi, peisagii şi ținuturi cu nume istorice. în poemele lor vor figura numai anume cuvinte cu o reputație unanim recunoscută, pe câtă vreme cine ştie ce şoaptă autentică sau ce vorbă de vrajă va fi

lăsată ca o cenuşăreasă să stea să spele vasele la bucătărie. Mintea lor nu concepe ca arta să se poată adăposti într-un vocabular de toate zilele, între fiinţe simple şi umile, care trec pe lângă noi neobservate. Ei nu pot lucra decât în „mare", între colonade strălucitoare, între cuvinte şi dialoguri „de geniu". Şi totuşi, cu un vocabular la îndemâna tuturor, cu expresii din cele mai simple, din cele mai umile, un Eminescu, un Bacovia au creat o poezie din cele mai înalte. Eminescu n-a a^ut nevoie de caiete somptuoase. „Luceafărul" lui e început pe dosul unui program de spectacol.Dintr-un material, dintr-o limbă care era vie dinaintea lui, el a ştiut să alcătuiască un cântec care va mai trăi încă multă vreme. Şi tot atât de concludent este şi exemplul lui Bacovia, care, cu o limbă din cele mai sărace în aparenţă, cu vorbele cele mai umile pe care artistul de circumstanţă le-ar fi dat cu dezgust la o parte, a ştiut să creeze una din cele mai autentice şi mai tulburătoare poezii ale timpului nostru. Din simplitatea materialului acestui poet vine de altfel şi dificultatea traducerii lui în altă limbă. Cuvintele răsunătoare pot fi traduse; dar cuvintele şterse, aproape invizibile, cum e şi sufletul, îşi găsesc greu echivalentul lor de adâncime, într-un dicţionar străin.

Poeţii aceştia, ca toţi artiştii adevăraţi, depun mărturie că arta poate trăi fără decoruri şi exclamaţii pompoase. Şi viaţa întreagă stă aici dinaintea noastră, dovedind că tăria ei nu stă în suprafaţă, ci în intensitate.

Iat-o în haine sărăcăcioase, chemându-ne să ne dăruim ei, să o trăim, să încercăm orice realizare, fără a aştepta pentru aceasta „să fim puşi în condiţiuni" sau „să beneficiem de mijloace şi de uniforme speciale".

IDEAL UMIL

Am revenit în cartierul acesta depărtat şi sărac. Pasul meu trezeşte un sunet târziu, ca o fereastră lovită de vânt, în trotuarul cu bolovani mari, peste care cade sfioasă umbra unor case umile.

Ce asemănare ciudată între umbră şi obiect! Nu asemănare de contur fizic, ci de temperament, de suflet. Umbra caselor şi a oamenilor trufaşi e şi ea trufaşă. Umbra umililor e umilă, căutând să treacă neobservată, cerându-şi scuze că există, ca şi înşişi posesorii ei. Cartierul acesta e mai mult tăcut. Rar câte un funcţionar se întoarce, tărăgănat, de la slujbă, o gospodină deretică ceva printr-o curte.

Câţi bucureşteni pot spune că îşi cunosc cu adevărat Capitala? în afara centrului zgomotos şi a străzii unde domiciliază, ar putea ei descrie un aspect măcar din nenumăratele înfăţişări ale cartierelor depărtate? Ce lume, cu totul aparte, e, de pildă, cartierul lucrătorilor la C.F.R. Sau cutare altă mahala pitorească. într-un gest, într-un cuvânt azvârlit în treacăt la o fereastră, o viaţă întreagă se poate rezuma. în prăvălioarele mici, oamenii vorbesc parcă în şoaptă.

Sunt negustori bătrâni, filosofi în faţa evenimentelor şi cumpărători de lucruri infime, scoase parcă din uz, care numai aici, în lumea asta depărtată de clocotul mulţimilor fastuoase, îşi mai pot găsi un rost. Seara vine ea însăşi cu încetul la ora obicinuită, ca un localnic cu tabieturi cunoscute.

Oameni trec cu mersul suav, plutind parcă. Şi ochiul se opreşte deodată asupra acestei figuri triste de bătrână strânsă în şal, stând de minute nesfârşite la o poartă.

Ce urmăreşte cu atâta amărăciune, cu atâta tragedie mută, privirea ei? Dincolo de gardul pitic se vede o căsuţă mai scundă încă decât bătrâna aceasta, ea însăşi adusă din şale. O femeie tânără s-a apropiat, cu pasul târât a deznădejde, de bătrână. Şi glasul ei - a cărui şoaptă îţi stăruie încă în auz - tălmăceşte

tristețea şi prezența bătrânei de la poartă. - „Nu, mamă, nici azi n-am găsit nici o slujbă". Bătrâna stătuse minute nesfârşite la poartă, privind cu jind la *acei cari se întorceau de la slujbă.* E ora când funcționarii se întorc de la birouri, şi iată-i venind spre casele lor. Ce fericiți sunt - îşi spune bătrâna - ei au slujbă.

Ce fericită ar fi să regăsească şi fata ei un post de dactilografă. E un ideal umil, dar nu mai puțin înduioşător. Cele două femei au intrat resemnate, triste, în căsuța cât o scoică. O scoică cu pereții încovoiați şi fără urmă de sidef. Seara s-a întețit, umbrele s-au făcut mai dese şi tot cartierul începe să se şteargă în noapte, o dată cu cele două femei şi cu tristețile lor.

„PENTRU POEZIE"'

Remy de Gourmont vorbeşte, în una din „preumblările sale literare", de un „almanah al muzelor" apărut în 1793, anul cel mai sângeros al revoluției franceze. Pentru cine ar răsfoi, la atâta distanță, paginile acestui almanah, anul acela, de fulgere şi de ghilotină, al Franței, ar putea părea cea mai idilică şi mai visătoare dintre epoci. Versuri închinate surâsului sau lacrimilor iubitei, ciripitului păsărilor, tremuratului, în frunziş, al unei lumini sau al unei umbre. Nici un semn din tumultul care frământa ceasul acela de răspântie. Nici un țipăt, nici o aluzie, cât de depărtată, la neliniştea şi la flacăra de pe baricade. O insulă, o lume ciudată, această poezie care pâlpâia undeva ca o tulpină de plantă firavă şi aromată, care continuă să înflorească pe un pumn de țărână (într-o glastră, poate), în vreme ce pământul de jur împrejur se crapă de cutremure.

In însăşi esența ei, poezia înseamnă magie, adică posibilitate de rupere din legile terestre, fizice. Transmisiune a materiei, ca şi a gândului: iată, deodată, pereții odăii se dau parcă la o parte şi, printre mobile, alături de tine care stai cu cartea de poeme ca o cutie miraculoasă în mâini, un fluviu de vedenii începe să circule, păduri cu păsări stranii, oglinzi de oceane sau mulțimi în exaltare. Poezia poate fi desigur o baghetă de iluzionist care să scoată din buzunarele realității imediate, cele mai multicolore panglici. Dar poezia poate fi în acelaşi timp orice. A hotăra dinainte că poezia trebuie să îmbrace cutare formă, să răspundă cutărui gând, *a limita poezia* înseamnă a o ucide. Dar nu e mai puțin adevărat că tăria ei de totdeauna stă în posibilitatea de incantație, adică de magie. Aşa se explică de ce unele expresii, unele alăturări de cuvinte într-un text poetic, par de neînțeles. Ele reprezintă o

' *Pom la Poesie* de Jean Cassou, Edition R.A.Correa, Paris.

limbă de invocații misterioase, ele sunt acele formule-cheie, care descuie porțile ferecate, ele sunt o iarbă a fiarelor care îl fac pe inițiat, adică pe cititorul sensibil, să pătrundă în ținuturi de necrezut.

Şi totuşi, de la „Almanahul muzelor", care făcea deliciul lui Remy de Gourmont, până la poezia care zvâcneşte în vinele şi în auzul de astăzi, un drum apreciabil pare să fi fost străbătut. O pagină poetică din zilele noastre e plină de tot sângele, de tot noroiul şi de tot auzul care ne înconjoară. Poetul, păstrându-şi încă uneltele de vizionar şi de magician, a descins în arena timpului său. Un vers, un singur vers, poate, din lirismul vremii de azi, va fi de ajuns unui paleontolog literar al viitorului spre a recompune osatura întreagă a epocii pe care am trăit-o. Poezia nu mai e, ca pe vremea „Almanahului muzelor", o plantă cu rădăcinile în aer. în cântecul de dragoste pentru ochii sau surâsul iubitei, străluceşte ceva din nelinişt ea, din angoasa lumii prezente, cum în pocalul strălucitor pe o masă de festinuri, tremură ceva din răsufletul chinuit al lucrătorului care, cu suflul buzelor sale, i-a împrumutat forma. în imnul înălțat naturii, morții, primăverii - subiecte atât de eliberate de contimporan, de actual - amprenta digitală a tragediei omului de azi se va recunoaşte totuşi.

Lucrurile acestea şi multe altele le va înțelege cititorul din cartea D-lui Jean Cassou „Pentru poezie". D. Jean Cassou e unul din puținii critici europeni actuali, cari şi-au plecat urechea atentă şi generoasă la cele mai intime şi mai stranii accente ale poeziei. Nici o prejudecată nu l-a reținut în anticameră. Nici un pretext de ordin social sau spiritual nu i-a îngăduit să-şi întoarcă fața de la ceea ce, în aparență, putea fi contra-poezie, contra-literatură. Poezia franceză, ca şi întreaga poezie străină, a găsit în domnia-sa cei mai larg înțelegător. Nici o definiție, nici un termen nou nu l-au înspăimântat. De aceea, „Pour la Poesie", volumul de 320 de pagini apărut în editura specializată în chestiunile de poezie „R. A. Conea", Paris, e cartea cea mai bogată care s-a scris până acum despre peisagiul lirismului contimporan.

Din studiul d-lui Jean Cassou se desprinde toată nelinişt ea, toată frământarea de creare şi de liberare a poetului din zilele noastre. Dar dacă lirismul acesta nu mai e, ca pe vremuri, străin de evenimentele exterioare, el închide încă într-însul o mare forță de profeție. Poetul ros şi chinuit de injustițiile şi de incertitudinea epocei lui, rămâne totuşi mesagerul vestitor al unor timpuri fericite.

CĂLĂTORIE ÎN CLASA A III-A

Lângă fereastra mobilă a compartimentului am trăit nenumărate destine. De la o vreme, încep să ştiu dinainte obrazul **de** zâmbet sau **de** lacrimă, care are să mă întâmpine. Trupul mi s-a obicinuit de mult cu bancheta de clasa a III-a. Şi sufletul nicăieri nu şi-ar găsi loc mai prielnic decât între oamenii aceştia cu fețe chinuite, cu ochii îmbibați de o cunoaştere a vieții, tristă şi iertătoare.

Există o înțelegere o frăție pe dedesubt - aşa cum pe subt apă sunt legate, de o prezență a pământului, insulele între ele - o comună resemnare, o prietenie de la sine între călătorii pe care o întâmplare i-a pus laolaltă în această cutie strâmtă şi ostilă. De la bagajul cocoțat strâmb, până la vocea de fum, ai spune o voce cu cearcăne, ca un ochi obosit, călătorii de clasa a III-a se recunosc între ei, se găsesc prieteni, îşi împart țigările şi merindea. Nici o prefăcătorie nu e posibilă. Noaptea cu ceața ei groasă îi înghesuie şi mai mult, orele trec de-a valma. îşi pierd şirui. dar fiecare se strânge parcă în sine, cu o solicitudine pentru vecin, a cărui sărăcie, a cărui nelinişte îi sunt comune. Departe, cu totul în altă lume. sunt banchetele capitonate, tutunul de havană, confortul, ipocrizia. Dar să fie oare şi peisajul exterioi regizat - ca un film proiectat după voie - de un mecanic invizibil care oferă pe sticla mobilă, călătorului din vagonul cu paturi, un program diferit de cei pe care numai ochiul călătorului din clasa a III-a îl înregistrează? Nu mă gândesc la câmpie, nici ia panoplia cu luceferi a unui lac sau a unui țărm de mare, nici la zăpada ca un pumn de fulgi smuls unei păsări uriaşe între piscuri de munți. Natura.câta vreme fața omului nu trece peste dânsa, ca peste o țarină umbra unui nour, e, fireşte, aceeaşi, din orice unghi ar fi privită. Emoția pentru dantelele rupte dle cascadei, sau clătinarea de clopote a culmilor, ar putea fi tot atât de intensă, dacă nu mai

proaspătă, la călătorul din clasa a III-a. Dar de ce numai pentru ochiul călătorului de aici din compartimentul scund şi sărăcăcios, peisagiile citadine să apară atât de amare? Iată în preajma gărilor, fără diferenţe de ţară sau de climă, aceste case încovoiate, triste. Nu s-a luminat încă bine de ziuă şi la geamul mic, ca o flacără scăzută, o femeie pe care o ghiceşti fără zâmbet, fără nădejde, deretică ceva. S-a culcat desigur târziu, sau nu s-a culcat de loc. Din goana - încetinită o clipă - a trenului, ai avut timpul să observi, prin geamul acela sau prin altul - geamurile sărăciei sunt la fel - zeci de boarfe, zeci de lucruri inutile, înghesuite în odaie. O! Semn nedezminţit al mizeriei, al tristeţei.

Şi îţi aminteşti mutările omului sărac în camioane hodorogite, cu scaune dezarticulate, cu dulapuri cu oglinzi brăzdate de cicatrice, cu o recuzită de lucruri schimonosite. în depanarea de gânduri, trenul şi-a continuat traiectoria, a trecut prin alte gări, prin altă ţară poate, dar la un geam, undeva, recunoşti aceeaşi femeie resemnată dereticând ceva; e atât dc departe şi totuşi parcă-i auzi geamătul; e aceiaşi zid ca o saltea cu paiele scoase; e acelaşi om încovoiat, absent, trist, care vine de la lucru sau se pregăteşte să meargă la lucru. O! Destin al omului. Frontierele se deschid sau se închid; un alfabet ia locul altuia; peisagii se succed; domni gravi vorbesc de rasă, de diferenţieri, de sentimente de iubire sau de ură şi, pretutindeni, aici, la nord, Ia sud, la răsărit sau la apus, e aceeaşi femeie care n-are timp să se culce, care trebuie să dea de mâncare copiilor, să se ducă la lucru, să deretice odăiţa scundă ca o vizuină, pe lângă care trece huruitul şi fumul de vis al trenului. Aceeaşi femeie, acelaşi om, pe care nimic nu-i poate smulge din mizeria lor. Dacă omului, acesta i-ai da un costum din cea mai fină stofă engleză, el ar purta mai departe zdrenţele lui, şi costumul l-ar vinde ca să-şi poată cumpăra pâine. Dacă omului acesta i-ai da mobila cea mai scumpă, el ar dormi mai departe în patul lui de scânduri, şi mobila ar vinde-o ca să poată cumpăra pâine. Nimic, aşadar, nu l-ar putea smulge pe om din destinul mizeriei iui? Să fie deci o condamnare pe viaţă? Sau, poate, ca să-1 poţi înălţa la o altă „clasă socială", ar trebui să-i dai, o dată cu costumul cel nou, cu mobila elegantă, pâine, pâine îndeajuns pentru totdeauna?

Pe fereastra compartimentului de clasa a III-a himul acesta trist continuă să se desiăşoare. E vizibil oare acest film şi din vagonul de dormit?

CEL MAI ZGOMOTOS ORAŞ DIN LUME

Am avut prilejul să stau de vorbă cu câteva din personalităţile străine care ne-au vizitat de curând. Rareori mi-a fost dat să întâlnesc un entuziasm, un elogiu mai unanim decât acel întrunit de înfăţişările şi realizările ultime ale Bucureştilor. De mult, de pe vremea unor preumblări în crepuscul şi în poezie, cu criticul-poet E. Lovinescu, cunoşteam farmecul fără de seamăn a! acelei grădini-minune, care e Cişmigiuî, în centru! cel mai viu al marelui oraş. Puţine capitale străine s-ar putea făli cu prezenţa în inima lor de vuiet a unui parc de adâncimea, în spaţiu şi în mireasmă, a Cişmigiului. M-am gândit deseori că un poet va veni pentru a cânta acest Cişmigiu şi acest oraş care, oricâte incertitudini va mai fi având încă, posedă un ritm, o culoare, un azur de grădini şi de anotimpuri, care îi sunt proprii. Poetul acesta n-a venit încă. Va veni desigur. Dar până atunci mi-a fost dat să aud cuvintele de încântare - şi care erau departe de a fi simple formule de politeţe, - a numeroşi ziarişti şi demnitari străini, uimiţi de a găsi - la atâta distanţă de marile centre apusene - o întocmire citadină căreia nici un alt termen de comparaţie să nu i se potrivească mai bine decât Parisul.

Şi, în adevăr, e o mişcare, o lumină puternică a străzilor, e mai ales o dragoste de viaţă, care îl primeşte pe străin de pe peronul Gării de Nord şi îl însoţeşte poate până dincolo de hotare. Sunt, acestea, calităţi, ca şi parcurile, ca şi cele câteva bulevarde cu respiraţie largă, ca şi viaţa nocturnă, care îl pot reţine pe străin. O vizită a Bucureştilor e oarecum o lecţie de optimism. Prea erau calde cuvintele de laudă ca să nu mă bucure, ca să nu le simt zvâcnind adevărate. E ceea ce i-a făcui pe aceiaşi vizitatori să se încumete de a-mi face şi o dojana. Nici un alt oraş din iume nu li s-a părut mai zgomotos decât Bucureştiu! Şi la nimic altceva nu se gândeau prietenii noştri decât la asurzitoarele claxoane de automobile. în alte părţi se duce o luptă acerbă împotriva

zgomotului. La Paris, la Londra, la Berlin, claxonarea în timpul nopţii e interzisă. S-ar spune că la noi, conducătorii de automobile, tocmai noaptea se simt mai inspiraţi să claxoneze. Zgomotul acesta huruitor va fi fost util la începuturile automobilismului, când pietonii nu erau încă obişnuiţi cu apariţia apocaliptică a acestor maşini umblătoare. Azi, educaţia citadinului e realizată. De câte ori nu trece el, asemeni unui toreador suplu, sau unui elegant îmblânzitor, printre zecile de boturi ale maşinilor, de a căror sfâşiere scapă cu o simplă alunecare mlădioasă, de dansator, a corpului? Automobilele ar putea azi circula şi fără huruitoarea - de lepros medieval - a claxoanelor. în orice caz, cu mult mai puţin vuiet decât acel al automobilelor bucureştene. Iată cuvintele şi mustrarea prietenilor străini, pe care le-am simţit drepte. Şi în timp ce ei, entuziaşti pentru frumuseţea Capitalei noastre, doreau o frumuseţe mai desăvârşită, fără zgomot, eu mă gândeam cu tristeţe la scriitorul sau la muncitorul obosit, sau la bolnavul, prin nervii şi auzul cărora vuietul acesta trece ca o tristeţe şi mai mare.

EUROPA UNITĂ

Ţi-am mai vorbit - începu prietenul meu, poetul - despre diferenţa de nivel dintre mentalitatea **şi** sensibilitatea noastră, pe de o parte, **şi** progresele mijloacelor tehnice, pe de alta. Distanţa Bucureşti-Paris, de pildă, poate fi străbătută în şapte ore numai, cu avionul. **Şi** totuşi, în ciuda acestui câştig de viteză, acestei înfrăţiri în spaţiu, pe undele invizibile ale radiofoniei, sau pe acelea materiale ale zborului, porţi şi bariere fermecate se înalţă peste oameni şi neamuri la fiecare pas. S-ar spune că, pe cât sunt mai facile străbaterile de distanţe, pe atât creierul omenesc e sortit să iscodească opriri şi îndepărtări mai crunte. O călătorie astăzi prin Europa îndeamnă o poticnire la fiecare clipă. Pe dinăuntru, în inimă, ca şi pe deasupra, în aer, glasurile popoarelor se împletesc, se sărută ca o fluturare de serpentine. Cântecul, dintr-un punct al lumii, trece, ca un păianjen de vrajă pe pânza unui auz situat în cine ştie ce alt climat. O mână dumnezeiască, făcută din ritm şi din sunet, a netezit parcă toate asperităţile frontierelor, a adunat într-o unitate supremă mii şi mii de gânduri şi de existenţe. Şi totuşi, în vremea aceasta, la fiecare capăt de ţară, oameni gravi, urmând consemnul cine ştie cărei tradiţii dintr-o geografie care nu mai corespunde minţii şi imaginei actuale, răscolesc cu amănunţime valizele, cercetează cu lupe savante cărţile, paşapoartele. Maşini puternice stau sub presiune, oprite în gări mici, anonime, de frontieră.

Cine, de departe, cu o baghetă de zgură şi de ură, ţine timpul pe loc? Trenul ar putea zbura, ar putea fi cu o zi, cu o oră, cu un minut mai devreme, acolo unde sufletul călătorului năzuieşte. Şi totuşi, în gări mici triste, trenul stă pe loc - Paşapoartele, Domnilor! Legitimaţiile, Domnilor. Deschideţi valizele, Domnilor! Iată singurul limbagiu internaţional de azi. Cuvintele acestea străbat lumea de la un capăt la altul, cineva poate se bucură sau rânjeşte din culise, cuvintele acestea fac un zid înalt

dinaintea oricărui alt răsuflet de cântec sau de universală înţelegere. Ce nouă invenţie de oprire a timpului, de stăvilire a progresului, va scorni creierul omenesc, când fiecare va purta aupră-şi, aşa cum poartă astăzi^ ceasornicul de buzunar - minusculul aparat de televiziune? în gări mici, trenuri - cari ar goni altfel spre marile capitale - aşteaptă ca valizele să fie răscolite. Cu cât maşinile, avioanele vor putea merge mai repede, cu atât vor sta mai mult în staţiile de frontiere. „Ce aveţi în valize?" nu va mai fi de ajuns. „Ce aveţi în suflet?", va mai suna întrebarea, şi călătorul va trebui să-şi adune amintirile, să-şi povestească dragostea, tristeţea, copilăria. Poate micul aparat de televiziune îi va fi confiscat, poate i se va imprima o viziune anume, aşa ca o oră comună tuturor ceasornicelor.

Şi în timpul acesta ţinuturi şi oameni sunt gata să-şi dea mâna, să se înfrăţească. Nu ţi se pare, când te uiţi la ţările Europei, că vezi un şarpe tăiat în bucăţi? Toate bucăţile acestea se zvârcolesc, se chinuie, dorind să-şi realcătuiască vechea unitate, să se îmbuce iarăşi. Vor izbuti bucăţile acestea să se realipească material, aşa cum, spiritual şi invizibil, progresele tehnice moderne le-au realipit de mult?

DIMINEAŢA PE STRADĂ

De undeva, un abur s-a răsucit uşor, peste casele adormite încă. In praful de pe trotuare, urmele paşilor de aseară încep să reînvie, atinse parcă de un magnet magic. În curând, paşii aceştia vor ieşi în întâmpinarea trecătorilor, vor suna veseli şi sprinteni prin mahalale, vestind întâi rar, apoi din ce în ce mai răsunători, o nouă dimineaţă, o nouă zi. Când şi unde a început timpul să-şi arate deodată un obraz luminat? Şi care dintre simţuri, auzul sau văzul, a recunoscut ce! dintâi heraldul strălucitor al acestei aurore? A fost, în înfiorarea de frunze a plopilor din cartierele mărginaşe, ciripitul, la început sfios, apoi din ce în ce mai încrezător, al vrăbiilor? Ţipătul lor gâfâit şi scurt a intrat prin perdelele închise, ca un triumf al luminii, mai sigur decât chemările, nocturne încă, ale cocoşilor. Acum,când răscrucea dintre noapte şi zi a fost trecută, strada e ca o orchestră care îşi încearcă instrumentele înaintea începerii concertului. Ce de glasuri, ce de tonuri! E vioara subţire din strigătul întâiului vânzător de gazete. E flautul încă şovăielnic din urarea la poartă a lăptăreselor. E tactul din tropăitul cailor, sunt undeva, într-o curte, loviturile de topor ale spărgătorului de lemne. Şi pretutindeni o lumină fragedă, o lumină, ai spune, de căpşuni şi de zmeură, o lumină piină de colori şi de ţipete de bucurie.

E o strălucire universală, mergând de la lămâile şi tomatele tinere din coşurile oltenilor, până la întâile ferestre deschise ca un salut pentru noua zi. Simţi că strada nu şi-a început concertul încă. Sunt numai încordări de strune, de glasuri, de colori. Spectatorii şi actorii vor sosi mai târziu Ei se trezesc din somn şi caută să-şi amintească, să-şi reia viaţa, cum ar căuta pagina spre a relua cititul la o carte închisă ieri.

Va răsuna, cu trezirea aceasta, o nouă speranţă? O nouă tristeţe? Omul bolnav, din odăiţa lui, ascultă cu o înfiorare a inimii începutul de concert al străzii. Muncitorul îşi caută uneltele

destinului lui.. Cine e vesel? Cine e trist? Cine va cânta luminos ca Mallarme:

Le *vierge, le vivace et Ie bel aujourd'hui*
(Frumosul, virginalul, nepotolitul azi)

sau, întunecat, cu Teophile, Gautier.

Cest le jour parmi tous triste: c'est aujourd'hui
(E printre zile, ziua cea mai amară-i azi)?

Dimineaţa ca un abur s-a răsucit, s-a depărtat. Şi, pe nesimţite, strada a intrat în fierberea, în concertul ei sonor de fiecare zi.

HANS HAHN

Matematicianul şi filosoful Hans Hahn, profesor la Universitatea din Viena, mort de curând, unul din numele cele mai ilustre ale gândirii contemporane, merită, la noi, o menţiune specială şi prin faptul că a fost câţiva ani, din 1909 până în 1916, profesor de matematici la Universitatea din Cernăuţi. Spirit de cultură şi de resurse vaste, Hans Hahn a trecut de frontierele matematicilor pentru a pătrunde în mecanismul cel mai subtil al gândirii. In lucrarea sa, apărată de curarid în limba franceză, *Logică, matematici şi cunoaştere a realităţii,* Hans Hahn constată cu tristeţe că toate posibilităţile noastre de cunoaştere fiind exclusiv limitate la percepţie şi experienţe, nu vom fi niciodată în stare să descoperim, adică să cunoaştem ceva nou. „Ideile noastre, spune Hans Hahn într-o concluzie citată de Marcel Boli, ne duc într-o luptă pe două fronturi. Suntem atacaţi, pe de o parte, de aşa-pretinsul bun simţ; acesta găseşte vederile noastre paradoxale, pentru că nu sunt curente: dar acest bun simţ ar fi mai cu drept cuvânt numai simţ *comun,* fiind numai rămăşiţă a vechi obiceiuri devenite comode şi. de aceea, iubite; acest simţ comun - şi inert - se ridică împotriva a tot ce nu îi e familiar". Nu e această rutină, acest „simţ comun", duşmanul oricărei adevărate creaţii, fie ea de ordin artistic, poetic sau social?

Hans Hahn a fost dintre îndrăzneţii deschizători de orizonturi. Opera sus-citată se încheie cu cuvinte de încredere: „Suntem totuşi siguri, spune el, că succesul va veni, că ideile noastre progresează". Şi progresau împotriva rutinei, împotriva simţului confortabil, a formulei gata confecţionate. Majoritatea oamenilor iubesc ideile în serie, moştenite sau găsite la îndemână, care nu cer nici un efort de control sau de adaptare.

Obicinuiți să vadă totul așa cum li se va fi spus cândva că trebuie văzut, ochiul lor nu mai poate percepe nimic nou. Savantul sau artistul îi zgâlțâie câteodată din toropeala asta. Orice descoperire nouă e sortită să devină la un moment dat formulă, să-1 ducă din nou pe om la confortabilul său simț comun. Și totuși, din timp în timp, Hans Hahn apare și, cu o baghetă magică, deschide porți nevăzute, prin care va pătrunde aerul proaspăt și lumina unei întregi epoci.

SCRIITORII ŞI TURISMUL

într-un număr recent al revistei *Les nouvelles litteraires,* romancierul Jacques de Lacretelle făcea apel la talentele scriitorilor pentru redeşteptarea gustului de călătorie şi de cunoaştere a Franței. Oricât de apreciate vor fi fiind frumusețile turistice ale atâtor ținuturi, cum sunt coastele Mediteranei, ale Atlanticului sau ale Mării Nordului, stațiunile alpine sau localitățile balneare cu strălucire mondială, iată că un scriitor, răspunzând unei inițiative pornind de la însuşi subsecretariatul de stat al turismului francez, şi-a propus să-şi mobilizeze confrații pentru a da o nouă strălucire şi un farmec în plus acestor frumuseți. Ne-am gândit deseori la necesitatea unui apel asemănător, pentru însuflețirea unui turism prin munții şi prin văile noastre. Atâtea peisagii pline de frăgezime, care îşi aşteaptă cântăreții. Atâția cântăreți - şi există o generație din cele mai bogate de poeți şi de prozatori - care aşteaptă să li se dea mijlocul de-a se pune în slujba acestor frumuseți. Căci, fireşte, dacă turismul, la noi, e încă la începutul lui din punctul de vedere al organizării practice (industrie hotelieră, facilitate de transport etc), nici mecanismul spiritual, nici elanul declanşator, câtecui şi visul care să transfigureze realitatea, nu sunt mai înaintate. Nimeni n-ar mai putea contesta astăzi rolul creator al artistului, al poetului. Departe de a mai fi considerat, ca pe vremuri, un element inutil, o povară în sarcina societății, artistul a făcut dovada forței sale active, posibilităților sale de viață, de realizare. Indispensabil vieții de tumult a cetății moderne, el e poate asemeni colorii într-un anume fel distribuită la plante pentru a atrage lumina solară sau albina aducătoare de polen. Nu e vorba aici de misiunea socială a artistului, El e totdeauna vestitorul unor vremuri de înțelegere şi de iubire, ei se apleacă la suferințele şi la nedreptățile omului şi cu suflul iui le îndulceşte, le vindecă. Artistul şi-a câştigat, aşadar, de mult „droit de cite". Dar el mai e

şi un descoperitor, un creator de frumuseţi şi de valori. Poate să nu fie chiar atât de paradoxală expresia lui Oscar Wilde, „natura imită arta". înainte ca un artist să fi descoperit şi să fi cântat frumusețea unui apus de soare sau a cutărui peisagiu maritim, sau a cutărui colț alpin al Elveției, cine ar fi luat seama la aceste frumuseţi? Poate că ele nici n-au existat înaintea lui şi că artistul, cu puterea lui de sugestie, cu azurul ascuns în cuvintele şi colorile sale, *a inventat* aceste frumuseţi. Nu se întâmplă fenomenul acesta, adesea, cu îndrăgostiţii? O femeie trece printre noi neobservată şi, deodată, unul dintre prietenii noştri se îndrăgosteşte de ea, îi descoperă frumuseţi pe care cu toții, sub căldura din cuvintele îndrăgostitului, **1** Ie recunoaştem, o *inventează* aşadar? Artistul e un îndrăgostit care împrumută peisagiului din jurul lui bătăile inimii sale. El ne învață să vedem. De aceea, artistul creator de valori noi e la început neînțeles: el impune ochiului să privească altfel, el şterge rutina de pe privire, el înlocuieşte peisagiul obişnuit cu un peisagiu nou, strălucitor, pe care bagheta magică a talentului său I a făcut să apară.

O organizare a turismului şi, mai ales, a turismului românesc, nu s-ar putea face aşadar fără un concurs cât mai deplin al poeților şi artiştilor noştri.

PESTE CINCISPREZECE ANI

Economistul american Walter Lippmann, vorbind în *New York Herald* de generaţiile de *„dinainte şi de după război",* face constatările următoare:

„Vârsta actuală a oamenilor cari au luat parte la război se situează, aproximativ, între 35 şi 50 de ani. Un soldat de 18 ani în 1918 are 35 de ani astăzi. Cel care a avut 30 de ani în 1914, are 50 de ani acum. în general, între 35 şi 50 de ani se precizează o carieră politică obişnuită. Puţini oameni ajung la posturi de conducere înainte de 35 de ani.

Foarte puţini oameni încep o carieră politică după 50 de ani.

Ne găsim, -aşadar, azi, în zona timpului în care foştii combatanţi şi-au atins maturitatea politică şi probabil vom rămâne în această zonă între 10-15 ani.

La sfârşitul acestei perioade, Hitler-ii şi Mussolini-ii vor fi siliţi, dacă totul se va petrece după voia lor, să facă faţă adevăratei generaţii de după săzboi, adică unor oameni cari, ajunşi în plinătatea dezvoltării şi a forţelor lor, nu vor cunoaşte marele război decât pr'n interpretările cărţilor şi ale anecdotei".

Ce nouă configuraţie spirituală va aduce lumii această generaţie? Războiul şi adversităţile lui se vor fi şters de mult. Şi această soartă o vor fi avut şi sentimentele pe care aceste adversităţi le căşunaseră. Cuvimele şi formulele care avuseseră priză asupra unei generaţii cu concepţie războinică vor cădea ca nişte lesturi, la fund.

Psihoza mulţimilor de azi nu va mai fi posibilă atunci. Poate că sunt sortite şi aceste mari mişcări de iubire şi de ură să se macine, să se „demodeze", ca un refren, ca o melodie unanim repetată o vreme, pentru ca apoi să nu mai evoce nimic. Câte amintiri, câtă sensibilitate nu trezeşte în mine cutare cântec, cutare vals boston de pildă, din preajma războiului, şi care pentru adolescentul de azi nu poate să mai însemne nimic. - Cum, cu o

arie, cu nişte cuvinte atât de sarbede v-aţi trecut voi tinereţea? se va mira el (şi poate că acelea care îl tulbură pe el azi să fie tot atât de sarbede).

- Cum, va putea exclama tânărul luminos şi generos de mâine, „în plinătatea dezvoltării şi a forţelor lui", pentru concepţii şi idei atât de limitate v-aţi frământat voi altădată? El va fi fost crescut într-un climat cu totul nou, în care apropierile dintre oameni şi ţări nu se vor mărgini numai la cuvinte răsunătoare. Recordului stabilit de „Normandie" de a lega Europa de America în patru zile îi vor urma până atunci altele, distanţele fiind din ce în ce micşorate, poate şterse cu totul. O folosire înţeleaptă a progreselor tehnice, o împărţire şi o răsplătire tot atât de înţeleaptă a muncii îi vor da cumpănirea şi stăpânirea de sine pe care înaintaşii lui au părut să şi le piardă o clipă. Cunoaşterea cu sânge rece a acestei experienţe, cum şi a forţelor şi a posibilităţilor care sunt într-însul, îi vor da conducătorului de mâine şi înţelegerea pe plan filosofic a trecutului, şi indulgenţa şi toleranţa pentru o umanitate pururi prezentă.

ADOLESCENŢII DIN 1935

Le"on Pierre-Quint, unul dintre spiritele cele mai ascuţite ale vremii noastre, constată într-un studiu publicat recent, gustul tot mai pronunţat al tinerilor de azi pentru problemele de ordin material, pentru „politică". în adevăr, adolescenţii de altădată îşi treceau din mână în mână volumele de poeme ale iui Musset, sau ale cutărui clasic, sau ale cutărui romantic. De la şaisprezece ani, ochiul părea să perceapă o lume de vrajă în miezul cuvintelor şi al cântecului; în caietele ascunse în pupitre puţini erau liceani sau cei de pe pragul universităţii, cari să nu fi însemnat slove cu înfrăţiri de nostalgii şi de sonoritate. Mai veneau apoi interminabilele discuţii despre atâtea probleme de stil şi de artă , preferinţele pentru un anume ritm, pentru o anume şcoală literară, cunoaşterea pe de rost a diferitelor „maniere" poetice, înclinaţia pentru un maestru, adversitatea pentru un altul. Era, în toate acestea, chiar dacă nu un aport de cultură creatoare, o pregătire permanentă a spiritului, o obicinuinţă de ieşire din cotidian, o punere continuă a minţii, ca un aparat de recepţie, pe o lungime de undă interspaţiaîă. Marile elanuri, marile tristeţi erau în cărţi.

Tânărul din 1935 nu mai seamănă celui din timpul adolescenţei noastre. Discuţiile poetice, filosofice, sunt dincolo de cercul preferinţelor lui. El pare să se intereseze numai de problemele materiale. Lupta şcolilor poetice de pe vremuri e înlocuită cu o concurenţă între organizaţiile politice, gustul lui manifestându-se pentru o grupare sau pentru alta.

De unde oare această schimbare de orientare a tinereţii? Să fie într-adevăr vorba de o criză a poeziei şi a artei, acestea fiind sortite să dispară, cel puţin în forma lor de azi? Poezia şi arta nu se sperie de singurătate. Create într-un laborator care e tristeţea, revolta sau iubirea poetului, ele se pot lipsi de spectatori. Dezinteresarea publicului pentru aceste expresii ale spiritului nu

i-ar putea face rău decât publicului însuşi. Poezia şi arta pot continua să crească nevăzut, ca o aromă într-o floare închisă încă. Artei îi incumbă însă o misiune a orei sale şi această misiune îşi cere o formă şi o expresie care poate până acum să nu fi izbutit. Gustul tinereţii se va întoarce oare la poezie atunci când poezia va rosti o durere, un elan al acestei tinereţi? O tinereţe bântuită de nelinişte şi care, cum remarcă Leon Pierre-Quint, cunoaşte, înainte de alfabetul poeziei, pe acela al luptei pentru un loc şi pentru o existenţă.

E L O G I U L BĂTRÂNEŢII

Tema e arhicunoscută. între tineri şi bătrâni au existat totdeauna diferenţe de rezonanţă, de percepere, am spune, parcă, de climat. Din ce ţări ale nordului descindeau unii, din care fierbinte geografie a sudului veneau ceilalţi? Peste asprimi de temperament, peste ciocniri de voinţe statice şi dinamice stăruia totuşi firul invizibil al unei comuniuni de gândire, al unui elan spre o culme a spiritului.

în jurul unui Mallarme vârstnic de pildă, poeţi şi artişti abia ieşiţi din adolescenţă se puteau strânge pentru desăvârşirea unui meşteşug subtil. Omul matur, şi chiar bătrân, aduce în realizarea operei de artă o devoţiune care tânărului îi e necunoscută. Dacă înfrigurarea dc multe ori oarbă, dar nu mai puţin fericită, a tânărului nu mai face să vibreze mâna încărcată de ani, e totuşi o cunoaştere, o experienţă trăită a artei, o senină şi parcă eternă descătuşare de contemporaneitate care dă glasului unui gânditor vârstnic o pondere şi un farmec în plus. Spre deosebire de materie, spiritul nu numai că nu se uzează cu vârsta, ci se îmbogăţeşte şi se ascute. De la o anumită limită de ani - în plină tinereţe - campionul de tenis, de box sau de înot trebuie să cedeze locul unei generaţii mai tinere. Cu cât e mai fecundă, mai durabilă hrana inteligenţii! Iată i pe Goethe, pe Anatole France, pe Pasteur, pe Gide, construind cea mai temeinică parte a unui edificiu spiritual al umanităţii la o vârstă la care fostul campion de box - dacă mai trăieşte încă - îşi contemplă, fără să-şi recunoască, fotografia unor succese în adevăr pământeşti şi trecătoare. Şi, în pofida observaţiilor acestea la îndemâna oricui, s-au găsit totdeauna tineri cari să ceară excluderea - chiar şi de la îndeletniciri de mare ascuţime spirituală - a bătrânilor. Cine să mai ţie seamă că spiritul, ca o vioară, cântă mai bine cu cât e mai încercat, mai uzat? Cine să-şi mai aducă aminte că sunt simţuri, ca

un văz sau un auz nou, care ne sunt rezervate abia de la o vârstă înaintată, pe care tinereţea nu poate încă să o bănuie?

Opoziţia dintre tânăr şi bătrân n-a cunoscut niciodată o violenţă mai mare decât aceea din zilele noastre. Ne-a fost dat de pildă să citim, printre dezideratele unui congres al studenţilor în medicină ţinut recent la Toulouse, pe acela de a exclude de la practicarea profesiunilor libere pe acei trecuţi de limita unei anumite vârste (50 de ani, mi se pare). Adică tocmai atunci când chirurgul, avocatul, inginerul vor fi dovedit o isteţime, o putere de creaţie mai mare, să fie daţi la o parte. Ce se va face însă cu experienţa, cu pasiunea de muncă, cu ştiinţa de zămislire a vieţii, a acestora? Vor trece ele la cei cu frunţile nealbite încă, aşa cum ai trece o hârtie dintr-un saltar într-altul?

Trăim, fireşte, timpuri în care lupta pe planul economic-social a luat o formă cu adevărat sălbatecă. Dacă înaintaşii noştri puteau vorbi în linişte despre eternul subiect: tineri şi bătrâni, sau zâmbi cu o suavă complicitate, „ei, ce vrei, entuziasmul vârstei, n-am fost şi noi la fel? va trece şi asta", acum nu mai e vorba de o diferenţă de concepţie, nu se mai discută de „şcoală veche" sau „şcoală nouă" (cine să mai discute de ştiinţă, de artă?), ci de un loc de existenţă, de o posibilă creare de noi posturi. A obţine astăzi dreptul la o prestare de muncă, de serviciu, constituie o favoare, o cinste, ca un elogiu, ca o decoraţie, poate mai greu de obţinut decât o decoraţie. Munca nu mai e niciodată socotită ruşinoasă (cum au socotit-o pe vremuri aristocraţii sau artiştii-boemi), ci dimpotrivă o onoare. „Vin de la directorul general X, îmi povestea un tânăr sfios şi optimist, mi-a spus că am obţinut locul al zecelea - e un progres enorm - fusesem înainte al optsprezecelea - pe tabloul acelora cari ar putea fi numiţi, pe măsura ivirii de posturi vacante". Tânărul era fericit: în 2-3 ani va obţine un post. Dar până atunci? Fireşte, faţă de această înverşunare a evenimentelor şi oamenilor, intransigenţa, incomprehensiunea tânărului faţă de bătrân şi-ar putea găsi o justificare. Şi tot aşa, trecerea de pe planul economic social pe acel al spiritului.

Am voi totuşi să rostim cândva un elogiu larg, fără rezerve, al bătrânilor. Poate toată tensiunea Europei de astăzi, cerul întunecat care nc ameninţă să fie datorat locului de frunte pe care l-a obţinut în ultima decadă tineretul. Tânărul are o suficienţă, o superficialitate, o încredere în sine de care bătrânul de mult s-a dezbărat.

Tânărul poate fi deseori crud, autoritar fără reticenţe, fără ezitarea plină de poezie a omului care - încercat - îşi spune, la rostirea unei sentinţe, la pornirea pe un drum: „poate totuşi mă înşel". Autorul acestor rânduri e încă printre tineri. De-abia a trecut pragul a treizeci de ani. Şi totuşi, iată se încumetă să-şi întoarcă faţa de la tineri, să-şi deschidă inima spre bătrâni. Generozitatea, recunoştinţa, solicitudinea faţă de cel slab sunt virtuţi ale bătrâneţii. Ura, oricare ar fi ea, şi desigur şi cea de rasă, e o invenţie a tinerilor. Şi ura de bătrâni, şi ura de tineri, tot de tineri sunt inventate.

Dar „limita de vârstă" de care vorbea congresul de la Toulouse, cine să o fixeze? Ne amintim o întâmplare personală care, peste partea ei de umor, ascunde toată opacitatea acestei probleme. Mi se acordase o întrevedere de către răposatul Ion Bianu, secretarul general al Academiei, căruia trebuia să-i comunic apropiata sosire în ţară a unui membru corespondent, elveţianul Chapuizat.

Aveam pe atunci 25 de ani.

- A! Da! Chapuizat, directorul lui „Journal de Geneve", îmi spuse Ion Bianu. Ce fel de om e? E tânăr?

- Nu. E bătrân.

- Bătrân? Ce vârstă să aibă?

- Cred că are vreo 50 de ani.

- 50 de ani? Păi atunci e un copil, şi repetă râzând: e un copil, de unde îl scoţi d-ta că e bătrân; ce să mai spun eu, care mă apropii de optzeci de ani?

Vreo trei ani mai târziu, un poet foarte tânăr, dd vreo 18 ani, îmi vorbea despre un scriitor pe care nu-l cunoşteam, dar despre care auzisem mult bine.

- E tânăr scriitorul acesta? l-am întrebat pe poet, care îmi spunea că îl cunoaşte.

- Nu. E bătrân.

- E bătrân? Ce vârstă să aibă?

- 28 de ani!

L-am înţeles atunci pe Ion Bianu. Şi eu aveam 28 de ani. Unde şi cum să fixezi, aşadar, o limită a tinereţii?

EXPERIENȚA TRECUTULUI

Un ziarist american, d. Haliburton, a ținut să trăiască experiența lui Anibal: să treacă Alpii pe un elefant. încercarea pare să-i fi reuşit: în afară de o indispoziție a elefantului, provocată de un climat cu care nu era obişnuit, şi de un inerent „rău al muntelui", d. Haliburton a urcat şi a coborât culmile Alpilor asemeni marelui comandant al armatelor cartagineze.

Dacă ziaristul american a urmărit numai o ieşire din anonimat, scopul acesta l-a atins, fireşte: ziarele continentului au comentat fără economie, pe coloane ample, însoțite cu fotografii şi cu buletine de sănătate pentru elefant, experința d-lui Haliburton. în interviurile pe care le-a acordat, d. Haliburton n-a vorbit însă de această latură publicitară. El a invocat argumentul de laborator, nevoia de a trăi un eveniment pe care, cu mii de ani în urmă, l-a cunoscut istoria. E, în adevăr, sub această evocare a ziaristului american, un simţ din cele mai rare de cunoaştere psihologică. Nici o altă vreme n-a avut mai mult decât a noastră nevoia de a exalta şi de a reînvia trecutul. Nu e, bunăoară, film german din ultimii doi ani - cunoscătorii de filme ştiu că producția cinematografică germană actuală e inferioară chiar primelor începuturi ale filmului mut - în care să nu fie impuse cu sila gustului sau cine ştie ce altă ciocnire de sentimente, într-un decor şi un ansamblu de gesturi rigide, necorespunzând nici uneia din fețele vieții de acum. Producția cinematografică nu e decât una din oglinzile unei stări de spirit la un moment dat. în Germania, şi poate şi aiurea, sunt puse la cale, în fiecare zi, experiențe asemeni celei a d-lui Haliburton. Peste sute de ani, un cititor al ziarelor relatând faptele de intoleranță, de adversitate şi de incomprehensiune din zilele noastre, le va situa desigur într-o perioadă mult mai înapoiată, aparținând evului mediu sau chiar anterioare acestuia, şi bine va face. Dacă gluma ziaristului american ar putea suscita cel mult un protest al societății pentru protecția animalelor - chinul bietului elefant fiind cert - cu cât e mai tragică experiența trecutului pe care, pe spinarea, fireşte, a slabilor, o încearcă alții. Şi dacă e vorba de reînviere a trecutului, de ce preferința aceasta pentru paginile obscure, pline de cruzime?

Dc ce nu încearcă nimeni să trăiască emoția înaltă a unui filosof, a unui matematician sau a unui artist, în clipa descoperirii unui nou raport a! numerelor, unui nou ritm al spațiului sau al gândirii?

DUMINICILE VIITORULUI

Poeții au cântat totdeauna tristețile duminicale. Ne amintim de versurile dureroase ale unui Bacovia sau acelea pline de umanitate ale unui Demostene Botez. „Duminici lungi, duminici blestemate". Poeții au fost aceia care au ştiut pretutindeni să dea vălul de minciună la o parte, să numească, prin visul lor, o realitate deasupra căreia ochiul obicinuit alunecă, din nepricepere sau din rea-credință, fără să o rețină. Undeva, în adâncul lui, ai spune că poetul poartă un seismograf care înregistrează şi cel mai imperceptibil cutremur din sensibilitatea si durerea omenească.

El trece printre oameni şi lucruri, distrat parcă, dar cu urechea veşnic atentă la cel mai minuscul tictac al lumii de zbucium care îl înconjoară. La oricât de mari înălțimi ale frumosului ar ajunge arca, frumosul acesta nu e posibil dacă el nu evocă în acelaşi timp un sentiment de frăție pentru cei asupriți, de revoltă pentru o stare de lucruri nedreaptă, dar de bună seamă, trecătoare.

Spectator al unei injustiții, poetul se va vedea totdeauna în locul aceluia care suferă injustiția, şi nicidecum al aceluia care o provoacă. E singura trăsătură proprie poetului şi pe care autorul acestor rânduri ar avea nemodestia să şi-o recunoască. între asupritor şi asuprit, el nu s-ar putea închipui în nici un fel în rolul celui dintâi.

Era firesc, aşadar, ca poeții să recunoască tristețea şi durerea, după o săptămână de frământare, a întreruperii duminicale. Ei l-au văzut rătăcind pe străzi, cu privirea ca o rană pe față, pe omul chinuit de un destin al său, făcut din renunțare şi din muncă. Aşa cum e organizată existența şi activitatea omenească, repaosul de duminică e departe de a-şi putea atinge scopul pentru care va fi fost creat. El vine după o încordare atât de trudnică, a celor şase zile de caznă, încât şi din pricina inerției, ca şi a dezobişnuirii de a lenevi, omul se află brusc în fața acestui repaos, fără să-1 poată folosi. Dar ce să facă el mai întâi? Să-şi repare uneltele, hainele zdruncinate de o săptămână gâfâită?

Să încerce să-şi cunoască nevasta, copiii, prietenii, pe cari, într-o săptămână de vârtej şi de vuiet, abia de a apucat să-i vadă? Să iasă în stradă, să se mire ca de o cunoştință veche pe care o găseşte schimbată, cu unele case în ruină, cu altele înălțându-se umede încă, din pădurile de schele? Poate că în mintea lui încețoşată de o muncă prea intensă, întrebările acestea nici nu au unde îşi face loc. Spiritul, ca şi muşchiul, cere o educație specială pentru a se releva, pentru a ieşi din crispare. EI nu se poate hotăra dintr-o dată să devină liber, liniştit, surâzător. Obicinuit cu tensiunea de o săptămână, duminica stă lângă el inutilă, „blestemată".

Se cuvine să notăm aici cu câtă greutate, cu câtă încetineală se fac cuceririle înspre „mai bine". Cuceririle în rău sunt nespus de facile. O suprimare a libertății se poate face cu uşurință, dintr-o dată, cum ai închide cu robinetul o apă. Dar câte eforturi, câte lupte au trebuit ca apa aceea să fie adusă din munți. Fără îndoială, omul care munceşte azi, munceşte, nu chiar în toate cazurile, în condițiuni mult mai fericite decât altădată. Opt ore de muncă din douăzeci şi patru, iată un principiu care pare la îndemâna oricui.

Şi totuşi, ce revoluții au trebuit pentru fiecare înaintare, milimetru cu milimetru. De la 17 ore de munca s-a trecut la 16, la 15, la 14 ore. Lucrurile au venit greu, greu de tot. Mai simplu ar fi fost să se fi decretat, chiar pe vremea când oamenii munceau câte 17 ore în ateliere tragice, că nu e îngăduită o muncă mai mare de opt ore pe zi. Dar n-a fost aşa. Hărțuit, rupt în bucăți, în temperatura sufocantă a furnalelor sau în hârâitul asurzitor al maşinilor de lot felul, sau chiar abrutizat de birocratismul din camerele fără aer. cu lumină artificială, cum ar fi putut muncitorul, funcționarul acesta, atunci ca şi acum, să fie apt pentru melodia de spume şi odihnă a duminicii?

Duminica devenea, aşa cum poeții cu ochiul lor profetic au desluşit-o, o strâmtă anticameră de tristețe şi de doliu a acestui spital, a acestei închisori, care c viața. Şi totuşi, cât a trebuit ca să se ajungă la principiu! acelor opt ore de muncă şi al respectului acestei întreruperi duminicale. Cât va mai trebui ca să se ajungă la principiul a patru orc de muncă la săptămână, nu de şase, ci de cinci zile de lucru, şi la repaosul nu dc una, ci de două zile pline? Atunci omul va învăța din nou să-şi utilizeze libertatea, să fie leneş, să viseze, să citească şi chiar să scrie poezii. Dreptul acesta î! au acum numai câțiva privilegiați. Redat demnității sale de om, cu dreptul şi beneficiul muncii rațional şi just organizate, omul

acela va avea o dublă duminică, în adevăr luminoasă şi fecundă. Va fi o vreme când, desigur, şi mijloacele de comunicaţie vor fi la îndemâna oricui: cu atât cât costă astăzi o cursă cu autobuzul sau tramvaiul, omul acestui viitor se va putea duce, în cele două zile libere, la munte sau la mare. în afara celor patru ore de muncă zilnice, el va putea asculta muzică sau poezie, va învăţa să cânte din cine ştie ce „violon d'Ingres", va îmbogăţi patrimoniul ştiinţei sau al artei cu o înţelegere sau chiar cu o creaţie a lui.

Sunt şi astăzi, fireşte, oameni care trăiesc o asemenea viaţă. Dar o asemenea viaţă va trebui să fie a tuturor. O viaţă de adevărată duminică, pe care poeţii, plângând duminicile de acum, au vestit-o, ca în acele cuvinte de mânie şi de speranţă în viitor ale lui Goethe:

Numai acela e vrednic de libertate şi de viaţă
Care ştie, în fiecare zi, să şi le cucerească.
Astfel, în mijlocul primejdiilor care îl
înconjoară,
Aici, copilul, tânărul, bătrânul îşi trec cu
bărbăţie anii.

O! De-aş putea vedea o astfel de mulţime
Să trăiesc pe un pământ liber în mijlocul unui
popor liber,
Atunci aş putea spune clipei care trece:
„Opreşte-te, eşti atât de frumoasă!"

ONESTITATEA ŢÂNŢARULUI

Prin fereastra deschisă a pătruns întâi ca un funigel subţire un şuierat abia simţit. Din auz, prezenţa aceasta nematerială a trecut apoi într-o viziune cu contururi precise, pe care numai un ochi lăuntric o putea deocamdată percepe. Funigelul, clătinat de o adiere suavă, devenea când nota cea mai de sus a unei viori, când ptcuratul unei ape auzite în vis. El dădea târcoale, făcând cercuri şi unde, in jurul frunţii, se apropia, se depărta ca o mireasmă de buruiană, amară. între paginile cărei cărţi, între coardele cărui instrument de muzică va fi stat ascuns zgomotul acesta, din vara trecută până în vara de acum? Vederea, auzul, toate simţurile laolaltă încordate, sunt prea slabe ca să poată descoperi şi da în lături pe autorul acestui geamăt, care, asemeni unui erou legendar, poartă parcă acea chivără fermecată care să-1 facă nevăzut şi invulnerabil. Pe afară, anotimpul se târăşte greoi şi leneş, ca un şarpe de smoală.

N-a trecut mult de Ia scâncetul lui prelungit, în si bemol, şi în adevăr, ca un burghiu minuscul, bâzâitul a pătruns în sânge, lăsând o amprentă de durere pe frunte, pe gleznă sau pe braţ. De unde oare atâta înverşunare strânsă într-o făptură în aparenţă atât de firavă? Prin aripioarele transparente, prin trupul tot cât o gămălie de ac, trece curentui unei puteri nemărginite. Cu un adversar ca acesta, orice împotrivire e fără folos. Oriunde ai fugi, pe malul mării sau chiar la poalele muntelui, el te va urmări cu tenacitate, va trece ca o vrajă prin crăpătura ferestrelor închise, va găsi locul vulnerabil al coviltirului de pânză al patului în care, izolat, ai căutat un refugiu. Ce forţă demoniacă zace în firul acesta de păpădie! Te laşi bătut, te închini în faţa destinului şi el, cu o uriaşă urzică invizibilă, îţi pârjoleşte trupul. Nu e de mirare, aşadar, că un poet, englezul Bernard Fry, să se fi gândit să scrie un imn de admiraţie pentru inteligenţa şi îndemânarea acestei

gâze. Poetul englez recunoaşte superioritatea ţânţarului, renunţă să se mai ia la trântă cu el, îl acceptă ca pe o osândă.

Tot unui englez însă, lui D. H. Lawrence, autorul celebrei Lady Chaterley, autorul, de asemeni, al câtorva remarcabile, deşi mai puţin cunoscute, poeme, îi revine meritul de a fi recunoscut o anume onestitate ţânţarului:

Ţânţarul ştie foarte bine, oricât de mic ar fi,
Că el e un animal de pradă.
Dar, la urma urmei,
El nu face altceva decât să-şi umple pântecul,
El nu depune sângele meu la bancă.

AUTARHIE GENERALĂ

- E o vreme a autarhiei, îmi spuse prietenul meu, pe care nu-l mai întâlnisem de mult. Dacă mă vei vizita odată, vei vedea că mi-am organizat viaţa întocmai după programul de autoîndestulare a statelor de astăzi. M-am mutat la marginea Bucureştilor. în grădină, care ţine de locuinţa pe care mi-am ales-o, îmi cultiv singur legumele pentru mesele de prânz şi de seară. Am împrejmuit o parte a curţii pentru o crescătorie de păsări. Dimineaţa, mulg cu degetele mele vaca, păstrez o parte din ofranda ei pentru fabricarea cu mijloace casnice a untului, brânzei şi smântânei, cealaltă trecând în consumaţie imediată - pentru copii şi gospodărie - în cafeaua cu lapte.

- Cum, m-am minunat, grădina ta are şi arbori de cafea?

- Cafeaua n-o produc eu, fireşte, şi ironia ta e deplasată. Şi nici călătoriile zilnice în Capitală, unde n-am părăsit îndeletnicirile mele obicinuite - prietenul meu e avocat - nu le fac cu mijloace proprii. în schimb, am redus o mulţime de alte cheltuieli, datorite permanentei noastre dependenţe de persoane din afară. Am cumpărat maşini de tuns - pentru copii şi pentru mine -, care s-au încadrat de minune în trusa de bărbierit adoptată de mult. în orele libere, învăţăm cu toţii să ne reparăm mobilele, hainele, ghetele, aşa că în scurtă vreme nu vom mai avea nevoie să facem apel la nici unul din meseriaşii respectivi.

- Desigur, continuai eu gândul prietenului, vă veţi ocupa şi cu creşterea oilor, a viermilor de mătase, veţi cultiva cânepă, bumbac, veţi fabrica singuri stofele, pânzeturile, veţi tăbăci pielea pentru viitoarele încălţăminte. Tăbăcarii, cizmarii, dulgherii, croitorii, zidarii, bărbierii şi aşa mai departe vor învăţa fiecare din ei meseria celorlalţi, cum şi, pe deasupra, pe aceea de avocat, spre a putea fără ajutorul tău sau al confraţilor tăi să rezolve nenumăratele litigii care se vor naşte din acest turn Babei al îndeletnicirilor. Cu vremea, fiecare ins, singur sau întovărăşit de

rudele cele mai apropiate, se va retrage într-un fel de insulă, în jurul căreia va înălța ziduri de neînvins. Cei mai cu stare vor clădi, poate, adevărate fortărețe - spre a nu abdica de la autarhie, ei singuri cu ai lor vor lipi cărămidă lângă cărămidă - întărite cu metereze, vor săpa şanțuri adânci, peste care vor sta amenințătoare bidoane cu untdelemn clocotind neîncetat. Pontlevisuri nu vor face. Ele îşi mai aflau un rost cu sute de ani înainte, când oamenii voiau încă din când în când să ia contact cu lumea din afară. în zilele noastre, fiecare va trăi exclusiv în căsuța sau în fortăreața lui, ignorând, disprețuind tot ce mai trăieşte „extra muos". în felul acesta, lumea se va reduce la o expresie din ce în ce mai lapidară, mărginindu-se la o simplă mulțumire fizică, tot ceea ce constituie, hrana spiritului şi a minții - adică cunoaştere, analiză a fenomenelor înconjurătoare, contact cu viața, cu oamenii - fiind pentru totdeauna lăsat deoparte.

Nu ştiu dacă cuvintele mele l-au tulburat pe prietenul meu. Pe mine însă mă tulburaseră. O viziune tragică îmi apăruse dinainte. Ceea ce prietenul meu voia să realizeze în mic - şi deci cu consecințe mai puțin funeste - popoarele şi țările de azi vor să realizeze în mare. Sălbateca izolare şi suspectare în care stau unele față de altele, zidurile de netrecut pe care şi le ridică între ele, ignorarea şi disprețul culturilor reciproce n-ar putea să însemne decât o întoarcere spre noapte şi spre neant. Toată strălucita dezvoltare a spiritului liberal şi generos de la sfârşitul secolului al XVII-lea, care avea să culmineze în revoluția franceză, şi de la începutul secolului al XlX-lea, n-ar fi fost posibilă fără libera circulație de oameni şi de valori dintre țările acelei epoci. Cât de facile erau pe vremea aceea călătoriile! Viața oricărui romantic - şi romantismul a fost o imensă lumină, ca o dâră de stea între cer şi pământ - poate fi urmărită din etapă în etapă pe harta nu a patriei lui, ci a Europei întregi. S-ar spune că atunci au fost singurii cetățeni ai Europei. De atunci, barierele care s-au înălțat pentru a face stavilă oricărei idei generoase nu sunt numai bariera vamală. Timpul nostru a cunoscut o marfă nouă, şi acea marfă e omul. E tot atât de greu să treci un om dintr-o țară într-alta ca şi aurul, grânele sau petrolul. Şi tot aşa de greu ca şi oamenii circulă ideile. Ideile generoase şi luminoase, fireşte, căci în ce priveşte ideile strâmte, sângeroase, ele se bucură de circulația liberă a aurului fals, a grânelor încinse sau a fructelor găunoase. Dar de unde, oare, această generală psihoză? Cum a putut, de la un colț la altul al lumii, să-şi facă loc, de la o vreme, principiul, economic de pildă, facil în aparență, să vinzi tot fără a cumpăra nimic? Cum mai e posibil să se vorbească de criză, când producția fiecărei țări în parte e în creştere, dar această producție rămâne literă moartă, atât timp cât o distribuție liberă internațională nu e posibilă. Amărăciunea noastră n-ar fi atât de mare dacă legea spiritualului în funcție de economic nu s-ar dovedi, de data aceasta, în adevăr de neînlăturat. Restricție economică înseamnă şi restricție spirituală. Reducerea la sine. refuzul de a colabora cu vecinii, dispreț şi ură pentru uneltele şi produsele străinului, dorința de a-l domina pe acesta, de a-i impune totul fără a-i îngădui în schimb nimic, înseamnă nu numai o secătuire de vlagă fizică - forțele fiind irosite în direcții greşite: ceea ce străinul poate fabrica uşor şi bine, având şi materialul şi îndemânarea, autohtonul va fabrica greu şi insuficient, - dar şi o diminuare pe planul spiritual. Culturile s-au născut şi s-au dezvoltat numai prin cunoaştere şi întrepătrundere reciprocă. Frumosul nu poate fi limitat numai la național. E ca şi când ai cere unor albine să fabrice mierea numai din florile de pe mica proprietate a stăpânului. Asemeni albinei, artistul va trebui să treacă dincolo de gardul gospodăriei sale, să-şi legene zborul printre petale şi frunze străine, să aducă o experiență umană generală, aşa cum experiența de viață a naturei întregi se poate oglindi într-o picătură de miere. Poate că, târziu, când autarhia îl va fi sălbăticit cu totul pe om, vreun vizionar să-şi mai aducă aminte ca prin vis, de un timp al libertății, al înțelegerii şi al toleranței reciproce, şi să imagineze, ca pe utopie, circulația liberă, fără paşapoarte şi fără prohibiții valutare sau vamale, a oamenilor, a mărfurilor şi a ideilor.

COLOANA DE LUMINĂ

De unde să vină, l-am întrebat cândva pe prietenul meu, poetul, farmecul magic al Parisului? Numele acesta, cultura pe care el o reprezintă, produce aceeaşi tulburare, aceeaşi încântare a minţii, în oricare parte a lumii ar fi el rostit, la miazănoapte sau la miazăzi, printre buildingurile New-Yorkului sau printre savanele Americei de Sud, în climatul dulce al insulelor neozeelandeze sau în capitalele Extremului Orient. Câmpul magnetic al Parisului n-are limite. Care ar putea fi rivalul lui în Europa? Toate celelalte cetăţi s-au supus de mult. La Londra, la Berlin, la Roma, la Madrid, adolescentul care îşi încearcă degetele pe strunele artei, savantul care caută o formulă nouă între eprubetele laboratorului, atletul cu muşchii netezi ca pietrele tari ale gârlelor, femeia frumoasă care face să fluture în oglindă corabia cu pânze de flăcări a buclelor sale, toţi, în oricare unghi al lumii s-ar afla, se gândesc să-şi sune metalul glasului lor între zidurile acestei metropole: Parisul.

E un oraş, fireşte, minunat. O lumină^ care nu-ţi ia ochii, pe alocuri o umbră îmbietoare, caldă. în mijloc, în primul arondisment, inima cu tic-tacul regulat al Operei, apoi aorta marilor bulevarde mergând până în al doisprezecelea arondisment, prin piaţa masivă, populară, furnicând de o mulţime cenuşie, a Republicei, spre piaţa mai potolită, Voltaire, înconjurată de străzile strâmbe, misterioase, cu forfoteli de apaşi, la Roquette şi La Lappe, pentru a sfârşi prin piaţa Daumesnil, spre marea pădure Vincennes. Cine nu-şi aminteşte pădurea aceasta armonioasă, şi Fontenay-sous-Bois şi plimbările pe lacul de la Poarta Galbenă, unde teii bătrâni primesc în apele cu oglinzi tulburi o tinereţe pierdută? De partea cealaltă a Parisului e iarăşi o pădure, e Boulogne, şi drumul din inima Operei duce prin piaţa cu aspecte de eternitate a Concordiei, pe acele elizeene Champs Elysees, pe aleiele care evocă trecătorului o vreme bucolică şi

fragedă de altădată. Pădurile! Ele îşi dau mâna, joacă o horă prietenească în jurul Parisului. Parisul, un imn pădurilor! Dar care e lucrul pentru care nu ar putea fi un imn Parisul? Bulevarde şi avenue largi. Uliţe pitoreşti, strâmte, în care case din alte secole te invită să trăieşti câteva clipe o viaţă apusă. Pe alocuri, străzi ca acea Rue du Mont-Cenis, care, de la primăria celui de al XVIII-lea arondisment, începe să o ia razna pe scări monumentale sau pe altele îoase de vreme, spre vechiul Montmartre. Adeseori, când te aştepţi mai puţin, un parc vast, cu colori şi frăgezimi de poveste, îţi iese dinainte, ca şi când o zână bună l-ar fi făcut să apară dintr-o dată, atingând aerul cu o baghetă magică. Aşa, părăsind judecătoria celui de al XlX-lea arondisment, împricinatul care a ascultat o sentinţă defavorabilă se poate consola preumblându-se printre arborii muzicali şi pădurile arcuite ale parcului Buttes-Chaumont. Altădată, în chiar inima înfierbântată a oraşului, călătorul se poate limpezi prin planurile de grădină vastă a Tuileriilor. Sau, pe aproape de Porte d'Orleans, parcul cu coline şi vegetaţii solare, Montsouris; dar parcurile Monceau, Luxembourg şi atâtea altele? Dar Sena? Senei i se cuvine un poem. Ţi-1 voi citi altădată. Cunosc, îţi spun, toate aceste farmece fără seamăn ale Parisului. De aici să vie magia lui? Dar câţi, oare, din cei ce se simt atraşi de Paris, cunosc sau bănuiesc aceste farmece? Ei rostesc cu devoţiune numele Parisului, dar arhitectura lui de oraş nou sau vechi, satele luminoase şi mari, cari sunt acele banlieuri înconjurătoare, parcurile, străzile pitoreşti, le pot fi străine. Să fie ei atraşi, oare, de viaţa plină de vuiet a citadinului parizian? Viaţa aceasta a ajuns până la ei cu ecoul şi imaginea mincinoasă a cine ştie cărei invenţii literare. Existenţa parizianului e obscură şi penibilă. El o porneşte din zorii zilei, străbătând distanţe de ore, în pântecul de vierme negru al metroului, tinereţea lui se roade în uzine şi în birouri , în care ziua îi surâde numai cu cele 90 de minute de întrerupere de la prânz, sau cu întoarcerea obosită şi tristă seara, într-o mansardă în care somnul e cea mai autentică bucurie. Nu e mai puţin adevărat însă că şi parizianul acesta e îndrăgostit de Paris. El ia parcă parte la oficierea cine ştie cărei magii secrete, Parisul îl tulbură, îl luminează şi pe el, ca o băutură interzisă. El iubeşte, el simte vraja Parisului, a *civilizaţiei* pe care o reprezintă Parisul, şi, cu preţul renunţării pe care i-o cere, el nu s-ar putea în nici un chip hotăra să-1 părăsească.

Spune-mi, prietene, poet, de unde să vie oare această putere a Parisului?

- M-am gândit şi eu la toate acestea şi am găsit un răspuns. E ceea ce m-am gândit să numesc *coloana de lumină.* Prin secole şi prin spaţii, călătoreşte, cred eu, o coloană de lumină. Coloana aceasta a poposit acum vreo două mii de ani la Atena. Atunci, ochii lumii întregi erau aţintiţi spre capitala vechei Elade. Spre coloana de lumină se îndreptau gânditorii, cântăreţii, pe coloana de lumină veneau într-un suflet frumuseţea şi înţelegerea. Cu mii de ani înainte de Atena, coloana de lumină fusese în alte locuri. Acum, de câteva sute de ani, coloana de lumină a poposit la Paris. Oricâte eforturi ar face alte cetăţi să fure din gloria, din autoritatea Parisului, acesta rămâne de neînvins. Prin inima lui trece coloana de lumină.

Toate frumuseţile pe care le-ai numit, cohorta de gânditori şi de poeţi ai Franţei, desfăşurarea de raze a gustului, a sensibilităţii, a *civilizaţiei* şi, mai ales, a generozităţii pariziene, fac parte din atributele acestei coloane de lumină. Atâta vreme - şi vremea aceasta nu pare încă să se apropie de sfârşit - cât lumina aceasta va pluti deasupra cupolelor şi parcurilor Parisului, tu, ca şi mine, şi ca atâtia alţii, ne vom închina inima ca un prinos pentru capitala Franţei.

O CARTE CU IMAGINI
Despre Ion Andreescu

Există în fiecare din noi un romantism facil şi duios, care ne face să imaginăm cu emoţie o viaţă nedreptăţită, deasupra căreia roteşte brusc - după ani de obscuritate - pasărea de flăcări şi de triumf a gloriei. Legenda poetului sărac, aşteptând într-o mansardă a restriştei recunoaşterea şi renumele, n-a murit încă. Am aflat de mult că povestea poetului acesta, ţinut la porţile unei societăţi care îl dispreţuieşte - anume, parcă, pentru ca din suferinţă cântecul lui mai luminos să urce, nu e decât o poveste. Imaginată cândva de vreun posesor de bunuri ale acestei lumi, povestea trebuia să facă pace între artistul flămând - din foamea şi setea căruia lumini aveau să crească - şi posesorul sătul care îşi recunoştea astfel datoria de a nu spulbera cu nimic o mizerie creatoare de artă. Ştim cu toţii astăzi că un artist, un creator de valori, are nevoie de viaţa largă, la adăpost de griji, a oricărui muritor de rând. Lipsurile, deznădejdea nu sunt niciodată în folosul artistului şi al artei sale. „De câte ori ţi-e foame şi sete. se găseşte cineva care să te alunge", scria cândva un poet. Artistul , ca să poată crea, trebuie înainte de toate să trăiască în condiţii fizice normale.

Să fie, oare, în bucuria noastră la vestea unei izbânzi plătite cu renunţarea artistului, sentimentul unei dreptăţi cuvenite la urmă, ca o împărţire de premii? Să fie exaltarea a ceea ce a mai rămas bun în noi, asemeni oricărui spectator care îşi uită propria lui micime, pentru a dori triumful, mincinos, pe scenă, al eroului, şi înfrângerea omului rău? Poate e şi iluzia că, o dată cu meritul tardiv recunoscut al unuia, i se face dreptate şi insului care stă ascuns şi umilit în noi, în aşteptarea fără speranţă a unei recunoaşteri. Veninul care întunecă gestul şi glasul nostru de fiecare zi nu mai are ce căuta aici. Bucuria e generoasă. Armele invidiei stau frânte în faţa triumfului care vine după vârsta matură

a morții. S-ar spune că din cenușa celui cu decenii în urmă dispărut se desprinde un văl subțire de brumă, care învăluie într-o atmosferă difuză, de înțelegere și bunătate, pe cei cari îl evocă. Și adevărul apare dintr-o dată, simplu, la îndemână, ca o voce cunoscută și prietenoasă. - „Cum de nu l-am știut până acum? Cine l-a ținut ascuns? E un artist incomparabil". Artistul acesta, ale cărui virtuți par atât de evidente, n-a ajuns atât de facil la o circulație curentă. Un cercetător atent a trebuit să-i caute urmele într-un deșert al uitării, să-i adune cu răbdare operele, să le scruteze, să le tălmăcească cu dragoste. Fără înțelegere, fără talentul de creație al acestui cercetător, - căci, privit astfel, cercetătorul, criticul e un creator de valori de aceeași tărie ca și artistul, - personalitatea care acum ne farmecă ne-ar fi rămas necunoscută. Și ce farmec neîntrecut, ce întrețesare de miracole se desprinde din figura pictorului Ion Andreescu, care, ne întrebăm încă, cum de ne-a fost atâta vreme oprit? Cincizeci și cinci de ani după moartea lui, iată-1 repus în inima noastră, la locul care i se cuvine, mulțumită studiului complet și cald, pe care îl publică d. Al. Busuioceanu. Viața de umbră și de sfiiciune a lui Ion Andreescu e evocată de d. Al. Busuioceanu cu un meșteșug pe care am avut prilejul să-1 prețuim mai [de mult în][1] *Pârvan gânditorul.* Viața aceasta e străbătută de atâtea miracole, de la revelația talentului de pictor - care, ca și acela al lui Gauguin, se face târziu, într-un mic oraș de provincie - până la marile pânze în care pădurile vibrează cu o poezie fără seamăn, încât lectura cărții odată începută, e dusă până la capăt cu o adevărată pasiune, ca o poveste minunată. Toată făptura lui Ion Andreescu e făcută din încântare. Apariția lui într-o mahala a Bucureștilor de pe la 1850 - d. Al. Busuioceanu publică, printre alte documente, și un certificat de studii liberat la absolvirea gimnaziului, din care reiese că Ion Andreescu s-a născut și a copilărit într-o casă din strada Dudești No. 40, - anii de învățătură modestă și obscură la Școala de Belle-Arte, unde viitorul profesor de desen nu arată nici o înclinare spre pictură, plecarea și existența mediocră într-un Buzău dinaintea războiului pentru neatârnare, febrila revelație și închinare spre viziunea de mare magician și poet al colorii, moartea dintr-o tinerețe arzătoare, când pictorul abia trecuse de 31 de ani, și apoi anii de necunoaștere postumă: pentru a sfârși

[1] **Rând sărit în textul din ziarul *Adevărul,* pe cate nu-1 putem decât aproxima (n. edit.).**

prin descoperirea -datorată aproape în întregime d-lui Al. Busuioceanu - toate acestea sunt făcute să atragă și să farmece, în afara unui articol generos al lui Delavrancea - semnalat tot de d. Busuioceanu, - nici un alt indiciu de înțelegere pentru opera și viața acestui nedreptățit. Gestul d-lui Busuioceanu e deci cu atât mai semnificativ.

Ne amintim că tot grație domniei-sale ne-a fost posibil să luăm cunoștință de vigurosul temperament al lui Andreescu, cu prilejul expoziției de artă românească, organizată în 1930 la Amsterdam, de d. Busuioceanu împreună cu poetul Ștefan Nenițescu și d. O. W. Cisek. Ne-a fost dat atunci, în prezența a două tablouri din colecția Zambaccian, să avem revelația marelui pictor, marelui poet al naturii, care a fost Ion Andreescu. Unul din aceste tablouri reprezenta o pădure prin care luminile și viața treceau ca o înfiorare. Dar totul era atât de natural, de necontrafăcut, de adevărat, că am ghicit, încă din clipa aceea, toată viața de sfiiciune, de muncă, de înaltă și pură sensibilitate, pe care cartea d-lui Busuioceanu avea să ne-o dezvăluie. Contimporan al lui Grigorescu. Dar cu cât mai profund, mai aproape de înțelegere, de ceea ce se petrece dureros și insensizabil în noi și în afară de noi, decât Grigorescu. D. Busuioceanu nu se sfiește să precizeze această diferență de tonalitate, dintre Grigorescu faci), superficial; glorios, și Andreescu, necunoscut, tulburat, neliniștit și plin de adevăr. Alături de Luchian, Andreescu înseamnă, desigur, cele mai înalte popasuri ale picturii românești. Ne-am gândit, cetind cartea d-lui Busuioceanu, la ceilalți doi mari contimporani, Alecsandri și Eminescu, unul în viață triumfător și ușuratec, celălalt torturat și de geniu, pe care abia moartea avea să-1 consfințească. Recunoașterea lui Andreescu a venit mai târziu decât aceea a lui Eminescu. Dar această recunoaștere va fi nu mai puțin definitivă.

Cartea d-lui Busuioceanu mai cuprinde o mulțime de alte învățăminte. Ea arată cât de covârșitoare este contribuția străinătății în viața și opera unui artist. Gândul de a se consacra picturei i-a venit lui Andreescu în urma unei expoziții de opere române și străine, pe care a avut prilejul să o vadă la București, organizată de Societatea Amicilor Bellelor Arte de pe atunci. Nu mai puțin hotărâtoare a fost șederea lui Andreescu la Paris și la școala de la Barbizon. Dar ceea ce tulbură în tablourile lui Andreescu - în afară de marele lui meșteșug de colorist și de

desenator - e înțelegerea şi iubirea lui de oameni şi de lucruri, de peisagii şi de ființe, e sufletul lui incandescent, chinuit între străzile şi casele strâmbe ale unei provincii depărtate. Un mare poet al Buzăului, din care a rupt mari bucăți de tristețe şi de solitudine, cum Bacovia a ştiut să rupă dintr-o altă provincie acele dureroase „bucăți de noapte".

întreg acest zbucium din viața şi opera lui Andreescu vibrează în cartea d-lui Busuioceanu, cum şi excelentele reproduceri care o completează.

ELOGIUL LUI PIERDE-VARA

I se întâmplă uneori locuitorului acelui imens ținut care e Parisul, să întâlnească în drumul goanei lui cotidiane câte un ins cu mişcări lente, cu o privire şi o voce potolite, plimbându se agale pe o stradă de vuiet şi de clocot, sau stând sprijinit, visător, de digul unui pod sub arcadele căruia Sena şovăie îenevoasă. De unde să vină insul acesta? Ochiul îl cumpăneşte atent; alături de el se ivesc şi alții, liniştiți, surâzători, cu o îmbrăcăminte sărăcăcioasă, dar plutind parcă deasupra mulțimii încordate, sau, de pe puntea duduind de autobuze şi de camioane, ținând în mână o undiță într-o adormire generoasă, care nu tulbură cu nici o primejdie viața peştilor iluzorii de dedesubt. Omul împovărat de griji,cu servieta plină de citații judecătoreşti, de polițe de asigurare sau chitanțe neîncasate, se opreşte nedumerit în loc. „Să fie duminică?" - se întreabă el. Nicidecum. E o zi oareşicare a săptămânii. Şi, deodată, mintea lui chinuită şi înfrigurată are viziunea unei lumi pe care de mult nu o mai bănuia. El simte o năvălire caldă a sângelui spre inimă, o învăluire de umbre plăcute şi familiare, o dulceață, o bunătate a glasului, o mare uşurare, o duioasă, o umilă bucurie. Sunt, prin urmare, ființe care merg pe străzi fără scop şi o nevoie anume, care iau tramvaiul sau metroul fără să se grăbească, fără să sară din mers ca să ajungă cu o clipă mai devreme dinaintea şefului de birou; care trăiesc într-o perpetuă sărbătoare a contemplării şi a visului. în mijlocul mulțimii cenuşii şi neliniştite, omul de toate zilele, gâfâind de preocupare şi de alergătură, îşi dă deodată seama de destinul lui întunecat. Ce osândă, ce țeluri ascunse are el de îndeplinit? Fireşte, peisagiul multiplu şi fraged pare să i se ofere şi lui, ca şi visătorului pierde-vară. care veghează cu o undiță lângă poezia de şalupe şi de pontoane a Senei. Şi el, birocratul, sau muncitorul, sau vânzătorul ambulant, sau agentul de asigurare, sau încasatorul societății de electricitate, poate, la anumite ore, trece

printre catedralele monumentale, pe străzile pitoreşti cu amintiri istorice, cu răsărituri, amieze sau apusuri minunate. Dar ce străin e pentru el peisagiul acesta! El face parte parcă din uneltele lui de muncă, el l-a uitat undeva, ca pe-o sculă în fundul vreunei valize, pe care, cu surprindere, într-o bună zi, o regăseşte. El află dintr-o dată că el e aici în inima Parisului, că un ins ca şi dânsul poate „flana" pe cheiuri, poate merge fără vreun scop util în peisagiul care lui, condamnatului la muncă, i se refuză. E minunat - îşi spune el - va fi o zi când, ieşind la pensie, voi putea şi eu să lenevesc pe vreunul din podurile Parisului. Când voi putea merge să mă plimb pe străzile pe care am alergat altădată după o fantomă a pâinii. Şi, în gândul lui trudit, locuitorul febril închină un omagiu acestui pierde-vară, care trece din generaţie în generaţie o poezie nedezminţită a Parisului, şi care, în inima fabuloasei cetăţi, stă ceasuri întregi pe un pod al Senei, privind în gol spre vreun vaporaş, despletind în zare, ca un păianjen, pânza de spumă a visului său.

ORAŞUL ZGOMOTELOR

Există o unitate a universului pe care poeţii, ca nişte adevăraţi magicieni, au descoperit-o de mult. Logica utilitară şi curentă a ridicat ziduri între diferitele aspecte, ca şi cum frontiere de nepătruns ar despărţi o noţiune de alta. Metafora şi, în poezia modernă, imaginea, abundenţa de imagini, au dovedit că această izolare a înfăţişărilor lumii e arbitrară; cuvintele şi lucrurile pe care ele le reprezintă îşi răspund între ele, se îmbrăţişează într-un imens şi armonios concert:

„Ca nişte lungi ecouri ce parcă se confundă
Topite-n depărtare într-un acord profund,
Ca noaptea şi lumina de vast şi fără fund,
Culori, parfumuri, tonuri, stau veşnic să-şi răspundă"-

ne-a învăţat, încă dintr-o vreme îndepărtată; Baudelaire (traducerea aparţine poetului Al. Philippide), care aflase că simţurile noastre nu fac decât să participe la un spectacol grandios şi unitar.

Nu răspunde oare fiecărui aspect vizual al unui peisagiu, un aspect auditiv, de pildă? Călătorul prin climate şi ţări felurite îşi va aminti, o dată cu o culoare întâlnită pe ţărmul de spume al mării sau între crestele cu aerul tăios al munţilor, cutare sunet, cutare muzică evocând cu preciziune locul şi timpul cărora le-a răspuns. El se va gândi cu dragoste, cu duioşie la ţipătul de guguştiuci învăluit de o brumă suavă, auzit cândva, într-un trecut, pe malul Dunării la Calafat; sau la muzicala chemare a vânzătorului cu voce melancolică, trecând la patru după-amiază pe sub ferestrele copilăriei la Brăila: „Cornuri cu nuci cu miere, pentru domnişoare frumuşele", sau: „cumpăraţi, cumpăraţi, mâine plec la Galaţi". Rima, asonanta vin uşoare, şi strigătul e melodios, e adevărat cântec, adăogând parcă un farmec în plus patriarhalei linişti dimprejur. El e aproape şi parcă totuşi e departe, ca o stea timpurie. El nu tulbură cu nimic visul copilului

de la geam. Şi, asemeni lui, e sunetul dulce de corn de vânătoare al acelui „rempailleur de chaises" (reparator de scaune), care îşi vesteşte trecerea pe străzile Parisului.

De fiecare dată, amintirea auzului se va împleti armonios cu aceea a văzului, desăvârşind în trecut un peisagiu spre care sufletul îşi va întoarce, cu voie bună, faţa.

Ce disproporţie, de dezarmonie, însă, între amintirea vizuală şi cea auditivă a Capitalei noastre! Străzi pline de poezie, grădini incomparabile, ca acel „Parc Carol" sau „Cişmigiul", bulevarde umbrite de tei aromitori, peste care e dezlănţuită cacofonia cea mai asurzitoare. Am mai avut prilejul să ne plângem de sirenele şi trompetele automobilelor, mult mai zgomotoase la noi decât în oricare altă parte a lumii. De atunci însă tăria acestora pare să se fi înteţit. Dar ţipetele vânzătorilor? Un prieten poet, care locuieşte într-o cameră cu ferestrele spre stradă, îmi spunea zilele acestea: „Din zorii zilei, până seara târziu, s-ar spune că pe stradă e o năvălire de sălbateci. Strigăte barbare, răguşite, din nişte coarde vocale destinse la paroxism, care, în loc să-mi deştepte simpatia pentru lucrurile pe care le anunţă (cărbuni sau zarzavaturi, sau unelte), mi le fac odioase.

Cum de se lasă oare un oraş întreg, terorizat de asemenea urlete? Dacă nu e cu putinţă să fie suprimate, ar trebui organizată o şcoală în care aceşti vânzători să fie învăţaţi să-şi modeleze plăcut vocea, să cânte într-un ritm şi într-un sunet suav care să-l atragă, nu să-l sperie pe virtualul cumpărător. Altfel, va fi nevoie să se creeze şi la noi, cum s-a creat recent în Germania, câte un „silentiarium", un fel de sanatorii ale tăcerii, în care nici un zgomot nu e îngăduit şi în care nervii citadinilor zdruncinaţi de vuiet se pot reface. îţi aminteşti zilele apăsătoare de vară, în care stropitoarele municipale aduc pe străzi o răcoare şi o iluzie de frăgezime. Ar trebui, poate, ca din aceeaşi grijă a Primăriei să se inventeze o stropitoare care să spele oraşul de zgomote. Eliberat de urlete şi de sirene, Bucureştii vor putea evoca pentru turistul care-şi va aminti din depărtare de Capitala noastră de grădini şi de soare, un peisagiu în care auzul nu tulbură cu nimic un tot armonios şi unitar.

TRANSFUZIE DE FERICIRE

Un mare ziar parizian a întreprins recent o anchetă printre cei mai iluştri reprezentanţi ai scrisului, ai artei şi ai gândirii, în scopul de a afla care e cea mai potrivită reţetă a fericirii. Nu e, fireşte, întâia oară când o asemenea problemă, aparent fără soluţie, e propusă imaginaţiei noastre. Definiţia fericirii, printre alte inconveniente, îl prezintă şi pe acela ce scapă oricărei unităţi de măsură generală: există tot atâtea feluri de a fi fericit câte sunt şi exemplarele umane.

Dar nu e mai puţin adevărat că fiecare fericire individuală cere o anume ambianţă comună - şi pe aceasta trebuie să o caute ochiul iubitorului de oameni - care să o facă posibilă şi viabilă. Fericirea nu pare să consiste nici în bogăţie, nici în succes. Sinuciderile sunt tot atât de numeroase printre cei favorizaţi de soartă şi de glorie, ca şi printre cei necunoscuţi şi nevoiaşi. Care să fie deci formula fericirii? Nu triumful, ci efortul, încordarea pentru atingerea acestui triumf. Fiinţele cele mai fericite par a fi acelea care, pas cu pas, în cursul unei vieţi întregi, s-au consacrat unei singure idei, unui singur scop. în umbră, în mizerie, în temniţă chiar, aceste fiinţe au totuşi o mare cumpănire a sufletului, o mare lumină a fericirii: ele merg cu fruntea sus, cu linişte, spre ţelul pe care şi l-au propus. Poate într-adevăr acesta să fie sensul fericirii: alegerea unui drum redus sau vast şi urmarea lui până la capăt, cu preţul celor mai nerăsplătite strădanii.

Ne-a fost dat să cunoaştem cândva spovedania unui om sărăcit, pentru care cea mai mare tristeţe, decurgând din pierderea avuţiilor sale, constă în faptul *de a nu mai putea face daruri.* Fericirea omului acesta - şi poate fericirea adevărată - era de *a-i face fericiţi pe alţii.*

Există printre noi oameni cari - temperamental - în nevoie sau în abundență, știu să fie fericiți. Ei ar trebui instituiți drept profesori de fericire, drept *dătători de fericire,* așa cum sunt, pe lângă sanatorii și spitale, viguroși și optimiști dătători de sânge. Umanitatea - de vreo două decenii - are nevoie de o transfuzie de fericire. Unde sunt poeții, artiștii, vizionarii cari să opereze această transfuzie? Toți oamenii au dreptul de a fi fericiți. Dar toți oamenii au nevoie de o lecție, de un strigăt voios și puternic, care să le spună: „învățați să fiți fericiți".

TJNROMANGENEROS

„E adevărat că o să murim în curând?

- Asta nu ne privește".

Astfel își vorbesc cele două personagii centrale, emoționanta Marie-Rose și revoluționarul Theodore, din romanul *Masacrele din Paris*[1], al lui Jean Cassou. Cuvintele eroului lui Cassou, de o semnificație atât de dureroasă, amintesc de profunzimea acelora pe care le scria Goethe unei ființe iubite: „Te iubesc. Dar de ce îți spun lucrul acesta? El mă privește numai pe mine".

Și, într-adevăr, Theodore Quiche, tulburatul personagiu al lui Jean Cassou, știe să arate în decursul celor 400 de pagini ale vieții sale de zbucium, că puțin îi pasă de moarte. Nu e acesta, oare, destinul fiecăruia dintre noi? Vom muri, firește, dar lucrul acesta nu ne privește. Până atunci, apusuri și răsărituri ne vor arunca pe umeri cascadele lor strălucitoare, până atunci va trebui să scriem poeme sau să zidim cetăți, să ne ridicăm ochii spre o viziune de iubire și de pace a umanității. în cartea lui Jean Cassou, viziunea aceasta vibrează, aruncă flăcări, ca un foc generos și imens. *Masacrele din Paris* reprezintă cel mai bun roman al omului și al luptei sale pentru o fericire comună. Cărțile lui Malraux, care anunțaseră mai de mult această eră a scriitorului atent la destinul umanității, - aveau în ele ceva parcă silit, un anume ton declamatoriu, cu o filosofie scrâșnită, care îngreuia lectura și scădea puterea de persuasiune și de realitate a personagiilor. Cassou a adus, în sfârșit, o mărturie simplă, adevărată, fără dialoguri strălucitoare, de comandă, fără tonul spectacular - care ne lăsase oarecum în nedumerire - al lui Malraux. Poate darul atât de emoționant al lui Jean Cassou să provină din faptul că romancierul e dublat, de data aceasta, de un înduioșător poet. Cartea e scrisă sub formă de jurnal, dar fiecare rând e plin de o

[1] ***Les Massacres de Paris,* de Jean Cassou, Ediția N.R.F., Paris.**

suavă, de o neîntrecută poezie. Şi poezie vrea să însemne extraordinara, magica putere de evocare, pe care fiecare cuvânt din romanul lui Cassou o exercită asupra cititorului. Acesta e cuprins de tot vârtejul vieţii eroilor, din preajma unui război şi a unei revoluţii. El respiră în mijlocul unor evenimente care îl covârşesc, el ia parte, trăieşte toată spaima, toată dragostea, toată moartea unor mulţimi peste care plutesc aripile mari,ca nişte orizonturi, ale dorinţei de fericire şi de justiţie. Şi într-adevăr un senzualism viguros, o mare iubire a naturii şi a Parisului, o preocupare continuă de mai bine se amestecă, se confundă ingenios în tot decursul acestui roman. Sunt în această carte câteva figuri a căror nobleţe, a căror generozitate vor rămâne în literatura universală. Două fiinţe a căror iubire ajunge la cele mai înalte accente, nu şovăie să se sacrifice pentru un ideal generos. Dar romanul lui Cassou e îndeosebi interesant prin paralela, pe care cetitorul o poate face între războiul de la 1870 şi acela pe care l-am trăit noi, cum şi între consecinţele lor. Multe din dialoguri aparţin parcă zilelor noastre. Spre a se documenta asupra stării de spirit de atunci, Jean Cassou n-a trebuit poate atât să studieze evenimentele timpului - cartea cuprinde totuşi o documentare din cele mai temeinice - cât să privească cu atenţie în jurul lui. Zilele noastre, cu nesiguranţele şi asprimile pe care le cuprind, au mai fost cândva trăite. *Masacrele din Paris* înfăţişează, desigur, cea mai bună frescă a Comunei şi - cu toată strălucirea poetică - ea poate fi consultată cu acelaşi folos de omul de gust ca şi de cercetătorul dornic să se instruiască. Jean - Cassou e unul din marile spirite ale vremii noastre care au înţeles că misiunea scriitorului e să-l înveţe pe om să fie tolerant, generos şi fericit.

PROVINCIE

„Provincie, ce suflet urzeşti în astă seară?" - se întreabă, în unul din poemele sale, suavul poet Ion Vinea. în parcurile cu arbori şi îndrăgostiţi, amurgul ca un păianjen subtil ţese o pânză fină de vrajă. Deasupra, cerul ca o mare liniştită îşi rostogoleşte lenevos spumele lui de nouri. Casele, cu ferestrele deschise spre uliţele aerate, îţi fac semn, te îmbie, ca nişte obraji bucuroşi, de sub broboadele de iederă şi de zambile.

Intr-o curte, o rufă stăruie albă, ca o presimţire de zăpadă. Undeva o goarnă începe să sune stins. Se aud râsete clare. în grădini, în jurul unor mese peste care pluteşte surâsul de var al unor lămpi din alte vremuri, oamenii stau la un taifas tihnit. Curând, feţele de masă ca nişte năluci se vor spulbera în umbră. Şi se aud paşi tărăgănaţi, voci potolite sau câte un cântec singuratec. Provincie!

închid ochii şi văd lucind departe trupul de peşte argintat al Dunării. Sau, de jur-împrejur, coline cu podgorii şi o aromă de bucurii şi fericiri mediocre dar unanime. Să mă înşel oare?

Provincia să nu evoce decât tristeţea grea ca o ceaţă de toamnă, cântată în poemele de neuitat ale lui Bacovia? Provincia mai are totuşi şi o lumină şi un farmec al ei: reuniunile prieteneşti şi familiare, preumblările pe alei cu parfum de salcâmi şi de tei, cinele prelungite la lămpi palide, visătoare, în grădini, toată atmosfera de repaos, de potolire şi de afecţiune, căreia poetul Ion Vinea a izbutit cândva să-i dea glas într-unui din muzicalele sale poeme.

Ne amintim de gândul exprimat mai de mult într-o conferinţă la Radio, de un scump prieten răpit prea de timpuriu dintre noi, romancierul Gib I. Mihăescu; locuitorul marilor capitale, spunea prietenul nostru, se plictiseşte. El trăieşte izolat, ignorându-şi vecinii.necunoscând nimic din viaţa celor ce îl înconjoară, chinuit şi ros de o singurătate fără scăpare. La Paris, la Londra, la Berlin

sau la Bucureşti, stau uşă în uşă, pe acelaşi „palier", oameni cari nu ştiu nimic unul de altul, oameni tot atât de zgârciţi cu bucuriile ca şi cu tristeţile lor. Şi vecinătatea aceasta străină, aproape ostilă, poate dura ani şi ani. Nicicând citadinului acesta nu i-ar putea trece prin minte să alerge la vecin să ceară un ajutor grabnic, un medicament când e în suferinţă, sau o unealtă când e în nevoie, sau măcar un cuvânt bun, un sfat, o încurajare.

Dar nu despre asta vorbea Gib **I.** Mihăescu. El sublinia plictiseala locuitorului marelui oraş. Provincialul cunoaşte în amănunţime viaţa vecinului său. El ia parte la toate micimile sau la toate grandorile acestei vieţi. El n-are timp să se plictisească. Orice eveniment, orice întâmplare, o ieşire din orele obicinuite, o preumblare extraconjugală pe stradă, e comentată, cercetată îndelung. Cetăţeanul din Capitală plăteşte preţul independenţei de care se bucură faţă de vecin: se plictiseşte. De aici goana metropolitanilor spre cinematografe, spre teatre, spre spectacole sportive. Dar plictiseala lui nu e decât pe jumătate învinsă, căci nici o distracţie nu se poate compara cu aceea pe care o oferă spectacolul vieţii.

De la o vreme, de altfel, şi locuitorii unei mari capitale, cum e Parisul, încep să ducă o viaţă provincială: în cartiere se formează adevărate mari familii, în care insul se întâlneşte mereu cu aceleaşi figuri, ia aperitivul la aceleaşi ore, joacă seara biliard cu aceiaşi prieteni: o atmosferă provincială, dar lipsită de farmecul acela patriarhal al provinciei, în care în fiecare seară se urzeşte un suflet.

POEZIA ŞI GUSTUL COMUN

A fost reluată la noi, de la o vreme, tema literaturii ermetice. Poetul Alexandru Philippide, într-o serie de foiletoane, a pus câteva concluzii din cele mai interesante, în legătură cu această problemă. Domnia-sa s-a ridicat împotriva gustului de cenaclu restrâns, pledând cu argumente îndreptăţite cauza gustului comun. Autorul acestor rânduri va mărturisi de la început că şi el s-a simţit, în ultimii ani, atras spre o literatură care să fie cât mai puţin joc de abstracţii şi de imagini şi cât mai mult ecou al unei bucurii sau al unei tristeţi unanime. El s-a gândit la un scris, nu facil dar inteligibil, şi care să răspundă la bătaia de inimă a unei mulţimi. Paralel cu manifestarea d-lui Al. Philippide, s-au adus şi de la alte tribune atacuri împotriva literaturii şi - mai ales - a poeziei ermetice. Poezia e un domeniu din cele mai fragile, prin care nu se poate umbla decât cu mare băgare de seamă. Orice pas prea hotărât riscă să sfarme sub călcâie flori şi broderii de spume. Călătorul prin aceste ţinuturi va trebui să vorbească şi să respire cu teamă, să nu sperie păsările magice care au poposit aici, să nu rupă pânza de păianjen a unei vrăji de basm. Toţi cei care au încercat să definească poezia, să-i impuie legi şi hotare bine trasate, au dat greş. O spune însuşi Paul Vatery - căruia nimeni, din nici o tabără, nu-i va putea contesta experienţa poetică - în prefaţa antologiei poeţilor de la Nouvelle Revue Francaise. Noi ne vom feri, aşadar, să dăm o definiţie limitativă a poeziei, - fie că e vorba de formă, fie că e vorba de fond. Ceea ce am voi să desluşim e dacă axiomele atât de limpezi, cu privire la gustul comun, ale d-lui Al. Philippide, se pot aplica la poezie. Şi, pentru aceasta, ne vom îngădui să facem un amplu împrumut dintr-un studiu apărut recent în marea revistă franceză *Le Mas,* cu privire la unul din cei mai de seamă filologi ai timpului nostru: danezul Otto Jespersen. D. Jespersen atribuie cuvântului două funcţiuni: o funcţiune comunicativă şi alta expresivă. Prima funcţiune

corespunde întrebuințării pe care o dăm cuvântului în viața de toate zilele și își găsește o formă purificată în limbagiul științific; a doua funcțiune constă în exprimarea universului nostru lăuntric, în sugerarea stărilor de suflet care scapă preciziunei și își găsește forma ei supremă în poezie. Nu se poate nega - constată d. Jespersen - că evoluția din zilele noastre a limbilor europene e în avantajul funcțiunei lor utilitare și științifice și în detrimentul funcțiunei expresive.

E o constatare generală că istoria tuturor literaturilor începe cu poezia; proza apare mult mai târziu și conservă o vreme urmele dicțiunei poetice. Aceste urme se șterg însă tot mai mult. Elementele discursive, raționale, comode, iau locul celor expresive, concrete, poetice,adică acelor creatoare. Iată, așadar, înțelesul acestei transformări: cuvântul, simbol viu, legat de lucrul pe care îl reprezintă, devine un simplu semn abstract, asemănător acelora întrebuințate în algebră sau în codul telegrafic. Din punctul de vedere practic, această metamorfoză raționalistă a cuvintelor nu poate fi decât folositoare. Ea ucide însă funcțiunea de expresie vie a cuvântului și deci poezia. Nu e. de mirare deci - spune d. Jespersen - că în secolul al XVIII-Iea, când evoluția aceasta raționalistă a avut un curs mai rapid, poeții i-au opus o rezistență violentă, care a fost una din cauzele romantismului. Lupta începută atunci nu s-a potolit încă. Ea a continuat sub înfățișarea simbolismului sau aceea din zilele noastre, a expresionismului și a surrealismului.

Constatările d-lui Jespersen coincid cu acele ale unui critic italian, Chiaiini, care a susținut că cele mai bune condițiuni dc dezvoltare a geniului unui mare poet se găsesc în epoca în care limba literară a țării sale e încă în faza începutului. Și, în adevăr, fie că e vorba de Dante în Italia, de Shakespeare în Anglia, de Ronsard în Franța, de Pușkin în Rusia sau de Eminescu la noi, regula lui Chiarini pare să fie din cele mai justificate. Creația poetică, la toți poeții de mai sus, e simultană cu creația linguistică. Fiecare cuvânt are o frăgezime nealterată. Mai târziu, când cuvintele încep să se uzeze, poetul se vede nevoit să înlocuiască această frăgezime prin apropieri neașteptate de cuvinte, prin metafore, prin imagini. Alteori, el încearcă să-și creeze o limbă artificială, a lui, fie făcând apel la trecut, cum a fost cazul poetului Chatterton, care a scris versuri într-o limbă medievală, fie amestecând cuvintele cele mai rare cu cuvinte de toate zilele, fie încercând să inventeze un idiom poetic personal, cum a făcut Mallarme.

Acestui efort se datorește dojana, atât de des adresată poeților, că sunt incomprehensibil). E aici - spune comentatorul d-lui Jespersen - manifestarea prejudecatei raționaliste care nu admite decât un scris logic și clar ca un calcul aritmetic. Dar dojana mai vine și din fapluJ că, la începutul literaturei, limbagiul poetului nu se deosebea de limbagiul de toate zilele. Poetul însă nu-și poate dărâma opera din cauza acestui conflict. El tiebuie să-și continue misiunea de a îmbogăți sensibilitatea și inteligența omului și, atâta vreme cât va voi să infuzeze cuvintelor vechile lor virtuți de evocare și de expresivitate, el se va ciocni cu gustul confortabil și comun.

UN ANIMAL CIUDAT

Filosoful Julien Benda, citându-1 pe Herodot, povesteşte undeva că regele Ciliciei, trimiţând în dar un elefant regelui Capadociei, a primit de la acesta următorul răspuns: îţi trimit şi eu un animal ciudat: un filosof.

în nici o altă vreme, nici chiar în aceea a lui Herodot. filosoful, gânditorul nu va fi părut un ins mai nelalocul lui decât în vremea noastră. S-ar spune că universul întreg e cuprins de o tarantelă stranie, în mijlocul căreia cugetătorul, omul pornit pe reflexiune, n-are ce căuta. Popoarele, dezamăgite, poate pe drept cuvânt, de jocul abstract al gândirii, şi-au întors faţa de la căpeteniile spiritului spre acele ale faptei. Trăim de vreo două decenii într-o zodie a vorbelor goale. Mulţimi cari şi-au pierdut speranţa într-o cultură ineficace sunt gata să-şi dea viaţa pentru formula rudimentară a primului aventurier abil. E cunoscut cazul acelui american, doctorul Towsend, care şi-a câştigat milioane de partizani - şi fonduri impresionante - cu ideea simplistă de a se plăti fiecărui american ajuns la vârsta de 60 de ani o rentă viageră de câteva sute de dolari. Ideea avea aparenţele cele mai atrăgătoare: fiecare cetăţean ştiindu-şi bătrâneţea asigurată, nu ar mai avea nevoie să economisească; tot câştigul ar fi astfel cheltuit, mărind bunăstarea economiei generale. Şomajul nu ar mai exista, deoarece oamenii în vârstă ar ceda locul celor tineri. Numai că doctorul Towsend nu spunea de unde avea statul să-şi procure miliardele necesare acestei reforme uriaşe. Milioanele de adepţi cari îi trimiteau fonduri de propagandă nu-şi puneau această întrebare. Şi aşa s-a putut vorbi chiar de o eventuală candidatură a d-rului Towsend la preşedinţia Republicii.

Hotărât lucru: popoarele nu vor poeme nici construcţii logice, nici silogisme, nici argumentări filosofice sau ştiinţifice deschizând orizonturi minunate ale gândirii. în fruntea lor, ele nu vor pune nici pe savant, nici pe cugetător, nici pe artist. Oameni

cu posibilităţi ale inteligenţei reduse, inşi cărora puţin Ie pasă de adevărul filosofic şi care oricând sunt gata să supună ştiinţa, filosofia sau arta unor legi şi unor considerente stiăir.e Io», ştiu să cucerească aproape pretutindeni simpatia şi incredeiea mulţimii. Să însemne oare aceasta faliment•ii culturii şi al gândirii? In faţa unei psihoze colective, cărturarul nu mai aic autoritate. HI nu poate decât privi cu tristeţe dezlănţuirea unei rr.ulţimi pe care omul fără cultură, dar dc acţiune, va şti să o conducă pe căile scopului său. E adevărat că nici gânditorii, nici artiştii, nici savanţii nu au dat până acum omenirii ceea ce es* aşteaptă dc la dânşii. Ei s-au mulţumit să cânte sau să contemple o suire de lucruri pe care n-au încercat ;-o îndrepte cu nimic. Mulţimilor însă le e foame. Şi foamea aceasta nu cere nici logică, nici versuri. Ea se mulţumeşte cu o făgăduinţă oricât de iluzorie, spusă însă cu vorbe tari, fără grijă de conţinut şi de adevăr. De aceea, ca şi în zilele lui Herodot, un filosof, un artist, un savant cu judecata limpede şi cumpănită, vor părea încă multă vreme nişte animale ciudate.

O TOAMNĂ ŞI UN PRIETEN

Uneori, în zilele acestea de toamnă, soarele are o strălucire caldă, care aduce în inimă o suavă adiere de nădejde.

Atunci, toamna pierde toate semnele ei de vestejire şi de tristeţe. Ea devine o a doua primăvară, la capătul căreia străjuieşte nu anotimpul de resemnare şi de moarte, ci acei al înfloririi şi al triumfului, de fericire şi de viaţă. In zilele acestea, chipul omului se luminează de speranţă: „vor veni zile bune", - pare să-şi spună el, întocmai ca şi primăvara. Şi el uită că la porţile oraşului au început să vuiască lungile convoaie de păduri aduse în vagoane şi în căruţe, pentru frigul flămând care va sosi şi el în curând.

în porţi, gospodinele târguiesc maldăre de legături de ceapă.saci cu cartofi temători şi umili, gogoşari şi pătlăgele vinete cu pântecul tot mai plin, greoaie şi leneşe ca nişte păsări cari s-au îngrăşat prea mult peste vară.

Până târziu, răsună în curţi doagele bătute la butii pline cu morcovi, cu ardei, cu castraveţi sau cu pepeni, plutind în apa sărată ca nişte luceferi potoliţi. Sunt, fireşte, şi bucuriile toamnei. Dar dulceaţa din aer, vocile aburoase care îşi răspund în grădini, nu anunţă zbaterea sterilă care va să urmeze. Să fi uitat oamenii ros:ul nedezminţit de mii de ani al anotimpurilor? Sufletul lor optimist să nu vrea oare să se lase înfrânt şi să mai spere ei că în curând vor veni corăbiile pline de muzici ale primăverii? Vor veni corăbii, dar vor fi acelea de sticlă rece şi tăioasă, ale iernii. Vor înflori copacii, dar florile lor vor fi de gheaţă, ca o suflare a morţii. Căci în zilele care urmează, natura, într-o luptă uriaşă, va pierde podoabele sale, se va despuia de frumuseţe, pentru ca, mult mai târziu, după luni de adormire, să renască într-o sărbătoare a învierii. Dar până atunci fierul de plug al toamnei va fi lăsat o dâră neştearsă, de durere:

„La toamnă, când frunza va îngălbeni,

Când, pentru ftiziei, nu se ştie ce noi surprize vor veni"...

Cum sună versurile lui Bacovia. Poetul a ştiut că toamna, o dată cu frunzele pline de melodie, ia cu dânsa în întuneric şi pe cei mai buni şi mai scumpi dintre prieteni. Toamna - şi în curând se împlineşte anul - a fost aceea care l-a răpit dintre noi pe minunatul Gib I. Mihăescu. Moartea l-a surprins pe iubitul nostru prieten aşa cum ne va surprinde şi pe noi ceaţa mohorâtă a toamnei: cu surâsul şi cu speranţa pe faţă. Gib I. Mihăescu nu era încă în miezul vieţii lui. Patruzeci de ani sunt încă o vârstă a primăverii.

El a plecat dintr-o dată, ca un prieten pe care îl mai crezi încă acasă, scriind poeme în dosul perdelei luminate, şi de care afli într-o zi că e departe, într-o altă ţară.

Gala Galaction spunea cândva că vine o vârstă când cei mai buni şi mai numeroşi prieteni ai noştri sunt dincolo de hotarul acestei lumi. Toamna nu mă poate, aşadar, bucura. Ea l-a luat - cu acea surpriză pentru ftiziei, de care vorbeşte Bacovia - pe prietenul voios, simplu, plin de afecţie şi de gesturi nobile, pe acel Gib I. Mihăescu a cărui mare statură de romancier căpăta o şi mai amplă aureolă prin statura modestă, rezervată, a omului.

în toamna aceasta în care, voi duce, poate, la bun sfârşit traducerea în franţuzeşte a misterioasei *Rusoaice* a lui Gib I. Mihăescu, mi-ar fi plăcut să merg pe străzi cu acest prieten în care viaţa şi speranţa vibrau fără încetare, şi să fi crezut şi eu, molipsit de optimismul lui, că nu iarna şi ura aspră ne stau în preajmă, ci un anotimp al iubirii şi o omenire fericită...

UMANIZAREA STATUILOR

Am avut prilejul să mai semnalez cititorilor acele *Poeme într-un vers,* pe care d. Ion Pillat le-a publicat de curând.

Genul creat de d. Ion Pillat a părut să intereseze atât de mult, încât o recenzie pe care am trimis-o, însoțită de câteva traduceri, revistei Le *Mois.* a fost reprodusă în întregime de *Mercure de France.*

Formule mai mult sau mai puțin apropiate de aceea a d-lui Ion Pillat au fost încercate şi de alți poeți. *Les Nouvelles Litteraires* reproduce din revista *Cruz y raia.* care apare la Madrid, - în timpul tristelor evenimente din Spania mai sunt deci oameni cari se gândesc la poezie - o serie de aşa-numite „greguerias", un soi de mici poeme reduse de cele mai multe ori la o simplă frază, gen creat de Ramon Gomez de la Sernâ şi asemănându-se cu hai-kai-urile japoneze.

Multe din aceste „greguerias" conțin imagini sau reflecții surprinzătoare.

Iată una, pe marginea căreia îmi voi îngădui, la rându-mi, câteva reflecții:

„Numai după ce au încetat împuşcăturile, se poate admira impasibilitatea statuilor: atunci bagi de seamă că ele au rămas pe piedestalul lor şi că n-au luat-o la fugă".

Rigiditatea şi teatralismu! statuilor - în toate oraşele lumii - m~au lăsat întotdeauna în nedumerire. în colțuri de stradă sau în squaruri, sau în grădini publice, apar deodată enormi inşi de piatră, întinzând un braț amenințător, sau ținând dramatic o mână pe piept, sau țintind cu degetul, voluntar şi energic, un punct invizibil din spațiu. Ființele pe care aceste statui ar voi să le reprezinte au fost, în viața lor de toate zilele, ca oricare altul dintre noi: au avut supărări şi bucurii, s-au luptat cu mizerii mărunte sau uriaşe, s-au mişcat pe străzi, în tramvaie sau în cupele, au lucrat ori s-au odihnit în laboratoare, în uzine sau în consilii de administrație.

De unde această nevoie de a-şi aşeza acum, în nemurirea lor relativă, într-o atitudine crispată şi neumană? Ei par, de pe soclul lor de piatră, că dintotdeauna au comandat şi au dominat. Şi oricând, la lectura unei cărți sau la un taifas tihnit, cu dulceață şi cu cafea, cu prietenii sub arcadele de viță sălbatecă ale grădinii părinteşti, ei au stat rigizi şi demni, cu fruntea încruntată, cu atitudini teatrale, de supraoameni.

Se poate întâmpla ca statuile, ca nişte maşini diavoleşti inventate de oameni şi pe care oamenii nu le mai pot stăpâni, să fi depăşit rostul căruia au fost sortite şi să fi intervenit cu o autoritate nebănuită în viața propriilor lor creatori. Statuile cu pozele lor hieratice, nemaisemănând oamenilor, oamenii au început să dorească să semene statuilor. Şi de aceea, poate, în diferite părți ale lumii, se văd azi mulțimi întregi mergând cu paşi sacadați, sau umplându-şi piepturile şi înălțând capul într-o atitudine orgolioasă, ca nişte adevărate statui. Statuile, exemplele date de statui, sunt de vină, poate, de inumanizarea omenirii de astăzi. Şi dacă sunt puține speranțe să mai poți duce pe o cale de lumină şi de împăcare imensele mulțimi sanguinare, dacă omul a ajuns el însuşi o statuie fără suflet, care a uitat mersul simplu şi „bună-ziua" rostită fără gesturi teatrale pe străzi, dacă omul, deci, nu mai poate fi umanizat ar trebui să se încerce măcar umanizarea statuilor.

în locul uriaşilor de piatră, înfumurați şi sfidători, ar trebui pusă imaginea omului modest şi mediocru, de toate zilele, îmbrăcat în haine sărace, cu umerii puțin aduşi, cu privirea umilă şi dornică de linişte şi de pace. Atunci, statuile, ca nişte adevărați oameni necăjiți şi cuminți, ar privi cu nedumerire şi cu milă defilarea grandilocventă a mulțimilor de statui-oameni. Şi, cine ştie, poate de la o vreme, imitând din nou statuile, de astă dată omeneşti şi simple, oamenii vor redeveni din nou oameni. Atunci poetul nu se va mai mira că statuile rămân locului când se aud împuşcături, pentru că împuşcăturile acestea vor fi ale focurilor de artificii şi ale salvelor pentru sărbătoarea şi bucuria generală.

PETIȚIA MÂINII STÂNGI

Un ziar francez amintește, în preajma acestui nou an școlar, de celebra *Petiție a mâinii stângi,* pe care a scris-o, acum vreo sută cincizeci de ani, Franklin. Prejudecata infuzată din generație în generație copiilor, de a nu se folosi decât de mâna dreaptă, e departe încă de a fi înlăturată.

întâietatea dată dreptei e atât de curentă, încât insul care se poate, într-o oarecare măsură, sluji și de brațul stâng e privit ca un fenomen ciudat, al cărui viciu de „stângism" trebuie grabnic corectat. Un medic pe care îl întrebam cândva de unde să provină acest dispreț pentru mâna stângă, această, la început voită, și mai târziu involuntară, delăsare a unui braț sortit să aducă servicii egale acelora ale brațului socotit principal, ne-a răspuns că, prin poziția lui în apropierea inimii, brațul stâng a fost instinctiv ferit de eforturi prea mari. Natura pare să contrazică însă afirmația medicului. La animale, membrele din partea stângă a corpului sunt supuse acelorași oboseli ca și membrele din partea dreaptă. Și că e vorba numai de un rezultat al educației o dovedește faptul că, înainte de a fi primit observațiile părinților și ale profesorilor, copilul se folosește de mâna stângă întocmai ca și de mâna dreaptă. De câte ori mama, cu grijă de buna ținută a copilului, nu îl dojenește pe acesta la masă: „nu ține lingura în mâna stângă".

Copilul totuși ține lopățica sau creionul cu care schițează fantasmele visului său treaz. în mâna stângă sau în mâna dreaptă, fără preferință.

Concepția diferenței între cele două brațe e atât de unanimă, încât în contractele de asigurare contra accidentelor, societățile de asigurare prevăd o indemnizare mult mai importantă pentru pierderea brațului drept decât pentru aceea a brațului stâng. Câtă dreptate are, așadar, disprețuita mână stângă, când prin glasul lui Franklin exclamă:

„Suntem două surori gemene; cei doi ochi ai omului nu se aseamănă între ei mai mult decât ne semănăm noi; nici nu sunt mai în armonie decât am putea fi noi două, sora mea și cu mine, dacă n-ar fi spiritul de părtinire al părinților noștri, cari fac între noi cea mai nedreaptă deosebire. Din copilărie am fost crescută să o consider pe sora mea drept o ființă de un rang superior rangului meu; am fost lăsată să cresc fără nici o cultură, în vreme ce nici o jertfă n-a fost prea scumpă pentru educarea sorei mele, ea a avut profesori care au învățat-o scrisul, desenul și o mulțime de alte talente plăcute; iar dacă eu mă atingeam vreodată de un creion, de o peniță sau de un ac, eram certată cu cea mai mare severitate".

Profesorii ar trebui să reflecteze la această plângere dreaptă a mâinii stângi, plângere căreia nimeni nu i-a mai dat glas de la Franklin încoace.

O CARTE SALVATĂ

Cartea dumitale de poeme - mi-a spus zilele trecute un prieten - am cumpărat-o de la un anticar. Era cu dedicaţie, a adăogat prietenul meu, cu puţină răutate în voce. îţi pot spune şi pentru cine era dedicaţia.

- Cuvintele dumitale nu mă supără deloc, - i-am răspuns prietenului. Cel care a vândut anticarului volumul, pe care i i-am trimis cu dedicaţie, a făcut fapta cea mai înţeleaptă cu putinţă. Şi vestea pe care mi-o dai mă bucură. Iată de ce: eu m-am putut înşela: am trimis cartea mea unei persoane care nu dorea această carte. Filele, în care erau strânse poemele mele, au căzut, aşadar, într-un loc străin. Primitorul acestor poeme le-ar fi putut pune între atâtea alte cărţi, în unul din rafturile bibliotecii sale. Atunci, cartea mea ar fi fost pierdută cu desăvârşire. Căci, pentru un ins care nu iubeşte decât de faţadă cartea, biblioteca e un cimitir. El ar putea chiar lăsa în vitrine numai cotoarele cărţilor. Sau. şi mai mult: biblioteca ar putea fi numai desenată pe perete, dând iluzia optică a unui decor de teatru. Cartea e o fiinţă ciudată, care nu trăieşte decât din viaţa unei alte fiinţe: cititorul. Cartea e ca o lună, care primeşte lumina de la soarele ei: cititorul. Ea aşteaptă mâna fremătătoare, ochiul binevoitor şi atent. Dumneata îmi spui, însă, că prietenul de care e vorba a dus cartea mea la anticar. Poemele mele au fost deci salvate. La anticar, cartea va aştepta o zi, o lună, un an, până când sincerul ei preţuitor o va recunoaşte şi o va cumpăra. De data aceasta, cartea va ajunge în mâna prietenului adevărat. De altfel, la anticar nu vin decât iubitorii de cărţi. Ei cumpără, acolo, **o** carte uzată, fără coperte strălucitoare, dar pe care, în visul lor, au dorit-o de mult. Şi trecerea cărţii mele prin prăvălioara înţesată de tomuri şi de reviste din alte vremuri nu i-a putut fi decât de folos. Ea se va fi întâlnit acolo cu autori şi cu poeme pe care epoca noastră tumultuoasă îi nesocoteşte şi îi uită. Şi va fi poposit şi în mâinile acelui ins simpatic şi înţelegător care e anticarul. Şi poate mă mai bucură şi faptul că în felul acesta cartea mea cu poeme îşi va fi îndeplinit şi misiunea ei de bun economic: ea a servit, în modesta ei măsură, circulaţia monetară, încă o dată, deci, ea s-a dovedit a fi ceva viu şi util. Şi de aceea , prietene, dacă poemele mele te vor amăgi, nu le îngropa într-un colţ uitat al bibliotecii. Vinde-le la anticar.

CULTURĂ CU CHEIE

Literatura şi arta pot fi ele oare supuse unor criterii străine de esenţa lor? Norme de ordin politic, social, moral, sau chiar economic, fixate de o minte conştientă, pot ele influenţa evoluţia unei literaturi? Un curent artistic poate fi el oare provocat sau oprit după voie? Iată atâtea întrebări cari au devenit de actualitate în urma campaniilor din ultima vreme împotriva unora din reprezentanţii de frunte ai poeziei sau ai prozei contimporane. Literatura se conduce după legi cari îi sunt proprii şi evoluţia ei nu poate fi stăvilită şi nici măcar întârziată prin măsuri cu caracter administrativ sau prin comandamente interzicând anume forme ale expresiei artistice şi stimulând altele. Asemenea apeluri vor putea avea un ecou în public. Acesta îl va urma poate pe insul care se indignează împotriva unora dintre scriitori, invocând un criteriu la îndemâna mentalităţii generale şi comune. Asupra artiştilor creatori însă, acţiunea cenzorilor va rămâne fără rezultat. Ca şi în ştiinţă, orice cucerire a artei odată câştigată, nu mai poate fi luată înapoi. Aşa cum un medic, un chimist nu ar putea nesocoti cercetările unor înaintaşi, un poet va trebui să ţie seamă totdeauna de experienţa predecesorilor săi. Limba, construcţia versului, rima, ritmul, metafora, asociaţia de imagini sau de idei, odată ajunse la un punct al evoluţiei lor, nu se mai pot întoarce la o vârstă care a fost depăşită.

Dacă artistul ştie instinctiv că numai ultimele legi ale artei trebuie să-1 conducă, publicul însă îşi poate lăsa gustul falsificat de sentinţe cu aparenţă de logică strânsă, făcând apel la sentimente care n-au ce căuta în judecarea unei opere artistice. în mod conştient, oameni cu autoritate ar putea înlătura din circulaţie - scoţând din manuale şi din antologii - anume autori şi anume opere. Ceea ce ar suferi ar fi cultura generală. în felul acesta, s-ar ajunge la o cultură artificială, la un gust public redus, care s-ar îndepărta tot mai mult de efortul de creaţie al artistului adevărat. O asemenea educaţie a gustului ne aminteşte cazul recent al unui englez care, plictisit de a nu avea de mai mulţi ani nici o ocupaţie, din pricina crizei, s-a hotărât într-o zi să cumpere, cu ultimele sale economii, toate ceasornicele vechi cu cheie, care se mai găseau pe piaţa Londrei. Englezul a încărcat aceste ceasornice într-o corabie şi s-a dus să le vândă indigenilor dintr-o insulă din Oceanul Pacific. Operaţia lui comercială a avut un succes strălucit. Dar lucrurile nu s-au oprit aici: englezul a vândut numai ceasornicele, fără chei. De câte ori băştinaşii voiau să-şi pună ceasornicele în mişcare ei trebuiau să vină la englez, care le împrumuta cheia în schimbul unei nuci de cocos. Englezul şi-a încărcat corabia cu nuci de cocos şi s-a întors în Europa.

Sunt şi prin părţile noastre oameni cari împart cultura ca pe nişte ceasornice fără chei. Spectatorul, cititorul trebuie să se adreseze lor, numai lor, pentru a lua cunoştinţă şi a pune în mişcare resorturile unei gândiri şi ale unei arte făcând parte dintr-o epocă apusă. Se poate întâmpla însă ca acest public, ţinut la discrebe de posesia unei chei prea facile, să afle că există ceasornice şi opere de artă mai desăvârşite şi mai frumoase.

STOFA INVIZIBILA

Cunoaşteţi povestea cu ţesătorii înşelători, a bunului Andersen? E vorba acolo de doi dibaci meşteri ai înşelătoriei, cari anunţă cu trâmbiţe şi cu surle că sunt în stare să ţeasă o stofă cum nu s-a mai pomenit până la ei. Uşoară şi străvezie ca aerul. Numai că, pentru a vedea această stofă, trebuie să fii un om cu mare cultură, cu mare gust şi cu fineţe de spirit. Pentru oamenii vulgari, fără instrucţie şi fără inteligenţă, această stofă e invizibilă.

S-a întâmplat ca ducele din acel oraş să fie iubitor de vestminte. El îi chemă pe cei doi mari meşteri ţesători şi le dădu tot aurul, tot argintul şi toate firele de mătase de care aveau nevoie pentru misterioasa lor stofă.

înşelătorii lucrară pentru dânşii aurul, argintul şi mătasea, iar pe războaiele de ţesut nu puseră nimic. Ei se prefăceau că lucrează de zor, dar suveicile erau goale. La o vreme, ducele îl trimise pe ministrul său să vadă cum stau cu lucrul ţesătorii. El intră în camera acestora şi pe războaie nu văzu nimic.

- Cum găsiţi desenele şi culorile, întrebară ţesătorii. Ministrul, ştiind că numai oamenii aleşi pot vedea această stofă, şi el nevoind să pară un om de rând, lăudă desenele şi culorile şi repetă aceste laude înaintea ducelui. în ziua sorocită, înşelătorii tăiară aerul cu foarfecele, se prefăcură că alcătuiesc o haină cu minunată trenă şi ducele, nevoind să pară nici el un om de rând, ieşi gol înaintea curtenilor săi, cari lăudau, cu toţii, neîntrecuta stofă. Fiecare în sinea lui spunea: „nu văd nici o stofă", dar nimeni nu voia să treacă drept un om fără gust şi fără cultură.

Nu vi se pare că trăim acum povestea ţesătorilor lui Andersen?Fiecare în sinea lui recunoaşte că toate câte se petrec de la o vreme în lume sunt pline de răutate şi de nechibzuinţă omenească. Fiecare în sinea lui dezaprobă războiul care pare inevitabil, dar nişte dibaci ţesători au izbutit să-i convingă pe oameni că cine nu vorbeşte ca dânşii e lipsit de inteligenţă, de cultură şi de demnitate. O adevărată panică a cuprins omenirea.

Aşa, fiecare laudă desenele şi culoriie stofei invizibile. Numai că de data aceasta nu e vorba de o înşelătorie cu fire de mătase şi de aur, de data aceasta nu e vorba de războaie de ţesut, ci de alte războaie, care, in loc să ţeasă, desfac ceea ce generaţii de oameni au zămislit şi au construit. De data aceasta, ţesătorii fabrică în adevăr o stofă; o stofă foarte vizibilă, de tunuri, de avioane, de puşti, de tancuri şi de submarine. Şi fiecare dezaprobă în sinea lui, dar aprobă cu voce tare.

Povestea lui Andersen sc termină cu exclamaţia unui copil, care spune în auzul tuturor: „Despie ce stofă vorbiţi? Nu e nici o stofă!"

Care e copilul dintre noi, care va avea curajul să spună lumii de azi că toate câte se petrec sunt rele şi că pacea e o stofă mult mai preţioasă şi mai frumoasă decât războiul?

OAMENI ŞI VIETĂŢI

Prezicătorii se întrec în a declara că, în bine ca şi în rău, anul 1937 va fi un an hotărâtor. Criza, marea criză economică începută în 1929, e fără îndoială pe sfârşite. Lucrul acesta poate fi constatat în sălile de spectacole arhipline, în balurile şi seratele particulare, în linia crescândă a cifrei de afaceri a marilor întreprinderi pariziene. Slăbită pe tărâm economic, criza pare să capete însă forţe tot mai vii în domeniul politic şi social. Nici sub aspectul acesta - toată lumea e de acord - speranţele nu trebuiesc socotite pierdute. Fireşte, se vădesc pretutindeni semne îngrijorătoare şi surlele războiului se aud sunând în apropiere. Totuşi, războiul poate fi, şi va trebui să fie, evitat. De ce atâta grabă în a arunca panica în mulţime?

Ultimele zile au fost, e drept, aducătoare de veşti neliniştitoare: incidente navale germano-spaniole, note diplomatice întretăindu-se ca nişte fulgere din ce în ce mai repezi pe cerul de furtună ai Europei. Corespondentul din Berlin al unui ziar parizian anunţă că o ediţie a ziarului *Der Angriff,* care califică drept „ultimatum" cererea amiralului german adresată guvernului din Valencia a fost retrasă din circulaţie. Ediţia următoare numeşte această cerere „ultim avertisment". Oricum, cuvântul de „ultimatum" a fost rostit. Dar chiar acei cari l-au rostit - dându-şi seama de gravitatea consecinţelor - s-au grăbit să-1 înlocuiască cu un altul, mai puţin semnificativ. în cercurile pariziene se desenează speranţa că afacerea spaniolă - care, în văzul tuturor, s-a transformat într-o afacere internaţională -, va putea fi, într-un viitor apropiat, sfârşită printr-o înţelegere a puterilor interesate. Până atunci, cuirasatele se înfruntă unele pe altele, avioanele spintecă aerul, salutându-se cu salve omorâtoare. începutul anului nou e tot atât de plin de flăcări şi de sânge ca şi sfârşitul anului apus. Oamenii, de la depărtări mari, cu auzul aţintit la acest vuiet de arme, aşteaptă nedumeriţi.

Dar ce vor fi gândind, oare, păsările aerului sau vietăţile apelor, de aceste dezlănţuiri? Nu-şi vor fi spunând ele: „oamenii au venit în împărăţia noastră cu toate pornirile de ură şi de distrugere pe care n-au ştiut să le stăpânească în împărăţia lor"? Poate că animalele din jurul nostru iau parte la viaţa şi la gesturile noastre fără ca noi să bănuim că le facem şi lor tot atât de mult rău ca şi nouă înşine. O telegramă anunţa zilele trecute că 10 000 de pescăruşi, nemaiputând să zboare, au coborât, muribunzi, pe plaja de pe coasta Iutlandului. E vorba de pescăruşi cari, plutind multă vreme în dâra plină de petrol a unui vapor, şi-au impregnat atât de mult aripile cu petrol, încât n-au mai fost în stare să zboare.Imensul nour de 10 000 de pescăruşi s-a prăbuşit pe plajă. Nota ziarului adaogă că locuitorii, miloşi, au împuşcat bietele palmipede, spre a le scurta agonia. Pasărea atât de mult iubită de poeţi, şi despre care în unul din „poemele sale într-un vers" poetul Ion Pillat spune: *„Din valuri, spume albe au început să zboare",* această pasăre, în adevăr asemănătoare unei spume masive, a căzut victimă industriei şi ingeniozităţii omeneşti. Câte alte vietăţi nu vor fi suferind alături de oameni, de exploziile minelor submarine, sau de bombardamente aeriene sau terestre! Gândul nu trebuie să meargă însă aşa de departe. E de ajuns să ne înfiorăm la imaginea zecilor de mii de cadavre şi de răniţi. Şi poate că imaginea aceasta îi va face pe oameni să-şi regăsească speranţa în omenire şi să înlăture printr-o împăcare, fie chiar „strâmbă", un măcel care în nici un caz nu poate fi socotit drept.

NOTE ŞI COMENTARII

PROZE
DIN VOLUME

A DOUA LUMINĂ

Volumul *A doua lumină* a fost publicat în 1930 de Editura Unu la Bucureşti (Tipografia „Steaua Artei", 123 p.). Cuprinde eseuri şi articole cu caracter programatic, tipărite de Ilarie Voronca în perioada 1925-1930, îndeosebi în revistele de avangardă *Integral* şi *unu.*

Textele din acest volum au fost reluate în culegerea: Ilarie Voronca, *Act de prezenţă,* ediţie îngrijită, studiu introductiv si note de Ion Pop, Cluj, Editura Dacia, 1972.

p. 9 — A DOUA LUMINĂ

A apărut în revista unu, nr. 16, august 1929. Manuscrisul nu s-a păstrat. Textul publicat în revistă prezintă unele diferenţe faţă de versiunea din volum: p. 9, rândul 5: „printre mesele *strâmte";* r. 14: După „... torentul în clocote al minutului", urma pasajul: „întreaga existenţă redusă la pipăirea cu degetul a cucuielui (sic!) de pe fesă" - eliminat din carte; p. 10, r. 12: „nu-1 cunoaşte"; evidentă eroare de acord, rămasă şi în volum, corectată în ediţia de faţă, r. 22-23: „Evoluţia în *falş* a costumului... falşul poem"; r. 31: *„al* inelului"; greşeală prezentă şi în volumul din 1930; p. 11, r. 24: „ca o mănuşă"; r. 24-26: „S-ar putea în acestea găsi desluşirea tâmpeniei semnate acum în *Rampa* sau *Gândirea* de autorul *Salomeei...".* „Autorul *Salomeei* şi al paginilor *Din paharul cu otravă"* este Adrian Maniu. Cele două cărţi au apărut în 1915 şi, respectiv, 1919. R. 29-30" a cutărui poet director de revistă contimporană. Grija neascunsă a acestuia...". Aluzia, mai directă în versiunea din unu, îl priveşte desigur pe Ion Vinea. director al revistei *Contimporanul,* cu care gruparea *„unu"* intrase în conflict (v. şi *Coliva lui Moş Vinea,* articol polemic scris de Voronca şi semnat sub genericul unu, în nr. 29, septembrie 1930, al revistei conduse de Saşa Pană, ca şi alte pagini marcând ruptura faţă de gruparea constructivistă datorate lui Ilarie Voronca sau Ştefan Roii); r. 36: „neştiitor"; p. 12, r. 26-27: „îmi spun D-nii E. Lovinescu & Co."; r. 39: „batjocura"; p. 13, r. 14: din finalul pasajului a fost eliminat, în volum, rândul. „Niciodată Ion Călugări) n-a luat numele poemului în deşert"; r. 15: Rândurile consacrate iui F. Brumea apar în revistă ca notă de subsol, într-o formulare uşor diferită de textul definitiv: „Poemul refugiat pur în reportagiul lui F. Brunea. (Va

fi justificarea „Dimineții" în clipa judecății de apoi). Dar e o cascadă..."; r. 17; Pasajul care începe cu acest rând lipsește din versiunea tipărită în revistă, care - după remarcile despre Ion Căiugăru - continuă cu secvența: „Când toate se vor fi sfârșit"...; p. 14, r. 1-6: pasaj absent din textul publicat în *unu;* din revistă lipsește nota despre A Mauro's.

p. 15 PE MARGINEA „INTEGRALULUI"

A apărut în revista *Integral,* nr. 10, ianuarie 1927, p. *3-4,* sub titlul *Pe marginea unui festin.*

P. 15, r. 15: In revistă: „sufletesc *cât* geografic"; r. 16: „ai secolului al XX-lea"; r. 20-21: „cetățile se desfoaie precum cozi de păuni"; r. 29. „dincolo de binefacerea satisfacției imediate"; p. 16, r. 12: „descuiare a drumurilor"; p. 17, r. 4: „peste privire scăzute"; r. 24: „până-n măduvă"; r. 32: „cu ierburi puternice, ca un lasso meningea lui"; r. 3 de jos: „cum cred câțiva universitari impotenți"; în versiunea publicată în *Integral,* această secvență se încheie cu câteva rânduri de violențe verbale la adresa criticului și esteticianului M. Dragomirescu: „Numele lui Mihail Dragomirescu e penibil să-1 rostim, după ce, de tinicheaua pe care după dânsul o trage, toate călimările scrisului românesc au fost sparte. Dar tâmpenia acestui om și a celor din stânga și dreapta lui stăruie ca o escrescență enigmă, ca o uimire; acordurile cele mai elementare de sintaxă sunt nesocotite. De altfel (în afară de fraza D-lui E. Lovinescu, străjuită de un stil în cumpănă), proza criticii de ia noi e ilizibilă"; p. 18, r. 14: „D-lui B. Fundoianu"; p. 19, r. 1: „evadare în sine"; r. 3-4: Propoziția referitoare la Corneliu Mihăilescu lipsește din textul publicat în *Integral.* în locul ei, se putea citi o alta, eliminată în volum: „Sub aparență fluidă, Victor Brauner are mușchi. Ia lecții de box cu Stephane Rol!". Nota din subsolul acestei pagini a fost adăugată în vederea tipăririi textului în volum; r. 5: în revistă, acest pasaj începea cu următoarea propoziție, eliminată în volum: „Nu sunt șef de birou la „Administrația Financiară". Un certificat..."; finalul secvenței conținea de asemenea o propoziție eliminată mai târziu: „«Integral» e la rondul al 10-lea. Timpul"....

p. 20 POEZIA NOUĂ

Tipărit inițial în revista *Integral,* nr. 4, iunie 1925, p. 2-3, sub titlul *Cicatrizări (Poezia nouă).*

în versiunea din revistă, sunt de notat, de asemenea, unele diferențe față de textul definitiv: p. 20, r. 9: „trebuie primită așadar"; p. 21, r. 12: „întreg sistemul constructivist de acum"; r. 24: „nu-și șterge lacrămile"; r. 38: „poezia planșă, inginer de creier, organism..."; p. 22, r. 18: „întins leneș pe cbaise-longue"; p. 22, r. 32: După acest rând, în versiunea din *Integral* apărea următorul pasaj, care încheia secvența: „Triumful poemului nou începe fecund cu Mallarmă. E, desigur, în toată expresia și realizarea acestuia, cel mai construit ascensor pentru zgârie-

cerul imaginației actuale. // Generația ultimilor ani (în Franța mai ales) a adus o contribuție rodnică neașteptată. // Totuși efortul de continuă cercetare a poemului nou obosește repede. Mulți dintre răscolitorii de ieri sunt azi în declin, tot mai aproape de sucombare; între pulpele lor istovite, calul sălbatec de savană nu se mai frânge. Singur, printre ei (nume care trebuie reținut), Tristan Tzara biruie cu o vigoare mereu reînnoită. în el se rup diguri, vuiește peșteri, se strânge cheag țipătul de acum".

p. 23 DESPRE POEM ȘI ANTOLOGIE

A fost publicat sub titlul *Note despre poem și antologie,* în revista *Integral,* nr. 13-14, din iunie-iulie 1927, - număr special dedicat noii poezii franceze și românești. Textul lui Voronca prefațează secțiunea românească a acestei micro-antologii. (Pentru poemele franceze, introducerea, fără titlu, a fost scrisă în limba franceză de B. Fondane.)

Remarcăm, în versiunea din revistă a textului, următoarele diferențe: p. 23, r. 21: „Suflete se ating"; r. 23: „Ca suc gastric, imaginile"; p. 24, r. ÎS: „Jeanne d'Arc. le poete entend des voix"; p. 25, r. 1: „Și nu *luna,* cum, firește, decrepiți profesori universitari îl vor fi citit. De altfel,.."; r. 6: „surprindere în imagine".

în afară de textul reluat în volum, versiunea din *Integral* cuprinde și aceste rânduri finale: „Un cordon ombilical leagă poezia lui Stephane Roii de o cerească substanță; sensibilitatea lui se nutrește de-a dreptul din pântecul dumnezeirii. // O antologie făcută pentru tineri. // Voronca: ou allez-vous mon cher Ernest? // Cosma: J'ai rendez-vous avec un nuage. // Deschide de aici antologia ca o cutie craniană."

P-²" SCRISOARE NETRIMISÂ

A apărut în ziarul *Omul liber,* I, nr. 4, *24* noiembrie 1929, p. i. în textul din ziai «>. p. *16,* r. 15), în loc de „asemeni contemplării", apare: „asemeni cu contemplarea" Ultima propoziție a articolului din *Omul liber* - „Asta numai Dumnezeu știe" a fost înlocuită în volum cu: „Cins ar putea ști?".

p. 2S DE VORBĂ CU UN CONDAMNAT LA BOALĂ

Publicat mai întâi în ziarul *Omul liber,* II, ,ir. 47, 19 ianuarie 1930, p. 1. Genevieve Tissier este soția lui B. Fundoianu. în raport cu textul definitiv, în cel din ziar apar următoarele diferențe: p. 28, r. 22: „de care mă bucur"; r. 30: „de cearceafuri mari"; p. 29, r. 7-8: „genunchiul, un clopot"; r. 30-31: „scăderi și înmulțiri de avuturi".

p. 31 „POEME ÎN AER LIBER" DE STEPHAN ROLL

A fost tipărit în revista *unu,* nr. 13, mai 1929. Reproduce manuscrisul aflat astăzi în arhiva Saşa Pană.

în versiunea din revistă sunt de semnalat următoarele diferenţe faţă de cea cuprinsă în volum:

P. 31, r. 2: „o orhestră"; p. 32; r. 9: „până-n geamurile"; r. 15: „Autorul acestei pagini - care nicicând nu va trebui să fie un „articol"; r. 21: „carnea de azur a zborului'.

în revista *unu,* articolul se încheie cu propoziţia: „în numele cititorilor imponderabili, îi mulţumeşte lui Stephan Roii pentru aerul şi azurul din el/Uarie Voronca. „Urmează şi un „P.S. Volumul, ca o frunte de sfânt, poartă nimbul desenelor lui Victor Brauner."

Manuscrisul articolului (5 pagini de coli ministeriale, cu cerneală) prezintă câteva ştersături: p. 32, r. 2: „o corabie cu marinari de <azur> ozon"; r. 8: „El destinde praştia zilei <obosită> anemiată"; r. 17: „în cele mai felurite împrejurări <ale vieţii>."; r. 5 de jos: „Ce? <Vă văd> (Aha! Vă văd...)".

p. 34 M. H. MAXY

A apărut, se pare, pentru prima oară în volumul *A doua lumină* (1930).

p. 36 VICTOR BRAUNER

Publicat în revista *unu,* nr. 11, martie 1929, după manuscrisul care se află acum în arhiva Saşa Pană.

Manuscrisul, scris cu cerneală, conţine foarte puţine ştersături; p. 36, r. 2: „toţi clopoţeii <nevăzutului> extazului"; r. 14: „îndreaptă <frizura> bucla codrilor". în pasajul eliminat în versiunea din volum (v. *intra:* „(Voi găsi răgazul să <desluşesc> lămuresc celor...)"; p. 37, r. 14-15: „un gest şi <toate> violoncelele..."; r. 19: „pasărea măiastră a <adevărului> nevăzutului".

Spre deosebire de versiunea din volum, textul din revistă începe fără a mai repeta numele artistului, în continuarea titlului: [Victor Brauner] „Scormoneşte cu penelul lui toate penele gândului." Alte diferenţe: p. 36. r. 27: „acel hermafroditism penibil al constructivismului" (în volum, calificativul *penibila* fost eliminat). Următoarele două rânduri au, în volumul din 1930, această formă: „Popasul lui Victor Brauner în etapa mărginită la volum sau la abstracţii..." Confruntarea cu manuscrisul şi cu textul tipărit în *unu* arată că e vorba de o eroare tipografică: la culegerea textului, s-a sărit un rând, pe care îl reincludem în ediţia de faţă. Formularea completă este deci aceasta: „Popasul lui Victor Brauner în etapa acestuia din urmă a fost scurt. El n-a zăbovit să afle că pictura mărginită la volum...". în textul din manuscris şi revistă, acest pasaj continua astfel: „Echivalentul lui Victor Brauner în poem: Stephan Rol!. (Voi găsi cândva răgazul să lămuresc celor cărora li se cuvine, cerul încuiat în glasul şi în poemele lui Stephan Roii)". '

P- 38 GEO BOGZA

A apărut în revista unu, nr. 23, martie 1930, reproducând fără modificări manuscrisul aflat astăzi în arhiva Saşa Pană.

Faţă de versiunea definitivă, din *A doua lumină,* textul din revistă prezintă unele deosebiri, după cum urmează: p. 38, r. 1-2: „trecând prin ochiul verde şi aerian al lui Fundoianu"; r. 22: „peste turmele de ţipete şi de nouri"; p. 39, r. 8-9: „sau pe al tău, Fundoianu, sau pe al tău, Roll." în volum, numele lui Saşa Pană şi paranteza care îl însoţeşte se substituie, aşadar, celui al lui Stephan Roll, poate pentru că mai fusese o dată amintit, la începutul articolului.

Textul manuscris conţine un număr de corecturi: p. 38, r. 1: „Acea horă de panglici <peste inimi> în prietenie"; r. 8: Jocul imaginilor <tale> fugărindu-se ca nişte cercuri în <ecou> vuiet de spume"; r. 10-11: „pline de sucuri şi de <ciocănitoare> ecouri"; r. 30-31: „cheamă, la o <vedere> lunecare numai, liniile cutărui promontoriu, <trăsăturile cutărei capitale> pagodele..."; p. 39, r. 9: „pe al tău, Roll <sau Adamov sau Maxyx La fiecare..."; r. 18: „o cofiţă cu zmeură <şi cu răcoare> îmi arată..."

P- 40 ÎNTRE MINE ŞI MINE

Tipărit în *unu,* nr. 19, noiembrie 1929, după manuscrisul ca're se găseşte în arhiva Saşa Pană.

Comparativ cu versiunea definitivă, notăm în textul publicat în periodic, următoarele diferenţe: p. 40, r. 7: „Neantul pe care.." (desigur, o eroare de tipar, căci în mss. apare forma: *„spre* care...; p. 42, r. 2: „E ca acele desene..."; p. 43, r. 17: La paranteza: „(aţi remarcat... pentru Academie)", textul din revistă trimite la următoarea notă de subsol, eliminată din versiunea definitivă: „1. Cu toată pocăinţa D-tale, D-le Adrian Maniu, nu pot crede că tulburarea, revelaţia din primele D-tale poeme s-au redus Ia o necunoştinţă a tehnicei, ia o simplă neexperienţă literară, la o joacă. Voi stărui să cred, în ciuda «normalizării» D-tale, că «Salomeea», «Figurile de ceară», «Din pah.arui cu otravă» şi cele câteva poeme din «Cronica» (omise cu abilitate de editorul volumului «Lângă pământ») sunt mărturia unor scăpărări în sensibilitate, unor străfulgerări în invizibil, pe care nici unul din actualele D-tale compromisuri nu le-ar putea deprecia. A fcst o vreme totuşi când te-am crezut inexpropriabil pentru vreo cauză de utilitate publică. Agerimea gustului şi ochiului D-tale nu lăsau cu nimic să se întrevadă un sfârşit atât de lamentabil în admiraţia pictorului sonor şi vid, Stoenescu, sau contemplarea cutărui fabricant de flori artificiale."

P. 43, r. 31: „aducând o transfigurare" (în volumul din 1930, forma *ducând* este deci o eroare de tipar, pe care o corectăm); r. 34: „geamul insomniei mele"; r. 5 de jos: „cu o emoţie până la lacrimi". în textul notei, nu există, în revistă,

referința !a Brâncuși; p. 44, r. 22: „Doamna convenția însă și-a înroșit buzele"; p. 15, r. 30: „asemănătoare acesteia nu s-au comis"; p. 46, r. 30:în revistă, și în volumul din 1930: „singurătatea pe care zalele de argint ale versului *Ie* reprezintă"; am corectat, în ediția de față, greșeala de acord.

Manuscrisul eseului, din arhiva Sașa Pană, cuprinde 21 de pagini de caiet școlar, cu linii (paginile 1-4 și 9-21) și pătrățele (p. 5-8), scrise cu cerneală albasti ă și neagră. Sunt de reținut următoarele ster âturi, adaosuri etc:

p. 40, r. 5: „fudule și sterpe" (în revistă: „sterpe și fudule"); r. 23: „reproducerea e <falsă> mincinoasă"; p. 41, r. 11: „și jumătate a lumii se pierde" (lipsește articolul nehotărât o); r. 27: „fii tu <însuți> lucrul"; p. 42, r. 1: „se împiedică de <nodurile> întăriturile lui, precum securea ia un drum altul, poticnită în <întăriturite> nodurile unei scânduri"; p. 19-21: „tocmai lădița umilă <neștiutoare a pietrel(or)>, netrădătoare a pietrelor... tot astfel poemul <și cuvântu!> alunecând"; r. 5, de jos: „știu, <îmi spui> lumea îmi oferă'-'; p. 43, r. 3: „Mă supără această <învârtire> zvârcolire în insomnie"; r. 5: „<Spun> Afirm că mă dezbar de formulă, și această <declamare> afirmare"; r. 7: „Iată; <afirm> Spun că nu văd"; r. 12-13: „cu aceeași greutate și viteză <în vid> a corpurilor în vid"; p. 44, r. 13: „aerul de <mareșal> grandoare al vecinului"; p. 45, r. 19, p. 46, r. 1: „partea cu care memoria (vreau acest paradox: memoria și noutatea) <care e un element subiectiv cu caro contribuie Ia..."; p. 46, r. 3: „cu <uitarea> plimbarea pe pietrișul"; r. 25: „scrisul pentru mine e <circumscris> închinat unei viziuni"; r. 28: „alăturarea în silex a amnarului din <două cuvinte> poeme"; r. 34: „poemul <fluturat trecând> tremurând ca o presimțire..."

Nota privitoare la Adrian Maniu conține, de asemenea, mai multe modificări în cursul scrierii: „primele D-tale poeme <cele publicate în *Cronica* în> s-au redus...";.... „în invizibil <pe care nici unul din> <cărora le-a urmat moartea sau trezirea D-tale (uneori și trezirea poate fi o moarte)> pe care nici unul din actualele..."; „... utilitate publică. <lată-te acum bun pentru uzul programelor școlarex Agerimea...'";......lamentabil în <contemplarea> admirația pictorului sonor și vid Stoenescu sau <a cutărui scrib pauper și didactio contemplarea cutărui fabricant de flori artificiale. <Pentru pasiunea mea, mai rămâne încă linia nealterată a lui Bacovia, conduita sobră a lui Blaga, aristocrația și dragostea pentru poem, nedezmințită, a lui Perpessicius>. <Dar să salut de aici puritatea nealterată a lui G. Bacovia, conduita sobră și demnă a lui N. Davidescu, dragostea nedezmințită pentru poem a lui Perpessicius>".

Din nota referitoare la Urmuz, a fost șters, în manuscris, următorul pasaj polemic: „<2) De aceea, D-le Aderca, e o impietate și o lipsă de înțelegere flagrantă de a fi comparat și de a fi pus într-o subordine chiar scrisul extraordinarului neliniștit Urmuz, cu acela al unui rațional și abil începătorx

în aceeași notă: „Urmuz... nu a fost nimic din tot <ceea ce se poate> ce ar putea fi..."

Nota despre Oexmelin conține, de asemenea, în manuscris, câteva modificări: „Oexmelin (1688) opărutăîn traducere franceză în 1688> „Istoria..."; „... el însuși fost <corsar, povestind faptele acestora> unu! dintre aventurieri."

în ultima notă, remarcăm, iarăși, o serie de intervenții: „Noi ne găsim dinaintea unor <fenomene străine de influența noastră> manifestări stiăine de noi"; „Sunt, de altfel, <exclamații> expresii și considerații"; „ca și cum o floare ar putea fi sau nu frumoasă <ca și cum o floare ar putea fi mai mult sau mai> <E ca și când s-ar spune: frumoasă spermă (vă cer scuze, D-le Barbu)>; „orice alt obiect sau orice altă <ă> <manifestare> fenomen dinăuntru ori din afară".

p. 48 **DESPRE MIRACOL**

A apărut în revista *unu,* nr. 21, martie 1930, cu dedicația: „lui Gh. Dinu", înlocuită apoi, în volum, cu: „Iui Paul Sterian". Manuscrisul se află în arhiva Sașa Pană.

Față de versiunea definitivă, varianta tipărită în revistă prezintă puține deosebiri:

p. 48, r. 16: „imnurile despletite"; r. 22: „contopire cu unirea"; p. 49, r. 22; „e incontestabil ruperea"; r. 26: Firește, îți spun..."; p. 50, r. 2: „poteca închipuirii de Prâslea"; r. 22: Acest pasaj continuă în revistă cu o paranteză eliminată în volum, poate din pricina durităților expresiei: „tovarășii mei (les sinistres cons de la science - ar spune scumpul meu Claude Sernet - diront: manie de la persecution)"; r. 29: „baloane cu oxigen".

Manuscrisul conține 5 coli format mare, plus o jumătate de coală. Prima pagină și jumătate e dactilografiată la un rând, textul fiind scris în continuare cu cerneală albastră.

Notăm următoarele intervenții din manuscris: p. 50, r. 28: „distrugând toate <legăturile> punțile spiritului".

La sfârșitul celui de al doilea aliniat, după paranteza în limba franceză, care trimite la o expresie a lui Claude Sernet („Ies cons de la science"), urmează li rânduri care încheie partea dactilografiată a manuscrisului, și care sunt tăiat: „<pe atunci cufărul meu cu oase (pierdeam cu încetul orice urmă de carnație) era găzduit de unul din aceștia, alungam cu o mână obosită viespele aluziunilor lui pecuniare făcute cu o voce dulceagă cum ai adăuga miere sării amare. îmi venea să-i strig de câte ori îl vedeam, să-și lepede figura carnavalească, să se arate în toată vrășmășia care îi cucerise treptat făptura. Iată, îi spuneam, toarnă-mi în mâncare licoarea aceasta, e numai pe jumătate rea la gust și îmi vei rupe legăturile de o realitate absentă și rece, așa cum o deschidere a sticlei numai, și ai îngăduit eterului dinăuntru să se liniștească în insensibil și albastru".

în finalul primei părți a articolului, acest ultim pasaj („Iată, spunem.. ") va fi reluat cu unele modificări în forma publicată în revistă și în voium.

în manuscris, prima secțiune a textului continuă apoi cu un alt pasaj (după: „... să se liniștească în insensibil și albastru"), care nu mai apare în versiunile tipărite: „Am încercat să-i vorbesc Domnului Milionar, dai acesta, în loc să sfârșească prin a se disprețui pe sine, a găsit în fundul paharelor de aur (<prin> cu care la ospețe singuratece sau zgomotoase își introduce în intestine fișicurile veniturilor lui nesfârșite) piatra filosofală a unui dezgust definitiv și regesc pentru toți contimporanii lui fără nici o deosebire. Cu ce l-ar putea înfiora pe el o revelație, o scăpărare a veșniciei, un ecou pornit din clătinarea unei constelații și

ajuns, unde? Unde ar putea ajunge, unde ar putea sfârşi, nu înţelegi. Domnule Milionar, că acumularea tuturor minelor de diamante n-ar putea clinti cu nimic coaja acestui gol, nu înţelegi că fiul în care D-ta ţi-ai desenat toate perspectivele şi elanul poate fi un cretin sau un geniu, ceea ce în raport cu neantul se reduce la acelaşi neant."

p. 54 **RADIOGRAFIE**

S-a tipărit în revista *unu,* nr. 25, mai 1930. Manuscrisul se găseşte în arhiva Saşa Pană (12 pagini scrise cu cerneală; primele trei foi, de format mare, scrise pe ambele feţe, poartă antetul „Ministerul Afacerilor Străine"; paginile 7-12 sunt scrise pe jumătăţi de coală, de calitate diferită).

Faţă de versiunea definitivă, remarcăm în textul publicat în revistă câteva diferenţe: p. 56, r. 37: „Salvarea, consolarea nu poate veni" - greşeală de acord remediată în volumul *A doua lumină;* p. 56, r. 28,: p. 57, r. 1: „Bacovia sau Arghezi, ale lui Ion Minulescu, Maniu sau Ion Pillat..."; p. 58, r. 6: „porţile ferecate".

Nota 2, menţionând „volumul de poeme al lui B. Fundoianu, cu un portret de C. Brâncuşi", lipseşte din textul publicat în *unu,* dar apare în manuscris De asemenea, nota finală („Nu e vorba aici...") este absentă din revistă - nu însă şi din manuscris (vezi descrierea de mai jos).

Manuscrisul prezintă mai multe modificări intervenite pe parcursul redactării, precum şi unele deosebiri în raport cu versiunea tipărită în revista *unu:* p. 54, r. 19: „elemente chimice din suvenirul <dinăuntru> clătinat..."; p. 55, *i.* 3: „puzderia de cristale <cu boabele ca zahărul candel> de zahăr candel"; r. 4: „Ecouri <şi accente> dintr-un adânc al fiinţei"; r. 7: „armăsar pur-sânge <clătin3t> legănat"; r. 16-17: „şi îmbrăţişarea <fără sfârşit a> îndrăgostiţilor... ca un alai de regi. <E adevărat, mi-am recunoscut deseori ticuri de funcţionarx Mă arunc..."; r. 22-23: „a acestui frate <legănat> clătinat"; r. 26: „cu o crucificare lentă <ca o trecere>, cu un mers'; î. 30: „rotind continuu peste <gălbenuşul> hulubul cenuşiu"; r. 5, de jos: „să prind <gândurile> turmele de gânduri"; r. 1, de jos: „un păr de nămol <trece> se despleteşte în respiraţie"; p. 56, r. 3: „să nu-mi <bat joc de> întorc faţa de la regulele"; r. 21: „spinarea de cămilă a <orhestrei> după-amiezii"; r. 22: „curentul cald <apropiat> <năvălit> revărsat"; r. 25: „a fiinţei supramateriale <pentru> într-o apoteoză"; r. 27-28: „învăţate pe din afară în <tinereţe> adolescenţă"; r. 28; p. 57, r. 1: „sau Arghezi <ca şi cutare poeme> <anume> ale lui Ion Minulescu, aveau să-mi fie <primele> trepte (le)..."; p. 57, r. 5: „atunci <toată sensibilitatea> inima mea întreagă"; r. 6: „ale chiotelor <dintre paginile> din silabe"; r. 17: „fiinţa ta <făcută> creată pentru poem"; r. 20: „reţinerea unui vers <scump> înfiorat"; r. 22: „dar <extazul> tremurarea vocii"; r. 25: „acelor călătorii <lăuntrice şi în afară> din poemele din „Ulise"; r. 32:

„deasupra distanţei, ca <albatrosul> praful alb al aripei"; r. 33: „La lectura <unui poem> unei pagini"; r. 40: „cu o cizelare de cuvinte <câteva> atâtea asprimi"; p. 58; r. 4: „ştiind că-mi joc <într-un> cu un brelan"; r. 5: „va putea fi <cuvântul> parola".

In încheierea primei părţi a textului, în manuscris apare şi următorul pasaj, tăiat cu bare verticale: „care să mă ducă la pierzanie <„75 H P" a fost elanul a cărui urmare nu avea cum să mă intereseze. Era o rupere şi o călcare a principiilor, un sfârşit cu toată cenuşa de vorbe aruncată în furtună. Dar toate acestea bântuite dc o tinereţe fără nici o grijă pentru sine, un optimism şi o bucurie sănătoasă - fireşte necoaptă - care se credea însă tristeţe şi dezolare. Abia mai târziu <trebuia să preocupe o scrijelare pe un răboj de suferinţă; abia mai târziu trebuia să mă regăsesc pe mine întorcându-mă către alţii»".

P. 58, r. 29: „o odihnă de <funde> pufuri"; r. 31: „un braţ de lapte <sprijinit> în jurul gâtului însetoşat. <E clipa scumpă şi pură a ciocnirilor în aer a mirezmelor de garoafe, e aripa clătinată peste valul obicinuit, clătinarea unei aripi de inspiraţiex Această trecere dincolo, această translucidere, această INSPIRAŢIE <se cuvine la urmă tuturor chiar> rezervată"; p. 59, r. 1: „în mersul lui <cerească> tulburare(a) apelor de dincolo şi el interceptează perpetuu <licărirea> scânteile"; r. 4: „E trecerea tuturor în poezie. <Şi cum ar putea fi altfel, o dată ce toate întreruperile de existenţă ale poeziei, de la îmbrăcăminte până la poezie sunt excluse. Fiecare din noi murind va deveni poet, dar în şiragul de imagini şi de suferinţe poetul de aici încă are *revelaţia* care ţi se va şopti ţie, cititorule, abia după cel din urmă oftatx E sublima cuminecătură..."

Nota de subsol, din finalul textului (netipărită în versiunea din revista *unu),* se încheie astfel: „... cine ar putea şti? Poate noapte, poate cântec. // Şi poate a doua lumină".

p. 60 **DE PROFUNDIS**

A apărut în revista *unu,* nr. 22, februarie 1930, sub titlul *Dedicaţie.* în revistă, dedicaţia sună: „ Viliei şi lui Marius". (E vorba despre sora Wilhelmina şi dc fratele poetului, Alexandru Marius, actor de teatru şi colaborator, în câteva rânduri, cu versuri, la reviste de avangardă).

Textul din revistă reproduce manuscrisul aflat astăzi în arhiva S;işa Pană (12 pagini de caiet liniate, scrise cu cerneală albastră - p.1-1,5 - şi neagră, cu titlul *De profundis).*

Faţă de textul din volum, cel dm revistă prezintă următoarele diferenţe: p. 60, r. 14: „vestind" (în loc de *evitând:* eroare de tipar): p. 62, r. 41: „Ulciorul nu merge ...."; r. 49: „voi dezvolta în «Magia cuvintelor»"....; r. 13: în legătură cu numele lui Armând Pascal (cumnatul lui B. Fundoianu, regizor de teatru) se face în revistă trimiterea la următoarea notă: „Cine ar spune că aproape un an s-a scurs de la trecerea dincolo a acestui adevărat artist?"; p 63, r. 17: „îmi binecuvântezi vise" (în loc de VJSU7; eroare de tipar); r. 21: în revistă, fraza sună astfel: „în alergările pe munte sau pe genunchii mării, *prin bulevardele oraşelor sau potecilor*

cătunelor, era în tine aceeaşi nesiguranţă..."; r. 28: „cu o colombă de exaltare"; în volum, trimiterea la numele iubitei (soţiei) poetului e directă: „Colomba de exaltare".

Despre *A doua lumină* s-a scris puţin la data apariţiei. în iulie 1930, cronicarul ziarului *Adevărul,* Şerban Cioculescu, consacră căiţii rânduri extrem de rezervate, ilustrând neîncrederea sa în însăşi mişcarea de avangardă „integralistă" şi amendând imagismul excesiv pe care s-ar întemeia, neadecvat, argumentaţia teoreticianului Voronca: ,.D. Ilarie Voronca, poetul şi teoreticianul aşa-zisului «integralism» literar, adună la un loc câteva articole de elogiu liric a! tovarăşilor săi, dd. Roll, Bogza, Brauner, Maxy şi alte câteva articole lirice de doctrină literară. // Discuţia integralismului, cu toată bunăvoinţa, devine aproape imposibilă prin metoda dialectică a d-lui Voronca, care constă în a lua drept argumente nişte imagini, desprinse din poezia d-sale şi vehiculate ca teorii. [...] într-adevăr, integralismul trebuie să fie un concept atât de integral, încât nici chiar teoreticienii săi nu sunt încă bine fixaţi asupra conţinutului său. // Să aşteptăm, aşadar, să se limpezească întâi în creierul tumultuoşilor intergralişti!"

în schimb, Perpessicius (v. recenzia *„A doua lumină", eseuri critice,* în *Cuvântul,* 17 august 1930) întâmpină cartea cu simpatie, accentuând asupra tehnicii imagistice înnoitoare, fără să-i scape însă caracterul divergent al viziunii: „Viziunea aceasta reînnoită a lumii pe baza fragmentară a imaginii, divergentă tocmai din pricina prea multei ei ramificări, este opera unui elementar principiu liric. D-l Ilarie Voronca spune lucrurile acestea cu mult mai bine şi mai ales plastic [...] din care se poate vedea importanţa imaginii şi tehnica ei.." Criticul evidenţiază substanţa poematic-imnică a textelor, vizând, mai mult decât nişte aspecte teoretice, o adevărată „apologie a poemului": *„A doua lumină,* seria de eseuri de astăzi ale d-lui Ilarie Voronca, constituie în primul rând o apologie a poemului, Nu o artă poetică, bogată în aspecte estetico-didactice, cât o ghirlandă de imnuri întru glorificarea poemului şi făurarilor lui, din cari nu ne-am ierta să nu desprindem două-trei frunze."

într-o perspectivă asemănătoare sunt privite eseurile poetului şi de alţi recenzenţi. Astfel, în ziarul *Dimineaţa* (28 septembrie 1930), Bogdan Varvara scrie că: „Această căutare a poemului, care se dă drept o definiţie a lui. este ea însăşi un poem", iar Camil Baltazar (ale cărui relaţii cu Voronca au cunoscut şi momente de tensiune) se lasă şi el convins de pasiunea şi generozitatea autorului cărţii. „O pasiune atât de autentică, o pasiune care face pasul vers şi face mâna vers şi face scuipatul vers - o pasiune care este atât de mare. încât te îmbracă precum un curcubeu - o astfel de pasiune nu se poate să nu fie până la urmă şi generoasă" (v. Ilarie Voronca, *Scurt comentar la dedicaţia pe volumul „A doua lumină",* în *Tiparniţa literară,* nr. 10, octombrie 1930). I. M. Raşcu îşi împarte aprecierile privitoare la inventivitatea imaginativă a poetului cu reproşurile !a adresa excesivei „echilibristici expresive": „Desigur, mai întâi de toate poeme, produse de o imaginaţie veşnic trează şi voit îndrăzneaţă la fiecare pas. Autorul îşi iubeşte arta pasionat. [....] Vom reproşa doar autorului că-şi îngăduie prea

multă echilibristică expresivă când e vorba să-şi expuie gândirea [...] Dl. Voronca ţine să treacă mai la fiecare pagină dincolo de graniţele „admisului" în materie de exprimare. [.....] Oarecare nesiguranţă în sintaxă şi vorbe, vorbe multe, pentru fulgerări de imagini şi pentru capete de gând înşiruite fără logică, din care totuşi ţâşnesc mereu ingenioase posibilităţi, ce rămân a fi plămădite" (v. Ilarie Voronca - *A doua lumină,* în *îndreptar,* mai 1932,).

în sfârşit, în finalul paginilor pe care i le dedică în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941), G. Călinescu spune că: „în *A doua lumină (unu,* 1930) şi *Act de prezenţă* [....], Ilarie Voronca încearcă să-şi definească teoreticeşte poziţia în acelaşi stil babilonic, dar într-o limbă românească fără greş. [....] Poemul se cade să fie iubit. Critica e reprobabilă. [....] în acest din urmă punct, care nu e decât «savurarea» lui Ion Pillat, stă mentalitatea mai mult decât estetica lui Ilarie Voronca, precum şi a multor poeţi. El pronunţa cuvântul «poem» sugându-şi buzele de voluptate ca şi când ar fi muşcat dintr-o piersică şi nu se înfăţişa criticului decât pentru a avea un complice al viţiului său, refuzându-se oricărei idei de ierarhie, încredinţat în fond de realitatea poeziei sale."

Abia în critica actuală aportul novator al lui Ilarie Voronca în materie de teorie a poeziei a fost reevaluat, vorbindu-se chiar de o „reformă poetică" introdusă de el. în acest sens, Marin Mincu scrie în *Introducerea* la *Avangarda literară românească* (Bucureşti, Ed. Minerva, 1983, p. 37-38), că: „Reforma poetică introdusă de Ilarie Voronca trebuie apreciată în strânsă legătură cu concepţia sa despre statutul *semnului lingvistic* în poezie, concepţie articulată mult mai actual decât se poate bănui la prima vedere." Majoritatea argumentelor sunt găsite de critic în articolele pe care Voronca nu le-a adunat în volum, însă şi, bunăoară, în eseul *Cicatrizări (Poezia nouă),* prezent în sumarul cărţii din 1930.

p. 65 ACT DE PREZENŢĂ

Volumul cu acest titlu a fost publicat la Bucureşti, în anul 1930, în colecţia „Cartea cu semne" (Tipografia „Bucovina", 86 p.). Cele şapte texte cu caracter eseistic-confesiv şi de poem în proză au apărut direct în volum. Unul dintre ele, *Obrazul de cretă,* a constituit motivul rupturii poetului de gruparea „unu". El ar fi trebuit să apară în numărul 40 al revistei, din noiembrie 1931, acompaniat de un răspuns polemic semnat de Gheorghe Dinu (Ştefan Roll), care-i reproşa lui Voronca distanţarea faţă de revoluţia artistică la care aderase iniţial, încercarea de a se înscrie în Societatea Scriitorilor Români şi tipărirea volumului de versuri *Incantaţii* la „o editură ghifzuită şi mercenară", „Cultura Naţională" (v. *Şacalul acestui colibri,* în *unu,* numărul citat). Ilarie Voronca şi-a retras articolul şi a încetat colaborarea la *unu,* spaţiul din revistă unde trebuia să fie imprimat, rămânând alb, „ca o lespede funerară", - cum se exprimă o scurtă notă redacţională. Paginile Iui Voronca exprimau de fapt un moment de criză spirituală, frământări legate de bănuiala înstrăinării prietenilor apropiaţi, tentaţia retragerii în solitudinea creaţiei, departe de „acele pretenţii îngâmfate de «eliberare din artă», care fuseseră ale avangardei. „Să rămânem la uneltele

, *'*5*X

\ •iJM.IrtTFf*

noastre - scrie poetul. Suntem literaţi, suntem pictori..." Era o atitudine pe care îndeosebi Ştefan Roii, tot mai radical în atitudinile sale politice de stânga, n-o putea accepta, iar Saşa Pană era tentat să-i dea dreptate, după cum notează în memoriile sale: „în acel articol. [....], într-un vălmăşag de imagini străvezii, Voronca se arată mulţămit, împăcat cu sine şi cu cei din jur. Grave probleme sociale rezolvase cu burgheză candoare. Era un alt Voronca. Sub titlul grăitor, *Şacalul acestui colibri,* Gheorghe Dinu a demascat o atitudine care nu poate duce casă bună cu iconoclaştii de la *unu,* cu revolta noastră împotriva convenţiilor vieţii burgheze şi a ipocriziei unei morale putrede" (v. *Născut în '02,* Bucureşti, Ed. Minerva, 1973, p. 353). E de notat, cu această ocazie, opoziţia lui Geo Bogza la excluderea din grupare a poetului pe care îl admira. La rândul său, Claude Sernet (Mihail Cosma) califica numărul respectiv din *unu* ca pe „o vastă infamie", scriindu-i totodată din Paris lui Saşa Pană că: „Comediile 'a la Breton nu reuşesc oricui" ... (cf. Saşa Pană, op. *cit.,* 354-355).

Această ruptură explică şi primirea negativă de care a avut parte volumul *Act de prezenţă* în paginile revistei unu. Ca şi poemele din *Incantaţii,* atacate vehement de Gheorghe Dinu în numărul 41 a! revistei *unu* (decembrie 1931), *Act de prezenţă* a fost întâmpinat de acelaşi recenzent cu un adevărat pamflet, vizând, dincolo de cartea incriminată, însăşi mişcarea de avangardă. Faţă de „avangarda autentică", apreciată a fi revoluţia ce se înfăptuia pe întinderea unor stepe locuite de un popor ascunzând în el o formidabilă forţă de creaţie", Gheorghe Dinu considera că „Revoluţiile făcute de băieţii cu gulere impecabile se perimau, cădeau inexistente în urmă, se izbeau de zidurile istoriei ca improprii, ca inutile". Judecăţile emise despre cartea lui Voronca, într-un limbaj inflamat de patima polemică, sunt în întregime supuse acestei perspective mai generale, dictate de ideologie. Iată un fragment ilustrativ: „De aceea, d-le poet, în urma căruia alergăm cu o jumătate de zi, suntem mulţămiţi. Mulţămiţi că modul nostru de instruire e altul (nu poemomania), libertatea ta de spirit de neajuns (sabotarea şi injuria meschină şi laşă, trepidaţiile de culise venale şi abjecte ale profesionalismului tău, liniştea căutată în poem ca nişte păduchi, izolarea - o! definitiva izolare -, e capul admirabil al struţului îngropat în nisip; o! abandonarea de către prieteni, o! injuria prietenilor, agăţarea de firul de paie Fundoianu, ascunderea în poala mamei-maii Perpessicius, care oricând va găsi o acadea pentru nepotul bătut Ia cur de vecini). O! infailibila metafizică, infailibilă fiind, total inutilă. Să şerpui prin tine căutând un loc preponderent, alergând după premii şi oficii somptuoase în literatură şi să răsufli de peste tot flasc, să nu izbuteşti, cu toate aceste, să te izolezi şi să ridici din excremente turnul de fildeş, iată ce ne face să râdem..." Continuând pe aceeaşi linie, semnatarul recenziei conchide că, în raport cu „poemul regenerator, poemul unei ere noi, adevăratul poem al avangardei [....], poemul proletar", acest „act de prezenţă" al lui Voronca „e un act de deces".

Dincolo de cercul avangardist devenit atât de ostil, critica literară a momentului a înregistrat apariţia noului volum al lui Ilarie Voronca în nota obişnuită a receptării scrierilor sale, adică remarcând din nou performanţele în ordinea jnvenţiei imagistice, ca şi scăderile acestui mod de a scrie, cu observarea, totuşi, a unui echilibru mai marcat al expresiei.

Pentru Pompiliu Constantinescu, autor al unei recenzii din *Vremea* (19 iunie 1932), nimic nu pare a se fi schimbat în proza poetului faţă de creaţia sa lirică: „Cu d. Voronca te îmbarci, în versuri sau în proză, spre un inevitabil uiagan de imagini. In *Act de prezenţă* trecem prin şapte poeme, ca printr-o mare de stele căzătoare, uluiţi şi totuşi indemni. Am căutat un timp şi sensul prozei sale poetice şi am găsit numai elogiul poetului, mag al cuvintelor, dezbrăcat de orgoliu social, romantic, năucit de elementele cosmice în care se risipeşte până la epuizare. [..] Pretutindeni, aceeaşi gamă fără repaos, într-un abuz de imagism care ne dovedeşte că d. Ilarie Voronca, mustrat pentru indisciplina interioară a versurilor sale, ne desfide, cu aceeaşi intemperantă, şi în proză."

Mai generos în aprecieri, Perpessicius vede în autonil *Actului de prezenţă,* „un admirabil prozator". „Eseurile lirice - scrie el în recenzia din ziarul *Cuvântul* (4 septembrie 1932) - sunt, la dreptul vorbind, virtuoase poeme în proză, teoria din ele sau mineralul din sevă constituindu-1 cultul poemului sau acea *poemofilie* totdeauna prezentă, ca să făurim o variantă la acea *poemoterapie* despre care vorbeşte d-l Ilarie Voronca în chiar acest volum."

„O sensibilitate de autentic poet" îi descoperă şi Ion I. Cantacuzino în comentariul consacrat cărţii în ziarul *Viitorul* din 23 octombrie 1932, în care notează şi progresul în privinţa ordonării fluxului imagistic altădată mai puţin controlat: „în cartea de acum însă. Ilarie Voronca dovedeşte că imaginile pc care le creează pot să fie ordonate în juiul unui ax, sâ se rotească după determinismul unei necesităţi de a exprima un conţinut, şi conţinutul acesta să fie cerinţa unei sensibilităţi care vibrează ascuţit."

Comentându-1 într-un articol din *România literară* (4 iunie 1932), Camil Baltazar vede în *Act de prezenţă* „un volum de poeme în proză, adică vreo câteva cioburi din acel prea hibrid gen desuet. Şi totuşi, şi totuşi, un poet e un poet, adică o realitate vie şi chiar poemul în proză devine sub instrumentele sale solare un clinchet din metale auteniice şi [..] o încântare".

O „cuminţire" a poetului e constatată de Felix Adercaîn ziarul *Adevărul din* 2 iulie 1932 („In degetele lui Voronca se cuminţeşte un mare pianist"), după ce observase, ca mai toţi cititorii poetului de până la acea dată, „o impetuozitate de simţire într-adevăr greu de ordonat, un magnetism al ideii în stare să atragă imaginile cele mai neverosimile".

Opinia lui Petre Dinu (în revista *Azi,* nr. 3-4, mai-iunie 1932) nu diferă nici ea de a majorităţii recenzenţilor, apreciind, nu fără anumite rezerve, calităţile noii cărţi, situată în contextul operei lui Voronca: „Rupt aproape brusc de modernismul agresiv şi de gust îndoielnic al primelor sale manifestări, şi insuficient sudat cu literatura de circulaţie actuală, recentul său volum e impregnat de toate incertitudinile acestei poz'ţii. [....] Proza potolită, cursivă, grea de imagini şi gând din noul *Act de prezenţă* fac din d-l Ilarie Voronca un virtuoz al prozei. [..] Când d-l Ilarie Voronca se va hotăra să toarne clocotul său interior, pur, viu şi variat ca focul, în tiparul prozei cu miez, literatura română va fi câştigat unul din marile lozuri."

DIN PERIODICE

Această secţiune a ediţiei de faţă cuprinde marea majoritate a publicisticii lui Ilarie Voronca, ilustrată în colaborările sale la revistele de avangardă *75 H.P., Punct, Integral, unu, XX - literatură contemporană,* precum şi la alte periodice precum *Rampa, Vatra, Adevărul,* între anii 1924-1937.

p. 103 AVIOGRAMA

A apărut în revista 75 H.P., octombrie 1924. Este principalul manifest ai publicaţiei, fapt sugerat şi în subtitlu: „în loc de manifest"

p. 105 VICTOR BRAUNER [II]

Publicat în 75 *H.P.,* octombrie 1924. Acelaşi titlu îl va purta şi un alt text consacrat pictorului, tipărit mai târziu în revista unu şi inclus în sumarul volumului *A doua lumină* (1930); v. supra.

p. 107 1924

A apărut în *75 H. P.,* octombrie 1924, sub semnătura Alex. Cernat. Saşa Pană ne-a atras atenţia că articolul îi aparţine Iui Ilarie Voronca.

p. 108 L'OREILLE A CARREAUX

Tipărit în revista *Punct,* nr. 1, noiembrie 1924. Este un text tipic dadaist, ca o prelungire a experienţelor antiliterare din *75 H. P.*

p. 109 CONSTATĂRI [I]

A apărut în *Punct,* nr. 2, noiembrie 1924.

p. 111 CONSTATĂRI [II]

A apărut în *Punct,* nr. 3, din 6 decembrie 1924.

P- H3 MARCEL IANCU

Publicat în *Punct,* nr. 5, din 20 decembrie 1924.

P- 115 GRAMATICĂ

A apărut în *Punct,* nr. 6-7, din 3 ianuarie 1925.

P- H8 GLASURI

A apărut în *Punct,* nr. 8, din 9 ianuarie 1925.

P- 121 ARHITECTURA

S-a tipărit în *Punct,* nr. 9,17 ianuarie 1925.

P- 123 SUPRAREALISM ŞI INTEGRALISM

Publicat în revista *Integral,* nr. 1, martie 1925, p. 4-5.

p. 126 TUDOR ARGHEZI - FIERAR AL CUVÂNTULUI

Tipărit în *Integral,* nr. 3, mai 1925, p. 6, într-un grupaj de articole omagiale, semnate de B. Fundoianu, Ion Căiugăru, Ştefan Roll, F. Brunea. Acestui număr omagial în care sunt reproduse poemele argheziene *Belşug şi Peştele roşu,* poetul îi va răspunde printr-un text ironic-pamfletar, - *Ce trebuie să ştie un tânăr la 45 de ani-,* în *Integrat,* nr. 5, iulie 1925, respingând otice încercare de afiliere a sa la „integralism".

P- 128 ÎNTR-O NOAPTE

A apărut în revista *Integral,* nr. 6-7, octombrie 1925, p. 16-17. Versurile din finalul textului (p. 130-131) vor constitui începutul poemului *Ulise* (1928).

P-132 **ANTRACT**

S-a tipărit în *Integral,* nr. 9, decembrie 1926, p. 5-9. Versurile incluse în text (pag. 140).

p. 142 **B. FUNDOIANU**

Publicat în *Integral,* nr. 10, ianuarie 1927, p. 16.

p. 144 **ORA 10 DIMINEAȚA**

A apărut în revista *unu,* nr. 6, octombrie 1928. Textul este datat *1926.* Manuscrisul se află în arhiva Saşa Pană (patru jumătăți de coală, scnse cu cerneala neagră). în manuscris, apar două ştersături: p, 144. r. *4.* <
<S. T. B.> se supără)"; p. 145, r. 14: „eu, <dm> dmtre toate NAȚIUN LE , ,
revistă, textul a fost reprodus fidel, cu o singura excepție, in p. i44, r. *u.* „ *
de munte tu, fi, Balsam".

p. 146 **GARDEROBA OBLIGATORIE**

A apărut în revista XX - *literatura contemporană,* nr. 6, din 30 martie 1929 (laşi).

p. 148 **ARMÂND PASCAL**

A apărutîn revista unu, nr. 12, aprilie 1929, cu tulul *Iubite* ^ ' ^ ^
în'-adrat în chenar neeru al lui Armând Pascal, reg.zorul de teatru decedat la r a m
de u n . Manuscrisul art.co.ului se află în arhiva Saşa Pană, - patru
c u cerneală albastră. Datat 22. III. 1929. I n manuscris ^ ^ ^
D 148 r 4-5' .. să ating lucrurile <cu ne,utința> cu penița pe n-simțite ,
r' 16-17-' dezgustul meu pentru <„literatură"> „oameni", pentru literaiura.....
p 149 r 2V vor fi pentru noi cămara <în care> unde ne vom putea...

p. 150 **ONOMASTICA**

A apărut in revista XX - *literatură contemporană,* nr. 7, din 15 mai 1929.

. 152 **FRAGMENT ABANDONAT**

A fost publicat în revista unu, nr. 15, iulie 1929; în textul din ediția de față am corectat eroarea din revistă: *Westminestreet,* înlocuind-o cu *Weslminester (p.* 153, r. 14).

155 **F. T. MARINETTI**

A apărutîn ziarul *Rampa,* nr. 3688, din 11 mai 1930, p. 4. Articolul a fost scris cu ocazia vizitei lui F. T. Marinetti în România.

p. 158 **LECTURA PE O BANCHIZA**

Publicat în revista *unu,* nr. 26, iunie 1930. Scris cu ocazia apariției volumului de poeme în proză, Moartea vie a *Eleonorei,* de St. Roii.

Textul din revistă reproduce fără modificări manuscrisul aflat azi în arhiva Saşa Pană (7 coli format mare, de culoare albastră, scrise pe o singură față, cu cerneală neagră). Manuscrisul prezintă unele ştersături, după cum urmează: p. 158, r. 2: „o mână de os pe <buzele> glastrele ...; r. 13-14: „ştergerea pe tipsiile de <fluturi> brumă...; r. 16-17: „pridvor clădit din vrăbii <cenuşii> tulburi, procesiunea <elevilor> şcolarilor...; r. 19: „din pletele <continuate> întregite în pana de şoim; p. 159, r. 9: „muşcături pe arbori <duceau> conduceau...; r. 14-15: „un vis poros şi negru ca vasele <de lut> cu o rețea.,; r. 39-40: „să-mi împărtăşesc <paginile din> „Moartea vie a Eleonorei" a dragului meu <prieten> Stephan Roii; p. 160, r. 8-10: „Luam masa cu personagiile <Piuide> de funigei., luam parte la <zămislirea> <crearea> ivirea acelor neprevăzute umbre; r. 24-25: „Stephan Roii nu vă <so!icită> cere nici auzul..."; p. 161. r. 32: „va fi probabil şi al adevăraților <noştri>mei prieteni", r. 36-39: „când <cânt> mă îmbrac în exaltarea lor, <când nu-mi pasă de glorie> când cred în ceea ce scriu «acum când semnez cu încă proaspătul <tânărul> meu nume şi când <strig> mă arunc in vânt fără să-mi pese cine<-l> va primi, cine<-l> va auzi numele meu Ilarie Voronca».

p. 162 **AUREL ZAREMBA - ÎNCHIDERE**

A fost publicat în revista *unu,* nr. 29, din septembrie 1930, pe o pagină colectivă, în care semnează şi Saşa Pană, Ştefan Roii, Râul Iulian, sub titlul comun, *Aurel Zaremba - închidere.* Articolele au fost scrise cu prilejul morții tânărului poet ieşean Aurel Zaremba (1908-1930), fost redactor şef al revistei de avangardă XX - *literatură contemporană,* apărută sub influența grupării *mu.* în Editura „unu". Saşa Pană va publica în 1933 volumul *Deschidere,* cu scrierile rămase de la A. Zaremba.

Manuscrisul articolului se găseşte în arhiva Saşa Pană. Titlul inițial, *A murit A. Zaremba,* apare tăiat. în manuscris apar mai multe ştersături. în p. 162. r. 1; „scrisul <mărunt> transparent...", r. 4: „ca o pâine prea fragedă <trimise'> primite la Paris"; r. 23: „tuberculoza îşi vârâse acul <fin> subțire"; p. 163, r.9: „grăbeau căruțele cu <fructe> lapte...", r. 10: „dinaintea restaurantelor cu <maioneze> vitrine"; r. 13: „corpuri ca struguri se <îmbibau> de un soare"; r. 17: „La ora aceea <tu iubite Zaremba> tu revedeai..."; r. 22: „pântecul îngâmfatului <proprietar> stăpânitor. .„; r. 24: „mizeria care ani de-a rândul <s-a infiltrat la masa săracă din

odăi> s-a infiltrat..."; r. 26: „carnea şi oasele tale fine, <te-a prăbuşit cu un pumn şi a aruncat ţărâna ta în ochii noştri holbaţi de aşteptare şi de tristeţe. A. Zaremba, tu ai trecut în inconsistenţa şi în elanul perpetuu.> Zaremba, adolescenţa..."

Manuscrisul conţine două coli, scrise pe trei feţe, cu antetul. „România. Preşedinţia Consiliului de Miniştri. Direcţia Presei şi a Informaţiilor".

p. 164 **COLIVA LUI MOŞ VINEA**

A apărut în revista *unu,* nr. 29, septembrie 1930. sub semnătura colectivă „Unu". Articolul exprimă într-adevăr poziţia grupării *unu* faţă de *Contimporanul* Iui Ion Vinea şi faţă de constructivismul considerat acum depăşit. Manuscrisul aflat în arhiva Saşa Pană dovedeşte că articolul a fost scris de Ilarie Voronca. Din manuscris lipseşte prima filă. Numele transcris caricatural, Paul Papădopul este-al scriitorului Paul Papadopol.

p. 166 **[ASCUŢIŢI-VĂ, AŞADAR, FOAMEA]**

Nota care începe cu această propoziţie, fără alt titlu, a fost publicată în numărul 31 al revistei *unu.* din noiembrie 1930, consacrat iui *Urmuz.* Se referă la volumul de proze *Urmuz.* Editura „unu", 1930, îngrijit de Şasa Pană.

p. 167 **GEORGES RIBEMONT-DESSAIGNES VORBEŞTE CU „UNU"**

Această convorbire cu G. Ribemont Dessaignes (1884-1974), scriitor participant la mişcarea dadaistă şi suprarealistă, a fost tipărit în revista *unu,* nr. 36, iunie 1931.

p. 170 **LSBURATORUL"]**

A apărut în revista *Vremea,* V, nr. 232,1932. Este răspunsul lui I. Voronca la o anchetă a publicaţiei, sub genericul: *„Sburătorul" văzut dc...*

p. 172 **POEZIA, IN TRADUCERE**

A apărut în ziarul *Adevărul,* XLVI, nr. 14956, din 7 octombrie 1932, p. 1-2. Scris cu ocazia editării în româneşte a poemului *Anabase* (1924), de Saint-John Perse, în traducerea lui Ion Pillat.

p. 175 **ROMÂNIA ÎN IMAGINI**

A apărut în ziarul *Adevărul,* XLVIII, nr. 15408, din 28 martie 1934, p. 5.

p. 178 **UN FILOSOF AL IUBIRII: VASILE PÂRVAN**

Publicat în *Adevărul,* XLVIII, nr. 15494, din 18 iulie 1934. p. 3-4.

p. 183 **UN MARE POET BELGIAN: EDMOND VANDERCAMMEN**

Publicat în revista *Vremea,* VII, nr. 347, din 22 iulie 1934, p. 7.

p. 186 **LITERATURĂ SAU POLITICĂ?**

A apărut în *Adevărul,* XLVIII, nr. 15565,11 noiembrie 1934, p. 6.

p. 189 **DUPĂ CRIZĂ**

Publicat în *Adevărul,* XLVIII, nr. 15627, din 29 decembrie 1934. p. 4.

p. 191 **E. LOVINESCU**

A apărut în *Adevărul,* XL1X, nr. 15641, 9 ianuarie 1935, p. 5.

p. 193 **PLECĂRI**

A apărut în *Adevărul* (la rubrica „Carnetul meu" XLIX nr 1^642 10 ianuarie 1935, p. 1.

p. 195 **TEAMA DE A TRĂI**

Publicat în *Adevărul* („Carnetul meu"), XLIX, nr. 15654 din 24 ianua 1935, p. 1.

P- 197 **MAI MULTĂ LUMINĂ**

S-a tipărit în *Adevărul* („Carnetul meu"), XLIX, nr. 15659. 31 ianuarie 1935, p. 1.

p. 199 AUTARHIE SPIRITUALĂ?

A apărat în ziarul *Adevărul,* XLIX, nr. 15666, din 9 februarie 1935, p. 1.

p. 201 SĂLI DE AŞTEPTARE

S-a tipărit în *Adevărul,* („Carnetul meu"), XLIX, nr. 15672, 15 februarie 1935, p. 1.

p. 203 ZILE CU SOARE

Publicat în *Adevărul* („Carnetul meu"), XLIX, nr. 15677, din 22 februarie 1935, p. 1.

p. 205 CHATTERTON

S-a publicat în *Adevărul* („Carnetul meu"), XLIX, nr. 15682. 27 februarie 1935, p. 1.

p. 207 CIFRE GOALE

Tipărit în *Adevărul* („Carnetul meu"), XLIX, nr. 15689, din 7 martie 1935, p.l.

p. 209 CULISELE ORAŞULUI

A apărut în *Adevărul,* XLIX, nr. 15692, din 10 martie 1935, p. 1.

p 211 TOTUŞI, AUTARHIE SPIRITUALA

Publicat in *Adevărul,* XLIX, nr. 15695, din 14 martie 1935, p. 1. Rubrica la care se face aluzie la începutul articolului este „Carnetul meu", la care au apărut multe dintre articolele poetului.

p. 213 VÂRSTA UMANITĂŢII

A apărut în *Adevărul,* XLIX, nr. 15698, din 17 martie 1935, p. 1.

P- 215 ARTA SIMPLICITĂŢII

Publicat în *Adevărul* („Carnetul meu"), XLIX, nr. 15704, 24 martie 1935 p.l.

P- 217 IDEAL UMIL

A apărut în *Adevărul* („Carnetul meu"), XLIX, nr. 15706, din 27 martie 1935 p.l.

p. 219 „PENTRU POEZIE"

A apărut în *Adevărul* („Carnetul meu"), XLIX, nr. 15745, din 16 mai 1935. Jean Cassou (1897-1987), poet, romancier, eseist, critic de artă, a fost unul dintre criticii care au întâmpinat elogios poezia lui Ilarie Voronca în Franţa.

P- 221 CĂLĂTORIE ÎN CLASA A TREIA

Publicat în *Adevărul* („Carnetul meu"), XLIX, nr. 15752, din 23 mai 1935, p. 1.

p. 223 CEL MAI ZGOMOTOS ORAŞ DIN LUME

Tipărit în *Adevărul,* XLIX, nr. 15756, din 27 mai 1935, p. 1.

P- 225 EUROPA UNITĂ

Publicat în *Adevărul,* XLIX, nr. 15780,4 iunie 1935, p. 1

P- 227 DIMINEAŢA PE STRADĂ

A apărut în *Adevărul* („Carnetul meu"), XLIX, nr. 15763, din 8 iunie 1935 p. 1.

P- 229 HANS HAHN

A apărut în *Adevărul* („Carnetul meu"), XLIX, nr. 15774, din 22 iunie 1935 p.l.

p. 231 **SCRIITORII ŞI TURISMUL**

Tipărit în *Adevărul,* XLIX, nr. 15786, din 6 iulie 1935, p. 1.

p. 233 **PESTE CINCISPREZECE ANI**

A apărut în *Adevărul* („Carnetul meu"), XLIX, nr. 15790, din 11 iulie 1935, p.1.

p. 235 **ADOLESCENŢII DIN 1935**

A apărut în *Adevărul,* XLIX, nr. 15799, din 21 iulie 1935, p. 1.

p. 237 **ELOGIUL BĂTRÂNEŢII**

Publicat în *Adevărul* („însemnări"), XLIX, nr. 15806, din 30 iulie 1935, p. 1-2.

p. 240 **EXPERIENŢA TRECUTULUI**

A apărut în *Adevărul,* XLIX, nr. 15811, din 4 august 1935, p. 1.

p. 242 **DUMINICILE VIITORULUI**

S-a publicat în *Adevărul,* XLIX, nr. 15823, din 18 august 1935, p. 1-2.

p. 245 **ONESTITATEA ŢÂNŢARULUI**

A apărut în *Adevărul* („Carnetul meu"), XLIX, nr. 15S24, din 20 august 1935, p.1.

p. 247 **AUTARHIE GENERALĂ**

Publicat în *Adevărul,* XLIX, nr. 15840, din 7 septembrie 1935, p. 1.

p. 250 **COLOANA DE LUMINĂ**

Tipărit în *Adevărul,* L, nr. 16037, din 6 mai 1936, p. 1-2.

p.253 **O CARTE CU IMAGINI**
(Despre Ion Andreescu)

A apărut în *Adevărul,* L, nr. 16043, din 13 mai 1936, p. 1-2.

p. 257 **ELOGIUL LUI PIERDE-VARĂ**

A apărut în *Adevărul,* („Carnetul meu"), XL, nr. 16046, din 16 mai 1936, p. 1.

p. 259 **ORAŞUL ZGOMOTELOR**

S-a publicat în *Adevărul* („Însemnări"), L, nr. 16062, din 5 iunie 1936, p. 1.

p. 261 **TRANSFUZIE DE FERICIR E**

Tipărit în *Adevărul* („Carnetul meu"), L, nr. 16065, din 10 iunie 1936, p. 1.

p. 263 **UN ROMAN GENEROS**

Publicat în *Adevărul,* L, nr. 16069, din 14 iunie 1936; p. 3.

p.265 **PERSECUTOR ŞI PERSECUTAT**

A apărut în *Adevărul* („Însemnări"), L, nr. 16072. din 18 iunie 1936, p. 1
Reluat în numărul 160S0, din 27 iunie 1936.

p. 267 **PROVINCIE**

Publicat în *Adevărul,* L, nr. 16083, din 1 iulie 1936, p. 1.

p.269 **POEZIA ŞI GUSTUL COMUN**

A apărut în *Adevărul,* L, nr. 16140, din 5 septembrie 1936, p. 1.

p. 272 **UN ANIMAL CIUDAT**

A apărut în *Adevărul,* („Carnetul meu") L, nr. 16150, din 17 septembrie 1936, p.1.

1

p. 274 O TOAMNĂ ŞI UN PRIETEN

Publicat în *Adevărul* („însemnări"), L, nr. 16154, din 22 septembrie 1936, p. 1.

p.276 UMANIZAREA STATUILOR

A apărut în *Adevărul,* L, nr. 16161, din 30 septembrie 1936, p. 1.

.278 PETIŢIA MÂINII STÂNGI

Tipărit în *Adevărul* („însemnări"), L, nr. 16162, din 1 octombrie 1936, p. 1.

p. 280 O CARTE SALVATĂ

A apărut în *Adevărul* („Carnetul meu"), L, nr. 16169, din 10 octombrie 1936, p. 1.

p. 282 CULTURĂ CU CHEIE

S-a publicat în *Adevărul* („însemnări"), L, nr. 16193, din 7 noiembrie 1936, p. 1

p. 284 STOFA INVIZIBILĂ

A apărut în *Adevărul* („Carnetul meu"), LI, nr. 16255, din 23 ianuarie 1937, p. 1.

.286 OAMENI ŞI VIETĂŢI

A apărut în *Adevărul,* LI, nr. 16258, din 27 ianuarie 1937, p 3.

PROZE

DIN VOLUME

A DOUA LUMINĂ (1930)

ACT DE PREZENŢĂ (1932)

DIN PERIODICE

Lector: CONSTANTIN MOHANTJ
Tehnoredactor: VASILE CIUCĂ

Tipărit: *Semne'* **94**